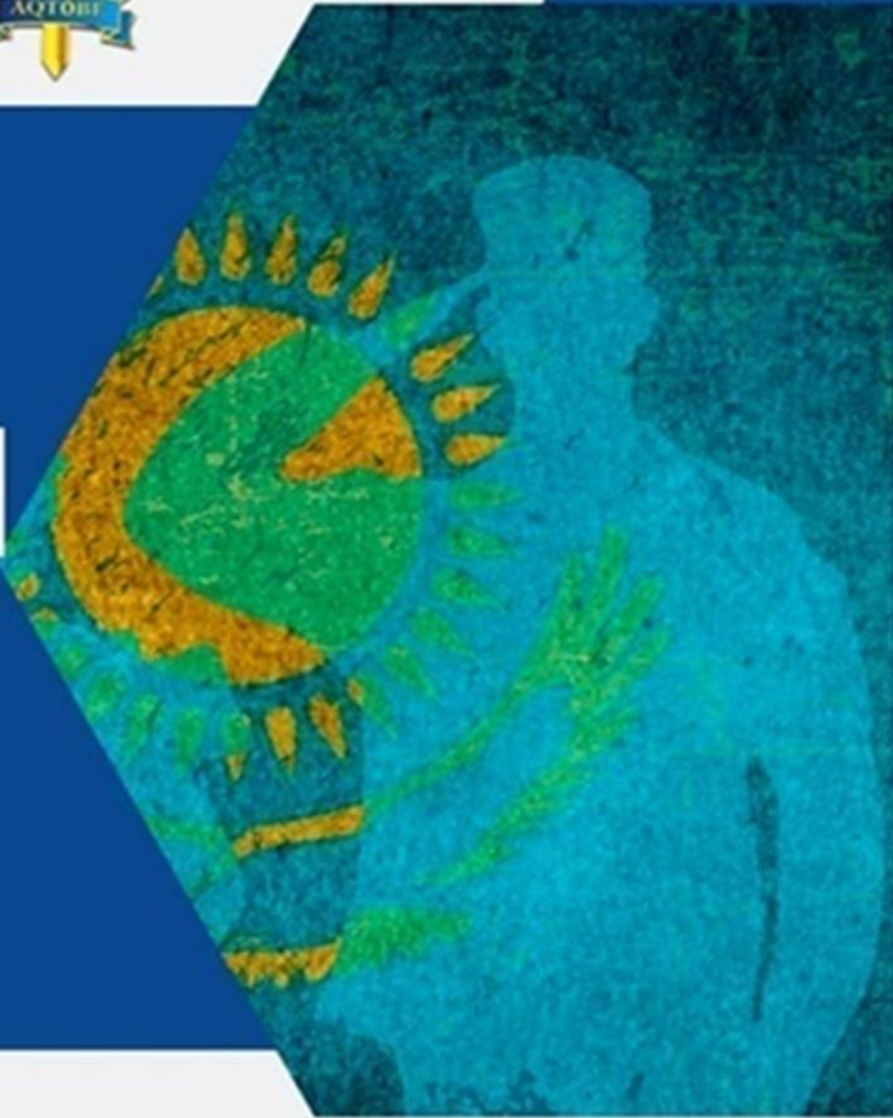

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНІМ
М.БӨКЕНБАЕВ АТЫНДАҒЫ
АҚТӨБЕ ЗАҢ ИНСТИТУТЫНЫҢ

ХАБАРШЫСЫ ВЕСТНИК

АКТЮБИНСКОГО
ЮРИДИЧЕСКОГО ИНСТИТУТА
МВД РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ИМЕНИ М.БУКЕНБАЕВА

№1 (14)
2024

Ғылыми-тәжірибелік журнал
2020 жылдың қыркүйек айынан бастап
жылына төрт рет шығады

Научно-практический журнал
Выходит четыре раза в год
с сентября 2020 года

**«ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ИМ М.БӨКЕНБАЕВ АТЫНДАҒЫ
АҚТӨБЕ ЗАҢ ИНСТИТУТЫНЫҢ ХАБАРШЫСЫ»
ҒЫЛЫМИ-ТӘЖІРИБЕЛІК ЖУРНАЛЫ**

**НӨМІРДЕ:
В НОМЕРЕ:**

- Азаматтық құқық –
- Гражданское право –
- Civil law

- Әкімшілік құқық –
- Административное право –
- Administrative law

- Қылмыстық құқық, криминология –
- Уголовное право, криминология –
- Criminal law, criminalology

- Ішкі істер органдары кадрларын дайындау
- Подготовка кадров органов внутренних дел
- Training of personnel of internal affairs bodies

- Шетелдердің құқық қорғау қызметінің тәжірибесі –
- Опыт правоохранительной деятельности зарубежных стран –
- Experience in law enforcement activities in foreign countries

Құрылтайшы:

«Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің Малкедзар Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты»
Республикалық мемлекеттік мекемесі.

2020 жылдан бастап шығады.

Журнал Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің
ақпарат комитетінде тіркелген.

Тіркеу куәлігі: 2020 жылғы 23 сәуірдегі № KZ94VPY00022587.

Бас редактор:

Н.Ж. Мұхаметқалиев – заң ғылымдарының кандидаты.

Редакциялық алқа құрамы:

Т.К. Акимжанов (з.ғ.д., профессор);

Е.О. Түзелбаев (з.ғ.д., профессор);

Ж.Р. Дильбарханова (з.ғ.д., профессор);

В.Г. Татарян (з.ғ.д., профессор);

З.С. Токубаев (з.ғ.д., профессор);

С.С. Молдыбаев (з.ғ.д., профессор);

В.А. Азаров (з.ғ.д., профессор, Ресей Федерациясы);

О.А. Авдеева (з.ғ.д., доцент, Ресей Федерациясы);

Б.Т. Булеулиев (з.ғ.д., қауымдастырылған профессор)

М.Д. Ахметов (з.ғ.к.);

С.И. Қаракүшев (з.ғ.к.);

Е.Т.Абеуов (з.ғ.к., қауымдастырылған профессор);

Г.Ж.Сулейманова (з.ғ.к.);

Ж.Н. Бисенбаева (философия докторы (PhD), қауымдастырылған профессор);

Е.Қ. Балымов (философия докторы (PhD)).

«Қазақстан Республикасы ИМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының хабаршысы» ғылыми–
тәжірибелік журналы Қазақстан мен шет елдердің құқық қорғау органдарының ғалымдары мен практикалық
қызметкерлерінің ғылыми зерттеулерінің нәтижелерін ашық баспада жариялау мақсатында дайындалған.

Тілі: қазақ, орыс, ағылшын.

Жиілігі: тоқсанына бір рет.

Тақырыптық бағыт: заң ғылымдары, құқық қорғау қызметі, көпсалалы зерттеулер.

Таралу аумағы: Қазақстан Республикасы, ТМД елдері, алыс шет елдер.

Жауапты хатшы:

А.А. Сағынтаева

Беттеу:

С.Б. Нұржанов

Редакцияға келіп түскен материалдар қайтарылмайды. Ғылыми және нақты сипаттағы қателіктер,
дәлсіздіктер үшін автор (авторлар) жауап береді. Егер мақала қабылданбаса, редакция алқасы бас тарту себептері
бойынша пікірталас жүргізбеу құқығын сақтайды. Материалдарды басқа басылымдарда пайдалануға редакцияның
жазбаша келісімімен ғана жол беріледі. Журналға сілтеме міндетті түрде қажет.

Мекенжайы:

Қазақстан Республикасы ИМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының ғылыми-зерттеу және
редакциялық-баспа жұмысын ұйымдастыру бөлімі. 030011, Қазақстан Республикасы, Ақтөбе қ.,

Курсанттар тас жолы,1.

Вебсайт: www.aui-aktobe.kz

e-mail: mail@ aui-aktobe.kz

Басуға 2024 ж. 20 наурызында жіберілді.

A4 форматта. Офсеттік қағаз. Ризографтық басылым.

Таралымы 200 дана.

Собственник:

Республиканское государственное учреждение «Актюбинский юридический институт Министерства внутренних дел Республики Казахстан имени Малкеджара Букенбаева». Издается с 2020 года.

Журнал зарегистрирован в Комитете информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан.

Регистрационное свидетельство № KZ94VPY00022587 от 23 апреля 2020 года.

Главный редактор:

Мухаметкалиев Н.Ж. – кандидат юридических наук.

Редакционная коллегия:

Акимжанов Т.К. (д.ю.н., профессор);

Тузелбаев Е.О. (д.ю.н., профессор);

Дильбарханова Ж.Р. (д.ю.н., профессор);

Татарян В.Г. (д.ю.н., профессор);

Токубаев З.С. (д.ю.н., профессор);

Молдыбаев С.С. (д.ю.н., профессор);

Азаров В.А. (д.ю.н., профессор, Российская Федерация);

Авдеева О.А. (д.ю.н., доцент, Российская Федерация);

Булеулиев Б.Т. (д.ю.н., ассоциированный профессор);

Абеуов Е. Т. (к.ю.н., ассоциированный профессор);

Ахметов М.Д. (к.ю.н.);

Каракушев С.И. (к.ю.н.);

Сулейманова Г.Ж. (к.ю.н.);

Бисенбаева Ж.Н. (доктор философии (PhD), ассоциированный профессор);

Балымов Е.К. (доктор философии (PhD)).

Научно-практический журнал «Вестник Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан имени М.Букенбаева» предназначен для публикации в открытой печати результатов научных исследований ученых и практических работников правоохранительных органов Казахстана и зарубежных стран.

Язык: казахский, русский, английский.

Периодичность: 1 раз в квартал.

Тематическая направленность: юридические науки, правоохранительная деятельность, мультидисциплинарные исследования.

Территория распространения: Республика Казахстан, страны СНГ, далее зарубежье.

Ответственный секретарь:

Сагынтаева А.А.

Верстка:

Нуржанов С.Б.

Поступившие в редакцию материалы возврату не подлежат. За ошибки, неточности научного и фактического характера ответственность несет автор (авторы). Если статья отклонена, редколлегия сохраняет за собой не вести дискуссию по мотивам отклонения. Использование материалов в других изданиях допускается только с письменного согласия редакции. Ссылка на журнал обязательна.

Адрес:

Отдел организации научно-исследовательской и редакционно-издательской работы Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан имени М.Букенбаева.

030011, Республика Казахстан, г. Актобе, Курсантское шоссе 1.

Вебсайт: www.aui-aktobe.kz

e-mail: mail@ui-aktobe.kz

Подписано в печать 20 марта 2024 г.

Формат А4. Бумага офсетная. Печать на ризографе.

Тираж 200 экз.

Owner:

Republican State Institution «Aktobe Law Institute
Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after Malkejar Bukenbayev».
Published since 2020.

The journal is registered with the Information Committee of the Ministry of Information
and Public Development of the Republic of Kazakhstan.

Registration certificate no. KZ94VPY00022587 dated April 23, 2020.

Editor-in-Chief:

Mukhametkaliev N. Zh. – Candidate of Legal Sciences.

Editorial Board:

Akimzhanov T.K. (Doctor of law, professor);
Tuzelbaev E.O. (Doctor of law, professor);
Dilbarkhanova Zh.R. (Doctor of law, professor);
Tataryan V.G. (Doctor of law, professor);
Tokubaev Z.S. (Doctor of law, professor);
Moldybaev S.S. (Doctor of Law, Professor);
Azarov V.A. (Doctor of law, professor, Russian Federation);
Avdeeva O.A. (Doctor of law, associate professor, Russian Federation);
Buleuliev B.T. (Doctor of Law, Associate Professor);
Abeuov E.T. (Candidate of law, associate professor);
Akhmetov M.D. (Candidate of Law);
Karakushev S.I. (Candidate of Law); Suleymanova G.Zh. (Doctor of PhD);
Bisenbayeva Zh.N. (Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor);
Balymov E.K. (Doctor of Philosophy (PhD)).

The scientific and practical journal «Bulletin of the Aktobe Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after M. Bukenbayev» is intended for publication in the open press of the results of scientific research of scientists and practitioners of law enforcement agencies of Kazakhstan and foreign countries.

Language: Kazakh, Russian, English.

Frequency: 1 time per quarter.

Thematic focus: legal sciences, law enforcement, multidisciplinary research.

Distribution area: Republic of Kazakhstan, CIS countries, far abroad.

Executive Secretary:

Sagyntayeva A.A.

Layout:

Nurzhanov S.B.

Materials received by the editorial office are not subject to return. The author(s) is responsible for errors, inaccuracies of a scientific and factual nature. If the article is rejected, the editorial board reserves the right not to discuss the reasons for the rejection. The use of materials in other publications is allowed only with the written consent of the editorial board. A link to the journal is required.

Address:

Department of organization of research and editorial and publishing work of the Aktobe
law institute of the Ministry of internal affairs of the Republic of Kazakhstan named after M. Bukenbayev.

030011, Republic of Kazakhstan, Aktobe, Cadet highway 1.

Вебсайт: www.aui-aktobe.kz

e-mail: [mail@ ui-aktobe.kz](mailto:mail@ui-aktobe.kz)

Signed to the press on March 20, 2024.

A4 format. Offset paper.

Printing on a risograph.

Edition of 200 copies

МАЗМҰНЫ=СОДЕРЖАНИЕ

**АЗАМАТТЫҚ ҚҰҚЫҚ
ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО
CIVIL LAW**

Абилова А.С. Ішкі істер органының жеке құрам арасында құқықтық мәдениетті жетілдіру сыбайлас жемқорлықтың алдын алудың негізі ретінде.....	9
Джигитова Р.Н. Абайдың «Толық адам» концепциясы аясында жаңа Қазақстанды құрудың негізгі аспектілері	15
Ибраева А.К. ІІО қызметіндегі адам құқықтары мен бостандықтары басымдығының конституциялық-құқықтық қағидаттары.....	20
Ибраева А.К. The role of internal affairs bodies in the constitutional and legal mechanism for the protection of human rights and freedoms.....	25
Исмаилова Б.Ш., Қарибаев А.Е. Исторические этапы формирования и развития института ответственности государства за вред, причиненный правоохранительными органами	33

**ӘКІМШІЛІК ҚҰҚЫҚ
АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО
ADMINISTRATIVE LAW**

Акимжанов Т.К. Профилактика правонарушений – как главное направление противодействия современной преступности в Республике Казахстан.....	39
Длимов А.А. О некоторых вопросах общественной безопасности на объектах железнодорожного транспорта.....	46
Мухаметкалиев Н.Ж. Социальная поддержка осужденным, освобождаемым из мест лишения свободы.....	51
Павлова Е.В. Взаимодействие органов внутренних дел с общественными формированиями в сфере обеспечения безопасности дорожного движения как фактор профилактики правонарушений.....	58
Уайсова Г.Ж. ІІО-ның кәмелетке толмағандарға қатысты зорлық-зомбылық және қатыгездікпен қарау фактісі бойынша іс-әрекеттерінің маңыздылығы және құқықтық негіздері.....	66

**ҚЫЛМЫСТЫҚ ҚҰҚЫҚ, КРИМИНОЛОГИЯ, ҚЫЛМЫСТЫҚ ПРОЦЕСС
УГОЛОВНОЕ ПРАВО, КРИМИНОЛОГИЯ, УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС
CRIMINAL LAW, CRIMINALOLOGY, CRIMINAL PROCEDURE**

Алдияров Е.Т. Темір жол станциясындағы қалта ұрлығына қарсы күрес жөніндегі қызметті ұйымдастыру ерекшеліктері.....	72
Амангельдиев Д.А., Сембаева М.Б. Қазақстан Республикасының ақпараттық қауіпсіздігінің жай-күйі.....	78
Бисембиев Т.Ш. Қылмыстық заңнамадағы шартты түрде соттаудың кейбір мәселелері.....	84
Губайдуллин Ж.Ж. Проблемы совершенствования оперативно-розыскного законодательства Республики Казахстан.....	89

**ІШКІ ІСТЕР ОРГАНДАРЫ КАДРЛАРЫН ДАЙЫНДАУ
ПОДГОТОВКА КАДРОВ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ
TRAINING OF PERSONNEL OF INTERNAL AFFAIRS BODIES**

Алимжанов А.Т. Қарумен және оқ-дәрілермен жұмыс істеу кезінде қауіпсіздік шараларын сақтау.....	96
Балмуханов Е.К. Ішкі істер органдарында қызмет атқару үшін курсанттарға атыс даярлығын оқытудың әдістері.....	101
Ибраева А.К. Полиция қызметкерлерін бәсекеге қабілеттілікке және қазақстандық патриотизмге тәрбиелеудің маңыздылығы.....	105
Каирбаев Ж.К. Важность включения в тренировочный процесс занятий с отягощениями.....	112
Салимов А.А. Сервистік полициядағы психологиялық коммуникация	116
Такетова К.Д. Ішкі істер органдары қызметкерінің халықпен өзара қарым-қатынас кезіндегі психология және коммуникация.....	122
Татарян В. Г., Майкенов А.Р. Принципы прохождения государственной службы в органах внутренних дел Республики Казахстан.....	126

ШЕТЕЛДЕРДІҢ ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ҚЫЗМЕТІНІҢ ТӘЖІРИБЕСІ ОПЫТ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН EXPERIENCE IN LAW ENFORCEMENT ACTIVITIES IN FOREIGN COUNTRIES

Морозов А.П. Становление допоступного поведения в семье.....	132
Бровко Н.В. Основные направления совершенствования взаимодействия субъектов профилактики преступлений и административных правонарушений несовершеннолетних в Российской Федерации.....	137
«ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ІІМ М.БӨКЕНБАЕВ АТЫНДАҒЫ АҚТӨБЕ ЗАҢ ИНСТИТУТЫНЫҢ ХАБАРШЫСЫ» журналындағы жарияланымдарға қойылатын талаптар	141
Требования к публикациям в журнале «ВЕСТНИК АКТЮБИНСКОГО ЮРИДИЧЕСКОГО ИНСТИТУТА ИМЕНИ М. БУКЕНБАЕВА МВД РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН»	143
Requirements for publications in the journal «BULLETIN OF THE AKTOBE LAW INSTITUTE NAMED AFTER M. BUKENBAYEVA MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN»	145

-
- Азаматтық құқық
 - Гражданское право
 - Civil law

Абилова А.С.¹

¹Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты,
Ақтөбе, Қазақстан Республикасы

ІШКІ ІСТЕР ОРГАНДАРЫНЫҢ ЖЕКЕ ҚҰРАМЫ АРАСЫНДА ҚҰҚЫҚТЫҚ МӘДЕНИЕТТІ ЖЕТІЛДІРУ СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚТЫҢ АЛДЫН АЛУДЫҢ НЕГІЗІ РЕТІНДЕ

Автор берілген мақаласында ішкі істер органдары қызметіндегі құқықтық мәдениеттің заңнамалық нормаларына және осы саланың сыбайлас жемқорлық жағдайларының алдын алудағы маңыздылығына, сонымен қатар, ішкі істер органдарындағы соңғы жылдардағы жүргізілген сыбайлас жемқорлық профилактикасының жетістіктері туралы статистикалық мәліметтерді көрсетіп, күрделі мәселелерді шешу туралы өзінің жеке құқықтық пікірлерін көрсеткен.

Түйінді сөздер: құқықтық мәдениет, тәрбие жұмысы, біліктілік, сыбайлас жемқорлық, азаматтық қоғам, патриотизм, идеология, жеке құрам, халыққа қызмет көрсету орталықтары, лауазымды адам, Ішкі істер министрлігі, қазақстандық полиция, ішкі істер органдарының басшы құрамы.

ПОВЫШЕНИЕ ПРАВОВОЙ КУЛЬТУРЫ СРЕДИ ЛИЧНОГО СОСТАВА ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ КАК ОСНОВА ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ КОРРУПЦИИ

В статье автор рассматривает законодательные нормы правовой культуры на службе в органах внутренних дел и значение этого направления в сфере предотвращения коррупционных дел, а также достижения по предупреждению коррупции, осуществленные в органах внутренних дел за последние годы, показал статистические данные и высказал свое личное юридическое мнение по решению сложных проблем.

Ключевые слова: правовая культура, воспитательная работа, квалификация, коррупция, гражданское общество, патриотизм, идеология, личный состав, центры обслуживания населения, должностное лицо, Министерство внутренних дел, казахстанская полиция, руководящий состав органов внутренних дел.

IMPROVING THE LEGAL CULTURE AMONG THE PERSONNEL OF THE INTERNAL AFFAIRS BODIES AS A BASIS FOR PREVENTING CORRUPTION

In the article the author examines the legislative norms of legal culture in the service of internal affairs bodies and the significance of this area in the field of preventing corruption cases, as well as achievements in preventing corruption carried out in the internal affairs bodies in recent years, showed statistical data and expressed his personal legal opinion on solving complex problems.

Key words: legal culture, educational work, qualifications, corruption, civil society, patriotism, ideology, personnel, public service centers, official, Ministry of internal affairs, Kazakh police, senior staff of internal affairs bodies.

Қазақстанда ішкі істер органдарының жеке құрамымен тәрбие, психологиялық және идеологиялық жұмыстарды ұйымдастыру құқық қорғау органдары қызметкерлерінің бойына патриоттық сана сезімді, Отанына, өзінің халқына деген сүйіспеншілікті арттыруға, берген анттарына адал болуына, лауазымдық міндеттерін мінсіз

орындауға, Қазақстан Республикасының конституциялық қағидаттары мен ұлттық мүдделеріне адалдығын арттыруға, бұқаралық ақпарат құралдары арқылы құқық қорғау органдарының жағымды имиджін қалыптастыруға, идеологиялық жұмысты ұйымдастыру және жүзеге асыру сұрақтары бойынша мемлекеттік органдармен, бұқара-

лық ақпарат құралдарымен өзара іс-қимылды жүзеге асыруға бағытталған.

Жеке құраммен тәрбиелік, психологиялық және идеологиялық жұмыстарды ұйымдастыру тәртібін құқық қорғау органының басшылары айқындаулары тиіс.

Құқық қорғау органдарының бөліністеріндегі моральдық-психологиялық ахуалдың жай-күйіне жыл сайынғы әлеуметтану мониторингін жүргізу тәртібі мен әдістемесін құқық қорғау органдарының басшылары дербес реттейді.

Басшылық лауазымдарды атқарып отырған қызметкерлер өздеріне сеніп тапсырылған бөліністердегі моральдық-психологиялық ахуалдың жай-күйіне жауапты болады [1].

Ішкі істер органдары қызметкерлері арасында құқықтық мәдениетті жетілдіру мақсатында жеке құрамға жоғары рухани мәдениетті және адамгершілік, мемлекеттік дүниетанымды және әлеуметтік белсенділікті сіңіру, мемлекеттік саясаттың негіздерін және қазақстандық қоғамды дамыту мен қайта құру саласында ел басшылығы қабылдайтын шараларды түсіндірі арқылы құқықтық ақпараттандыру мен сауаттылық дәрежесін арттыру, қызметкерлерде ішкі істер органдарының мақсатын, оның қызмет ету ерекшеліктерін және олардың алдында тұрған міндеттерді орындаудағы өз орнын терең түсінуге тәрбиелеу, қызметкерлердің Қазақстан Республикасын қорғауға моральдық және психологиялық әзірлігін, ішкі істер органдарындағы қызметтері үшін мақтанышын және жауапкершілігін қалыптастыру және сақтау, кәсіби дағдылары мен машықтарды игеруге тұрақты ұмтылысты дамыту шараларын жүзеге асыру барлық заңнамалық актілерде айқындалған.

Ішкі істер органдарындағы құқықтық мәдениетті жетілдіру қызметкерлердің санасында және мінез-құлқында қоғамдық маңызы бар мұраттарды, патриотизм идеяларын, Отанға қызмет ету мотивтерін бекіту мақсатында патриоттық сезімдерін, жоғары кәсіби, рухани-адамгершілік, моральдық-психологиялық қасиеттерін қалыптастыруға бағытталған[2].

Ішкі істер органдары өздеріне жүктелген міндеттерді орындау кезінде басқа

мемлекеттік органдармен, жеке және заңды тұлғалармен өзара іс-қимылды жүзеге асырады.

Ішкі істер органдарының қызметіне халықтың сенімін арттыру мақсатында азаматтық қоғам институттарымен өзара іс-қимыл жүзеге асырылады және қоғамдық бақылау жүйесі қолданылады. Қоғамдық бақылауды жүзеге асыру үшін Қазақстан Республикасының заңнамаларына сәйкес қоғамдық байқау комиссиялары және Қоғамдық кеңес құрылады.

Ішкі істер министрлігі және оның аумақтық органдары ішкі істер органдары қызметінің ашықтығын қамтамасыз етуде оларға жәрдем көрсетеді, Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген қызметтік этика нормаларын бұзатын ішкі істер органдары қызметкерлерінің әрекеттеріне қатысты жеке және заңды тұлғалардың өтініштерін қарайды, сонымен қатар, Қазақстан Республикасының заңнамаларында көзделген өзге мақсаттарда өзге де консультативтік-кеңесші органдарды құрайды[3].

«Мемлекет басшысының 2020 жылғы 1 қыркүйектегі «Жаңа жағдайдағы Қазақстан: іс-қимыл кезеңі» атты Қазақстан халқына Жолдауында сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылда осы кеселдің алдын алуға басты назар аударылды.

Қазіргі уақытта осыған байланысты, Ішкі істер министрлігі ішкі істер органдарындағы сыбайлас жемқорлыққа, заңдылық пен тәртіпті бұзуға қарсы іс-қимылдар бойынша іс-шаралар кешендерін қабылдауда.

Мәселен, Қазақстан Республикасының Сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатының 2022-2026 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту бағдарламасы қабылданды[4].

Осы бағдарламаны сапалы қалыптастыру үшін ішкі істер органдарының сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатының тиімділігіне, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл саласындағы құқық қолдану практикасының жай-күйіне, сондай-ақ қоғамның сыбайлас жемқорлық деңгейін қабылдауы мен бағалауына қатысты ақпаратты жинау, өңдеу, қорыту және талдау жүзеге асырылған болатын.

Сыбайлас жемқорлық көріністерінің алдын алудағы маңызды аспект оларға ықпал ететін себептер мен жағдайларды анықтау болып табылады. Сондықтан «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» Заңды қабылдау сәтінен бастап сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін талдау алдын алудың тиімді құралы екендігін көрсетті.

2020 жылы 3 рет талдау жүргізілді (есірткі қылмысына қарсы іс-қимыл, криминалдық полиция бөліністерінде және тыл бөліністерінде мемлекеттік сатып алу саласында) олардың нәтижелері бойынша 86 ұсыным әзірленді.

Анықтама ретінде: заңнамалық құралды енгізгеннен бастап осындай 16 талдау жүргізілді, 358 ұсыным енгізілді, оның ішінде 268-і пысықталды, 90-ы орындалуда.

Ішкі істер органдары қызметіне қатысты нормативтік құқықтық актілердегі сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін анықтау мен жоюдан бөлек басқарушылық қызмет жөніндегі ұсынымдар енгізілді.

Бұрын әзірленген ұсынымдарды іске асыру шеңберінде ішкі істер органдары қызметкерлерінің халықпен өзара іс-қимыл процестерін автоматтандыру мен цифрландыру кезең-кезеңімен жүзеге асырылуда. Көрсетілгендер процестердің ашықтығын және оңтайландыруды (қызмет көрсету мерзімдерін қысқарту, жұмыс уақытын ұтымсыз пайдаланудың алдын алу) ғана емес, ең бастысы азаматтардың құқықтары мен мүдделерін қорғау қамтамасыз етілуде.

Мысалға, мемлекеттік көрсетілетін қызмет саласында қабылданған шаралар «Азаматтарға арналған үкімет» мемлекеттік корпорациясы арқылы көрсетілетін қызметтер тізбесін кеңейту арқылы көрсетілетін қызметті алушылардың полициямен байланысын болдырмауға мүмкіндік берді.

2020 жылғы 1 қарашадан бастап еңбек рұқсаттарын ресімдеу үшін құжаттарды қабылдау Халыққа қызмет көрсету орталықтары арқылы жүзеге асырылуда, бұл «бір терезе» қағидаты бойынша жұмысқа рұқсаттарды тек облыс орталықтарында ғана емес, алыс аудандарда да ресімдеуге мүмкіндік береді (Халыққа қызмет көрсету

орталықтары арқылы Ішкі істер министрлігінің 17 қызметі көрсетіледі).

Көрсетілетін қызметтердің 3 түрін қысқарту арқылы Халыққа қызмет көрсету орталықтарында кезек қысқартылды, процесс неғұрлым ыңғайлы және қолжетімді болды (уақытша келетін шетелдіктерді тіркеу (жыл сайын 1,2 – 1,6 млн.), уақытша жеке куәлік беру (2018 ж. – 11,2 мың, 2019 ж. – 5,5 мың), азаматтардың паспорттарына 16 жасқа дейінгі балалар туралы жазбаны енгізу (2018 ж.–70,4 мың, 2019ж. – 26,7 мың).

Анықтама ретінде: Ішкі істер министрлігі халыққа 44 мемлекеттік қызмет көрсетеді, электрондық форматта – 39 немесе 88,6%.

Қаржы министрлігі мен Ішкі істер министрлігінің Әкімшілік полиция комитетінің («Сервис орталығы») ақпараттық жүйелері ықпалдастырылды, бұл «қағаз» құжаттарды іс жүзінде ұсынбай-ақ, салық, кеден және басқа органдардың деректер базасынан қашықтықтан онлайн-режимде мәліметтер алуға мүмкіндік берді. Тіркеу-емтихандық бөліністері жойылды.

Бас Прокуратураның Құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі комитетінің «Әкімшілік іс жүргізудің бірыңғай тізілімі» ақпараттық жүйесінде әкімшілік іс жүргізу жұмысы (2017 жылғы қазаннан бастап) жалғастырылды.

Жергілікті атқарушы органдармен бірлесіп, жаңа технологиялар («Сергек», «RedSpeed» және т.б.) арқылы бақылаудың техникалық құралдары желісін кеңейту бойынша жұмыс жүргізілуде, осы саладағы барлық өндіріс толығымен электрондық форматқа көшірілді.

«Әкімшілік іс жүргізудің бірыңғай тізілімі» Жол жүрісін қадағалауды сақтау ақпараттық жүйесінде байланыссыз бақылау әкімшілік кедергілерді төмендетуге және әкімшілік өндіріс рәсімдерін қысқартуға, қағаз құжат айналымынан алшақтауға, бұрмалау мүмкіндіктерін және нәтижесінде сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін жоюға мүмкіндік берді.

Анықтама ретінде: байланыссыз бақылау республиканың 17 қаласында жүзеге асырылады (барлығы 12 818 жол жүрісін қадағалауды тіркеу камерасы, 15,2 млрд. теңгеден астам айыппұл өндірілді).

Жол жүрісін қадағалау кезінде планшеттердің көмегімен (13 027 бірлік) 2,5 млн. астам электрондық хаттама немесе анықталған бұзушылықтардың жалпы санының 82%-ы жасалды. Қалған 18% Интернет желісімен қамтылмаған жерлерде толтырылған сот материалдары мен қағаз хаттамаларға тиесілі.

Мемлекет басшысының тапсырмаларын іске асыру және жүргізіліп жатқан жаңғырту шеңберінде Қазақстан полициясының сервистік моделіне көшуге қажетті шаралар қабылдануда.

Ол үшін ішкі істер бөлімшелерінің қызметін ұйымдастырудың ерекшеліктерін ескере отырып, жұмыстың жаңа форматтары енгізілді.

Атап айтқанда, бүгінде бүкіл ел бойынша «Азаматтарға арналған қабылдау бөлмелері (фронт офистер)» ашылып, жұмыс істейді, онда білікті мамандар жүгінгендерге консультативтік-құқықтық көмек көрсетеді. Сондай-ақ, еріктілер де бар, медиаторлар үшін жеке кабинеттер бар.

Анықтама ретінде: қазіргі уақытта 252 «Азаматтарға арналған қабылдау бөлмесі» құрылды. Кезең-кезеңімен мұндай жағдайлар полицияның барлық бөлімшелерінде жасалатын болады.

Сонымен қатар, «Жолдағы қабылдау» және «Аулалардағы қабылдау бөлмесі» кең ауқымды акцияларын, оның ішінде әлеуметтік желілерде тікелей эфирде өткізу тәжірибеге енгізілді.

Осылайша, адамдарға бейресми жағдайда қажетті көмек көрсетіледі және олардан полиция жұмысын жақсарту бойынша ұсыныстар қабылданады.

«Халық үніне құлақ асатын мемлекет» қағидатын іске асырудың тағы бір нысаны учаскелік полиция инспекторларының халық алдында есеп беру кездесулерін өткізуді ұйымдастыру болып қала береді, онда азаматтар сұрақтар қоя алады, әкімшілік учаскеде «өзекті проблемаларды» талқылай алады, құқықтық тәртіпті нығайту

жөнінде ұсыныстар енгізе алады және т.б. (11 273-тен астам кездесу, оның ішінде әлеуметтік желілерді пайдалана отырып өткізілді, оған 525 мың азамат қатысқан).

Ішкі істер министрлігімен «Бірінші сыбайлас жемқорлыққа қарсы медиа-орта-лық» республикалық қоғамдық бірлестігі арасында өзара ынтымақтастық туралы Меморандум іске асырылуда.

Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымының бағдарламалар офисімен ынтымақтастық шеңберінде Астана мен Қарағандыда қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етуде сервистік тәсіл бойынша пилоттық жоба енгізілуде. Жобаның мақсаты – қоғамдық қауіпсіздікке және азаматтардың өмір сүру сапасын жақсартуға байланысты мәселелерді шешуге жергілікті халықты барынша тарту.

Қабылданған шаралар азаматтардың полицияға сенім деңгейін, «кері байланыс» орнатуын және халықпен ашық диалог құруын арттырды.

Нәтижелері бойынша министрлік қызметінің ашықтығы мен айқындығын қамтамасыз ету бойынша қабылданып жатқан шараларға жоғары баға берілді.

«Халықтың құқық қорғау органдарына деген сенім деңгейі» жыл сайынғы әлеуметтік зерттеу нәтижелері халықтың полицияға деген сенім деңгейінің 37%-ға артқанын көрсетеді.

Сонымен қатар, азаматтардың полицияға деген сенімін арттыру және халықпен «кері байланыс» орнату бойынша мақсатты шаралар жүзеге асырылуда.

2020 жылдың басынан бастап Ішкі істер министрлігінде «Polisia.kz» медиа-порталы жұмыс істейді, онда ішкі істер органдарының қызметі туралы, оның ішінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл мәселелері бойынша барлық өзекті ақпарат күн сайын орналастырылады (күн сайын сайтты 15 мыңға жуық пайдаланушы оқиды).

Сондай-ақ, осы порталда арнайы шығарылым форматында аптасына екі рет эксклюзивті бейнематериалдар мен жарияланымдар, ең маңызды мәселелер бойынша ведомство өкілдерінің өзекті түсініктемелері мен сұхбаттары (қылмыс-

тық істерді тергеу барысы, қылмыстар деңгейін төмендету жөніндегі жаңалықтар мен шаралар туралы, өзін қалай қауіпсіздендіруге болатыны туралы пайдалы кеңестер, мемлекеттік көрсетілетін қызметтерді алу, ішкі істер органдарының жүйесінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл, сыбайлас жемқорлықтың алдын алу және тағы басқалар) шығарылады.

Сонымен қатар, Орталық коммуникациялар қызметі Ішкі істер министрлігімен бірлесіп, министрлік басшылығының қатысуымен 35 брифинг және 16 интернет-конференция өткізді.

Ішкі істер органдарының аумақтық бөлімшелері басшыларының қатысуымен 100-ден астам онлайн-брифинг өткізілді.

Полиция жұмысы туралы бұқаралық ақпарат құралдары және әлеуметтік желілердегі сыни жарияланымдарға тұрақты мониторинг және жедел ден қою қамтамасыз етілді. Анықтама ретінде: сын фактілері бойынша 1030 қызметтік тексеру жүргізілді, 407 қызметкер тәртіптік жауапкершілікке тартылды, 123 қызметкер жұмыстан шығарылды.

Бұдан басқа, 2020 жылғы желтоқсаннан бастап Ішкі істер министрлігі бөлімшелерінің «Азаматтардың хабарламаларын қабылдау процесінің бірізділігі» пилоттық жобасы іске қосылды, ол барлық оқиғаларға жедел ден қоя отырып, ішкі істер органдарының бірыңғай терезесінде әртүрлі коммуникация арналары арқылы азаматтармен өзара іс-қимыл жасауға мүмкіндік береді.

Нәтижесінде, халық біздің еліміздегі оқиғалар туралы жедел және сенімді ақпарат (жалған ақпарат, қауесет пен жорамалдар азайтылған) көзіне ие.

Министрлік профилактикалық жұмыстарға, өз қатарларындағы қызметтік тәртіпті сақтау мәселелеріне ерекше көңіл бөледі.

Мәселен, министр 2022 жылды «Ішкі істер органдарының жеке құрамы арасындағы құқық бұзушылықтардың алдын алу жылы» деп жариялады, оның шеңберінде мынадай жұмыстар атқарылды:

- басқарушылық лауазымдарға жылжыту кезінде сайыстық қағидаты енгізілді;

- Полицей стандарты – қызметтік міндеттерді орындау үшін қажетті жеке және кәсіби қасиеттерге қойылатын талаптар жиыны бекітілді;

- учаскелік полиция инспекторларына арналған жадынама әзірленді, онда іс жүзінде барлық жағдайдағы қызметтік іс-қимылдарының алгоритмі жазылған;

- ішкі істер органдарының басшы құрамына олардың қарамағындағылар тарапынан сыбайлас жемқорлық қылмыстары үшін отставка институтын қолдана отырып, сыбайлас жемқорлыққа қарсы тұрақты иммунитетті екпіндеумен, талаптар күшейтілді;

- тәртіптік жазаны тек кінәлі қызметкердің ғана емес оның басшысының жауапкершілік дәрежесін айқындай отырып, тағайындау алгоритмі бекітілді.

Қызметтік тергеу нәтижелері бойынша 2022 жылы қарамағындағылардың әрекеттері үшін 156 басшы қызметтерінен босатылды (қарамағындағылардың сыбайлас жемқорлық әрекеттері үшін 106 басшы) және 51-і жұмыстан шығарылды. Барлығы әртүрлі буындағы 980 басшы жауапкершілікке тартылды.

Қабылданған тиімді шаралар нәтижесінде 2022 жылдың қорытындысы бойынша жеке құрам арасындағы қылмыстардың жалпы саны 12%-ға (446-дан 392-ге дейін), оның ішінде сыбайлас жемқорлық фактілері 3%-ға (232-ден 225-ке дейін) төмендеді.

Жалпы, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың алдын алу бойынша ішкі істер органдары жүйесіндегі тәртіп пен заңдылықты сақтау бағыттарында жұмыстар жалғасуда және Министрлік басшылығының ерекше бақылауында[5].

Сыбайлас жемқорлықтың заңнамалық анықтамасына келетін болсақ, ол – жауапты мемлекеттік лауазымды атқаратын адамдардың, мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілеттік берілген адамдарға теңестірілген адамдардың, лауазымды адамдардың өздерінің лауазымдық (қызметтік) өкілеттіктерін және соған байланысты

мүмкіндіктерін жеке өзі немесе делдалдар арқылы жеке өзіне не үшінші тұлғаларға мүлктік (мүлктік емес) игіліктер мен артықшылықтар алу немесе табу мақсатында заңсыз пайдалануы, сол сияқты игіліктер мен артықшылықтарды беру арқылы осы адамдарды параға сатып алу.

Сыбайлас жемқорлықтың алдын алу – сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл субъектілерінің алдын алу шаралары жүйесін әзірлеу және енгізу арқылы сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтарын жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды зерделеу, анықтау, шектеу және жою жөніндегі қызметтері[6].

Қорытынды: технологияның қарқынды дамуының әсерінен полиция қызметінің құқықтық мәдениетінің деңгейі әлеуметтік желілер мен ғаламтор арқылы әшкере болуда. Полиция қызметкерінің құқықтық мәдениетінің төмен нашар болуы сөзсіз

оның заңсыз әрекеттерге баруына жол береді. Сол себепті болашақ полиция қызметінің кадрларын даярлауда тек қана дайындалып қызметке баратын болашақ түлектерге ғана емес, оларды даярлайтын арнайы мамандардың да біліктілік деңгейлерінің сапасына назар аудару заман талабы деп есептеймін. Полиция қызметінің басты назарда болуы ол қоғамдық қатынастардың күн сайын артуы және тұрғындар тарапынан болатын құқық бұзушылықтардың жаңа түрлерінің пайда болуында.

Қазақстандық полиция халықтың сенімді серігі болуы үшін полицияның рухани және әлеуметтік жағдайларын оңтайлы жолға қойып, тәрбие және идеологиялық жұмыстарды күшейту арқылы осы бағыттардағы кешенді іс-шараларды көбірек қолға алу қажет деп осы мақаламды қорытындылаймын.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі:

1. «Құқық қорғау қызметі туралы заңы» Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 06 қаңтардағы Заңы.
2. «Ішкі істер органдарының жеке құрамымен тәрбиелік, психологиялық және идеологиялық жұмысты ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің міндетін атқарушысының 2022 жылғы 30 қарашадағы №921 бұйрығы.
3. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 23 сәуірдегі ішкі істер органдары туралы заңы.
4. Қазақстан Республикасының сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатының 2022-2026 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту және Қазақстан Республикасы Президентінің кейбір жарлықтарына өзгерістер енгізу туралы Қазақстан Республикасы Президентінің 2022 жылғы 2 ақпандағы № 802 Жарлығы;
5. Ақпараттар www.gov.kz <https://www.gov.kz/uploads> сайтынан алынды;
6. «Қазақстан Республикасының сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» 2015 жылғы 18 қарашадағы заңы.

Автор туралы мәлімет

Абилова Айнұр Сәлімжанқызы – Қазақстан Республикасы ПМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының жалпы заң пәндері кафедрасының аға оқытушысы, полиция подполковнигі

Абилова Айнура Салимжановна – старший преподаватель кафедры общих юридических дисциплин Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан им. М.Букембаева, подполковник полиции

Abilova Ainura Salimzhanovna – Senior lecturer at the Department of General Legal Disciplines of the Aktobe Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after M. Bukembayev, Police Lieutenant Colonel

Джигитова Р.Н.¹¹Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты, Ақтөбе, Қазақстан Республикасы**АБАЙДЫҢ «ТОЛЫҚ АДАМ» КОНЦЕПЦИЯСЫ АЯСЫНДА:
ЖАҢА ҚАЗАҚСТАНДЫ ҚҰРУДЫҢ НЕГІЗГІ АСПЕКТІЛЕРІ**

Мақалада қоғамдық сананы қайта түлетудің маңыздылығы, Ұлттық сананы сақтау және оны заман талабына бейімдеу мемлекеттік маңызы бар мәселеге айналуы туралы айтылады. Өйткені сананы жаңғырту арқылы ХХІ ғасырда еліміздің тың серпінмен дамуына жолындамыз. Осы орайда Абай мұрасының тигізер пайдасы зор деп есептеймін. Ұлы ақынның шығармалары бүгін де өзектілігін жоғалтқан жоқ. Абайдың ой-тұжырымдары баршамызға қашанда рухани азық бола алады деп санаймын.

Түйінді сөздер: сана, руханият, мәдениет, концепция, толық адам, кемел адам, әділетті ел, адал азамат.

**В РАМКАХ КОНЦЕПЦИИ АБАЯ «СОВЕРШЕННЫЙ ЧЕЛОВЕК»: ОСНОВНЫЕ
АСПЕКТЫ СОЗДАНИЯ НОВОГО КАЗАХСТАНА**

В статье говорится о важности возрождения общественного сознания. Сохранение национального сознания и адаптация его к современным требованиям стало проблемой государственного значения. Ведь через модернизацию сознания мы открываем путь к динамичному развитию нашей страны в ХХІ веке. В этой связи считаю, что наследие Абая имеет огромную пользу. Произведения великого поэта не утратили своей актуальности и сегодня. Я считаю, что мысли Абая всегда могут быть духовной пищей для всех нас.

Ключевые слова: сознание, духовность, культура, концепция, полный человек, совершенный человек, справедливая страна, честный гражданин.

**WITHIN THE FRAMEWORK OF ABAI'S CONCEPT OF «PERFECT MAN»: THE
MAIN ASPECTS OF THE CREATION OF A NEW KAZAKHSTAN**

The article talks about the importance of reviving public consciousness. The preservation of national consciousness and its adaptation to modern requirements has become a problem of national importance. After all, through the modernization of consciousness, we are opening the way to the dynamic development of our country in the 21st century. In this regard, I believe that Abai's legacy is of great benefit. The works of the great poet have not lost their relevance today. I believe that Abai's thoughts can always be spiritual food for all of us.

Keywords: consciousness, spirituality, culture, concept, complete man, perfect man, just country, honest citizen.

Алдымен, ұлы ақын неге «толық адам» іліміне келді деген сұраққа жауап іздеп көрелік. ХІХ ғасыр – Ресей патшалығының қазақ даласын отарлауының күшейген кезі. Ел билігіне болыстық жүйенің енгізілуі – қазақ халқының мінез-құлқына үлкен өзгерістер әкелді. Ел адамдарын бір-біріне айдап салу, ортаға майлы жілік тастап, билікке таластырып қою (болыстық сайлау), содан туындап жататын әр алуан жағымсыз мінездерді одан сайын күшейту, пара беру

мен пара алу, күншілдік пен арыз жазу, жағымпаздану, сатқындық, берген парасын елден үстемелеп қайтарып алу үшін жаныға жанталасып, түрлі әрекеттерге бару – өзге де толып жатқан ұсақтану мен ұлттық рухтан айырыла бастауды Абай өз заманында терең сезінді. Абайдың «Болыс болдым, мінеки» өлеңінде уақыт, қоғам шындығының бет-бейнесі көрінеді. Жағымпаз, иілімпаз болыс – ел қамын ойлайтын тұлға емес. Жеке басы үшін

халық, ұлт мүддесін ойланбай сатып жіберетін пақыр. Ел тұтқасын ұстаған адамдар осылай азғындаса, ел болашағы не болмақ? Отаршылдықтың дендей еніп жатқан осындай сұмдықтарына қандай тосқауыл қоюға болады? Халықты сақтап қалудың жолы қандай? Отаршылдықтың бетін қайтарып тастайтын қазақ даласында күш жоқ. Ондай күшті ұлы ақын таба алмады.

Міне, осы ретте Абай халықтың берік сенімі мен мықты рухы ғана өзін сақтап қалатынын түсінді. Ол үшін халықты, жас ұрпақты соған бағыттайтын ілім қажет деп ойлады. Абай шығыс философиясына ден қоя отырып, оны өз тарапынан толықтырып, тереңдетті.

Қазіргі уақытта біз неге Абайдың «толық адам» іліміне қайта ден қойып отырмыз? Үстем идеологиялы кеңестік кезең қанша дегенмен, тұйық, оқшауланған қоғам болды. Қазіргі уақыттың ерекшелігі – жаһандану үдерісі өте күшті жүріп жатыр. Мұның жақсы жақтарымен қатар, өзге елден келіп жатқан көптеген жат ағымның, теріс идеологияның, дәстүр-салтымызды, наным-сенімімізді бұзатын жағымсыз ықпалдардың күшейіп тұрғанын жасыра алмаймыз. Оларға қалай төтеп беруге болады? Қалай өзіміздің ұлттық менталитетімізді сақтаймыз? Тағы да Абайға жүгінуіміз керек.[1]

Мемлекет басшысы 2023 жылғы 1 қыркүйекте Парламент палаталарының бірлескен отырысында Қазақстан халқына Жолдауында әділ Қазақстанды құру үшін тек саяси және экономикалық реформалар жеткіліксіз екенін атап өтті. Мемлекет басшысының айтуынша, бірінші кезекте азаматтардың қоғамдық санасы мен ұмтылысын өзгерту қажет, онсыз қалған жұмыстың барлығы да бекер болмақ.

«Бұл туралы мен ұлттық құрылтайдың екінші отырысында айттым. Ұлттың жаңа сапасын қалыптастыру біздің еліміз үшін ерекше маңызға ие. Барлық азаматтар, әсіресе жастар, ең жақсы қасиеттерді қамтуы тиіс – осыдан қоғам құндылықтарының бірыңғай жүйесі қалыптасуда» – деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

Сондай-ақ, Президент егер әрбір азамат патриоттық, білімді, еңбекқор,

тәртіпті, жауапты, әділ, үнемшіл және жауапты болса, онда біз үшін қол жетпейтін биіктер болмайды деп түсіндірді.

- Бұл Абайдың «Толық адам» туралы ілімінен бастау алатын «Адал азамат» тұжырымдамасының терең мағынасы. Тағы да қайталаймын: «Әділ Қазақстан» және «Адал азамат» ұғымдары іргелі құндылықтар ретінде әрқашан бір қатарда тұруы тиіс. Негізінде, жауапкершілік жоқ жерде ешқашан әділеттілік болмайды. Егер әр адам жауапты азамат болса, оның сөздері іске қайшы келмейді, онда елде әділеттілік орнайды. Біздің барлығымыздың бір Отанымыз бар – Қазақстан. Елімізді мықты әрі табысты ету біздің қолымызда, - деп жалғастырды Мемлекет басшысы.[2]

«Толық адам» ұғымына тоқталатын болсам, Абай – XIX ғасырда бүгінгі айтып жүрген рухани жаңғыруды бастап кеткен адам, халықты оятуды көздеген және оны дамытуды үлкен мақсат етіп қойған адам. Міне осы мақсат үшін бірнеше ілімді өзі негіздеді, соның ішінде – «толық адам» концепциясы. «Толық адам» концепциясы ол адамның болмысынан шығады. Адамның болмысы – ақыл, жан, тән. Ақыл қайдан шығады – ақылды күшейту арқылы. Абай ақылға үлкен мән береді. Ол «Толық адам концепциясында» адам жаман мен жақсыны айыра білу керектігін атап өткен. Мемлекет Ұлттық тәрбиеде және Тәуелсіздік тәрбиеде имандылық және ар мәселесіне үлкен көңіл бөлуде. XXI ғасырда өз-өзін тану үлкен мәселе болып тұр. Қоғамда әртүрлі діни ағымдар бар, сауатсыздығына байланысты адамдар байланысып жатады немесе әртүрлі ұйымдар адамдарды әр жаққа тартады. Сонда қазіргі таңда қоғамда адасып жүрген адамдар көп. Енді Абай ұсынған «Толық адам» концепциясы, бұл – жалпы адамзатқа ұсынған концепциясы. Жалпы бұған дейін де «Кемел адам» концепциясы болған екен, оның осы Абайдың «Толық адам» концепциясының айырмашылығы қандай? Соған тоқталып өтейік, «Кемел адам» концепциясы – идеал адамның концепциясы, оған қарапайым адам жете алмағандықтан, Абай өзінің «Толық адам» концепциясын ойлап тапқан. «Кемел адам» концепциясы заманға сай етіп жасады.[3]

Абай «Толық адам» концепциясында адам өз-өзін ойламай, қоғамға жақсылық жасайтын адамды айтып «Кемел адам» концепциясын жеңіл түсіндіреді. Еңбектенген, қайратын халыққа жұмсайтын эгоизмін женген көпшіл адамды «Толық адам» концепциясы деп айтуға келеді. Ондай адамдар біздердің арамызда бар. Мысалы: Ғазиз Байтасов өз өмірін халық үшін қиған. Абайдың «бақытты болу» формуласында қаншалықты қоғамға пайдалы болсаң, халқың үшін еңбек етсең, саған екі есе Құдайдан қайтатындығы айтылған. Ғылыми тұрғыда «толық адам» авторы Абай деп айтамыз. Ол – ақыл, қайрат, жүрекке төрелік ететін ғылым. Айтылған үш ұғымды қазіргі кезеңде тәрбиеге лайықтап келтірсек, қоғам қай уақытта жөнделеді, адам жөнделсе ғана жөнделеді. Қазіргі қоғамның бұзылу себебі – адамдарға жылулық жетіспеуі және де жүрек тазалығы. Яғни, жүрек тәрбиесі төмен болып тұр. Себебі адамның жаны жүректе орналасқан. Сол себепті Жаңа Қазақстанды құрудың негізгі аспектісі ретінде абайдың толық адам концепциясы ол ұлтың ғылымы, ұлтың ғылымына көңіл бөлмей жатырмыз. Абай ғылымға өте қатты көңіл бөлген себебі: Еуропа ғылым арқылы экономикасын шарықтатып отыр. Ғылымның бір аты бар, ол – ақыл. Абай ғылымды кең мағынада алып отыр, ал біз, қазіргі таңда, ғылымды тек қана ядорлық физика немесе сандық технология деп есептеп, қателесеміз. Абайдың соңғы сөзінде ғылымды кәсіп қылу керек екендігі айтылған. Ғылымды өркендету Қазақстан Республикасының негізгі мәселесіне айналу керек. Ғалымдар қоғамда көп болу қажет, себебі ақыл жүрекке бұрылса, жүректің қалауын орындаса, ақылды сана ес сана болады. Әр адам өз миын жұмыс істете бастаса, әр жас буын ғалым болса, дамыған мемлекет қатарында боламыз. Дамыған мемлекеттерде ешқанда шикізат болмауы мүмкін, бірақ ғылым арқылы мемлекеті өсіп отыр. Абайдың мына бір өлеңіне тоқталғым келеді:

Ғылым таппай мақтанба,
Орын таппай мақтанба,
Құмарланып шаттанба,
Ойнап босқа күлуге.

Бес нәрседен қашық бол,
Бес нәрсеге асық бол.

Абай өз өлеңдерінде ғылым туралы сөз көп қозғайтын еді және де біз «бес нәрседен қашық бол, бес нәрсеге асық бол» сөзіне мән бермей келе жатқан сияқтымыз. Өйткені бес жақсы іс және бес жаман іс адам тәрбиесінде үлкен рөл атқарады деп санаймыз. Абай «пайда ойлама, арды ойла», дейді. [4]

Осындай идеологияның концепциясын мемлекетімізде қалыптастыру қажетпіз. Арды бірінші орынға қойсақ, пайда өзі келетін болады. Пайданы бірінші орынға қойсақ, ар төмендей береді.

Біз егемен ел ретінде өсіп-өркендеуіміз үшін мемлекеттілігімізді нығайтуымыз керек.

Заң үстемдігін және қоғамдық тәртіпті сақтау баршаға ортақ міндет екенін ұғынған жөн. Халықтың билікке деген құрметі болмаса – елдігімізге сын. Сондықтан азаматтарға, әсіресе, жастарға мемлекетті сыйлаудың мән-маңызын түсіндіру қажет. Осы ретте тағы да Абайдың мұрасына зейін қойған абзал. Ұлы ақын өзінің шығармаларында елдік мұратты асқақтатып, ұлт бірлігін биіктетті. Ол әділетті қоғам құру идеясын көтерген. Демек, Абайдың көзқарастары ХХІ ғасырдағы Қазақстан қоғамы және оның береке-бірлігі үшін аса құнды. Хакім Абайдың ұстанымдары өркениетті мемлекет қағидаларымен үндеседі. Заң үстемдігі, биліктің ашықтығы мен халық алдында есеп беруі жоғары деңгейде болып, мемлекет ісіне азаматтық қоғам өкілдері белсене араласқан жағдайда ғана әділеттілік берік орнығады.

«Халық үніне құлақ асатын мемлекет» атты тұжырымдама дәл осы әділетті қоғам идеясын дамыту мақсатымен ұсынылды. Билік пен қоғам арасындағы сындарлы диалог мемлекетке деген сенімді нығайта түседі. Үкімет мүшелері, соның ішінде министрлер мен әкімдер мемлекеттік және қоғамдық маңызы бар мәселелерге қатысты шешім қабылдаған кезде азаматтардың ұсыныстары мен тілектерін ескеруі керек. Мұны Абай меңзеген әділетті қоғам қалыптастырудың бірден-бір шарты деп білемін. [5]

Ол жауапкершілік туралы айта отырып, туған жерімізді, ата-бабаларымыздың баға жетпес мұрасын қорғау мен өркендетуді қамтамасыз етуге шақырды. Бұл – біздің қасиетті міндетіміз. Әрбір азамат осы жоғары миссияны лайықты атқаруы керек. Бірлікті сақтау және қажырлы еңбек ету, елді қайта құру және өскелең ұрпаққа дамыған мемлекетті беру – осының бәрі ата-баба өсиеттерін шынайы ұстануды білдіреді, – деп атап өтті Президент. Міне, Абай ілімінің практикалық мәні деп осыны айтуға болатын шығар. Ал Абайдың үшінші сүюі – «Және сүй хақ жолы деп әділетті» деуі – әділдікті, адамдықты жақтаған гуманистік ой-толғамының биігі. Әділет, шапағат, мейірім – Абай жырлаған «жүрек жылуы». Әрине, Абайдың «толық адам» ілімін мұнымен шектеп қоюға болмайды. Ақынның өлеңдерінде жырланған адамдықтың күрделі мәселелерінің барлығы «толық адамға» жетудің жолы, алғышарттары болып табылады. Сол себепті Абайды оқу, оның ілімін өзінің ішкі жан дүниенде қорыту, өмірде ұстанымға айналдыру – ел ертеңі болар жастардың басты парызы болмақ. Абай адастырмайды, Абай мына жалған дүниенің мәнін түсіндіреді.

«Заманалар ауысып, дүние дидары өзгерсе де, халқымыздың Абайға көңілі айнымайды, қайта уақыт өткен сайын оның ұлылығының тың қырларын ашып, жаңа сырларына қаныға түседі.

Абай өзінің туған халқымен мәңгі-бақи бірге жасайды, ғасырлар бойы Қазақ елін, қазағын биіктерге, асқар асуларға шақыра береді», – деген өнегелі сөзі ақын мұрасының мәңгілік өсиет ретінде бағаланатынын айқын аңғартады.

Абайдың шығармаларына зер салсақ, оның үнемі елдің алға жылжуына, өсіп-өркендеуіне шын ниетімен тілеулес болғанын, осы идеяны барынша дәріп-тегенін байқаймыз. Ал ілгерілеудің негізі білім мен ғылымда екенін анық білеміз. Абай қазақтың дамылсыз оқып-үйренгенін бар жан-тәнімен қалады. «Ғылым таппай мақтанба» – деп, білімді игермейінше, биіктердің бағына қоймайтынын айтты.

Егер әр адам жауапты азамат болса, оның сөздері іске қайшы келмесе, елде әділеттілік орнайды. Қазақстан азаматтарының елді мықты, әрі табысты ету, оның қорғалуы мен өркендеуін қамтамасыз ету құқығы мен міндеті – қасиетті парыз.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі:

1. <https://www.abai.ilemi.kz/post/view?id=1691>
2. <https://almaty.tv/news/obschestvo/1344-spravedlivyy-kazakhstan-i-adal-azamat-eti-tsennosti-vsegda-doldgny-stoyat-v-odnom-ryadu?ysclid=lr94la9pqc281733511>
3. Габдуллин Б. Абай және Сократ / «Абай тағылымы», Алматы: «Жазушы», 1986. 159-171 б.: Болатбекқызы, Айгерим. Абай шығармаларындағы «толық адам» мәселесі / Айгерим Болатбекқызы. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2015. — № 8.1 (88.1). — С. 53-55. — URL: <https://moluch.ru/archive/88/17589/> (жүгінген күні: 11.01.2024).
4. Абай Құнанбайұлы. Өкінішті көп өмір кеткен өтіп...: Өлеңдер, поэмалар, кара сөздер. — Алматы: «Раритет», 2008. — 384 б. Болатбекқызы, Айгерим. Абай шығармаларындағы «Толық адам» мәселесі / Айгерим Болатбекқызы. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2015. — № 8.1 (88.1). — Б. 53-55. — URL: <https://moluch.ru/archive/88/17589/> (жүгінген күні: 11.01.2024).
5. https://egemen.kz/article/217247-abay-dgane-xxi-ghasyrdaghy-qazaqstan?ysclid=lr952emj1_x825725120

Автор туралы мәлімет

Джигитова Раушан Нұрболатқызы – Қазақстан Республикасы ИМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының жалпы заң пәндері кафедрасының аға оқытушысы полиция подполковнигі.

Джигитова Раушан Нурболатовна – старший преподаватель кафедры общих юридических дисциплин Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан им. М. Букенбаева, подполковник полиции.

Dzhigitovka Raushan Nurbolatovna – is a senior lecturer at the Department of General Legal Disciplines of the Aktobe Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after M. Bukenbayev, a police lieutenant colonel.

А.К. Ибраева¹

*¹Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты,
Ақтөбе, Қазақстан Республикасы*

ПО ҚЫЗМЕТІНДЕГІ АДАМ ҚҰҚЫҚТАРЫ МЕН БОСТАНДЫҚТАРЫ БАСЫМДЫҒЫНЫҢ КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚАҒИДАТТАРЫ

Полиция қызметінде адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарының басымдығы қағидатын зерттеу теориялық тұрғыдан өзекті болып табылады. Азаматтардың конституциялық құқықтары мен заңды мүдделерін қорғауға бағытталған ішкі істер органдарының қызметі нақты және тиімді сипатта болуға тиіс.

Ғылыми мақаланың авторы ПО-ның Адам құқықтары мен бостандықтарын қорғау жөніндегі қызметін жетілдіру бағыттарының бірі полицияның дәстүрлі күш функцияларын әлеуметтік функциялармен күшейту болып табылатынын негіздеуге тырысты.

Мақалада автор ПО қызметіндегі адам құқықтары мен бостандықтарының басымдығы қағидатының нақты көріністерін қарастырады және өз ұсыныстарын береді.

Түйінді сөздер: азамат, адамның құқықтары мен бостандықтары, басымдығы, құқықтық принциптері, құқықтық актілері, қамтамасыз ету, шаралар қабылдау, қол сұғушылықтан қорғау

КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВЫЕ ПРИНЦИПЫ ПРИОРИТЕТА ПРАВ И СВОБОД ЧЕЛОВЕКА В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОВД

Теоретически актуальным является изучение принципа приоритета прав и свобод человека и гражданина в деятельности полиции. Деятельность органов внутренних дел, направленная на защиту конституционных прав и законных интересов граждан, должна носить четкий и эффективный характер.

Автор научной статьи попытался обосновать что, одним из направлений совершенствования деятельности ОВД по защите прав и свобод человека является усиление традиционных силовых функций полиции социальными функциями.

В статье авторы рассматривают конкретные проявления принципа приоритетности прав и свобод человека в деятельности ОВД и дают свои рекомендации.

Ключевые слова: гражданин, права и свободы человека, приоритет, правовые принципы, правовые акты, обеспечение, принятие мер, защиты от посягательств.

CONSTITUTIONAL AND LEGAL PRINCIPLES OF THE PRIORITY OF HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS IN THE ACTIVITIES OF THE DEPARTMENT OF INTERNAL AFFAIRS

Theoretically, it is relevant to study the principle of the priority of human and civil rights and freedoms in the activities of the police. The activities of the internal affairs bodies aimed at protecting the constitutional rights and legitimate interests of citizens should be clear and effective.

The author of the scientific article tried to substantiate that one of the ways to improve the activities of the Department of Internal Affairs for the protection of human rights and freedoms is to strengthen the traditional law enforcement functions of the police with social functions.

In the article, the authors consider specific manifestations of the principle of priority of human rights and freedoms in the activities of the Department of Internal Affairs and give their recommendations.

Keywords: citizen, human rights and freedoms, priority, legal principles, legal acts, provision, taking measures, protection from encroachments.

Кіріспе. Барлық мемлекеттік органдар, оның ішінде ПО қызметінің маңызды қағидаты адамның, оның құқықтары мен бостандықтарының басымдығы болып табылады. Бұл қағида конституциялық нормалардан Қазақстан Республикасы Конституциясының ережелерін доктриналық түсіндіру жолымен шығарылады, атап айтқанда, бұл 1-бап, онда Қазақстан Республикасындағы ең жоғары құндылық адам, оның өмірі, құқықтары мен бостандықтары болып табылады деп жарияланды. Қазақстан Республикасында Конституциясына сәйкес адамның құқықтары мен бостандықтары танылады және оларға кепілдік беріледі, адамның құқықтары мен бостандықтары туғаннан бастап әрқайсысына тиесілі болады, абсолютті және бөлінбейтін деп танылады, заңдар мен өзге де нормативтік құқықтық актілердің мазмұны мен қолданылуын айқындайды. Бұл қағида ҚР Конституциясының басқа да нормаларында, ең алдымен, «адам және азамат» II бөлімінде де өз бекітілуін табады. Осылайша, адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтары ҚР Конституциясының іргелі категориясын білдіреді және мемлекеттің барлық органдарының қызметінде басымдық болып табылады, олардың жұмысын бағдарлайды.

Негізгі бөлім. ПО қызметінде адамның құқықтары мен бостандықтарының басымдығы қағидатының нақты көрінісін қарастырайық.

Азаматтардың конституциялық құқықтары мен заңды мүдделерін қорғауға бағытталған ішкі істер органдарының қызметі нақты және тиімді сипатқа ие болуға тиіс. ПО-ның Адам құқықтары мен бостандықтарын қорғау жөніндегі қызметін жетілдіру бағыттарының бірі полицияның дәстүрлі күш функцияларын әлеуметтік функциялармен күшейту болып табылады. Бұл дегеніміз, ПО әртүрлі азаматтық қоғам институттарына сүйене отырып, қылмыстың себептерімен көбірек жұмыс істеуі керек.

Бұл сондай-ақ оларға жүктелген міндеттерді жүзеге асыру үшін қолданылатын әдістерді, әсер ету құралдарын қоса алғанда, ПО қызметінің әдістерінің арақатынасының өзгеруінен көрінеді. ПО қызметінің негізгі әдістері, басқа мемлекет-

тік басқару органдары сияқты, сендіру және мәжбүрлеу болып табылады [1, 29]. Алайда, мемлекет пен оның органдары қызметінің сипатының өзгеруі жағдайында оның гуманистік бағыты басым әдіске айналады.

Сендіру ПО қызметінің әдісі ретінде адамдардың саналы мағыналы заңды мінез-құлыққа, заңсыз әрекеттерден бас тартуға және заңды қатаң сақтауға итермелеу мақсатында олардың еркі мен санасына әсер ету болып табылады.

Сендіру ПО қызметінің әдісі ретінде, ең алдымен, адамгершілік, құқықтық тәрбиеде, сондай-ақ мақсаты азаматтардың жалпы құқықтық мәдениетін арттыру болып табылатын ұйымдық-бұқаралық жұмыстарды жүргізуде көрінеді. Ол үшін құқықтық ағарту жүзеге асырылады, дұрыс мінез-құлық көзқарастары қалыптасады, мысалы, заңға бағынатын мінез-құлықтың пайдасы мен тиімділігін, жекелеген нормативтік актілердің ережелерін, заңды өзін-өзі қорғау принциптерін, құқық бұзушылық үшін туындайтын жауапкершіліктің сипатын түсіндіру барысында.

Халықты құқықтық оқытуды жетілдіру мәселелері маңызды мәнге ие. Аумақтық ішкі істер органдарының қызметкерлері мен ПО баспасөз қызметі бұл мәселеде Қазақстан Республикасының БАҚ редакцияларымен, сондай-ақ облыс әкімдерінің, прокуратура мен әділет органдарының баспасөз қызметтерімен тығыз өзара іс-қимыл жасайды.

Құқық бұзушылықтардың алдын-алу маңызды рөл атқарады, егер ПО қызметкерлері заң бұзушылыққа бағытталған адамдармен байланысқа түссе, кейде дайындалған қылмыстардың алдын алу үшін. Оң нәтиже ішкі істер органдарының азаматтарға қылмыстардың алдын алу мен ашуда, тіпті материалдық ынталандырумен күшейтуге көмек сұрап тікелей жүгінуінен туындайды және бұл - азаматтарды әртүрлі қылмыстық қол сұғушылықтардан өзін-өзі қорғау мәселелері бойынша материалдарды жаппай мерзімді басып шығаруда анықтамалық нұсқаулықтар мен жарияланымдар шығару [2, 13-6]. Мұндай шаралардың нәтижелілігіне шетелдік полиция практикасында да көбірек көңіл бөлінеді [3, 34-35 б.; 99-100 б.].

Осылайша, ПО қызметіндегі сендіру әдісінің үстемдігі, ең алдымен, халықтың оларға деген сенімін арттыруға бағытталған. Қылмыстық қудалау органдарының адамдарды қылмыстан қорғау мүмкіндігіне сенбеуі барлық жасалған қылмыстар туралы Құқық қорғау органдарына хабарланбауының себебі болып табылады.

Құқық қолдану және заң шығару сияқты ПО қызметінің екі маңызды түрінде адам құқықтары мен бостандықтарының басымдығы принципін көрінісін нақтырақ қарастырайық. ПО ең алдымен құқық қорғау органдары ретінде әрекет етеді. Осыған байланысты ПО-ның құқық қолдану қызметіндегі адам құқықтары мен бостандықтарының басымдығы қағидатының әсерін қарастырғым келеді, ол ПО қызметінің маңызды заңды нысаны ретінде қарастырылады. ПО-ның құқық қолдану қызметіне кез-келген мемлекеттік органның құқық қолдану қызметін сипаттайтын, оны реттеуші және қорғаушы болып бөлетін жалпы белгілер тән.

Реттеуші қасиеттерді құқық қолдану ӘҚҚ екі бағытта қолданылады. Біріншіден, әртүрлі басқару және басқару мәселелерін шешу үшін. ПО-ның құқық қолдану қызметінің осы бағытын жүзеге асыруда ПО - ның неғұрлым ірі және функционалды көлемді құрылымдық бөлімшесі-Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігіне маңызды рөл беріледі.

Екіншіден, құқық қолдану адамның құқықтары мен бостандықтарын іске асыру мақсатында жүзеге асырылады, бұл ПО құқық қолдану қызметінің негізгі бағыты болып табылады. Бұл бағытта құқық қолдану ПО-ның әкімшілік өкілеттіктерін жіберу арқылы жүзеге асырылады. Бұл жағдайда ПО құқық бұзушылықтармен тікелей байланысты емес мәселелерді шешу үшін азаматтармен әкімшілік-құқықтық қатынастарға түседі. Құқық қолдану қызметін жүзеге асыру кезінде адамның құқықтары мен бостандықтарын іске асыру мақсатында құқық қолдану актілерін шығару жиі қажет, олар өз кезегінде қажетті заңды фактілер, заң субъективті құқықтардың іске асырылуын байланыс-

тыратын заңды (нақты) құрамдардың элементтері болып табылады.

Мемлекеттік атқарушы органдардың ерекше жүйесі ретінде полиция тұтастай алғанда азаматтардың өмірін, денсаулығын, құқықтары мен бостандықтарын, қоғам мен мемлекеттің меншігін, мүдделерін қылмыстық және өзге де қол сұғушылықтардан қорғауға арналған және ол үшін, жоғарыда айтылғандай, мәжбүрлеу шараларын қолдану құқығы берілген. Оның жұмысы заңдылық, гуманизм, адам құқықтарын құрметтеу, жариялылық принциптеріне негізделген.

«ҚР ПО туралы» Заңға (2-бап) сәйкес полицияның негізгі міндеттері: азаматтардың жеке қауіпсіздігін қамтамасыз ету; қылмыстар мен әкімшілік құқық бұзушылықтардың уақтылы алдын алу және жолын кесу; қылмыстарды тез және толық ашу; қоғамдық тәртіпті қорғау және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету; меншікті құқыққа қарсы қол сұғушылықтардан қорғау; азаматтарға, лауазымды адамдарға құқықтық және ұйымдастырушылық көмек көрсету болып табылады және өзге де субъектілерге олардың заңды құқықтары мен мүдделерін жүзеге асыруда.

ПО-ның заң шығару қызметінде адамның құқықтары мен бостандықтарының басымдығы принципін көрінісін қарастырайық. ПО – құқық қолдану органдары, ПО-ның кез келген мемлекеттік органы сияқты, өз мақсаттарын, міндеттерін, құзыреттерін іске асыру мақсатында құқық нормаларын, яғни ведомстволық норма шығаруды жүзеге асыратынына қарамастан, оның нәтижесі Қазақстан Республикасының Ішкі істер министрлігі және оған уәкілеттік берілген басқа да лауазымды адамдар шығаратын нормативтік құқықтық актілерде қамтылған заңға тәуелді сипаттағы құқықтық белгілеулер болып табылады.

Ведомстволық норма шығару нәтижесінде шығарылатын ПО-ның нормативтік құқықтық актілеріне нормативтік құқықтық актілердің (НҚА) барлық қасиеттері тән. «Құқықтық актілер туралы» Қазақстан Республикасының Заңы «құқықтық акт» ұғымын «референдумда не

мемлекеттің уәкілетті органы немесе лауазымды адамы қабылдаған, құқықтық нормаларды белгілейтін, олардың қолданылуын өзгертетін, тоқтататын немесе тоқтататын белгіленген нысандағы жазбаша ресми құжат» ретінде айқындайды. Құқықтық актілер қатаң белгіленген нысандағы Ресми құжаттар болып табылады, онда адресаттарға мінез-құлық нұсқасын көрсете отырып, оған уәкілетті субъектілер немесе мемлекет органдары қабылдаған және ресми басылымдардың бірінде жарияланған нормативтік ұйғарымдар бар.

Ведомстволық заң шығару – басқару қызметінің бір түрі. ПО қызметіндегі ең маңызды қоғамдық қатынастар заңмен реттеледі. Атап айтқанда, бұл азаматтардың конституциялық құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз ету, қылмысқа қарсы күрес, қоғамдық тәртіпті сақтау, пенитенциарлық жүйе саласындағы қатынастар. Соған қарамастан, ПО қызметіндегі қатынастардың едәуір кең саласы ведомстволық актілермен реттеледі. Бұл тұрғыда ПО-ның нормативтік құқықтық актілері құқық көздері жүйесіндегі буындардың бірін құрайды, бұл олардың мәнін, функциялары мен қоғамдық қатынастарды құқықтық реттеудегі рөлін, сондай-ақ НҚА жүйесіндегі рөлін белгілеудің маңыздылығын анықтайды.

Басқару Мемлекеттік қызметтің нысаны ретінде көптеген ұйымдастырушылық міндеттерді шешуге бағытталған, құқық пен құқықтық нысандар негізінде заңмен белгіленген мақсаттарда жүзеге асырылады. Мемлекеттік басқаруды қатаң белгіленген салада жалпы мемлекеттік саясатты жүргізуді жүзеге асыратын, оларға берілген құзырет шеңберінде мемлекеттің атқарушы-өкімдік органдары жүзеге асырады. ПО-на келетін болсақ, бұл қылмысқа қарсы күрес және қоғамдық тәртіпті сақтау, азаматтардың құқықтарын қорғау, қорғау және қамтамасыз ету саласында. Басқарушы органдардың алдына қойылған ұйымдастырушылық міндеттерді шешу мақсатында оларға белгілі бір қалау, қоғамдық қатынастарды жеке реттеу мүмкіндігі берілді. Осыған байланысты

басқару қызметі қаражатты пайдаланбай, құқықтық реттеусіз сәтті жүзеге асырыла алмайды, ал басқару басқару шешімін міндетті түрде қабылдауды көздейді. Осылайша, ПМ қабылдаған нормативтік актілер басқару процесін жүзеге асыру, органдар мен бөлімшелердің ұйымдық тұрақтылығын қамтамасыз ету құралдарының бірі ретінде әрекет етеді, бүгінде белгілі құрылымдық және кадрлық өзгерістерге қарамастан.

Егер ПО НҚА мазмұнын қарастыратын болсақ, онда екі топты ажыратуға болады. Біріншісі – ішкі істер органдары жүйесінің оңтайлы жұмыс істеуін ұйымдастыратын ПО-ның нормативтік құқықтық актілері (ведомствоішілік актілер).

Екіншісі – бір-біріне бағынбайтын субъектілерді үйлестіруге бағытталған, сол түпкі мақсатқа қол жеткізуге бағытталған НҚА (ведомствоаралық актілердің бір бөлігі және азаматтардың қатысуымен қатынастарды реттейтін жалпы қолданыстағы нормативтік актілер).

ӘҚҚ норма шығару қызметінде адамның құқықтары мен бостандықтарының басымдығы қағидатын іске асырудың маңызды шарты ӘҚҚ жүйесінің әрбір органы мен лауазымды адамының құзыреті мен өкілеттігін қатаң нақты айқындау болып табылады. Шын мәнінде, ПО-ның нормативтік-шығармашылық қызметінде адам құқықтары мен бостандықтарының басымдығы қағидаты мемлекеттік органдардың құқықтық реттеудің жалпы тыйым салу режимін қатаң сақтауында, яғни мемлекеттік органдар үшін «заңмен тікелей рұқсат етілмеген нәрсеге тыйым салынады».

Қорытынды. Осыған байланысты ПО-ның норма-шығармашылық қызметінде, ең алдымен, ПО жүйесіне кіретін әрбір органның, лауазымды адамның өкілеттіктері нақты баяндалуы тиіс. Өкілеттіктердің мазмұнын көрсетудегі кез келген бұлыңғырлық олардың тиімділігін төмендетеді. Осыған байланысты құқықтық құжаттарда қолданылатын терминологияның сәйкессіздігі мен техникалық-құқықтық жетілмегендігі ПМ құзыретін реттеудегі кедергі болып табылады. Атап айтқанда, «қамтамасыз

ету», «шаралар қабылдау», «жәрдемдесу» ұғымдарына және ПМ қызметін құқықтық реттеу практикасында кеңінен қолданылатын басқа да терминдерге сәйкес келетін нақты іс-қимылдар шеңберін нақты айқындау өте қиын. Мұндай кемшіліктер әсіресе азаматтардың құқықтары мен бостандық-тарын жүзеге асыру сипатына әсер етуі мүмкін. Сондықтан мұндай кемшіліктерді жою Ішкі істер органдарының қызметін құқықтық реттеуді жетілдіру бойынша шұғыл міндет болып табылады. Бұған көбінесе біртекті құбылыстарды білдіру үшін біртұтас ұғымдар мен бірыңғай терминдерді заң шығару практикасына енгізу ықпал етеді.

Сонымен, ПО қызметіндегі адам құқықтары мен бостандықтарының басымдығы принципін көрінісіне жүргізілген талдау мынаны көрсетті.

ПО қызметіндегі адам құқықтары мен бостандықтарының басымдығы қағидаты, ең алдымен, ПО қызметінің мақсаттары, міндеттері мен оларға байланысты нақты

өкілеттіктерінің мазмұнының өзгеруінен көрінеді.

Демократиялық құқықтық мемлекеттің қалыптасуының қазіргі жағдайында ПО Қызметі Әлеуметтік бағыттылықпен сипатталады. Бүгінгі таңда ПО-ның басты міндеті-аталған органдар қызметінің тиімділігін төмендету есебінен де азаматтардың құқықтарын қорғау, сақтау және қамтамасыз ету басымдығы болып табылады.

Бүгінгі таңда ПО қызметі басым бюрократияға емес, адамдардың мүдделеріне және, ең алдымен, олардың қауіпсіз өмір сүруіне жағдай жасауға, адамдарды көшедегі және тұрмыстағы қылмыстық қол сұғушылықтардан қорғауға, дәстүрлі түрде ПО құзыретіне жататын ерекше мәселелерді шешуде жеке және заңды тұлғаларға жәрдемдесуге бағынады. Бұл қағида ПО қызметінің барлық негізгі нысандарында әртүрлі дәрежеде көрінеді, заңдық-нормашығармашылық және құқық қолдану, сондай-ақ ұйымдастырушылық, өзіне тән тәрбиелік, техникалық және басқа шаралармен.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі:

1. Полиция и борьба с преступностью за рубежом. - М., 1994. - с. 34-100.
2. Толкачев К.Б., Хабибулин А.Г. Органы внутренних дел в механизме защиты личных конституционных прав и свобод граждан. - Уфа, 1991. -с. 117.
3. Бахтин В.П., Кузьмичев В.С., Карпов Н.С. Принципы преступной деятельности: научные труды Академии финансовой полиции. - Алматы, 2001. -Вып. 2.- Б. 119.

Автор туралы мәлімет

Ибраева Айгул Қасымбекқызы – Қазақстан Республикасы ПМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының жалпы заң пәндері кафедрасының бастығы, з.ғ.к., полиция полковнигі.

Ибраева Айгул Касымбековна – начальник кафедры общеправовых дисциплин Актюбинского юридического института имени Малкеджара Букенбаева МВД Республики Казахстан, к.ю.н., полковник полиции.

Ibraeva Aigul Kasymbekovna – Head of the Department of General Legal Disciplines of the Aktobe Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after M.Bukenbaev, Ph.D., police Colonel Lieutenant Colonel of Police.

Ibraeva A.K¹.

¹*Aktobe Law Institute of the Ministry of internal affairs of the Republic of Kazakhstan named after M.Bukenbaev, Aktobe, Kazakhstan Republic*

THE ROLE OF INTERNAL AFFAIRS BODIES IN THE CONSTITUTIONAL AND LEGAL MECHANISM FOR THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS

The internal affairs bodies, as one of the main law enforcement agencies, occupy an important place in the mechanism of state legal protection of individual rights and freedoms. For modern Kazakhstan, the observance of constitutional rights and freedoms of a citizen is of particular importance through the activities of state and law enforcement agencies of any state body. The central place in the full provision of individual rights and freedoms is given to the state as the core, the main link of the political system of society.

In the article, the author gives his recommendations, emphasizing the need to create a reliable mechanism for ensuring human and civil rights and freedoms in the activities of internal affairs bodies, providing not only for the improvement of theoretical developments, but also for the adoption of laws regulating internal control over the observance of legality by employees of internal affairs bodies.

Keywords: legality, law and order, basic principles, law enforcement agencies, law enforcement, constitutional and legal status, human rights, legal status, security

АДАМ ҚҰҚЫҚТАРЫ МЕН БОСТАНДЫҚТАРЫН ҚОРҒАУДЫҢ КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ-ҚҰҚЫҚТЫҚ МЕХАНИЗМІНДЕГІ ІШКІ ІСТЕР ОРГАНДАРЫНЫҢ РӨЛІ

Ішкі істер органдары негізгі құқық қорғау органдарының бірі ретінде жеке адамның құқықтары мен бостандықтарын мемлекеттік-құқықтық қамтамасыз ету тетігінде маңызды орын алады. Қазіргі Қазақстан үшін азаматтың конституциялық құқықтары мен бостандықтарын сақтау кез келген мемлекеттік органның мемлекеттік және құқық қорғау органдарының қызметі арқылы ерекше маңызға ие болады. Жеке адамның құқықтары мен бостандықтарын толыққанды қамтамасыз етудегі Орталық орын мемлекетке қоғамның саяси жүйесінің өзегі, басты буыны ретінде беріледі.

Мақалада автор теориялық әзірлемелерді жетілдіруді ғана емес, сонымен қатар, ішкі істер органдары қызметкерлерінің заңдылықты сақтауын ведомствоішілік бақылауды реттейтін заңдарды қабылдауды көздейтін ішкі істер органдарының қызметінде адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз етудің сенімді тетігін құру қажеттілігін атап өтіп, өз ұсынымдарын береді.

Түйінді сөздер: заңдылық, құқықтық тәртіп, негізгі принциптер, құқық қорғау органдары, құқық қорғау қызметі, конституциялық-құқықтық мәртебе, адам құқықтары, құқықтық мәртебе, қамтамасыз ету.

РОЛЬ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ В КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВОМ МЕХАНИЗМЕ ЗАЩИТЫ ПРАВ И СВОБОД ЧЕЛОВЕКА

Органы внутренних дел, как один из основных правоохранительных органов, занимают важное место в механизме государственно-правового обеспечения прав и свобод личности. Для современного Казахстана соблюдение конституционных прав и свобод гражданина приобретает особое значение через деятельность государственных и правоохранительных органов любого

государственного органа. Центральное место в полноценном обеспечении прав и свобод личности отводится государству как ядру, главному звену политической системы общества.

В статье автор дает свои рекомендации, подчеркивая необходимость создания надежного механизма обеспечения прав и свобод человека и гражданина в деятельности органов внутренних дел, предусматривающего не только совершенствование теоретических разработок, но и принятие законов, регулирующих внутриведомственный контроль за соблюдением законности сотрудниками органов внутренних дел.

Ключевые слова: законность, правопорядок, основные принципы, правоохранительные органы, правоохранительная деятельность, конституционно-правовой статус, права человека, правовой статус, обеспечение

Introduction. A democratic, legal state is aimed at establishing justice, morality, as well as ensuring the protection of rights and freedoms, honor and dignity of the individual, and its formation is the responsibility of the state and citizen to the state, increasing the authority of the law and its strict observance by all state bodies related to the storage.

The degree of freedom of an individual and, accordingly, the level and authenticity of democracy depend on the state of legality and legal order. Maintaining order in society is one of the most important functions of internal affairs bodies.

A necessary aspect of law enforcement practice in a democratic society is the «democratic character of implementation.» This is a very important concept, because law enforcement is one of the tools of state management.

The main principles that every employee of internal affairs bodies should follow:

- respect and protection of the rights and freedoms of individuals and legal entities, legal interests of society and the state from illegal encroachment;
 - * legality;
 - * cooperation with the people and civil society institutions, publicity;
 - * openness and publicity;
- unity of the system of internal affairs bodies, individual leadership, subordination;
 - * Independence from the activities of political parties and other public associations

Main Body. For modern Kazakhstan, protection of constitutional rights and freedoms of citizens through the activities of state and law enforcement agencies of any state body is of particular importance. There are many employees of internal affairs bodies who faithfully perform their duties and have high

spiritual and moral qualities. However, there are not a few police officers who have rude and indecent treatment of citizens, disregard, ignore, and sometimes even directly violate the law. As a result, distrust and anxiety among citizens are increasing in society, legal nihilism and disregard for the rule of law are taking place.

This, in turn, has a significant impact on the overall functioning of the system of ensuring human and citizen rights and freedoms in the Republic of Kazakhstan.

The main place in fully ensuring the rights and freedoms of an individual is given to the state as the core, main link of the political system of society.

Thus, a person, his rights and freedoms in a legal state are not only declared the highest value, they are the goal of state development.

It is necessary to create a reliable mechanism for ensuring the rights and freedoms of a person and a citizen in the activities of internal affairs bodies, which involves not only improving theoretical developments, but also adopting laws regulating the internal departmental control of compliance by employees of internal affairs bodies.

Internal affairs bodies, as one of the main law enforcement bodies, occupy an important place in the mechanism of state-legal protection of the rights and freedoms of an individual.

We believe that it is necessary to refer to the concepts of law enforcement, law enforcement system, and law enforcement agencies in order to reveal the role and place of internal affairs bodies in the system of human rights protection mechanisms. Law enforcement service is a way of implementing the law enforcement function of the state. A careful study of the Constitution of the

Republic of Kazakhstan showed that there is no direct norm regulating the activities of internal affairs bodies. This situation allows some researchers to conclude that there is no constitutional basis for the organization and operation of law enforcement agencies, in particular, Internal Affairs Bodies. According to supporters of this Rule, it is possible to talk about constitutional foundations only when the text of the Constitution contains norms that directly regulate or approve the main principles of the organization and operation of the state body. This point of view is reflected in the works of Kazakh researchers Ye. Ye. Duysenov, D. Zh. Ospanova, and M. S. Toyzhan [1,2].

But there are other views. According to N. Biekenov, «this position is not correct in the current situation. These constitutional foundations have their own characteristics and a certain angle of refraction due to the goals of the Constitution on the legal regulation of public relations. In fact, an important aspect of constitutionalism refers to legitimacy. If we take the position that the Organization and the police service have no constitutional foundations, then a conclusion is made about the unconstitutionality of the studied institution» [3, p. 15].

We believe that the issue of strengthening the constitutional foundations of law enforcement agencies, including internal affairs bodies, will remain relevant. We believe that the state will be prosperous and prosperous if the inviolability of the constitutional structure and order established by the Constitution becomes an unshakable principle of activity for representatives of state authorities and state bodies of any level.

Now, if we turn to the concept of law enforcement, Professor S. K. Zhursimbaev defines law enforcement as follows. «Law enforcement service is a service assigned to the powers of special authorized bodies and people, aimed at protecting the rights and freedoms of citizens and society, ensuring legality and law and order in the state through special coercive actions carried out in a certain form of procedure» [4, 18 p.] .

From a scientific point of view, the position of the Russian scientist MI Baitin is

interesting. Thus, M.I. Baitin «law enforcement service is a form of implementation of state functions through the operative activity of its bodies to protect against violations of legal norms, protect the subjective rights granted to citizens and ensure the fulfillment of the legal duties assigned to them. It includes measures to prevent violations, investigate all circumstances of the case and determine the truth in each case of violations, resolve specific cases of violation of legal norms, as well as possible legal conflicts and disputes, apply legal sanctions to offenders and ensure the implementation of their legal responsibility.» [5, p. 132].

In our opinion, law enforcement is a type of public service carried out by specially authorized state bodies in order to preserve and protect the rights and freedoms of citizens, to ensure legality and legal order. This service must be carried out strictly in accordance with the law. In order to prevent violations in the process of law enforcement activities, law enforcement agencies may limit the rights and freedoms of subjects in accordance with the procedure established by law. Thus, law enforcement activity can be defined, on the one hand, as a form of implementation of state functions, and on the other hand, as one of its functions [5, p. 132].

This explains the need to distinguish law enforcement activities in the narrow and broad sense of the word. In a broad sense, it is the prevention and investigation of violations, as well as the application of legal sanctions to offenders and ensuring the implementation of their legal responsibility. In a narrow sense, this is an action associated with certain moments of punishment [6, p. 34].

In Kazakhstan, the Law «On Law Enforcement Service» is applied. According to Article 1, «law enforcement service is a special type of public service in positions of a law enforcement agencies» [7].

Let's turn to the concept of the law enforcement system. There are various definitions of the law enforcement system in the legal literature.

According to A.G. Bratko, the law enforcement system can be defined as a complex of state-legal instruments, methods and guarantees that provide protection of public

relations from illegal encroachment [8, p. 42-43].

O. Cherdakov believes that the law enforcement system is «a complex institution of the legal organization of society, which includes regulatory and law enforcement subsystems, a variety of legal phenomena based on the legal support of the state» [9, p. 3].

According to V.V. Lazarev, the law enforcement system is a set of state-legal tools, methods and guarantees that ensure the protection of a person from violations of the law, which includes the following components: law enforcement goals and objects, law enforcement subjects, law enforcement services [10].

Let's turn to the opinion of Kazakhstani scientists. Thus, according to S.K. Zhursimbayev, the law enforcement system is a set of special legal tools, methods, guarantees and bodies subject to a single goal based on strict compliance with the law [4, 18 p.].

We believe that it is necessary to give our definition to the law enforcement system. In our opinion, the law enforcement system is a set of state and legal instruments, methods and guarantees that ensure the protection of a person from illegal violations. We think that three elements can be distinguished in the content of the law enforcement system: the goal and objects of law enforcement; law enforcement entities; actually law enforcement services. The objects of the law enforcement system are the main spheres of public life (socio-economic, political and others). Subjects of the law enforcement system represent the state as a whole, law enforcement and other special state bodies, law enforcement organizations, and individuals who provide legal assistance to the public. All subjects together perform the law enforcement function of the state.

To be more specific, the law enforcement system is a set of elements with a single goal - to ensure legality and public safety, to maintain law and order, to implement state protection functions for the protection of human rights and freedoms. Also, the performance of the duties assigned to them by law enforcement agencies is of a public-legal nature. Also, this duty is a

constitutional duty of the state and its bodies as a whole.

For example, Article 1 of the Law «On Law Enforcement Activities» states: «Law enforcement body - which ensures the preservation and protection of the rights and freedoms of people and citizens, individuals and legal entities, the legal interests of the state, implements the state policy on action against crime and other offenses in accordance with its competence, implements the policy on action against crime and other offenses, maintains law and order and supports public order, provides detection, prevention, suppression, investigation, execution of court decisions in criminal cases» [7].

It is necessary to distinguish between «law enforcement agencies» and «law enforcement organizations», as the latter may be non-governmental and their activities may be closely related to law enforcement, but nevertheless do not have all the characteristics of law enforcement.

In our opinion, if society does not support law enforcement agencies and citizens do not have a conscious understanding and interest in law enforcement, without a developed legal culture, permanent reforms aimed at strengthening and improving on the involvement of the civilian population in the maintenance of public order, by the order of the Minister of Internal Affairs No. 641 of November 27, 2004, the principles of the forms and types of involvement of citizens in the activities for the maintenance of public order, control and supervision functions were independently approved [11,12].

Citizens participating in the maintenance of public order carry out their activities based on the principles of legality, respect and preservation of human and citizen's rights and freedoms. According to Article 4 of this Law, internal affairs bodies:

1) In accordance with the legislation of the Republic of Kazakhstan, determines the procedure, forms and types of involvement of citizens in activities for ensuring public order that are not related to the functions of control and supervision;

2) develops and approves a model of a certificate and a symbol of an emblem for citizens involved in maintaining public order;

3) interacts with local executive bodies on issues of citizens' activities involved in ensuring public order;

4) explains to citizens participating in public order maintenance their rights and obligations in the field of public order maintenance;

5) organizes legal training of citizens involved in maintaining public order on the basis of local police stations;

6) Exercises other powers provided by this Law, other laws of the Republic of Kazakhstan, acts of the President of the Republic of Kazakhstan and the Government of the Republic of Kazakhstan.

Confidence in the police on the part of the civil society can be won only with the qualitative growth of the professional qualifications of the employees, as well as with the implementation of the measures developed in the fight against corruption among the police. Also, civil society institutions should be able to participate in the work of Internal Affairs bodies.

Regular activities aimed at increasing legal culture are carried out in the system of internal affairs bodies. It is the introduction of a special system of testing to check personal qualities and professional skills of candidates for employees and working police officers. Also, attestation of employees of internal affairs bodies is carried out on a regular basis. Currently, the approach to personnel policy is radically changing, employees are selected only on the basis of professional and business qualities.

Let's consider the position of Internal Affairs bodies in the system of law enforcement agencies. We highlight the scientific works related to the activity of internal affairs bodies as a body for ensuring and protecting human rights. In 2007, the monograph «Constitutional and legal bases of police service on ensuring human and citizen's rights and freedoms in the Republic of Kazakhstan» by N.A. Biekenov was published [9].

In this monograph, N.A. Biekenov reveals the reality of the modern functioning of the law enforcement system. At the same time, he emphasizes that there are a number of national contradictions in the theory and practice of police law enforcement. N.A. Biekenov believes that «despite the real important role of the police, it is not the leading body in the law enforcement system» [9, p. 23].

In our opinion, this view is controversial. We think that internal affairs bodies are the central law enforcement body. Among all law enforcement agencies, they are multifunctional. The police is the largest law enforcement agency in terms of composition, performs many functions, has wide powers, and can use various methods and beliefs and coercion. It should be noted that Internal Affairs bodies are the first bodies to turn to in case of violation of human rights. Therefore, in the public mind, Internal Affairs bodies are represented by the state system of rights protection. Therefore, it is necessary to classify the Internal Affairs bodies as the central body in the law enforcement system.

The primary nature of the response to the crime, a wide range of rights and duties related to the protection of human rights, maintaining public order and ensuring public security, the possibility of using special methods and special requirements are imposed on Internal Affairs bodies. Therefore, employees of internal affairs bodies should be distinguished by their professional training and high moral qualities. This is possible with the right HR policy. The following conclusion was made in the concept: «It is necessary to systematically change the work with personnel, to improve the quality of the activities of Internal Affairs bodies by introducing an effective personnel policy» [14].

Conclusion. High level of social guarantees is the main factor of attracting and restraining high-class, competitive specialists to work in internal affairs bodies. In order for the internal affairs bodies to professionally and effectively perform their functions for the protection of human rights and freedoms, it is necessary to create moral and humane conditions for the quality performance of their official duties, as well as to strengthen spiritual

and moral qualities, to cultivate a high sense of patriotism, loyalty to professional duty. We believe that it is necessary to introduce a special corporate culture, to ensure a suitable moral and psychological climate, to introduce advanced methods of complex psychological examination of teams, to establish the personal responsibility of managers at all levels for the state of moral and psychological conditions in entrusted departments.

In this regard, we believe that it is necessary to approve basic social guarantees related to the protection of life and health of employees of internal affairs bodies in the law «On Internal Affairs Bodies of the Republic of Kazakhstan» as an act of higher legal force. The analysis of the existing legislation showed that the social guarantees of the Internal Affairs bodies are mainly regulated by subordinate acts.

In accordance with Article 2 of the Law «On Internal Affairs Bodies of the Republic of Kazakhstan», the internal affairs bodies, called to serve the people of Kazakhstan, carry out the following tasks in order to ensure public safety: prevention of violations; maintenance of public order; fight against crime; enforcement of criminal penalties and administrative penalties; prevention and elimination of emergencies, fire safety, organization of civil defense.

The obligation to protect, ensure and preserve human rights and freedoms is not directly stipulated in this Law. At the same time, among the above-mentioned tasks of the Internal Affairs bodies, the actions of the internal affairs bodies are primarily aimed at protecting, ensuring and preserving human rights and freedoms. We recommend to confirm the duty to protect, ensure and preserve human rights and freedoms as two main duties.

It should be noted that employees of Internal Affairs bodies have a special constitutional and legal status. It consists of the following elements:

- a) competences limited to the system of internal affairs bodies;
- b) a set of powers or rights and duties that determine the status of these people in interaction with society and the state;
- c) Guarantees, responsibility, prohibitions and restrictions established in the Constitution

of the Republic of Kazakhstan, the Law «On Public Service», the Law «On Law Enforcement», the Law «On Internal Affairs Bodies of the Republic of Kazakhstan» and other LSI.

Thus, internal affairs bodies, based on tasks, can be defined as a special subject of state administration. In our opinion, it is necessary to strengthen the interaction of Internal Affairs bodies with executive authorities.

Thus, the following conclusion can be made.

1. The constitutional principle of the priority of human rights and freedoms in the service of internal affairs bodies is reflected, first of all, in changing the content of the goals, tasks and specific powers of the internal affairs bodies.

In this regard, we think that it is necessary to approve the constitutional provision in the existing Law of the Republic of Kazakhstan «On Internal Affairs Bodies of the Republic of Kazakhstan» that the main task of internal affairs bodies is to ensure the personal safety of citizens, to protect the rights and freedoms of citizens from criminal encroachment.

2. In the current situation of the formation of a democratic legal state, the activities of Internal Affairs bodies are characterized by a social orientation. Today, the main task of the Internal Affairs bodies is to protect, preserve and ensure the rights of citizens. The activities of the Internal Affairs bodies should be primarily aimed at creating safe living conditions, protecting people from criminal encroachment on the street and at home, assisting individuals and legal entities in solving special problems traditionally under the competence of the Internal Affairs bodies.

4. Considering the internal affairs bodies in the system of law enforcement bodies, it should be noted that the role of specific law enforcement bodies in solving the issues of ensuring the rights and freedoms of citizens is not the same. This is explained by the difference in their functions, competences, departmental subordination, forms, methods, working conditions, as well as the presence of forces and means available to them. In case of violation of their rights, citizens usually seek

initial protection in the pre-trial stage or in higher authorities, and even more often in internal affairs. This allows us to conclude that the main weight in solving law enforcement tasks is borne by the Internal Affairs bodies.

5. Internal affairs bodies have wide competences and powers. Internal affairs bodies also carry out political and social tasks. At the same time, the main tasks of internal affairs bodies are to protect, ensure and preserve human rights and freedoms. The role of internal affairs bodies as a special and important guarantor of the rights and freedoms of a person and a citizen can be seen by assessing the specificity of their powers and implementing them.

6. The activity of Internal Affairs bodies

should be directed to prevention, education and other preventive measures, to influence the minds and behavior of citizens in order to develop legal culture and legal consciousness. We believe that it is necessary to pay more attention to the further improvement of the method of persuasion in the matter of ensuring human rights and freedoms in the activities of internal affairs bodies. Internal Affairs bodies are an integral element of the law enforcement system, which implements the protection functions of the state in the context of the formation of a legal state in Kazakhstan. We believe that internal affairs bodies occupy one of the central positions in the constitutional mechanism of protection of human rights and freedoms.

References:

1. Duisenov Ye.Ye., Toizhan M.S. To the problem of the interpretive function of the Constitutional Council // Sapargaliyev's readings: a collection of materials of the international scientific and practical conference «Issues of state construction in the Republic of Kazakhstan within the framework of the Kazakhstan – 2050» strategy. – Almaty, 2014, May – 16. P. 61-65.
2. Ospanova DA. Some approaches to the study of constitutional and legal bases of restrictions on rights and freedoms of citizens and citizens in the Republic of Kazakhstan // Legal and economic policy of the Republic of Kazakhstan: problems, conclusions and perspectives (April 26, 2007): collection of materials of the international scientific theoretical conference, 2007. - T. 2. - 165 p.
3. Biekenov N. Constitutional and legal foundations of the organization and activities of the police in the Republic of Kazakhstan: abstract. ... z.g.d. – Almaty, 2009. – 50 p.
4. Zhursimbaev S.K. Law enforcement agencies of the Republic of Kazakhstan: textbook. - 2nd edition., – Almaty: Nurpress, 2010. - 400 p.
5. Baytin M.I. The essence and main functions of a socialist state. - Saratov, 1978. – 344 p.
6. Kabanov P.A. Punitive function in the system of legal responsibility functions. – Tolyatti, 2004. – 233 p.
7. Law of the Republic of Kazakhstan «On Law Enforcement» dated January 6, 2011 No. 380-IV (with amendments and additions)
8. Bratko A.G. Law enforcement system. Theory issues. – M., 1991. – 304 p.
9. Cherdakov O.I. Formation of the law enforcement system of the Soviet state in 1917-1936. Historical and legal research / ed. by A.A. Malko. – Saratov, 2001. – 245 p.
10. General theory of law and state / edited by V.V. Lazarev. – M., 1992. – 389 p.
11. Law of the Republic of Kazakhstan «On the Participation of Citizens in Ensuring Public Order» dated July 9, 2004 No. 590-II. (with amendments and additions)
12. Regulation approved by Order No. 641 of the Minister of Internal Affairs of November 27, 2004 «On the involvement of citizens in activities to ensure public order of their forms and types not related to the functions of control and supervision».
13. Biekenov N.A. Constitutional and legal foundations of police activities to ensure the rights and freedoms of man and citizen in the Republic of Kazakhstan. - M.: Publishing Group «Lawyer», 2007. – 154 p.
14. Concept of personnel policy of law enforcement bodies of the Republic of Kazakhstan, Decree of the President of the Republic of Kazakhstan No. 720 of December 31, 2013 (as amended on 18.07.2016)

Information about the author:

Ibraeva Aigul Kasymbekovna – Head of the Department of General Legal Disciplines of the Aktobe Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after M. Bukenbaev, Ph.D., police Colonel Lieutenant Colonel of Police.

Ибраева Айгул Қасымбекқызы – Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты жалпы заң пәндері кафедрасының бастығы, з.ғ.к., полиция полковнигі

Ибраева Айгул Касымбековна – начальник кафедры общеправовых дисциплин Актюбинского юридического института имени М. Букембаева Министерства внутренних дел Республики Казахстан к.ю.н., полковник полиции.

Исмаилова Б.Ш.,¹ Карибаев А.Е.²
^{1,2}Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті,
Ақтөбе, Қазақстан Республикасы

ИСТОРИЧЕСКИЕ ЭТАПЫ ФОРМИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ ИНСТИТУТА ОТВЕТСТВЕННОСТИ ГОСУДАРСТВА ЗА ВРЕД, ПРИЧИНЕННЫЙ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫМИ ОРГАНАМИ

Институт ответственности за вред, причиненный правоохранительными органами, вряд ли был полностью сформирован в первый десяток лет независимости. Это был период, когда начинались первые шаги в развитии правовых норм и механизмов для защиты прав граждан от противоправных действий со стороны государственных органов. В дальнейшем, в следующих десятилетиях, законодательство и практика могли эволюционировать, дополняться и корректироваться в ответ на конкретные события и вызовы, стоящие перед казахстанским обществом.

В этот период могли начинаться обсуждения, направленные на определение критериев ответственности государства и его органов, а также возможностей компенсации для граждан, пострадавших от недопустимых действий правоохранителей.

Ключевые слова: правоохранительные органы, институт государственной ответственности, формирования, принятие новых законов, защита прав и свобод граждан.

ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ОРГАНДАРЫ КЕЛТІРГЕН ЗИЯН ҮШІН МЕМЛЕКЕТТІҢ ЖАУАПКЕРШІЛІК ИНСТИТУТЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МЕН ДАМЫТУДЫҢ ТАРИХИ КЕЗЕҢДЕРІ

Құқық қорғау органдарының келтірген зияны үшін жауапкершілік институты тәуелсіздіктің алғашқы онжылдығында толық қалыптасқан жоқ. Бұл азаматтардың құқықтарын мемлекеттік органдар тарапынан құқыққа қайшы әрекеттерден қорғау үшін құқықтық нормалар мен тетіктерді дамытудағы алғашқы қадамдар басталған кезең болды. Келешекте, алдағы онжылдықтарда заңнама мен практика Қазақстан қоғамы алдында тұрған нақты оқиғалар мен сын-тегеуріндерге жауап ретінде дами, толықтырыла және түзетіле алады. Осы кезеңде мемлекет пен оның органдарының жауапкершілік критерийлерін, сондай-ақ құқық қорғау органдарының жол берілмейтін әрекеттерінен зардап шеккен азаматтарға өтемақы төлеу мүмкіндіктерін анықтауға бағытталған талқылаулар басталуы мүмкін.

Түйін сөздер: құқық қорғау органдары, мемлекеттік жауапкершілік институты, жаңа заңдарды қалыптастыру, қабылдау, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғау.

HISTORICAL STAGES OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF THE INSTITUTION OF STATE RESPONSIBILITY FOR HARM CAUSED BY LAW ENFORCEMENT AGENCIES

The institution of liability for harm caused by law enforcement agencies was hardly fully formed in the first decade of independence.

This was the period when the first steps in the development of legal norms and mechanisms for the protection of citizens' rights from illegal actions by State bodies began. In the future, in the following decades, legislation and practice could evolve, be supplemented and adjusted in response to specific events and challenges facing the Kazakh society.

During this period, discussions could begin aimed at defining criteria for the responsibility of the state and its authorities, as well as compensation opportunities for citizens affected by unacceptable actions of law enforcement officers.

Keywords: law enforcement agencies, Institute of state responsibility, formation, adoption of new laws, protection of citizens' rights and freedoms.

И.А. Покровский отметил, что обязательства, вытекающие из правонарушений, имеют древнюю историю, преследуют две цели: возмещение вреда и наложение имущественного взыскания на правонарушителя. Историческая эволюция этих обязательств заключается в том, что с течением времени карательная функция постепенно уступает, переходя в сферу уголовного права, оставляя гражданскому праву лишь задачу организации компенсации причиненного вреда. Это изменение объясняется природой обеих функций: уголовное наказание имеет свои уникальные цели и определяется принципами, отличными от тех, которыми руководствуется гражданское право [1].

Идея возмещения ущерба тем, кто невиновно стал объектом уголовного преследования, не нова. Правовой механизм компенсации ущерба, вызванного незаконными действиями правоохранительных органов и их представителей, представляет собой результат долгой эволюции. Эта концепция стала особенно актуальной в период буржуазных революций в Европе и имела отдельные элементы в российском дореволюционном законодательстве. В то время основное внимание уделялось регулированию деятельности сотрудников правоохранительных органов; был принят ряд норм, касающихся возмещения вреда гражданину, подвергнутому незаконному уголовному преследованию.

Многие русские дореволюционные юристы высказывались в пользу установления надежных гарантий защиты интересов пострадавших через введение исков против судей. Принцип государственного возмещения ущерба, причиненного необоснованным уголовным преследованием, не получил специального законодательного признания. Ответственность должностных лиц, включая судей, по искам граждан, ставших жертвами их служебных действий, была введена еще при Петре I. Судьи, выносившие решения о наказании невиновных, были обязаны возместить ущерб и обеспечить содержание пострадавшим и их семьям.

До недавнего времени, в некоторых странах и по-прежнему, считалось, что государство не несет гражданско-правовой ответственности за свои действия, а также за действия своих органов и должностных лиц, независимо от законности или незаконности этих действий, даже если они приводили к причинению ущерба. Постепенно начиная с XIX века, стали появляться законы, которые допускают возможность привлечения должностных лиц к материальной ответственности за неправомерные действия при исполнении их служебных обязанностей.

Ответственность государства представляет собой долговременную концепцию либеральной доктрины, являющуюся важным принципом правового государства. Попытки исключить или ограничить эту ответственность могут быть либо результатом устаревших традиций, либо характерны для абсолютных монархий и тоталитарных режимов. В большинстве стран мира общедемократический принцип возмещения ущерба гражданам государством закреплен в конституциях, законодательстве о судебной деятельности или специальных законах о ответственности государства. Во Франции, например, согласно ГПК, государство возмещает ущерб, вызванный недостаточной деятельностью в сфере правосудия, при условии грубой ошибки или отказа в правосудии от судьи или коллегиального органа, решение которых было обжаловано потерпевшим.[2] Ответственность судей за их личные профессиональные ошибки регулируется законодательством о статусе магистратуры и специальными законами для судей специальных судов. В соответствии с органическим законом от 18 января 1979 года судьи несут персональную ответственность за свои действия, но государство обеспечивает компенсацию ущерба, вызванного ошибками судей, сохраняя право предъявления регрессивного иска.[3]

Статья 34 Конституции ФРГ утверждает принцип, согласно которому, если лицо, исполняющее государственные обязанности, нарушает свои служебные обязанности перед третьими лицами, основную

ответственность за это несет государство или государственный орган, в чьей службе работает данное лицо. [4]

Согласно пункту 4 статьи 19 Конституции ФРГ, каждый, чьи права нарушены государственной властью, имеет право обращаться в суды. В российской правовой системе возможность возмещения ущерба, причиненного незаконными действиями должностных лиц в ходе осуществления публичной власти, впервые была закреплена в законах конца XIX - начала XX века. [4]

Эти отношения регулировались законами, относящимися к различным отраслям права, таким как статьи 677-680 части 1 Тома X Свода Законов Российской Империи, статьи 1316-1336 Устава гражданского судопроизводства и статьи 121, 780-784 Устава уголовного судопроизводства 1864 года. Возмещение ущерба гражданину при осуществлении публичной власти рассматривалось как «вознаграждение». [5]

В соответствии с законодательством конца XIX - начала XX века любое должностное лицо, действовавшее из личных мотивов, подтвержденных судом, обязано было вознаградить пострадавшего за убытки и причиненный вред. Оправданному подсудимому разрешалось требовать вознаграждения за ущерб и потери, вызванные «необоснованным привлечением его в суд» (статья 78 Устава уголовного судопроизводства). [5] Это вознаграждение могло быть взыскано путем судебного разбирательства как от частных лиц, виновных в неправильном привлечении обвиняемого в суд, искажении обстоятельств инцидента и предоставлении ложных показаний или подстрекательстве к этому других лиц, так и от должностных лиц (судебного следователя, прокурора), действующих предвзято, притеснительно, без законного повода или основания, или вообще нечестно. Судьи, выносившие обвинительный приговор виновному умышленно или из-за невнимательности, должны были возместить ему ущерб и оплатить от ста до шестисот рублей за свой счет. Кроме того, они должны были возместить все понесенные последствиями убытки.

Таким образом, ответственность должностных лиц в процессе осуществления публичной власти строилась на основе принципов личной ответственности перед пострадавшим при наличии вины должностного лица, подтвержденной в судебном порядке.

И.Я. Фойницкий высказывал мнение, что обвинитель и свидетели несут ответственность за ущерб, возникший из-за их участия в судебном процессе, при условии доказанной уголовной вины или недобросовестности; ответственность доносителя может быть более широкой, включая неосмотрительное поведение. [6]

В дореволюционной юридической литературе России часто подчеркивалась необходимость законодательного закрепления принципа государственного возмещения за ущерб, причиненный государственными органами в процессе уголовного преследования, хотя на практике этот принцип не был реализован.

В истории Республики Казахстан можно выделить этапы формирования и развития института ответственности государства за вред, причиненный правоохранительными органами.

1. Независимость и первые шаги.

Период с получения независимости в 1991 году и в течение первого десятилетия независимости Республики Казахстан был characterized формированием основ правовой системы и начальными шагами в разработке института ответственности государства за вред, причиненный правоохранительными органами.

В начале 1990-х годов, после распада Советского Союза, Казахстан стал активно строить свое собственное правовое пространство. Основным документ, сформулировавший принципы правопорядка и ответственности органов власти, была Конституция Республики Казахстан, принятая в 1993 году. Она устанавливала основные принципы ответственности государства за свои действия. [7]

В этот период также активно создавались первоначальные законы, регламентирующие деятельность правоохранительных органов. Органы власти ставили перед со-

бой задачу обеспечения безопасности и защиты законов, но вместе с тем поднималась проблема ответственности за возможные злоупотребления.

По мере формирования государства и его институтов становилось ясно, что вопросы ответственности за действия правоохранительных органов требуют дополнительного законодательного уточнения. В этот период могли начинаться обсуждения, направленные на определение критериев ответственности государства и его органов, а также возможностей компенсации для граждан, пострадавших от недопустимых действий правоохранителей.

Институт ответственности за вред, причиненный правоохранительными органами, вряд ли был полностью сформирован в первый десяток лет независимости. Это был период, когда начинались первые шаги в развитии правовых норм и механизмов для защиты прав граждан от противоправных действий со стороны государственных органов. В дальнейшем, в следующих десятилетиях, законодательство и практика могли эволюционировать, дополняться и корректироваться в ответ на конкретные события и вызовы, стоящие перед казахстанским обществом.

2. Усиление правового регулирования. В период с 2000 по 2010 год в Республике Казахстан произошло усиление правового регулирования, включая вопросы ответственности государства за вред, причиненный правоохранительными органами. Этот период характеризовался стремлением к более четкому и эффективному законодательству в сфере ответственности государства.

В течение этих лет приняты законы и нормативные акты, направленные на дополнительное определение механизмов и критериев, по которым государство несет ответственность за действия его органов, особенно в контексте деятельности правоохранительных структур. Возникла необходимость усилить гарантии прав граждан и обеспечить более эффективные средства защиты от произвола или злоупотреблений со стороны правоохранительных органов.

Принятие новых законов, касающихся ответственности государства, были реакци-

ей на конкретные случаи нарушений, вызывающих общественное волнение. Это могло включать в себя случаи неправомерного задержания, применения физической силы или других форм нарушения прав граждан. Законодательные изменения были направлены на предотвращение подобных инцидентов в будущем.

В этот период также происходило укрепление механизмов компенсации для граждан, ставших жертвами неправомерных действий правоохранительных органов. Это включало в себя расширение возможностей граждан обращаться в суд с исками о компенсации за моральный или материальный ущерб, причиненный действиями государственных органов.

Таким образом, в течение этого периода Республика Казахстан могла сосредотачиваться на укреплении правовых гарантий, направленных на защиту прав граждан от возможных злоупотреблений правоохранительных органов и обеспечение более справедливого и эффективного механизма ответственности государства за свои действия.

3. Стратегические изменения в законодательстве (2010 – настоящее время). С начала 2010-х годов в Республике Казахстан наблюдается стратегическое развитие в области законодательства, направленное на более эффективное регулирование вопросов ответственности государства за действия правоохранительных органов. В этот период внесены ключевые изменения в законодательство, отражающие современные требования правопорядка и гарантии прав граждан.

Приняты новые законы, уточняющие и расширяющие критерии, по которым государство несет ответственность за действия своих органов. Это включает в себя ясное определение норм и стандартов, которыми должны руководствоваться правоохранительные структуры, чтобы избежать злоупотреблений и нарушений прав граждан.

Следует также обратить внимание на укрепление процедур компенсации для пострадавших граждан. Внесены изменения, предоставляющие гражданам более широкие возможности обращения в суд с исками о возмещении морального и материального

ущерба, причиненного действиями правоохранительных органов.

Законодательное усовершенствование, также касается сферы прозрачности и открытости в деятельности правоохранительных органов. Принятие законов о доступе к информации и обязанности правоохранительных структур предоставлять информацию о своей деятельности способствует более открытой и ответственной работе. Этот период также характеризуется внедрением механизмов системного контроля за действиями правоохранительных органов. Это включает в себя усиление роли органов внутреннего контроля, аудиторских органов и общественных институтов, следящих за деятельностью правоохранительных структур.

Таким образом, Республика Казахстан, продолжает активно работать над совершенствованием законодательства, направленного на более эффективное обеспечение ответственности государства за действия правоохранительных органов и защиту прав и свобод граждан.

В целом, Республика Казахстан укрепляет институт ответственности государства, обеспечивая баланс между обязанностью обеспечивать правопорядок и защитой основных прав и свобод граждан. Прошедшие этапы позволяют говорить о постепенном совершенствовании законодательства и практики, направленных на обеспечение справедливости и законности в деятельности правоохранительных структур.

Список использованных источников:

1. Основные проблемы гражданского права [Текст] / И. А. Покровский; [Московский гос. ун-т им. М. В. Ломоносова, Юридический фак., каф. гражданского права]. - 6-е изд., стер. - Москва: Статут, 2013. - 349, [1] с.; 21 см. - (Классика российской цивилистики)
2. Гражданский процессуальный кодекс {Codedeprocédurecivile) Франции 1806 г., постановление от 12 апреля 1806 г., обнародованный 24 апреля 1806 г.
3. Органические законы № 76-528 от 18 июня 1976 г., (№ 83-1096 от 20 декабря 1983 г.)
4. Основной закон Федеративной Республики Германии, 23 мая 1949 г.
5. «Свод законов Российской империи» (15 томов) от 1 (13) января 1835 года; Устав гражданского судопроизводства. - 1867. - 763 с. разд. паг.; Устав уголовного судопроизводства 1864 года.
6. Курс уголовного судопроизводства / [Соч.] И. Я. Фойницкого, д-ра уголов. права, заслуж. проф., сенатора. - 2-е изд., пересмотр. - Санкт-Петербург: Тип. М. Стасюлевича, 1896-1899.
7. Конституция Республики Казахстан от 28 января 1993 года.

Сведения об авторах

Исмаилова Бакытгуль Шаймерденовна – кандидат юридических наук, Актюбинский региональный университет имени К.Жубанова.

Исмаилова Бакытгүл Шаймерденқызы – заң ғылымдарының кандидаты, Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті.

Ismailova Bakytgul Shaimerdenovna – candidate of Law, Aktobe Regional University named after K.Zhubanov.

Карибаев Ардак Еркинович – Актюбинский региональный университет им. К. Жубанова, магистрант по образовательной магистерской программе по специальности 7m04201 – «Юриспруденция».

Карибаев Ардақ Еркінұлы – Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, 7m04201-«Құқықтану» мамандығы бойынша білім беру магистрлік бағдарламасы бойынша магистрант.

Karibayev Ardak Yerkinovich – Aktobe Regional University named after K. Zhubanov, a graduate student in the educational master's program in the specialty 7m04201 – «Jurisprudence».

-
- Әкімшілік құқық
 - Административное право
 - Administrative law

Акимжанов Т.К.¹

¹ Университет «Туран», Алматинская Академия МВД РК имени М.Есбулатова,
г.Алматы, Республика Казахстан

ПРОФИЛАКТИКА ПРАВОНАРУШЕНИЙ – КАК ГЛАВНОЕ НАПРАВЛЕНИЕ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ СОВРЕМЕННОЙ ПРЕСТУПНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Одним из главных направлений борьбы с любым преступлением является его предупреждение. В криминологии предупреждение преступности рассматривается как многоуровневая система государственных и общественных мер, направленных на устранение, ослабление или нейтрализацию причин и условий преступности. Предупреждение преступности, прежде всего, предполагает наличие законов для правового регулирования методов и форм профилактической деятельности.

Автор отмечает, что предложенный подход к пересмотру отдельных аспектов противодействия преступности с учетом изложенных в статье обстоятельств путем усиления ее практической направленности способствует решению многих задач, стоящих перед правоохранительными органами, и повышению эффективности участия всего гражданского общества в этом процессе.

Ключевые слова: преступность, профилактические мероприятия, научное обеспечение, комплексная профилактика, правоохранительная система, противодействия, сфера уголовных юстиции.

ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТЫҢ АЛДЫН АЛУ – ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ҚЫЛМЫСТАРҒА ҚАРСЫ ІС-ҚИМЫЛДЫҢ БАСТЫ БАҒЫТЫ РЕТІНДЕ

Кез келген қылмыспен күресудің негізгі бағыттарының бірі – оның алдын алу. Криминологияда қылмыстың алдын алу қылмыстың себептері мен жағдайларын жоюға, әлсіретуге немесе бейтараптандыруға бағытталған мемлекеттік және қоғамдық шаралардың көп деңгейлі жүйесі ретінде қарастырылады. Қылмыстың алдын алу, ең алдымен, профилактикалық қызметтің әдістері мен нысандарын құқықтық реттеуге арналған заңдардың болуын болжайды.

Автор мақалада көрсетілген жағдайларды ескере отырып, қылмысқа қарсы іс-қимылдың жекелеген аспектілерін оның практикалық бағытын күшейту арқылы қайта қарауға ұсынылған тәсіл құқық қорғау органдарының алдында тұрған көптеген міндеттерді шешуге және осы процеске бүкіл азаматтық қоғамның қатысуы тиімділігін арттыруға ықпал ететінін айтады.

Түйін сөздер: қылмыс, алдын алу шаралары, ғылыми қамтамасыз ету, кешенді профилактика, құқық қорғау жүйесі, қарсы іс-қимыл, қылмыстық әділет саласы.

CRIME PREVENTION IS THE MAIN THING THE DIRECTION OF COUNTERING MODERN CRIME IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

One of the main directions of the fight against any crime is its prevention. In criminology, crime prevention is considered as a multilevel system of state and public measures aimed at eliminating, weakening or neutralizing the causes and conditions of crime.

Crime prevention, first of all, presupposes the existence of laws for the legal regulation of methods and forms of preventive activities.

The author notes that the proposed approach to reviewing certain aspects of countering crime, taking into account the circumstances set out in the article, by strengthening its practical orientation,

contributes to solving many tasks facing law enforcement agencies and increasing the effectiveness of the participation of the entire civil society in this process.

Keywords: crime, preventive measures, scientific support, comprehensive prevention, law enforcement system, counteraction, criminal justice sphere.

Одним из главных направлений борьбы с любым преступлением является его предупреждение. Преступность легче предупредить, устраняя детерминанты ее совершения, чем бороться с ее негативными последствиями.

Вместе с тем, по мнению ученых, несмотря на активную научную проработку проблем противодействия преступности единое научное и законодательное определение предупреждения криминальных деяний не разработано. [1, с. 11]

В криминологии предупреждение преступности рассматривается как многоуровневая система государственных и общественных мер, направленных на устранение, ослабление или нейтрализацию причин и условий преступности. Разработка мер предупреждения преступности и отдельных преступлений – конечный результат и показатель эффективности всех криминологических исследований [2, с. 156]

Предупреждение преступности, прежде всего, предполагает наличие законов для правового регулирования методов и форм профилактической деятельности. Разрабатываемые профилактические мероприятия должны соответствовать реально сложившейся ситуации в стране, а также быть адекватными тенденциям происходящих криминогенных процессов, чтобы иметь возможность влиять на них путем реализации данных превентивных мер. Конечно, успешность разработанных профилактических мероприятий зависит и от наличия достаточных данных о состоянии, динамике и структуре зарегистрированной преступности, результатов проводимых отдельных научных исследований, составления примерного прогноза тенденции развития того или иного вида преступности на основе экспертных оценок. Наличие необходимых данных и соответствующий анализ полученной информации в совокупности позволяет выработать конкретные меры по внедрению или улучшению предпринимаемых профилактических мероприятий для достижения поставленных целей.

Учитывая социально-экономические аспекты современной преступности, глав-

ным, на наш взгляд, направлением борьбы с ней является комплексная профилактика, причем на различных уровнях (общесоциальном, специально-криминологическом, индивидуальном).

В литературе и нормативных актах употребляются различные понятия «предупреждение», «предотвращение», «профилактика», «превенция» преступности и др. По мнению ряда авторов, в том числе и автора статьи, эти термины идентичны по своему содержанию и рассматриваются как синонимы.

Еще в эпоху зарождения теории профилактики преступлений известный советский ученый А.Б.Сахаров отмечал, что самым понятием «профилактика преступлений» главным образом обозначается определенная система социальных мер и видов деятельности, направленных на устранение нейтрализации причин и условий, способствующих совершению преступлений. Эти меры принято разграничивать на меры общесоциального уровня (общесоциальная профилактика) и специально-криминологического уровня (специальная профилактика).

Первый уровень охватывает мероприятия экономического, политического, идеологического, правового характера, обеспечивающие интенсивное развитие нашего общества. Способствуя развитию общественных отношений в различных сферах общественной жизни, не имея специальной направленности, они предназначены для решения проблемы борьбы с преступностью и служат основой эффективности применения специальных криминологических мер предупреждения преступных проявлений. А меры специально-криминологического уровня призваны целенаправленно устранять конкретные криминологические факторы, предупреждение преступности составляет их основное, а в ряде случаев и единственное содержание [3, с.69].

Комплексная профилактика преступности – широкая общегосударственная за-

дача социального характера. Научные основы теории предупреждения преступлений, совершаемых в настоящее время, созданы в результате многочисленных исследований проблемы борьбы с преступностью в различных сферах экономики и социальной жизни, разработки методов и средств ее профилактики.

За 30-летний период суверенного развития Казахстана проблеме противодействия преступности уделяется со стороны государства достаточно внимания. Имеется правовая основа противодействия преступности, достаточно мобильная правоохранительная система, и самое главное – сформировано у большей части населения негативное отношение к криминальным проявлениям в обществе.

Причем чем совершеннее становятся формы и методы преступной деятельности, тем активнее наблюдается деятельность правоохранительных органов.

Вместе с тем, как свидетельствует правоприменительная практика, ощутимого превосходства в данном противоборстве указанных сторон, по объективным и субъективным причинам, достичь в полном объеме пока не представляется возможным.

В современной концепции борьбы с преступностью должна быть предложена идея, позволяющая повысить эффективность и качество правоприменительной деятельности правоохранительных органов в решении вопросов противодействия преступности в Казахстане, причем на усилении их профилактической направленности, на основе строжайшего соблюдения норм Конституции Республики Казахстан реализации положений Концепции правовой политики Республики Казахстан до 2030 года, утвержденной Указом Президента Республики Казахстан от 15 октября 2021 года № 674 [4]

Первое. Создание научного обеспечения противодействия преступности.

При определении дальнейшей стратегии противодействия преступности, в основу различных инноваций должна быть положена информация о количественных и качественных характеристиках преступности за последний период времени (5-10 лет)

и соответственно сделан прогноз на перспективу. При этом следует также учитывать все происходящие в обществе социальные, политические, экономические процессы, которые могут повлиять на качественные и количественные показатели преступности.

Преступность являясь негативным, социальным, изменчивым уголовно-правовым явлением, которая сопровождает человечество практически с момента его возникновения всегда нуждалась и нуждается в особом повышенном внимании со стороны общества.

По справедливому замечанию В.Е.Эминова социальный характер преступности определяется тем, что это первичный и, по всей видимости, ее важнейший признак, определяющий все остальные. Он определяет социальное происхождение преступности, ее зависимость от общества, которое его продуцирует и влияет на ее количественные и качественные характеристики [5, с. 30].

Для эффективного противодействия преступности следует на концептуальном уровне определить, что из себя представляет она, то есть современная преступность и каким образом следует воздействовать на совершаемые преступления, а также на лиц, которые совершают данные преступления.

Как бороться с социальными последствиями самой преступности, а также последствиями исполнения наказаний. Следует рассмотреть и эффективность принимаемых законов, а также процесс правоприменения и многое другое.

Усилить прогностическое направление данного процесса, чтобы он не только не отставал, но и значительно опережал происходящие изменения в самой преступности.

Как показывает правоприменительная практика, без научного сопровождения проблемы противодействия преступности может намного отодвинуть продвижение в данном вопросе правоохранительной системы государства.

Для чего предлагается, по опыту бывшего СССР, в ближайшей перспективе создание при Генеральной прокуратуре Казахстанского Научно-исследовательского ин-

ститута по изучению проблем преступности и выработки мер по ее противодействию, а также НИИ МВД РК. Укомплектовать данные подразделения высокопрофессиональными кадрами, имеющими опыт практической и научно-исследовательской работы.

Второе. Необходимость расширения сферы противодействия преступности. Поскольку общество и преступность всегда существовали вместе и тесно взаимосвязаны, то будет правильным рассматривать процесс борьбы с преступностью не только как воздействие на преступность, как негативную составную общества, но и на само общество, которое и порождает эту преступность.

Так, Г.А. Аванесов отмечал, что преступность порождена условиями общественной жизни, но она и сама часть этих условий [6, с.18].

Наша правоохранительная система свое внимание сконцентрировала лишь на той части населения, которая совершает уголовные правонарушения (преступления, уголовные проступки). А основная часть представителей общества, законопослушных граждан, остается вне поля зрения. Например, если при численности населения Казахстана 19 миллионов человек ежегодно регистрируется примерно 250-350 тысяч уголовных правонарушений (преступлений, уголовных проступков), то доля совершенных преступлений, а также лиц их совершивших, составляет всего 1,9 % от всего населения.

Хотя, видимой границы разделяющей законопослушное население и лиц совершивших или склонных к совершению преступлений в природе, как правило, не существует. Любой законопослушный гражданин может оказаться на скамье подсудимых, и любой осужденный может вернуться к нормальной, без криминала жизни.

Процесс борьбы с преступностью должен предполагать более широкие и масштабные мероприятия, реализация которых способствовала бы не только устранению конкретных причин и условий преступности, но и включала бы в себя воздействие и на здоровую, законопослушную часть общества, чтобы ее представители как можно

меньше переходили в противоположный лагерь.

Третье. Минимизация вовлечения граждан в сферу уголовной юстиции.

Как нам представляется, задача государства состоит в том, чтобы, с одной стороны обеспечить неотвратимость наказания за совершенное преступление, а с другой стороны сделать данное наказание наиболее справедливым и эффективным, максимально уменьшив социальные последствия, как для самого осужденного, так и для государства, в целом. При этом, не превращая осужденного в изгоя и вечного врага правосудия.

Кроме этого, увеличение индекса тюремного населения сказывается не только на имидже страны, но и имеет прямое отношение к национальной безопасности государства, так как способствует криминализации новых членов общества, проникновению субкультуры в общественные отношения и подрывает устои общества и общественной безопасности, а также разлагает мораль и нравственность законопослушных граждан.

Например, по данным Комитета уголовно-исполнительной системы МВД РК за период суверенного развития нашей страны, то есть с 1991 по 2023 годы через исправительные учреждения прошло свыше полутора миллиона человек.

В настоящее время положение волеуверенности населения в систему уголовной юстиции значительно изменилось в лучшую сторону.

Однако, тенденция роста численности «тюремного населения», а значит и роста вовлеченности граждан в сферу уголовной юстиции в Республике Казахстан, сохраняется.

Неслучайно, в Послании народу Казахстана Президента Токаева К.К. 1 сентября 2022 года объявил о необходимости проведения единовременной амнистии для участников январской трагедии 2022 года.

Как известно, по итогам проведенной амнистии, она не коснулась главных фигурантов, причастных к организации беспорядков, а также обвиняемых в государ-

ственной измене и попытке насильственной смены власти, и лиц, совершивших террористические и экстремистские преступления, рецидивистов, а также применявших пытки[7].

Поэтому для реализации мер по минимизации вовлечения граждан в сферу уголовной юстиции, следует продолжить практику максимального исключения из санкций статей Особенной части УК РК такого вида наказания как лишение свободы, имеющего социальные, экономические и правовые негативные последствия и замены его на альтернативные виды наказаний, не связанные с изоляцией от общества.

Четвертое. Усиление профилактической направленности всего процесса борьбы с преступностью. Как справедливо отмечают российские ученые П.В.Агапова, Г.Н.Антонов-Романовский, В.К. Артеменков, что вековая история развития преступности неразрывно связана с проблемой ее предупреждения. Если на первых порах человеческое общество не знало других средств ее преодоления, кроме самых жестоких расправ с преступниками, то по мере развития общественных отношений, формирования юридических познаний сущности социальных процессов, их преломления в индивидуальном восприятии общество все чаще стало обращаться к реальным возможностям и средствам предупреждения как отдельных видов преступности, так и отдельных посягательств. [1, с. 37]

В целях активизации впервые принятого в истории нашей страны Закона Республики Казахстан от 29 апреля 2010 года «О профилактике правонарушений» [8] было бы целесообразным, принять на правительственном уровне Программу по реализации данного Закона РК, с конкретными мероприятиями, которые должны быть обеспечены организационно и финансово со стороны государства, как на республиканском, так и на местном уровне.

Следовало бы по опыту бывшего СССР создать самостоятельный департамент или Комитет профилактики в структуре МВД РК и управления в структуре ДП, отделы в районных подразделениях полиции. При необходимости ввести самостоя-

тельные должности вице Премьера и вице министра внутренних дел по профилактике.

Следовало бы обязать все органы, указанные в Законе к неукоснительному исполнению всех его требований с истребованием ежегодных отчетов о его реализации.

Использовать возможности Законов РК «О профилактике правонарушений» для объединения усилий всех органов и ответственности по формированию новой идеологии в обществе в сфере противодействия преступности. Разъяснить всему обществу, что противодействие преступности – это задача всего общества, а не только правоохранительных органов.

Кроме этого, следовало бы предусмотреть создание во всех структурных единицах РК (Область, город, село, район) дворцов-домов демократии, где могли бы официально собираться партии, объединения для выражения своих идей и взглядов, с участием руководителей регионов, а также правоохранительных органов для оперативного реагирования на вносимые предложения, под контролем санврачей и т.д.

Пятое. Продолжить дальнейшее совершенствование уголовного законодательства РК

1. Сократить в уголовном законодательстве Республики Казахстан и ввести некоторые ограничения на применение такого вида наказания как лишение свободы.

Следует продолжить работу по дальнейшему максимальному исключению данного вида наказания из отдельных статей Особенной части УК РК, за деяния, не представляющие серьезную общественную опасность, заменив его другими видами наказаний, не связанных с изоляцией от общества.

Например, внести пункт в статью 46 УК РК, что лишение свободы не назначается в отношении лиц достигших пожилого возраста (старше 63 лет), женщин воспитывающих двух или более детей, несовершеннолетних, совершивших впервые преступления небольшой и средней тяжести, инвалидов первой и второй группы и т.д.

В рамках реализации Закона РК «О профилактике правонарушений» ввести в Республике Казахстан для всех граждан ко-

эффицент законопослушности, и с его учетом решать вопросы трудоустройства и продвижения по службе всех граждан, а также рассматривать как смягчающий или отягчающий фактор при назначении наказания после совершения гражданами уголовных правонарушений.

2. *Снизить предельные сроки лишения свободы.* Принимая во внимание многие обстоятельства, связанные с условиями содержания осужденных, с возможностью завершения исправительного процесса в более короткие сроки, с ежегодно нарастающим количеством осужденных, с увеличением затрат на их содержание, а также стремлением Казахстана улучшить индекс «тюремного населения» страны, считали бы целесообразным установить в ст. 46 УК РК максимальные сроки лишения свободы за совершенные умышленные преступления не свыше 10 лет, за неосторожные преступления до 5 лет, по совокупности преступлений до 12 лет и по совокупности приговоров не более 15 лет.

3. *Пересмотреть установленные уголовным законодательством виды наказаний.*

Тенденции развития современной уголовной политики требуют расширения иных мер уголовно-правового и уголовно-исполнительного воздействия в рамках развития восстановительного правосудия.

Так, осужденных за экономические или коррупционные преступления направлять не в общие исправительные учреждения на «съедение» уголовным элементам или коррумпированным сотрудникам уго-

ловно-исполнительной системы и этим самым поддерживая криминальный мир, а направлять их для отбывания наказания на весь установленный срок в какое-либо заброшенное селение, чтобы дать возможность на законной основе создавать для себя благоприятные условия обустройства жилища и, в целом, улучшения на вполне законной основе инфраструктуры сельской местности.

4. *Пересмотреть порядок условно-досрочного освобождения,* установленный в части 3 статьи 72 УК РК и установить обязательные сроки отбывания наказания при применении условно-досрочном освобождения: за преступления небольшой тяжести – до 1 года, средней тяжести до 2 лет, тяжкие – до 3 лет, особо тяжкие до 4 лет.

Предложенный подход даст возможность стимулировать осужденных к исправлению и существенно снизить численность тюремного населения и вместе с тем повысить ответственность сотрудников исправительных учреждений.

5. *Расширить применение института условного осуждения. (Статья 63 УК РК 2014 года Условное осуждение)[9, с.54]*

С учетом вышеперечисленных обстоятельств можно констатировать, что предложенный подход к переосмыслению отдельных аспектов противодействия преступности путем усиления его практической направленности будет способствовать решению многих задач, стоящих перед правоохранительными органами и повышению эффективности участия в данном процессе всего гражданского общества.

Список использованных источников:

1. Теоретические основы предупреждения преступности на современном этапе развития российского общества: монография / П.В.Агапов, Г.В.Антонов-Романовский, В.К.Артеменков [и др.]; под общ. Ред. Р.В.Журбина; Академия Генеральной прокуратуры Российской Федерации. - Москва: Проспект, 2018. – 656 с.
2. Миньковский Г.М. Криминология: учебник /Г.М. Миньковский и др. – М.: Изд-во МГУ, 1994.
3. Сахаров А.Б. Социальная система предупреждения преступности / Советское государство и право. – 1972. - № 11. – Б. 69.
4. Об утверждении Концепции правовой политики Республики Казахстан до 2030 года. Указ Президента Республики Казахстан от 15 октября 2021 года № 674
5. Криминология: учебник /отв. Ред. В.Е.Эминов. - Москва: Проспект, 2018. – 368 с.
6. Аванесов Г.А. Преступность и социальные сословия. Криминологические рассуждения: монография, М, ЮНИТИ-ДАНА, 2010. – 79 с.

7. Справедливое государство, единая нация, благополучное общество: Послание Президента Республики Казахстан К.-Ж.К. Токаева народу Казахстана от 1 сентября 2022 года // «Казахстанская правда». - 2022. – 2 сентября.

8. О профилактике правонарушений: Закон Республики Казахстан. – Алматы: ЮРИСТ, 2012. – 12 с.

9. Уголовный кодекс Республики Казахстан: Практическое пособие.– Алматы: «Издательство «Норма-К», 2023. – 276 с.

Сведения об авторе:

Акимжанов Талгат Курманович – профессор кафедры «юриспруденция и международное право» университета «Туран», директор Научно-исследовательского института права при университете «Туран», научный сотрудник Научно-исследовательского центра Алматинской Академии МВД Республики Казахстан имени М.Есбулатова, доктор юридических наук, профессор, полковник юстиции в отставке, заслуженный работник МВД Республики Казахстан, Почетный работник образования Республики Казахстан.

Әкімжанов Талгат Құрманұлы – «Тұран» университетінің құқықтану және халықаралық құқық кафедрасының профессоры, «Тұран» университеті жанындағы Құқық ғылыми-зерттеу институтының директоры, М. Есболатов атындағы Қазақстан Республикасы ІІМ Алматы академиясының Ғылыми-зерттеу орталығының ғылыми қызметкері, заң ғылымдарының докторы, профессор, отставкадағы әділет полковнигі, Қазақстан Республикасы ІІМ еңбек сіңірген қызметкері, Қазақстан Республикасының Білім беру ісінің құрметті қызметкері.

Akimzhanov Talgat Kurmanovich – Professor of the Department of Jurisprudence and International Law at Turan University, Director of the Research Institute of Law at Turan University, Director of the Research Institute of Law at Turan University Researcher at the Scientific Research Center of the Almaty Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after M.Esbulatov, Doctor of Law, Professor, Retired Colonel of Justice, Honored Worker of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan, Honorary Worker of Education of the Republic of Kazakhstan. (E-mail: akimzhanovtk@mail.ru)

Длимов А.А.¹

¹Актюбинский юридический институт МВД Республики Казахстан им. М. Букенбаева, Актюбе, Республика Казахстан

О НЕКОТОРЫХ ВОПРОСАХ ОБЩЕСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ НА ОБЪЕКТАХ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТРАНСПОРТА

В статье рассматриваются актуальные проблемы, связанные с обеспечением общественной безопасности на объектах железнодорожного транспорта. Учитывая значительное количество правонарушений, связанных с переходом железнодорожных путей в неустановленных местах, исследование направлено на анализ данной сферы. Предлагается пошаговый алгоритм действий для проведения профилактических мероприятий со стороны сотрудников транспортной полиции.

Ключевые слова: объекты железнодорожного транспорта, сотрудники транспортной полиции, алгоритм действий, демонстрация видеороликов, профилактика правонарушений.

Мақалада теміржол көлігі объектілерінде қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге байланысты өзекті мәселелер қарастырылады. Белгіленбеген жерлерде темір жолдардың өтуіне байланысты құқық бұзушылықтардың едәуір санын ескере отырып, зерттеу осы саланы талдауға бағытталған. Көлік полициясы қызметкерлері тарапынан алдын алу іс-шараларын жүргізу үшін кадамдық іс-қимыл алгоритмі ұсынылады.

Түйінді сөздер: теміржол көлігі объектілері, көлік полициясының қызметкерлері, іс-қимыл алгоритмі, бейнероликтер көрсету, құқық бұзушылықтардың алдын алу.

The article deals with topical issues related to ensuring public safety at railway transport facilities. Given the significant number of offenses related to crossing railway tracks in unidentified places, the study is aimed at analyzing this area. A step-by-step algorithm of actions is proposed for carrying out preventive measures by transport police officers.

Keywords: railway transport facilities, transport police officers, algorithm of actions, demonstration of videos, prevention of offenses.

Как известно, один из самых эффективных способов передвижения и перемещения большого количества грузов, это использование железнодорожного (далее – ЖД) транспорта. К сожалению, на объектах ЖД транспорта, как и в иных общественных местах происходят различные правонарушения. Так в ходе проведения Координационного совета в АО «КТЖ – грузовые перевозки», в котором обсуждались актуальные вопросы и рост правонарушений на объектах ЖД транспорта. В ходе данного заседания отмечено, что одним из самых распро-

Сотрудники железнодорожных станции Акмолинской области о правонарушениях отметили следующее:

1) граждане с пренебрежением относятся к самым элементарным нормам поведения на объектах железнодорожного транспорта;

страненных правонарушений среди посторонних граждан является хождение по железнодорожным путям (в неустановленных местах) [1].

Так, с начала 2023 г. сотрудниками транспортной полиции Казахстана за переход железнодорожных путей в неустановленных местах привлечено к административной ответственности 15 355 лиц. Под колеса поездов попали 42 гражданина, половина из них – со смертельным исходом, по трем фактам пострадали дети, все они со смертельным исходом[2].

2) выбегают на пути перед идущими составами (рис. 2);

3) самовольно переходят пути под составом поезда (рис. 1);

4) подымаются на крышу вагонов.

Рис. 1

Как известно от любого правонарушения есть причина возникновения. К примеру, если рассмотреть правонарушение, как переход путей посторонними гражданами в неположенных местах, то отсюда можно выделить несколько основных причин:

1-я причина, не осведомленность, т.е. человек не знал о том, что в этом месте не положено переходить железнодорожные пути;

2-я причина, когда гражданин видит вывеску «о запрете перехода» или ему известно о запрете перехода путей на этом месте, однако он, понимая, что останется безнаказанным, совершает данное правонарушение;

3-я причина, самонадеянность жителей, что переход путей будет без происшествий и что с ними ничего плохого не произойдет;

4-я причина, человек под воздействием алкоголя;

5-я причина, игры детей и подростков на путях;

6-я причина, переход или прогулки по путям в наушниках.

К вышеуказанным причинам добавим, что совершения правонарушений подростками на железнодорожных объектах являются безнадзорность и отсутствие воспитания, что обусловлено социально-экономическими условиями. Это утверждение базируется на ряде исследований в области социальной психологии и криминологии, которые выявили тесную связь между неблагоприятными условиями проживания и поведением несовершеннолетних на объектах ЖД транспорта. Согласно теории со-

Рис. 2

циального контроля, отсутствие четкой структуры воспитания и надзора со стороны родителей (или опекунов) создает условия для развития девиантного поведения у подростков.

Исходя из выше указанного, первоочередной задачей территориальных органов Департаментов полиции на транспорте является своевременное выявление и устранение факторов, способствующих совершению правонарушений. Подходы к решению этой проблемы могут включать в себя не только оперативные меры, направленные на пресечение правонарушений, но и социальные программы, направленные на улучшение условий воспитания и общественной поддержки для подростков из уязвимых групп.

Также одним из важнейших направлений деятельности ОВД, связанных с противодействием и профилактикой правонарушений, совершаемых несовершеннолетними, является взаимодействие органов, осуществляющих профилактические меры (комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав; специализированные учреждения для несовершеннолетних, нуждающихся в социальной реабилитации; органы опеки и попечительства; органы службы занятости и др.). Правовые нормы, регулирующие взаимодействие указанных органов, играют важную роль, поэтому они подлежат более качественной разработке и усовершенствованию[3].

В целях предотвращения данных правонарушений сотрудниками полиции совместно с руководством станции проводились некоторые профилактические работы.

Рис. 3.

Так, руководством станций и локомотивных депо проведены комплекс организационных мероприятий, такие как, беседы в учебных заведениях (543 встречи) по ознакомлению с правилами безопасности при нахождении вблизи железнодорожных путей (рис. 3) с охватом 34 813 обучающихся.

выполнялись различные беседы (в количестве 612 раз) с жителями отдельных пунктов о правилах нахождения на железнодорожных путях с показом картинок, слайдов (рис. 4) с охватом 10 914 человек [4].

Вместе с тем, сотрудниками линейного отдела полиции, военизированной железнодорожной охраны, с причастными службами отделения магистральной сети проводилось 488 рейдов (выявлено 66 нарушений правил перехода через железнодорожные пути), при этом 31 нарушитель оштрафованы. Для эффективности проводимой работы с населением по Акмолинскому отделению Генеральной прокуратуры проводилась работа по публикации материала в средствах массовой информации.

Также дежурными по станции, операторами пункта технического обслуживания ранее производилось оповещение по громкоговорящей связи с интервалом 3 часа – информация об опасности перехода железнодорожных путей в неустановленных местах, о прибытии и отправлении поездов, маневровой работе. Дано было указание об оповещении через каждые два часа [1].

Вышеуказанные мероприятия показывают, что профилактические работы прово-

Рис. 4.

дятся, однако результаты оставляют желать лучшего. Ведь не осведомленность жителей и их детей это не говорит о том, что нету вывесок и стендов (о запрете перехода путей в неположенных местах).

Нами проводились опросы сотрудников не только транспортной, но и участковых инспекторов полиции, которые проходили курс повышения квалификации в Актобинском юридическом институте МВД Республики Казахстан им. М. Букенбаева. Из опроса выявлено, что большинство из них проводят профилактические работы по обычной системе. Так, на вопрос «как проводятся в основном профилактические работы?», многие сотрудники отмечали, что посещают учебные заведения, там раздают буклеты, объясняют о штрафах за нарушение и иных наказаниях и т.п.

Из вышеуказанного мы можем сделать краткий вывод, что профилактика правонарушений на ЖД транспорте (при посещении учебных заведений проводится однообразно. Нет полноценного воздействия на подрастающее поколение.

В контексте данной статьи следует подчеркнуть, что в ходе осуществления превентивных мероприятий, особенно в отношении правонарушений, связанных с потенциальным риском для человеческой жизни, важно обеспечить адекватное воздействие на эмоциональную сферу детей и их родителей. Следует акцентировать внимание на том, что совершение подобных правонарушений может иметь фатальные последствия, приводящие к лишению жиз-

ни. Важно отметить, что под попадание состава поезда могут попасть не только под воздействием алкогольного опьянения, но и трезвые взрослые лица.

Таким образом, подводя основные итоги нами предлагаются алгоритмы действий для сотрудников правоохранительных органов (транспортной полиции) при проведении разъяснительных работ, а именно профилактика правонарушений, используя демонстрацию видеороликов, с целью предотвращения правонарушений и обеспечения безопасности как для взрослых, так и для детей-подростков:

1. При посещении учебных заведений или рабочих мест (желательно в актовом зале), сотрудниками полиции первым делом дается пояснение аудитории об актуальности темы. Отмечая потенциальные риски для человеческой жизни. Далее приводится краткий обзор статистических данных о правонарушениях в соответствующем регионе или области, что обосновывает необходимость принятия эффективных мер по превентивному воздействию. Важно отметить, что в начале встречи уделяется особое внимание значимости предлагаемой тематики, учитывая, что внимание аудитории лучше воспринимается в первые 15 минут презентации;

2. Проведение наблюдательного эксперимента, в рамках которого демонстрируются подобранные видеоролики, иллюстрирующие чрезвычайные события, такие как «Сбивание людей поездом». В ходе показа видеоматериалов осуществляется мониторинг реакции аудитории с целью выявления эмоциональных реакций и степени их участия в процессе наблюдения. Эмпирический анализ направлен на выявление особенностей восприятия и воздействия видеоматериалов на зрителей, а также на оценку степени их внимания и вовлеченности в процесс наблюдения;

3. После просмотра видеоролика предполагается проведение вопросно-ответной сессии с аудиторией, направленной на анализ основных моментов и причин происшествий, связанных с наездами на людей на

железнодорожных объектах. Задаваемые вопросы включают в себя определение ключевых аспектов, стоящих за данными ситуациями, а также выявление потенциальных опасностей, с которыми сталкиваются люди на железнодорожных путях. В большинстве случаев участники активно участвуют в дискуссии, выражая свои впечатления и комментарии о просмотренном материале. Затем предоставляется возможность нескольким членам аудитории последовательно высказаться о ключевых аспектах видеоролика, что способствует установлению эффективного взаимодействия между сотрудником транспортной полиции и аудиторией, а также стимулирует интерес к теме.

Предложенная методика способствует стимуляции аналитического мышления среди граждан, побуждая их размышлять о реальных рисках, связанных с неосторожным поведением на железнодорожных переездах и возможных последствиях такого поведения;

4. Далее в процессе дискуссии рекомендуется аналитически рассмотреть видеоматериал, осуществляя его воспроизведение с периодическими паузами для выделения критических моментов, связанных с наездами поездов на людей. Во время пауз акцентируется внимание на ошибочном поведении индивидуумов и выявляются факторы, на которые следует обратить особое внимание;

5. Перед завершающим переходим к подведению итогов. Этот этап включает выступление самого сотрудника полиции, в рамках которого он обобщает основные моменты видеоролика, перечисляет обязательные правила поведения, анализирует угрозы для жизни, выявляет последствия инцидентов и причины их возникновения.

Полагаем, что вышеуказанный алгоритм действий при демонстрации видеороликов в учебных заведениях (для учащихся) и для их родителей (на рабочих местах), может оказать положительное воздействие на профилактику правонарушений на железнодорожных объектах.

Список использованных источников:

1. Электронный ресурс: <https://rail-news.kz/ru/regions/6431-nazvany-rasprostranennye-narusheniya-na-zheleznoy-doroge.html> (дата обращения 05.01.2024 г.);
2. Электронный ресурс: Optimism.kz (новости, интервью, аналитика) <https://optimism.kz/2023/07/25/bolee-15-tysyach-grazhdan-nakazali-za-perehod-zheleznodorozhnyh-putej-v-nepolozhennyh-mestah/> (дата обращения 08.01.2024 г.);
3. Панфилова О.В. Деятельность территориальных органов МВД на транспорте по предупреждению нарушений, совершаемых несовершеннолетними на железнодорожном транспорте // Проблемы правоохранительной деятельности. 2018. № 4. С. 14;
4. Отчет по качеству «О деятельности железнодорожного транспорта в Республике Казахстан за 2021 г». Агентство по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан Бюро национальной статистики.

Сведения об авторе

Длимов Алтынбек Альменович – старший преподаватель кафедры организации безопасности на объектах транспорта Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан имени М.Букембаева, м.ю.н., майор полиции.

Длимов Алтынбек Альменұлы – Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының көлік объектілерінде қауіпсіздікті ұйымдастыру кафедрасының аға оқытушысы, з.ғ.м., полиция майоры.

Altynbek Almenovich Dlimov – is a senior lecturer at the Department of Security Organization at Transport Facilities of the Aktobe Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after M.Bukenbayev, m.y.n., police major.

¹ *Актюбинский юридический институт МВД Республики Казахстан им. М. Букенбаева, Актюбе, Казахстан.*

СОЦИАЛЬНАЯ ПОДДЕРЖКА ОСУЖДЕННЫМ, ОСВОБОЖДАЕМЫМ ИЗ МЕСТ ЛИШЕНИЯ СВОБОДЫ

Непременным условием социальной реинтеграции осужденных, освобождаемых из мест лишения свободы, является предотвращение рецидивизма. Осужденные, которые освобождаются из мест лишения свободы, оставшиеся без социальной поддержки, - это истощенные в моральном плане люди, которым требуется интенсивная социальная поддержка, чтобы найти свое место в обществе.

Никто не оспаривает необходимость обеспечения социальной поддержки лиц, освобождающихся из мест лишения свободы, для предотвращения рецидивизма, но дискуссия идет об условиях ее реализации.

Социальная поддержка редко оказывается эффективной не только в период отбывания наказания, но даже и при освобождении из мест лишения свободы. Поэтому возникает вопрос: «Как активно сопровождать осужденного в его первые месяцы свободы, которые часто являются периодом высокой уязвимости и значительного риска рецидива?».

Общепризнано, что подготовку к освобождению следует начинать с момента отбывания наказания в местах лишения свободы. Однако нельзя недооценивать трудности, с которыми сталкиваются содержащиеся под стражей лица, одновременно прилагая усилия для адаптации к своему новому положению и подготовки к освобождению. Принять положение человека, лишенного свободы, и суметь спроецировать себя в будущее как человека, для которого обретение свободы - сложный процесс, требующий времени. Такое согласие часто является предварительным условием для любого активного процесса социальной реинтеграции, направленного на подготовку к освобождению из мест лишения свободы.

Отбывание наказания в местах лишения свободы связано с влиянием ряда негативных факторов, которые нередко затрудняют социальную адаптацию лиц, освобожденных из учреждений уголовно-исполнительной системы. Усвоение элементов криминальной субкультуры, ослабление или потеря семейных и родственных связей, утрата навыков рационального использования материальных средств, неумение принимать конструктивные решения в различных бытовых ситуациях, настороженное отношение со стороны окружающих на свободе создают освободившимся гражданам значительные трудности, особенно в течение нескольких первых месяцев свободной жизни.

В рамках настоящей статьи особое внимание уделяется вопросам социальной поддержки осужденным, освобождающимся из мест лишения свободы. Рассматриваются результаты социологического опроса по вопросам социальной реинтеграции осужденных, освобождающихся из мест лишения свободы.

Ключевые слова: социальная поддержка, социальная адаптация, ресоциализация, социальная реинтеграция, осужденные, уголовно-исполнительная система, учреждения УИС. әлеуметтік қолдау, әлеуметтік бейімделу, қайта әлеуметтену, әлеуметтік реинтеграция, сотталғандар, қылмыстық-атқару жүйесі, ҚАЖ мекемелері.

БАС БОСТАНДЫҒЫНАН АЙЫРУ ОРЫНДАРЫНАН БОСАТЫЛАТЫН СОТТАЛҒАНДАРДЫ ӘЛЕУМЕТТІК ҚОЛДАУ

Бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған сотталғандардың әлеуметтік реинтеграциясының міндетті шарты рецидивизмнің алдын алу болып табылады. Бас бостандығынан

айыру орындарынан босатылған, әлеуметтік қолдаусыз қалған сотталғандар-қоғамда өз орнын табу үшін қарқынды әлеуметтік қолдауды қажет ететін моральдық тұрғыдан шаршаған адамдар.

Бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдарға рецидивизмнің алдын алу үшін әлеуметтік қолдау көрсету қажеттілігін ешкім дауламайды, бірақ пікірталас оны жүзеге асыру шарттары туралы болып отыр.

Әлеуметтік қолдау жазаны өтеу кезеңінде ғана емес, бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған кезде де сирек тиімді болады. Сондықтан сұрақ туындайды: «сотталғанды бостандықтың алғашқы айларында қалай белсенді түрде алып жүру керек, бұл көбінесе жоғары осалдық пен қайталану қаупі бар кезең?».

Босатуға дайындықты бас бостандығынан айыру орындарында жазасын өтеген сәттен бастау керек деп жалпы мойындалды. Алайда, қамауда отырған адамдардың қиындықтарын бағаламауға болмайды, сонымен бірге олардың жаңа жағдайына бейімделуге және босатуға дайындалуға күш салады. Бас бостандығынан айырылған адамның жағдайын қабылдау және өзін болашаққа еркіндік алу уақытты қажет ететін күрделі процесс болатын адам ретінде көрсете білу. Мұндай келісім көбінесе бас бостандығынан айыру орындарынан босатуға дайындалуға бағытталған кез келген белсенді әлеуметтік реинтеграция процесінің алғышарты болып табылады.

Бас бостандығынан айыру орындарында жазаны өтеу қылмыстық-атқару жүйесі мекемелерінен босатылған адамдардың әлеуметтік бейімделуін жиі қиындататын бірқатар жағымсыз факторлардың әсерімен байланысты. Қылмыстық субмәдениет элементтерін игеру, отбасылық және туыстық байланыстардың әлсіреуі немесе жоғалуы, материалдық құралдарды ұтымды пайдалану дағдыларының жоғалуы, әртүрлі тұрмыстық жағдайларда сындарлы шешімдер қабылдай алмау, айналасындағылардың еркіндікке деген сақтығы босатылған азаматтарға, әсіресе еркін өмірдің алғашқы бірнеше айында айтарлықтай қиындықтар туғызады.

Осы баптың шеңберінде бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған сотталғандардың әлеуметтік қолдау мәселелеріне ерекше назар аударылады. Сотталғандардың, босатылғандардың және бас бостандығынан айыру орындарының әлеуметтік реинтеграциясы мәселелері бойынша әлеуметтік сауалнама нәтижелері қаралады.

Түйінді сөздер: әлеуметтік қолдау, әлеуметтік бейімделу, қайта әлеуметтену, әлеуметтік реинтеграция, сотталғандар, қылмыстық-атқару жүйесі, ҚАЖ мекемелері.

SOCIAL SUPPORT FOR CONVICTS RELEASED FROM PRISON

Prevention of recidivism is an indispensable condition for the social reintegration of convicts released from prison. Convicts who are released from prison, left without social support, are morally exhausted people who need intensive social support to find their place in society.

No one disputes the need to provide social support to persons released from prison to prevent recidivism, but the discussion is about the conditions for its implementation.

Social support is rarely effective, not only during the period of serving a sentence, but even when released from prison. Therefore, the question arises: «How to actively accompany a convict in his first months of freedom, which are often a period of high vulnerability and a significant risk of recidivism?».

It is generally recognized that preparations for release should begin from the moment of serving a sentence in places of deprivation of liberty. However, one should not underestimate the difficulties faced by detainees while simultaneously making efforts to adapt to their new situation and prepare for release. Accept the position of a person deprived of freedom and be able to project yourself into the future as a person for whom gaining freedom is a complex process that takes time. Such consent is often a prerequisite for any active social reintegration process aimed at preparing for release from prison.

Serving a sentence in places of deprivation of liberty is associated with the influence of a number of negative factors that often complicate the social adaptation of persons released from institutions of the penal system. The assimilation of elements of the criminal subculture, the weakening or loss of

family and kinship ties, the loss of skills in the rational use of material resources, the inability to make constructive decisions in various everyday situations, the wary attitude of others in freedom create significant difficulties for liberated citizens, especially during the first few months of free life.

Within the framework of this article, special attention is paid to the issues of social support for convicts released from prison. The results of a sociological survey on the issues of social reintegration of convicts, those being released and places of deprivation of liberty are considered.

Keywords: social support, social adaptation, resocialization, social reintegration, convicts, penal enforcement system, penal institutions

Социальная поддержка осужденных, освобождаемых из мест лишения свободы является одной из актуальных проблем современного общества. Осужденные, освобожденные из мест лишения свободы, сталкиваются с определенными трудностями при социальной адаптации и ресоциализации. Им необходима помощь и поддержка в сфере занятости, образования, медицинского обслуживания и т.д. Однако далеко не все осужденные, освобождающиеся из мест лишения свободы, ощущают на себе такую поддержку. В связи с этим вопрос социальной поддержки осужденных, освобожденных из мест лишения свободы, требует особого внимания.

Политика государства направлена на создание условий, обеспечивающих достойную жизнь и свободное развитие человека, где основные права и свободы человека неотчуждаемы и принадлежат каждому от рождения, каждый имеет право на труд в условиях, отвечающих требованиям безопасности и гигиены, каждый имеет право на жилище [1].

Широкое привлечение к социальной адаптации и ресоциализации осужденных общественных организаций, правозащитных организаций и средств массовой информации может создать благоприятные условия для этой деятельности. Это, в свою очередь, позволит полностью обеспечить гарантии прав осужденных, способствовать их социальной адаптации к условиям жизни на свободе. Такой подход также существенно уменьшил бы количество повторных преступлений, совершаемых осужденными, отбывшими уголовное наказание в местах лишения свободы.

В соответствии с Концепцией правовой политики Республики Казахстан до 2030 года, утвержденной Указом Президента Республики Казахстан, следует,

что «в качестве одного из приоритетных направлений развития национального права, правоохранительной деятельности является ресоциализация в уголовно-исполнительной системе, имеющая первостепенную важность в вопросе сохранения общественного порядка в государстве» [2].

Исходя из этого следует, что к одному из социально востребованных приоритетов национальной уголовно-исполнительной политики необходимо отнести ресоциализацию лиц, освобождаемых из пенитенциарных учреждений. Указанный подход полностью соответствует гуманистическим идеям социального государства, которые отражены в Конституции Республики Казахстан и международно-правовых актах, ратифицированных Республикой Казахстан.

Тот факт, что Республика Казахстан утверждает себя демократическим, светским, правовым и социальным государством, высшими ценностями которого являются человек, его жизнь, права и свободы (ст.1 Конституции Республики Казахстан) налагает на правовой механизм и исполнительную власть определенные обязательства в сфере обеспечения достойными условиями жизнедеятельности каждого члена общества, в том числе в случаях безработицы, болезни, инвалидности и старости.

Согласно отечественному законодательству пребывание индивида в местах лишения свободы либо состояние на учете службы пробации определяет его как лицо, находящегося в трудной жизненной ситуации. Следовательно, такая категория людей нуждается в социальной поддержке со стороны государства и общества в

целом. В связи с этим, национальная пенитенциарная система строится на основах:

- повышения результативности государственных органов, участвующих в процессе социализации осужденных к лишению свободы;
- поиска различных инновационных методов оказания социальной поддержки;
- активного привлечения к реабилитационной деятельности неправительственных организаций;
- усиления взаимодействия государственных учреждений с частными лицами для реинтеграции осужденных в социум.

Сотрудниками Костанайской академии МВД РК имени Шракбека Кабылбаева проводился социальный опрос, целью которого было выявление сильных сторон и возможных перспектив развития процесса ресоциализации осужденных Республики Казахстан. В опросе приняли участие 226 респондентов из учреждений УИС Алматинской, Карагандинской, Актюбинской, Костанайской и Восточно-Казахстанской областей.

Исходя из ответов респондентов, основными ценностями для осужденных являются семья и работа. Именно семья (на

нее указали соответственно 80,1 %) и работа (37,7 %), по мнению опрошенных, должны обеспечить успех социальной ресоциализации осужденных. Семья осужденного является приоритетной ценностью, способной обеспечить социальную адаптацию осужденного после его освобождения и тем самым не допустить рецидива преступлений. Все это является еще одним аргументом в пользу переориентации всей профилактической и воспитательной работы, проводимой с осужденными в исправительных учреждениях, на сохранение семьи и поддержание семейных отношений.

На вопрос «Укажите, какие трудности в решении проблемы социальной реинтеграции лиц, освобожденных из учреждений уголовно-исполнительной системы, существуют в настоящее время?» респонденты могли выбрать несколько вариантов или написать свое понимание данного вопроса. Основная трудность, с которой сталкиваются осужденные это трудоустройство – 19%, сами осужденные не проявляют стремления к правопослушному образу жизни – 16%, затрудняются ответить – 16%. Следующая трудность с которой сталкиваются осужденные это наличие бюрократизма и равнодушия к людям – 10%.

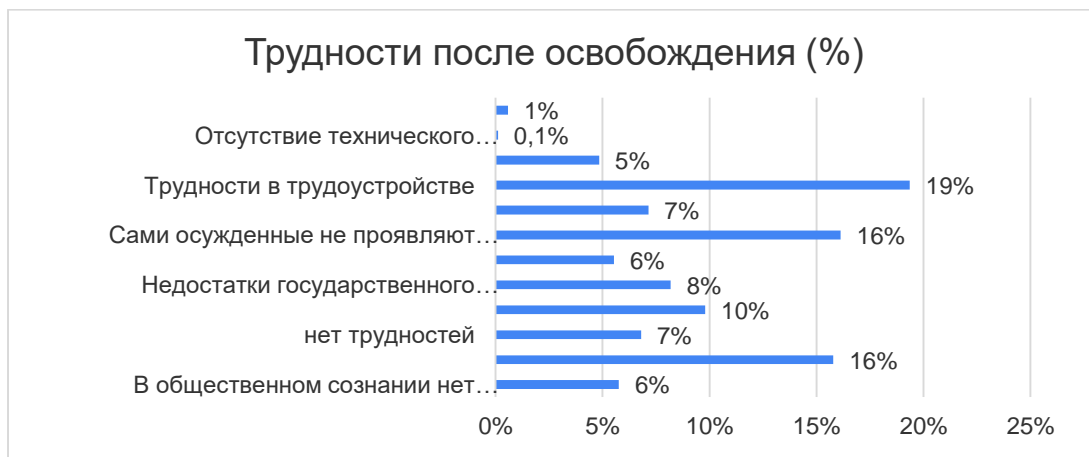

Рис. 1 - Трудности с которыми сталкиваются осужденные после освобождения, %

Обладая определенными профессиональными навыками сотрудники уголовно-исполнительной системы могут позволить проводить профилактику ухудшений трудных жизненных ситуаций осужденных с

помощью выявления их социальных проблем и нахождения путей их разрешения, облегчить субъективные переживания осужденных; изменить отношения осуж-

денных к жизненным ситуациям и неразрешенным проблемам.

Осужденные сталкиваются с еще одной проблемой – это отрицательное отношение со стороны общества. Что в свою очередь усложняет процесс адаптации. К сожалению, с этой проблемой сталкиваются именно в первые дни на свободе. Именно для того, чтобы ее преодолеть, нужна социальная поддержка таким лицам.

Далее респондентам был задан вопрос «Как Вы можете оценить деятельность бизнес-структур по оказанию помощи лицам, освобожденным из учреждений уголовно-исполнительной системы» (рис. 2). Как видим из опроса, положительно деятельность бизнес структур на оказание

помощи осужденным при освобождении из мест лишения свободы оценивают меньше половины респондентов 40%. При этом треть опрошенных 32,3% затрудняются с ответом, что свидетельствует о слабой информированности людей отбывающих наказание о возможности и проектах бизнеса в этой сфере государственной деятельности. 16,4% считают, что это не их компетенция и 10,3% ответили отрицательно.

Анализ ответов позволяют прийти к выводу о том, что основная забота о трудоустройстве освобожденных возлагается на осужденных после освобождения на государственный сектор.

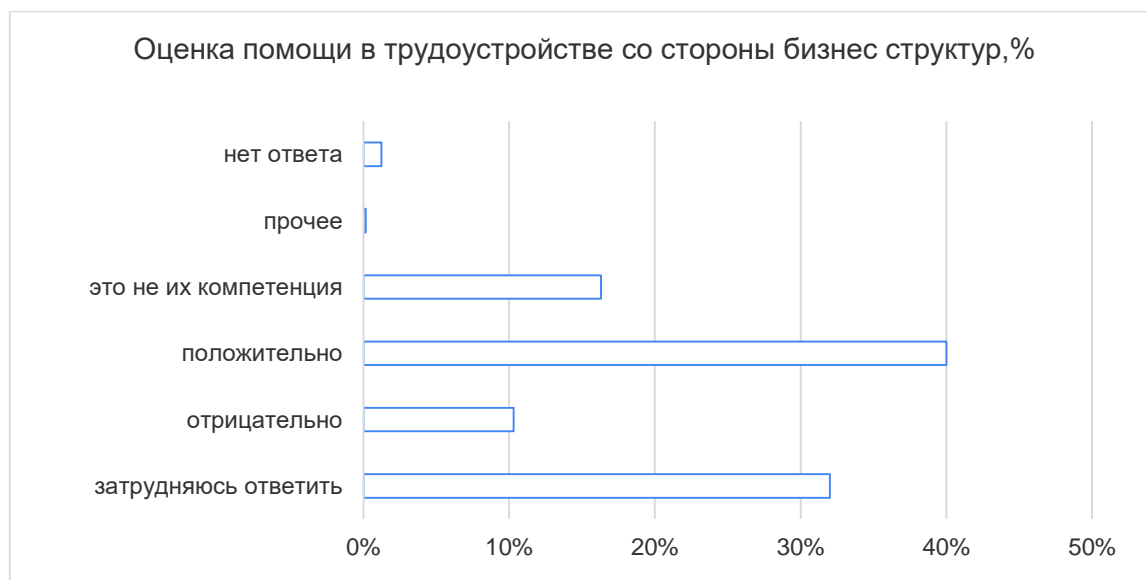

Рис. 2 - Оценка помощи в трудоустройстве со стороны бизнес структур

Далее респондентам был задан вопрос «Знают ли они как восстановить утраченные документы?» в своих ответах респонденты ответили, что 49,3% были ознакомлены в

учреждениях, 27,9% имеют собственный опыт, 12% не проинформированы и 9,2% узнали через знакомых (рис. 3.)

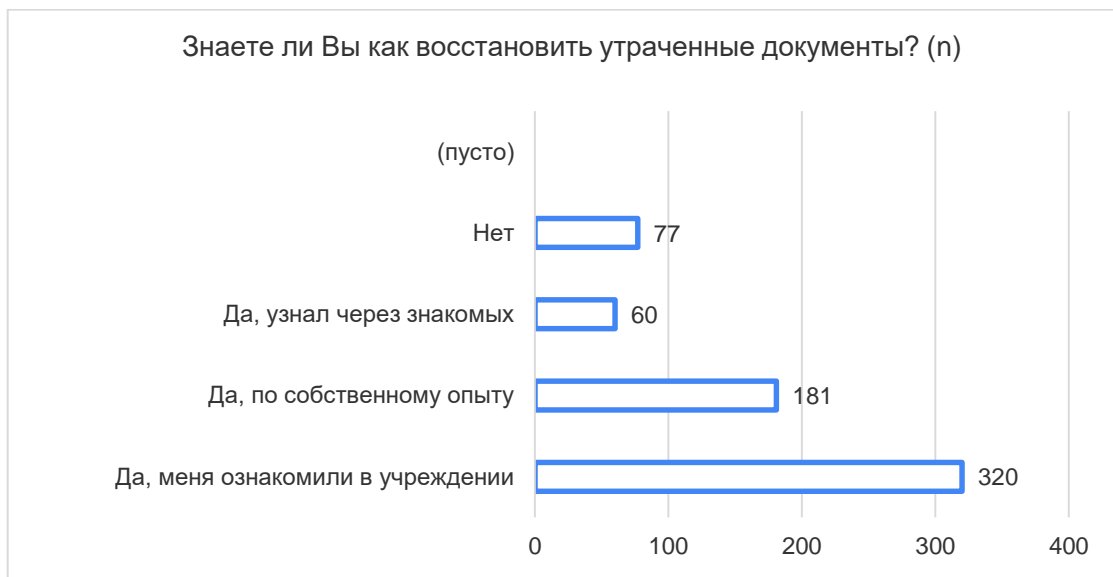

Рис. 3 - Информированность восстановления документов, n

Анализ демонстрирует, что более 78% получали образование и только 21,6 ответили отрицательно. Среди специальностей (рис.4) преобладает газ электросварщик – 33%, на втором месте мастер по штукатур-

ной работе и швея – 13% и третье место среди приобретенных курсов во время заключения курс плотника и мастер строительно-отделочных работ – 8%.

Рис. 4 - Приобретенные специальности в учреждениях УИС

Отбывающему наказание человеку предоставлено законом право на получение образования, профессии, охрану здоровья, социальную, правовую и другую защиту, чтобы он, выйдя на свободу, смог адаптироваться к условиям нормальной жизни. В

настоящее время учреждениям УИС оказывают содействие в работе общественные организации. Они принимают участие в нравственном, правовом, трудовом, физическом воспитании осужденных, подозреваемых и обвиняемых, содействуют повышению их

образовательного и профессионального уровня. Службы пробации совместно с неправительственными организациями с целью быстрой социальной адаптации после освобождения из мест лишения свободы оказывают помощь осужденным в восстановлении, поддержании и развитии социально полезных связей, подготовке к освобождению, решению вопросов трудового и бытового устройства, медицинского и социального обеспечения. Однако деятельность общественных организаций недостаточно активна.

Одним из ключевых факторов социального и экономического характера для лиц, освобожденных из мест лишения свободы, является создание условия для благополучной ресоциализации после освобождения через трудоустройство, решение жилищных вопросов, прикрепление к поликлинике по месту жительства, получение медикаментозного лечения, в целях исклю-

чения формирования замкнутого круга рецидивизма.

Несмотря на то, что за последние десять лет, процесс гуманизации условий содержания осужденных в местах лишения свободы достиг определенных успехов, применяя международные стандарты, включающие права человека, программы ресоциализации осужденных еще не стали повседневной реальностью в местах лишения свободы Республики Казахстан.

В связи с этим считаем, что необходимо в национальном законодательстве целесообразно предусмотреть создание в органах государственной власти и органах местного самоуправления структур, занимающихся вопросами социальной адаптации и ресоциализации граждан, освободившимся из мест лишения свободы, разработать компетенцию и направления деятельности данных структур, четко разграничить полномочия в рассматриваемой сфере правоотношения между создаваемыми структурами.

Список использованных источников:

1. Уголовно-исполнительный кодекс Республики Казахстан: Кодекс Республики Казахстан от 5 июля 2014 года № 234-V ЗПК // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000234>.
2. Об утверждении Концепции правовой политики Республики Казахстан до 2030 года: Указ Президента Республики Казахстан от 15 октября 2021 года № 674 // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U2100000674>.
3. О внесении изменений в постановление Правительства Республики Казахстан от 23 октября 2014 года № 1131 «Об утверждении Правил оказания социально-правовой помощи лицам, состоящим на учете службы пробации»: Постановление Правительства Республики Казахстан от 13 апреля 2022 года № 217 // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2200000217#z6>.

Сведение об авторе:

Мухаметкалиев Нуркен Жанболатович – начальник Актюбинского юридического института МВД РК им.М.Букембаева, кандидат юридических наук, полковник полиции.

Мухаметкалиев Нуркен Жанболатұлы – Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының бастығы, заң ғылымдарының кандидаты, полиция полковнигі.

Mukhametkaliev Nurken Zhanbolatovich – head of the Aktobe Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after M.Bukenbayev, Candidate of Law, police Colonel.

¹Орловский юридический институт МВД России имени В.В. Лукьянова,
г. Орел, Россия.

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ С ОБЩЕСТВЕННЫМИ ФОРМИРОВАНИЯМИ В СФЕРЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ БЕЗОПАСНОСТИ ДОРОЖНОГО ДВИЖЕНИЯ КАК ФАКТОР ПРОФИЛАКТИКИ ПРАВОНАРУШЕНИЙ

Обеспечение безопасности дорожного движения является одним из важнейших направлений деятельности как государственных органов, так и институтов гражданского общества.

Следует отметить, что руководством страны осуществляется значительная работа в рассматриваемой сфере, предлагается множество концептуальных и стратегических нормативных правовых актов, направленных на предупреждение нарушений правовых деликтов и обеспечение безопасности дорожного движения.

В своей статье автор считает необходимым рассмотреть сложившийся механизм взаимодействия полиции с общественными объединениями, рассматривая вопросы в области обеспечения безопасности дорожного движения.

Ключевые слова: обеспечение безопасности, дорожное движение, общественные формирования, взаимодействие, привлечение граждан.

ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТЫҢ АЛДЫН АЛУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ ІШКІ ІСТЕР ОРГАНДАРЫНЫҢ ЖОЛ ҚАУІПСІЗДІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ САЛАСЫНДАҒЫ ҚОҒАМДЫҚ ҚҰРЫЛЫМДАРМЕН ӨЗАРА ІС-ҚИМЫЛЫ

Жол қозғалысы қауіпсіздігін қамтамасыз ету мемлекеттік органдар мен азаматтық қоғам институттары қызметінің маңызды бағыттарының бірі болып табылады.

Айта кету керек, ел басшылығы қарастырылып отырған салада айтарлықтай жұмыс жүргізуде, құқықтық азаптардың бұзылуының алдын алуға және жол қозғалысы қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бағытталған көптеген тұжырымдамалық және стратегиялық нормативтік құқықтық актілер ұсынылуда.

Автор өз мақаласында жол қозғалысы қауіпсіздігін қамтамасыз ету саласындағы мәселелерді қарастыра отырып, полицияның қоғамдық бірлестіктермен өзара іс-қимылының қалыптасқан тетігін қарастыру қажет деп санайды.

Түйінді сөздер: қауіпсіздікті қамтамасыз ету, жол қозғалысы, қоғамдық құрылымдар, өзара іс-қимыл, азаматтарды тарту.

INTERACTION OF INTERNAL AFFAIRS BODIES WITH PUBLIC FORMATIONS IN THE FIELD OF SECURITY ROAD SAFETY AS A FACTOR CRIME PREVENTION

Ensuring road safety is one of the most important areas of activity for both government agencies and civil society institutions.

It should be noted that the country's leadership is carrying out significant work in this area, offering a variety of conceptual and strategic regulatory legal acts aimed at preventing violations of legal torts and ensuring road safety.

In his article, the author considers it necessary to consider the existing mechanism of interaction between the police and public associations, considering issues in the field of road safety.

Обеспечение безопасности дорожного движения является одним из важнейших направлений деятельности как государственных органов, так и институтов гражданского общества. Взаимодействие полиции с общественными формированиями в сфере обеспечения безопасности дорожного движения является одной из форм общего взаимодействия.

Следует отметить, что планомерная, поступательная работа в данном направлении дает свои положительные результаты. Так анализ статистических данных свидетельствует о снижении основных показателей аварийности, в частности, в 2020 количество дорожно-транспортных происшествий составило 145073, в 2021 - 133331, в 2022 - 126705, погибших соответственно 16152 (2020 год); 14874 (2021 год) и 14172 (2022 год) [1].

Следует отметить, что руководством страны осуществляется значительная работа в рассматриваемой сфере, предлагается множество концептуальных и стратегических нормативных правовых актов, направленных на предупреждение нарушений правовых деликтов и обеспечение безопасности дорожного движения. Одним из таких можно считать Стратегию безопасности дорожного движения в Российской Федерации на 2018-2024 годы [2].

В содержании указанного правового акта не находит отражение такое направление, как взаимодействие с институтами гражданского общества [3 с.34]. Однако, в то же самое время, это указывает на недооценку роли институтов гражданского общества и возможностей средств массовой информации в формировании должного поведения участников дорожного движения.

Исходя из этого, можно сделать вывод о том, что в настоящее время не в полной мере развит механизм взаимодействия органов внутренних дел и общественных формирований, чтобы включать его в основное направление стратегии по обеспечению безопасности дорожного движения.

В свою очередь, это также указывает на значимость сферы взаимодействия, необходимость построения должного механизма

взаимодействия с целью накопления положительного опыта, определения основных направлений совместной деятельности.

Таким образом, можно констатировать факт – механизм взаимодействия органов внутренних дел и общественных формирований по обеспечению безопасности дорожного движения на сегодняшний момент находится на стадии развития. Уже сложились основные направления взаимодействия, накапливается опыт совместной работы и делаются соответствующие выводы.

Исходя из этого, автор считает необходимым рассмотреть сложившийся механизм взаимодействия полиции с общественными объединениями в сфере обеспечения безопасности дорожного движения.

Первым, что следует отметить, так это наличие широких полномочий по взаимодействию органов внутренних дел с общественными формированиями через специальные координационные органы – общественные советы.

Исходя из содержания федерального закона № 3 от 07.02.2011 «О полиции», в частности статьи 7, общественные советы правомочны совершать ряд действий для согласования интересов граждан и органов государственной власти.

Применительно к рассматриваемой нами сфере можно выделить следующие направления взаимодействия общественных советов с общественными формированиями:

– привлечение общественных объединений и граждан к деятельности по реализации основных направлений государственной политики в области дорожного движения, противодействия административно-правовым, уголовно-правовым и гражданско-правовым деликтам;

– задействование общественности в разработке нормативных правовых актов, в том числе и гражданских инициатив, направленных на совершенствование деятельности по обеспечению безопасности дорожного движения;

– привлечение к работе, связанной с осуществлением проведения процедуры общественной экспертизы законопроектов и

иных правовых актов в области дорожного движения;

– рассмотрение и обсуждение в средствах массовой информации основных направлений деятельности органов внутренних дел;

– проведение общественного контроля деятельности органов внутренних дел по обеспечению безопасности дорожного движения [4 с.35].

Исходя из вышесказанного видно, что с правовой точки зрения имеется большая совокупность полномочий, принадлежащих гражданам и общественным формированиям по взаимодействию с полицией. Однако, это взаимодействие носит опосредованный характер, так как между полицией и гражданами существует орган – общественный совет.

Практика показывает, что опосредованное взаимодействие не приносит такой эффективности, нежели непосредственное взаимодействие. Поэтому в дальнейшем будет необходимо рассмотреть формы и направления прямого взаимодействия органов внутренних дел с общественными формированиями.

Известно, что органы внутренних дел осуществляют свою деятельность в нескольких направлениях: административной, оперативно-розыскной и уголовно-процессуальной.

Наибольшая часть работы по обеспечению безопасности дорожного движения осуществляется в рамках административной деятельности полиции.

Одним из центральных подразделений в этой области является Госавтоинспекция, как составная часть органов внутренних дел.

Поэтому так важно рассмотреть особенности взаимодействия Госавтоинспекции с общественными формированиями в сфере обеспечения безопасности дорожного движения. В данной сфере взаимодействия можно выделить несколько основных направлений:

– привлечение граждан и общественных формирований к обсуждению и рассмотрению программ, планов по обеспечению безопасности дорожного движения, а

также непосредственной деятельности Госавтоинспекции;

– привлечение граждан и общественных объединений соответствующей направленности к содействию в охране общественного порядка в сфере безопасности дорожного движения;

В указанном направлении деятельности широкое распространение и эффективность получили внештатные подразделения дорожно-патрульной службы, как форма участия граждан в охране общественного порядка [5 с.36].

– информирование граждан о деятельности Госавтоинспекции в области противодействия правонарушениям;

– оказание положительного влияния на правовое сознание граждан в сфере безопасности дорожного движения;

В данном направлении деятельности особенно важно прибегать к взаимодействию с общественными формированиями. Целесообразно устанавливать постоянные связи с общественными объединениями дорожной направленности.

Используя возможность постоянного контакта, можно эффективно прививать гражданам чувство важности соблюдения правил дорожного движения, воспитывать в них чувство ответственности не только за свою безопасность, но и за безопасность других участников дорожного движения

Благодаря более широкому охвату граждан, достигаемому благодаря включению в эту деятельность общественных формирований можно достичь высоких показателей в области правовой осведомленности граждан о правилах дорожного движения.

– изучение общественного мнения населения, в том числе путем проведения опросов;

В данном случае также достигается более широкий охват респондентов за счет участия общественных формирований. Также не исключена возможность использования в деятельности Госавтоинспекции результатов социологических исследований, проведенных общественными организациями.

Немалое значение в области обеспечения безопасности дорожного движения приобретает работа с несовершеннолетними лицами участниками дорожного движения.

Помимо прямого взаимодействия с образовательными учреждениями, подразделения Госавтоинспекции имеют возможность взаимодействовать с детскими общественными формированиями.

Благодаря повсеместной пропаганде, поступающей со стороны семьи, школы, кружков и секций, которые посещают несовершеннолетние о необходимости соблюдения правил дорожного движения и осторожности поведения на проезжей части можно достичь высоких результатов в области профилактики детского дорожно-транспортного травматизма. Все это возможно благодаря:

- участие совместно с детскими общественными формированиями в разработке планов совместных мероприятий по профилактике правильного поведения на дороге;

- участие в проводимых общественными организациями мероприятиях, направленных на формирование у обучающихся нетерпимости к различным нарушениям правил дорожного движения;

Помимо указанных целевых направлений, можно выделить более общие направления взаимодействия ГИБДД и общественных формирований в сфере дорожного движения [5 с.37].

- агитационно-массовая работа;
- образовательная деятельность;
- развитие научной составляющей;
- повышение безопасности дорожного движения

Также важно отметить роль средств массовой информации в сфере обеспечения безопасности дорожного движения.

За многие годы сотрудничества органов внутренних дел и СМИ сложились определенные формы взаимодействия, многие из которых остались действенными средствами достижения целей данных систем [5 с.97].

В сфере обеспечения безопасности дорожного движения важное значение занима-

ет совместная деятельность органов внутренних дел со средствами массовой информации.

Посредством взаимного сотрудничества указанных субъектов, возможно достижение высоких результатов в рассматриваемой сфере, которая является основной формой работы ОВД со СМИ, посредством следующих форм:

- информирование граждан и общественных объединений о результатах деятельности органов внутренних дел по обеспечению безопасности дорожного движения;

- доведение до сведения населения и организаций способов и обращения в органы внутренних дел по вопросам дорожного движения;

- обращение к гражданам и общественным организациям с просьбой оказать содействие по тому или иному вопросу;

Благодаря широкому охвату населения, органы внутренних дел имеют возможность доносить необходимую информацию до граждан. Также не стоит забывать, что информационное поле средств массовой информации можно использовать в качестве обучающей платформы, назначением которой является дистанционное обучение граждан о правилах поведения на дороге, а также последовательности действий при возникновении дорожно-транспортного происшествия.

Можно сказать, что посредством взаимодействия средств массовой информации и органов внутренних дел при правильном осуществлении совместной деятельности можно достигнуть высоких результатов в области обеспечения безопасности дорожного движения.

Таким образом, подводя итог всему вышесказанному, можно сказать, что механизм взаимодействия органов внутренних дел с общественными формированиями в области обеспечения безопасности дорожного движения находится в промежуточном состоянии. Он уже сформировался, но окончательно не укрепился. Это видно из содержания Стратегии безопасности дорожного

движения в Российской Федерации на 2018-2024 годы.

Характер взаимодействия органов внутренних дел с общественными формированиями в области обеспечения безопасности дорожного движения носит вспомогательный характер, что не исключает высокой эффективности использования любой формы взаимодействия. Обеспечение безопасности дорожного движения является одним из важнейших направлений деятельности как государственных органов, так и институтов гражданского общества. Взаимодействие полиции с общественными формированиями в сфере обеспечения безопасности дорожного движения является одной из форм общего взаимодействия.

Следует отметить, что планомерная, поступательная работа в данном направлении дает свои положительные результаты. Так анализ статистических данных свидетельствует о снижении основных показателей аварийности, в частности, в 2020 количество дорожно-транспортных происшествий составило 145073, в 2021 - 133331, в 2022 - 126705, погибших соответственно 16152 (2020 год); 14874 (2021 год) и 14172 (2022 год) [1].

Следует отметить, что руководством страны осуществляется значительная работа в рассматриваемой сфере, предлагается множество концептуальных и стратегических нормативных правовых актов, направленных на предупреждение нарушений правовых деликтов и обеспечение безопасности дорожного движения. Одним из таких можно считать Стратегию безопасности дорожного движения в Российской Федерации на 2018-2024 годы [2].

В содержании указанного правового акта не находит отражение такое направление, как взаимодействие с институтами гражданского общества [3 с.34]. Однако, в то же самое время, это указывает на недооценку роли институтов гражданского общества и возможностей средств массовой информации в формировании должного поведения участников дорожного движения.

Исходя из этого, можно сделать вывод о том, что в настоящее время не в полной мере развит механизм взаимодействия орга-

нов внутренних дел и общественных формирований, чтобы включать его в основное направление стратегии по обеспечению безопасности дорожного движения.

В свою очередь, это также указывает на значимость сферы взаимодействия, необходимость построения должного механизма взаимодействия с целью накопления положительного опыта, определения основных направлений совместной деятельности.

Таким образом, можно констатировать факт – механизм взаимодействия органов внутренних дел и общественных формирований по обеспечению безопасности дорожного движения на сегодняшний момент находится на стадии развития. Уже сложились основные направления взаимодействия, накапливается опыт совместной работы и делаются соответствующие выводы.

Исходя из этого, автор считает необходимым рассмотреть сложившийся механизм взаимодействия полиции с общественными объединениями в сфере обеспечения безопасности дорожного движения.

Первым, что следует отметить, так это наличие широких полномочий по взаимодействию органов внутренних дел с общественными формированиями через специальные координационные органы – общественные советы.

Исходя из содержания федерального закона № 3 от 07.02.2011 «О полиции», в частности статьи 7, общественные советы правомочны совершать ряд действий для согласования интересов граждан и органов государственной власти.

Применительно к рассматриваемой нами сфере можно выделить следующие направления взаимодействия общественных советов с общественными формированиями:

– привлечение общественных объединений и граждан к деятельности по реализации основных направлений государственной политики в области дорожного движения, противодействия административно-правовым, уголовно-правовым и гражданско-правовым деликтам;

– задействование общественности в разработке нормативных правовых актов, в том числе и гражданских инициатив,

направленных на совершенствование деятельности по обеспечению безопасности дорожного движения;

– привлечение к работе, связанной с осуществлением проведения процедуры общественной экспертизы законопроектов и иных правовых актов в области дорожного движения;

– рассмотрение и обсуждение в средствах массовой информации основных направлений деятельности органов внутренних дел;

– проведение общественного контроля деятельности органов внутренних дел по обеспечению безопасности дорожного движения [4 с.35].

Исходя из вышесказанного видно, что с правовой точки зрения имеется большая совокупность полномочий, принадлежащих гражданам и общественным формированиям по взаимодействию с полицией. Однако, это взаимодействие носит опосредованный характер, так как между полицией и гражданами существует орган – общественный совет.

Практика показывает, что опосредованное взаимодействие не приносит такой эффективности, нежели непосредственное взаимодействие. Поэтому в дальнейшем будет необходимо рассмотреть формы и направления прямого взаимодействия органов внутренних дел с общественными формированиями.

Известно, что органы внутренних дел осуществляют свою деятельность в нескольких направлениях: административной, оперативно-розыскной и уголовно-процессуальной.

Наибольшая часть работы по обеспечению безопасности дорожного движения осуществляется в рамках административной деятельности полиции.

Одним из центральных подразделений в этой области является Госавтоинспекция, как составная часть органов внутренних дел.

Поэтому так важно рассмотреть особенности взаимодействия Госавтоинспекции с общественными формированиями в сфере обеспечения безопасности дорожного движения. В данной сфере взаимодействия-

можно выделить несколько основных направлений:

– привлечение граждан и общественных формирований к обсуждению и рассмотрению программ, планов по обеспечению безопасности дорожного движения, а также непосредственной деятельности Госавтоинспекции;

– привлечение граждан и общественных объединений соответствующей направленности к содействию в охране общественного порядка в сфере безопасности дорожного движения;

В указанном направлении деятельности широкое распространение и эффективность получили внештатные подразделения дорожно-патрульной службы, как форма участия граждан в охране общественного порядка [5 с.36].

– информирование граждан о деятельности Госавтоинспекции в области противодействия правонарушениям;

– оказание положительного влияния на правовое сознание граждан в сфере безопасности дорожного движения;

В данном направлении деятельности особенно важно прибегать к взаимодействию с общественными формированиями. Целесообразно устанавливать постоянные связи с общественными объединениями дорожной направленности.

Используя возможность постоянного контакта, можно эффективно прививать гражданам чувство важности соблюдения правил дорожного движения, воспитывать в них чувство ответственности не только за свою безопасность, но и за безопасность других участников дорожного движения

Благодаря более широкому охвату граждан, достигаемому благодаря включению в эту деятельность общественных формирований можно достичь высоких показателей в области правовой осведомленности граждан о правилах дорожного движения.

– изучение общественного мнения населения, в том числе путем проведения опросов;

В данном случае также достигается более широкий охват респондентов за счет участия общественных формирований. Так-

же не исключена возможность использования в деятельности Госавтоинспекции результатов социологических исследований, проведенных общественными организациями.

Немалое значение в области обеспечения безопасности дорожного движения приобретает работа с несовершеннолетними лицами участниками дорожного движения.

Помимо прямого взаимодействия с образовательными учреждениями, подразделения Госавтоинспекции имеют возможность взаимодействовать с детскими общественными формированиями.

Благодаря повсеместной пропаганде, поступающей со стороны семьи, школы, кружков и секций, которые посещают несовершеннолетние о необходимости соблюдения правил дорожного движения и осторожности поведения на проезжей части можно достичь высоких результатов в области профилактики детского дорожно-транспортного травматизма. Все это возможно благодаря:

- участию совместно с детскими общественными формированиями в разработке планов совместных мероприятий по профилактике правильного поведения на дороге;

- участие в проводимых общественными организациями мероприятиях, направленных на формирование у обучающихся нетерпимости к различным нарушениям правил дорожного движения;

Помимо указанных целевых направлений, можно выделить более общие направления взаимодействия ГИБДД и общественных формирований в сфере дорожного движения [5 с.37].

- агитационно-массовая работа;

- образовательная деятельность;

- развитие научной составляющей;

- повышение безопасности дорожного движения

Также важно отметить роль средств массовой информации в сфере обеспечения безопасности дорожного движения.

За многие годы сотрудничества органов внутренних дел и СМИ сложились определенные формы взаимодействия, многие из которых остались действенными

средствами достижения целей данных систем [5 с.97].

В сфере обеспечения безопасности дорожного движения важное значение занимает совместная деятельность органов внутренних дел со средствами массовой информации.

Посредством взаимного сотрудничества указанных субъектов, возможно достижение высоких результатов в рассматриваемой сфере, которая является основной

- информирование граждан и общественных объединений о результатах деятельности органов внутренних дел по обеспечению безопасности дорожного движения;

- доведение до сведения населения и организаций способов и обращения в органы внутренних дел по вопросам дорожного движения;

- обращение к гражданам и общественным организациям с просьбой оказать содействие по тому или ному вопросу;

Благодаря широкому охвату населения, органы внутренних дел имеют возможность доносить необходимую информацию до граждан. Также не стоит забывать, что информационное поле средств массовой информации можно использовать в качестве обучающей платформы, назначением которой является дистанционное обучение граждан о правилах поведения на дороге, а также последовательности действий при возникновении дорожно-транспортного происшествия.

Можно сказать, что посредством взаимодействия средств массовой информации и органов внутренних дел при правильном осуществлении совместной деятельности можно достигнуть высоких результатов в области обеспечения безопасности дорожного движения.

Таким образом, подводя итог всему вышесказанному, можно сказать, что механизм взаимодействия органов внутренних дел с общественными формированиями в области обеспечения безопасности дорожного движения находится в промежуточном состоянии. Он уже сформировался, но окончательно не укрепился. Это видно из содер-

Список использованных источников:

1. Показатели состояния безопасности дорожного движения // [Электронный ресурс] <http://www.stat.gibdd.ru/> (дата обращения: 19.09.2023).
2. Стратегия безопасности дорожного движения в Российской Федерации на 2018-2024 годы: утв. распоряжением Правительства Российской Федерации от 8 января 2018 г. № 1-р // СПС «Консультант плюс». – Режим доступа: <http://www.consultant.ru/> (дата обращения: 19.09.2023).
3. Калюжный Ю.Н. Взаимодействие Госавтоинспекции МВД России с институтами гражданского общества и гражданами в сфере обеспечения безопасности дорожного движения // *Вестник Административного права и практика администрирования*. 2017. № 6. С. 33 - 40
4. Афонин В.В. Особенности взаимодействия ГИБДД со службами органов внутренних дел, государственными и общественными организациями в области обеспечения безопасности дорожного движения // *Управление деятельностью по обеспечению безопасности дорожного движения (состояние, проблемы, пути совершенствования)*. 2017. С. 34-39.
5. Капустина Е.Г. административно-правовые средства взаимодействия ГИБДД с общественными формированиями и гражданами по вопросам обеспечения безопасности дорожного движения // *Современное состояние и перспективы обеспечения безопасности дорожного движения: теория и практика. Сборник материалов Всероссийской научно-практической конференции*. 2020. С. 94-100.

Сведения об авторе

Павлова Евгения Васильевна – заместитель начальника кафедры административного права и административной деятельности ОВД Орловского юридического института МВД России имени В.В. Лукьянова, кандидат юридических наук, доцент, полковник полиции.

Павлова Евгения Васильевна – Ресей ІІМ В.В. Лукьянов атындағы Орел заң институтының ІІО-ның әкімшілік құқығы және әкімшілік қызметі кафедрасы бастығының орынбасары, заң ғылымдарының кандидаты, доцент, полиция полковнигі.

Павлова Евгения Васильевна – Deputy Head of the Department of Administrative Law and Administrative Activities of the Department of Internal Affairs of the Oryol Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of Russia named after V.V. Lukyanov, Candidate of Law, Associate Professor, Police Colonel. pavlova.evgenia.78@yandex.ru

¹Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты,
Ақтөбе, Қазақстан Республикасы

ПО-НЫҢ КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРҒА ҚАТЫСТЫ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚ ЖӘНЕ ҚАТЫГЕЗДІКПЕН ҚАРАУ ФАКТИСІ БОЙЫНША ІС-ӘРЕКЕТТЕРІНІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ ЖӘНЕ ҚҰҚЫҚТЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Автор «ПО-ның кәмелетке толмағандарға қатысты зорлық-зомбылық және қатыгездікпен қарау фактисі бойынша іс-әрекеттерінің маңыздылығы және құқықтық негіздері» атты мақаласында кәмелетке толмағандардың құқықтарына қол сұғылмауы профилактикасы субъектілерінің яғни, құзыретті мемлекеттік органдардың өзара іс-әрекеттері мен кәмелетке толмағандарға қатысты жасалынатын отбасындағы зорлық-зомбылық пен қоғамдық орындар мен білім беру ұйымдарында орын алып жатырған қоғамдық дерт буллингтің алдын алу мәселелері бойынша ішкі істер органдарының және басқа да мемлекеттік органдардың іс-қимылдары туралы іс-шаралар кешендерін және өзінің жеке құқықтық пікірлерін көрсеткен. Сонымен қатар, аталған тақырып бойынша кәмелетке толмағандардың құқықтарын қорғайтын Қазақстан Республикасының заңнамаларына тоқталып өткен.

Түйінді сөздер: тәрбие жұмысы, кәмелетке толмағандарға қатысты зорлық-зомбылық, буллинг, кәмелетке толмағандардың құқықтарын қорғау, кәмелетке толмағандарға қатысты құқық бұзушылықтарды ерте анықтау мақсатында арнайы іс-қимыл алгоритмі.

ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ И ОСОБЕННОСТИ ДЕЙСТВИЙ ОВД ПО ФАКТАМ НАСИЛИЯ И ЖЕСТОКОГО ОБРАЩЕНИЯ В ОТНОШЕНИИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

В статье «Правовые основы и особенности действий ОВД по фактам насилия и жестокого обращения в отношении несовершеннолетних» автор описывает взаимные действия компетентных государственных органов как субъектов профилактики правонарушений в сфере прав несовершеннолетних, а также семейного насилия совершаемого в отношении несовершеннолетних. Изложил личные правовые заключения о деятельности органов внутренних дел и иных государственных органов по предотвращению насилия и буллинга в общественных местах и образовательных организациях. При этом было затронуто законодательство Республики Казахстан защищающее права несовершеннолетних.

Ключевые слова: воспитательная работа, насилия в отношении несовершеннолетних, буллинг, защита прав несовершеннолетних, специальный алгоритм действия в целях раннего выявления правонарушений в отношении несовершеннолетних.

THE LEGAL BASIS AND FEATURES OF THE ACTIONS OF THE DEPARTMENT OF INTERNAL AFFAIRS ON THE FACTS OF VIOLENCE AND ILL-TREATMENT OF MINORS

In the article «Legal bases and features of the actions of the Department of Internal Affairs on the facts of violence and ill-treatment of minors», the author describes the mutual actions of competent state bodies as subjects of prevention of offenses in the field of juvenile rights, as well as family violence committed against minors. He outlined personal legal opinions on the activities of internal affairs bodies and other state bodies to prevent violence and bullying in public places and educational organizations. At the same time, the legislation of the Republic of Kazakhstan protecting the rights of minors was touched upon.

Keywords: educational work, violence in juvenile relationships, bullying, protection of the rights of minors, a special algorithm of action for the early detection of offenses in juvenile relationships.

Қазақстан Республикасының қолданыстағы тұрмыстық зорлық-зомбылық профилактикасы туралы заңнамасы бойынша кәмелетке толмаған тұлға отбасы мүшесі болған жағдайда оның құқықтарының тапталып, осы заңнамаға сәйкес кәмелетке толмаған тұлғалардың отбасында күш көрсету, психологиялық, сексуалдық және экономикалық зорлық-зомбылық әрекеттеріне тап болуы мүмкін.

Заңнамаға сәйкес кәмелетке толмағандардың істері және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссиялар тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу субъектісі ретінде кәмелетке толмағандарға қатысты тұрмыстық зорлық-зомбылық профилактикасы мәселелері бойынша тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу субъектілерімен өзара іс-қимыл жасасады, жергілікті атқарушы билік органдарына кәмелетке толмағандарға қатысты тұрмыстық зорлық-зомбылық профилактикасына бағытталған ұйымдастырушылық-тәжірибелік шаралар қолдану туралы ұсыныстар енгізе алады, сонымен қатар, көмек көрсету жөніндегі ұйымдармен бірлесіп, тұрмыстық зорлық-зомбылық профилактикасы және тұрмыстық зорлық-зомбылықтан зардап шеккен кәмелетке толмағандарды оңалту жөніндегі іс-шараларды ұйымдастырады және өткізеді.

Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу субъектісі ретінде балаларын тәрбиелеу жөніндегі міндеттерін орындамайтындарға қатысты құқыққа қол сұғушылық іс-әрекеттерін жасайтын ата-аналарды және оларды алмастырушыларды анықтайды.

Білім беру саласындағы уәкілетті органдар тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу субъектісі ретінде жергілікті атқарушы билік органдарының тұрмыстық зорлық-зомбылыққа тап болған білім алушылар мен тәрбиеленушілердің арнаулы әлеуметтік қызметтер көрсету стандарттарына сәйкес арнаулы әлеуметтік

қызметтер ұсынылу қажеттіліктеріне анализдер жүргізуіне мониторинг жасауды қамтамасыз етеді, тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу саласындағы нормативтік-құқықтық актілерді даярлауға қатысады, білім беру ұйымдарының білім алушылары мен тәрбиеленушілерінің заңды сыйлау мінез-құлықтарын қалыптастыруға бағытталған бағдарламаларды және әдістемелерді дайындайды және білім беру ұйымдары жұмысының тәжірибесіне енгізеді [1].

Қазақстан Республикасының кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың профилактикасы мен балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын алу туралы заңнамасына сәйкес, кәмелетке толмағанды әлеуметтік оңалту – кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың, қадағалаусыз және панасыз қалудың профилактикасы жүйесінің органдары мен мекемелері жүзеге асыруы тиіс арнаулы әлеуметтік көмектерге мұқтаж кәмелетке толмағанды құқықтық, әлеуметтік, дене бітімі, психикалық, педагогикалық, моральдық және материалдық жағынан қалпына келтіруге бағытталған шаралар кешені.

Кәмелетке толмағанды бағып-күту – кәмелетке толмағанның ата-анасының немесе заңды өкілдерінің оның толыққанды дамуы, оның мүліктік және мүліктік емес құқықтары мен мүдделерін және мемлекеттік ең төмен әлеуметтік стандарттарды қорғау үшін жағдай жасауы.

Заңнамаға сәйкес, Кәмелетке толмағандардың істері және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссиялар кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың профилактикасы мен балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын алу субъектісі ретінде өз құзыреттері шегінде, кәмелетке толмағандардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау және қалпына келтіру, кәмелетке толмағандар арасында құқық бұзушылықтардың жасалуына ықпал ететін себептер мен жағдай-

ларды анықтау және жою, балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын алу, кәмелетке толмағандарды зорлық-зомбылықтан және қатыгездікпен қараудан, кәмелетке толмағандар арасындағы қоғамға жат әрекеттерден қорғау жөніндегі шараларды жүзеге асырады, мемлекеттік органдардың кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың, қадағалаусыз және панасыз қалудың, кәмелетке толмағандарға қатысты зорлық-зомбылықтың және қатыгездікпен қараудың профилактикасы, оларды әлеуметтік оңалту жөніндегі қызметін жетілдіруге бағытталған бағдарламалар мен әдістемелерді әзірлейді, баланың құқықтарын қорғау жөніндегі функцияларды жүзеге асыратын ұйымдарда кәмелетке толмағандарды тәрбиелеу, оқыту, күтіп-бағу жағдайларын бақылауды қамтамасыз етуге қатысады, кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың, балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуының, сондай-ақ кәмелетке толмағандарға қатысты зорлық-зомбылықтың және қатыгездікпен қараудың жай-күйін зерделейді және осы мәселелер бойынша әлеуметтік зерттеулер жүргізуді ұйымдастырады.

Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың профилактикасы мен балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын алу субъектісі ретінде өз құзыреттері шегінде, кәмелетке толмағандарды, сондай-ақ кәмелетке толмағандарды тәрбиелеу, оқыту, бағып-күту жөніндегі өз міндеттерін орындамайтын және олардың мінез-құлқына теріс әсер ететін олардың ата-аналарын немесе заңды өкілдерін анықтайды, есебін жүргізеді және оларға қатысты жеке профилактикасы шаралары жүргізеді, кәмелетке толмағандарды құқық бұзушылықтар, қоғамға қарсы іс-әрекеттер жасауға тартатын немесе балаларға қатысты басқа да құқыққа қарсы іс-әрекеттер жасайтын адамдарды, сондай-ақ кәмелетке толмағандарды тәрбиелеу, оқыту және бағып-күту жөніндегі өз міндеттерін орындамайтын, не олардың мінез-құлқына теріс әсер ететін кәмелетке толмағандардың ата-аналары мен заңды өкілдерін, педагог-

тарды, тәрбиешілерді, оқу, тәрбие және кәмелетке толмағандарды қадағалауды жүзеге асыруға міндетті өзге де мекеменің басқа да қызметкерлерін анықтайды және оларды Қазақстан Республикасының заңдарында көзделген жауаптылыққа тарту жөнінде шаралар қолданады [2].

Кәмелетке толмағандарға қатысты зорлық-зомбылық жасауға ықпал ететін ең басты фактор – жергілікті атқарушы органдардың қолайсыз отбасылармен проблемаларды тиімсіз шешуі. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің тарапынан профилактикалық әсер етудің қолданыстағы тетіктері тек жазалаушы сипатқа ие, бұл балалардың жағдайын одан әрі ушықтырады. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің Әкімшілік полиция комитетінің төрағасы Қайсар Сұлтанбаев Орталық коммуникациялар қызметі алаңында осылай деген болатын.

Оның айтуынша, жыл сайын балаларды тәрбиелеу және оқыту жөніндегі міндеттерді орындамағаны үшін 6 мыңнан астам ата-ана әкімшілік жауапкершілікке тартылады екен. Полицияның ұсынуы бойынша 700-ге жуық ата-ана құқықтарынан айырылады. Алайда, оның пайда болуына әсер еткен әлеуметтік мәселелерді шешпес бұрын, қылмыспен күресудің күштік әдістері күтілетін нәтиже әкелмейтіні белгілі.

Бұл ретте отбасындағы қолайсыздық – ішкі істер органдарының құзыретінен тыс шешілетін әлеуметтік-тұрмыстық сипаттағы проблема.

Қолайсыз отбасылардағы жағдайды сауықтыру үшін кәмелетке толмағандардың тұрмыстық мәселелерін шешу бойынша кешенді әлеуметтік көмек көрсету, сондай-ақ олардың медициналық-психологиялық көмектер алуы қажет. Мүдделі мемлекеттік органдарға осындай отбасыларға көмек көрсету туралы тиісті хабарламалар жолданды», – деген болатын спикер.

Кәмелетке толмағандардың құқықтарын қорғау мақсатында Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің осы салада қабылданып жатқан шаралары үнемі жетілдіріліп отырады. Мәселен, кәмелетке толмағандарға қатысты құқық

бұзушылықтарды ерте анықтау мақсатында арнайы іс-қимыл алгоритмі әзірленді. Алгоритм кәметке толмағандарға жақындары тарапынан зорлық-зомбылық жасалғаны туралы әрбір хабарлама полиция органдарына келіп түскен жағдайда полиция қызметкерлерін қорғаншылық және қамқоршылық органдарына, сондай-ақ әкімдіктер жанындағы ведомствоаралық мобильдік топтарға көмек көрсету үшін хабарлауға міндеттейді. Бұл топтарға бала құқықтары жөніндегі уәкілдер, мүдделі мемлекеттік органдар, учаскелік полиция инспекторлары кіреді.

«Кәметке толмағандардың құқықтарын бұзу фактілеріне жедел ден қою үшін Whatsapp-чаттар құрылды. Тәрбие жөніндегі міндеттерін атқармайтын 6 мыңнан астам ата-аналар анықталып, есепке қойылды. Алгоритмге сәйкес ақпарат қорғаншылық және қамқоршылық органдарына және Бала құқықтары жөніндегі уәкілге берілді. Балалар «Балалар үйіне» орналастырылды», – деп атап көрсетті Қазақстан Республикасы Ішкі істер Министрлігінің Әкімшілік полиция комитетінің төрағасы.

Айта кетерлігі, қоғамдастықтың қатысуымен жүргізілген іздестіру іс-шараларының нәтижесінде полиция қызметкерлері хабар-ошарсыз кеткен 3720 кәметке толмағандардың 3714-ін анықтаған. Олардың барлығы ата-аналарына қайтарылды. 6-ның іздестірілуі жалғасуда. Қазіргі уақытта ведомство Мемлекет басшысының 2023 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауында берілген тапсырмаларын орындау үшін мүдделі мемлекеттік органдармен бірлесіп кәметке толмағандарға қатысты зорлық-зомбылық жасағаны үшін жазаны қатаңдату мәселелерін пысықтауда [3].

Бүгінде буллинг жасөспірімдер арасында кеңінен таралып отыр. Өкінішке қарай, елімізде әрбір бесінші оқушы буллингке ұшырайды. ЮНЕСКО есебіне сәйкес, елдегі балалардың 63 пайызы зорлық-зомбылық пен кемсітушіліктің куәсі болғанын, 44 пайызы құрбан болғанын, 24 пайызы мектепте басқа балаларға қатысты

зорлық-зомбылық пен кемсітушілік әрекеттерін жасағаны айтылады.

Қазақстанда балалар саны – 6,7 миллион болса, оның ішінде 3,7 миллионнан астамы оқушы, 2,5 миллионнан астамы мектеп жасына дейінгі балалар.

Оқу-ағарту вице-министрі Еділ Оспан былтырғы 2023 жылғы сегіз айда 2022 жылмен салыстырғанда балаларға қатысты суицид пен зорлық-зомбылық артқанын айтты.

«Кәметке толмағандар арасындағы құқықбұзушылықтар 15 пайызға (940-тан 1 143-ке жетті), кәметке толмағандарға қатысты құқықбұзушылықтар 18 пайызға өсті (1 460-тан 1 723-ке жетті). Кәметке толмағандарға жыныстық қолсұғылмаушылыққа қатысты қылмыстар 1 пайызға артты (613-тен 616-ға жетті). Суицид 48 пайызға өсті (94-тен 139-ға жетті). Суицид жасауға әрекеттену 11 пайызға өсті (210-нан 233-ке жетті)», – деді ол.

Вице-министрдің айтуынша, осыған байланысты балаларды зорлық-зомбылықтан қорғау, суицидтің алдын алу және олардың құқықтары мен саламаттығын қамтамасыз ету жөніндегі 2023–2025 жылдарға арналған кешенді жоспар қабылданды.

«Жоспарды әзірлеу кезінде балалар ортасындағы жағдайға егжей-тегжейлі талдау жасалды. Біз статистиканы зерттедік, балаларға қатысты зорлық-зомбылық туралы деректерді жинадық, қауіп факторларын анықтадық және зорлық-зомбылық жағдайында балаларға қандай ресурстар бар екенін білдік. Бұл талдау бізге басым бағыттарды нақтырақ анықтауға мүмкіндік берді», – деді ол.

Еділ Оспанның айтуынша, бастапқы кезеңде өңірлердегі жағдайды зерделеу мақсатында министрлік Ұлттық білім беру деректер қоры шеңберінде балалардың құқықтарын қорғау мәселелері бойынша тәуекелдердің интерактивті картасын әзірлеуде.

«Интерактивті карта балалар ортасындағы жағымсыз құбылыстардың барлық түрлері бойынша облыстар, қалалар, аудандар, білім беру ұйымдары бөлінісінде

статистикалық деректерді қамтитын болады. Карта әрбір білім беру ұйымындағы балалардың жағдайын талдауға мүмкіндік беретін көрнекі деректерді ұсынады. Бұл мемлекеттік органдарға балалық шақта туындайтын мәселелердің алдын алу және шешу үшін жедел, нақты шешімдер қабылдауға көмектеседі», – деді ол [4].

Иә, мектептегі әлімжеттік соңғы уақытта қоғам назарын ерекше аударып келеді. Бұған өз кезегінде Мемлекет басшысы да жіті көңіл бөліп, әр Жолдауында ерекше тоқталып, тиісті тапсырмалар беріп келеді. Депутаттар да Үкіметке түрлі сауалдар жолдап, бұл саланың қоғамның нағыз бітеу жарасына айналғанын айқындады. Осыларды ескере келе алдағы уақытта нақты әрекеттер атқарылады деп үміттенеміз.

Мақаланы қорытындылай келе, мен осы мақалада кәмелетке толмағандардың құқықтарына қол сұғылмауы профилактикасы субъектілерінің яғни, құзыретті мемлекеттік органдардың өзара іс-

әрекеттері мен кәмелетке толмағандарға қатысты жасалынатын отбасындағы зорлық-зомбылық пен қоғамдық орындар мен білім беру ұйымдарында орын алып жатырған қоғамдық дерт буллингтің алдын алу мәселелері бойынша ішкі істер органдарының және басқа да мемлекеттік органдардың іс-қимылдары туралы іс-шаралар кешендерін атап көрсеттім. Сонымен қатар, мақалада осы аталған тақырып яғни осы сала бойынша кәмелетке толмағандардың құқықтарын қорғайтын Қазақстан Республикасының заңнамаларына тоқталып өттім.

Құқықтық көзқарасым ретінде барлық мемлекеттік органдар, соның ішінде кәмелетке толмағандар құқықтарын қорғау профилактикасын жүзеге асырушы ішкі істер органдары бірлесіп кешенді іс-шараларды тоқтаусыз іске асырған жағдайда ғана қоғам балалардың балалық шақтарының бақытты болуының кепілі бола алады деп есептеймін.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының тұрмыстық зорлық-зомбылық профилактикасы туралы 2009 жылғы 04 желтоқсандағы Заңы.
2. Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың профилактикасы мен балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын алу туралы Қазақстан Республикасының 2004 жылғы 09 шілдедегі Заңы.
3. Ақпарат «orticomps.kz» сайтынан алынды.
4. Ақпарат Aidin.kz <https://aidin.kz> index.php сайтынан алынды.

Автор туралы мәлімет

Уайсова Гүлнар Жұмасейітқызы – Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының жалпы заң пәндері кафедрасының оқытушысы, полиция подполковнигі.

Уайсова Гүлнар Жумасеитовна – преподаватель кафедры общих юридических дисциплин Актобинского юридического института МВД Республики Казахстан им. М.Букуенбаева, подполковник полиции.

Gulnar Zhumaseitovna Uaysova – is a lecturer at the Department of General Legal Disciplines of the Aktobe Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after M.Bukenbayev, a police lieutenant colonel.

-
- ҚЫЛМЫСТЫҚ ҚҰҚЫҚ, КРИМИНОЛОГИЯ
 - Уголовное право, криминология
 - Criminal law, criminology

Алдияров Е.Т.¹

¹Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты,
Ақтөбе қ., Қазақстан Республикасы

ТЕМІР ЖОЛ СТАНЦИЯСЫНДАҒЫ ҚАЛТА ҰРЛЫҒЫНА ҚАРСЫ КҮРЕС ЖӨНІНДЕГІ ҚЫЗМЕТТІ ҰЙЫМДАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Мақала теміржол көлігі объектілеріндегі қалта ұрлығымен күресудің өзекті мәселелерін ашады. Қалта ұрлығы мен оларды жасаған адамдардың қысқаша сипаттамасы осы қылмыстарды анықтауға және ашуға ықпал ететін іздеу белгілері ретінде қарастырылды. Теміржол көлігіндегі бөлімшелер қызметкерлерінің қызметін ұйымдастыру қаралды және талданды. Қалта ұрлығына қарсы күресте қолданылатын күштер мен құралдардың тиімділігін арттыру мақсатында оны жетілдіру жөнінде нақты ұсыныстар енгізілді.

Түйінді сөздер: қалта ұрлығы, қалта ұры, кәсіби дайындық, теміржол көлігі объектілері, көліктегі бөлімшелердің қызметі.

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПО БОРЬБЕ С КАРМАННЫМИ КРАЖАМИ НА ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОЙ СТАНЦИИ

Статья раскрывает актуальные вопросы борьбы с карманными кражами на объектах железнодорожного транспорта. Рассматривается краткая характеристика карманных краж и лиц, их совершающих, как поисковых признаков, способствующих выявлению и раскрытию данных преступлений. Рассмотрена и проанализирована организация деятельности сотрудников подразделений на железнодорожном транспорте. Внесены конкретные предложения по ее совершенствованию с целью увеличения эффективности используемых сил и средств в борьбе с карманными кражами.

Ключевые слова: карманная кража, карманный вор, профессиональная подготовка, объекты железнодорожного транспорта, деятельность подразделений на транспорте.

FEATURES OF THE ORGANIZATION OF ACTIVITIES TO COMBAT PICKPOCKETING AT A RAILWAY STATION

The article reveals the topical issues of combating pickpocketing at railway transport facilities. A brief description of pickpocketing and persons committing them is considered as search signs contributing to the identification and disclosure of these crimes. The organization of the activities of employees of departments in railway transport is considered and analyzed. Specific proposals have been made to improve it in order to increase the effectiveness of the forces and means used in the fight against pickpocketing.

Keywords: pickpocketing, pickpocketing, vocational training, railway transport facilities, activities of departments in transport.

Теміржол көлігі және оның инфрақұрылымының объектілері адамдар мен материалдық құндылықтардың көп жиналатын орындары бола отырып, қылмыскерлерді әртүрлі мүліктік қылмыстар жасау үшін тартуы мүмкін, олардың жалпы үлесі көлік объектілерінде

жасалатын қылмыстардың жалпы массасының шамамен 40% құрайды.

Мүліктік қылмыстарды зерттей отырып, біз азаматтардың жеке меншігіне қол сұғатын қылмыстардың жекелеген түрлерін жасау тәсілдерінің тән ерекшелігін анықтадық. Осындай қылмыстардың бірі-қалта ұрлығы, бұл көлік объектілерінде

азаматтың жеке мүлкін ұрлау немесе оның тікелей бақылауында болу деп түсініледі. Көлік объектілеріндегі қалта ұрлығымен күресу мәселесі жолаушылар теміржол көлігі пайда болғаннан және оның көлік инфрақұрылымы құрылғаннан бері бар екенін көрсетеді. Теміржол көлігі объектілерінде жасалған қалта ұрлығы ондаған жылдар бойы айтарлықтай өзгеріске ұшыраған жоқ. Ұрлық негізінен теміржол вокзалдарының аумағындағы адамдар көп жиналатын орындарда, жолаушылар құрамдарының келуі мен кетуі бойынша перрондарда, жол жүру жолындағы жолаушылар вагондарында, жолаушылардың бос уақытын және демалысын өткізу орындарында, сондай-ақ көлік инфрақұрылымы объектілерінде орналасқан сауда орындарында жасалады.

Осы қылмыстармен күресу мәселесін зерттеу көрсеткендей, қазіргі заманғы қалта ұрылары сирек жалғыз әрекет етеді, әдетте олар өз қылмыстарын беделді қылмыскердің жеке танысуы немесе кепілгерлігі негізінде, сондай-ақ ұрлық жасау тәсіліне (білікті ұрлық) негізделген екі-үш адамнан тұратын топтық құрамында жасайды. Айта кету керек, бұл әсіресе қауіпті рецидивистер ретінде жиі танылатын қалта ұрылары, өйткені олар көбінесе «кәсіпқойлар» және ұрылардың идеялары мен дәстүрлерінің негізгі тасымалдаушылары болып табылады.

Зерттеулер көрсеткендей, теміржол көлігі нысандарында кәмелетке толмағандардың, сотталмайтын ересектердің, жалғызбасты ұрылардың, әйелдер мен ұрылардың қарапайым біліктілігі жоқ қалта ұрлығын жасау фактілері жиілеп кетті, олардың жасы немесе денсаулық жағдайы білікті ұрлық жасауға мүмкіндік бермейді (мысалы, ұйықтап жатқандар мен мас жолаушылардан ұрлық).

Бұған көбінесе жеке мүлкті ұрлағаны үшін қылмыстық жауапкершілікті, сондай-ақ қалта ұрлығын жасаған ұрыны ұстау мен оның кінәсін іс жүзінде дәлелдеудің қиындығын көздейтін заңның жұмсақ санкциясы ықпал етеді.

Теміржол көлігі объектілерінде жасалған басқа мүлдік қылмыстардан қалта ұрлығының айрықша ерекшелігі олардың кідірістің жоғары деңгейі болып табылады. Мұндай жағдайдың себептері, жәбірленушілердің өздері болып табылады, ақшаның, әмияндардың, ұялы телефондардың немесе басқа да құнды заттардың жоғалғаны туралы Көліктегі полиция департаментінің және ЖПБ хабарламайды.

Теміржол көлігіндегі қалта ұрлығына қарсы іс-қимыл бөлімшелерінің қызметін зерттей отырып, біз олардың осы қылмыстарға қарсы іс-қимылын ұйымдастыруда кейбір қате есептеулерді анықтадық. Сонымен, біздің ойымызша, қалта ұрлығымен күресу мәселесін шешудегі негізгі ұйымдастырушылық кемшіліктердің бірі – теміржол көлігінде жеке тергеу жүргізу арқылы қылмысқа қарсы күресті жүзеге асыратын жедел-ізвестіру бөлімшелерінің болмауы. Бұл функциялар өз қызметін теміржол көлігінде қызмет көрсететін аумақта жүзеге асыратын ЖПБ қызметкерлеріне, сондай-ақ алыс және қала маңындағы пойыздарда сүйемелдеу топтарына жүктеледі. Сонымен қатар, жалпы алғанда, бұл функция мүлдік қылмыстарға қарсы күресті жүзеге асыратын Жедел ізвестіру бөлімінің қызметкерлерінің теміржол көлігіндегі функционалдық міндеттері аясында байқалады.

Теміржол көлігіндегі тиімсіз қызметін көрсететін екінші аспект, біздің ойымызша, азаматтардың жеке мүлкіне қол сұғатын қылмыстармен күресетін көліктегі полициясы қызметкерлерінің жеткіліксіз кәсіби дайындығы болып табылады.

Жоғарыда айтылғандардан Көліктегі полиция департаментінің теміржол көлігінде қабылданған шаралары қалта ұрлығымен күресу мәселесін тиісті деңгейде шешпейтіні анық, ал олардың ерекшеліктерін ескере отырып, теміржол көлігіндегі қызметкерлерінен осы қылмыстармен күресу мәселелерін шешуге мүмкіндік беретін арнайы кәсіби дайындықты, білімді, дағдыларды талап етеді.

Теміржол қызметкерлерінің қалта ұрлығымен күресу үшін теміржол көлігіндегі жұмыс тәртібі мен қызметін ұйымдастыруды зерделей келе бұл қызметті құрылымдық бөлімшелердің басшылары жолаушылар тасымалының қарқындылығын, пойыздардың қозғалысын, сондай-ақ қалыптасқан жедел жағдайды ескере отырып, Көліктегі полиция департаментінің бастығының жалпы басшылығымен теміржол көлігінде ұйымдастыратындығын анықтадық. Бұрын байқалғандай, теміржол көлігінде қызмет көрсететін аумағында өз қызметін жүзеге асыратын қызметкерлері, сондай-ақ алыс және қала маңындағы пойыздарда сүйемелдеу топтары қолданылады.

Сүйемелдеу топтары өз қызметін теміржол көлігінде Қазақстан Республикасы КЖД-нің басшылығы әзірлеген кестеге сәйкес жүзеге асырады. Онда: сүйемелдеуге жататын пойыздардың тізбесі, жұмыстың басталу және аяқталу уақыты, ауысу орны мен уақыты көрсетіледі. Қызметкерлердің киім формасын Көліктегі департаментінің бастығы белгілейді [1].

Поездарды сүйемелдеу тобының қызметін ұйымдастыру мынадай тәсілдермен жүзеге асырылады:

1) өтпелі – пойыздың қалыптасу пунктінен Қазақстан Республикасының шегіндегі межелі пунктіне дейін бір топ;

2) эстафеталық – өз қызмет көрсету учаскелері шегінде бірнеше топпен [2, б.8].

Теміржол көлігіндегі жұмысының тәртібі мен ұйымдастырылуын өзгертпестен, тек оны жетілдіре отырып, қалтадағы ұрлықты анықтау және ашу үшін қолда бар күштер мен құралдарды тиімді пайдалану үшін сүйемелдеу тобы мен нарядтары қызметкерлерінің ішінен қылмыстарды анықтау және ашу бойынша өз қызметін жүзеге асыратын жедел-ізвестіру топтарын құруды қажет деп санаймыз көлік объектілерінде жеке тергеу жүргізу арқылы. Қызмет атқаруды теміржол қызметшілерін (қызметкерлерін) азаматтық немесе өзге де формада жүзеге асырған жөн. Бұл қалта ұрыларының назарын аудармайды, бұл оларды анықтау

және қылмыспен ұстау бойынша барлық іс-шараларды өткізуге мүмкіндік береді.

Жедел-ізвестіру топтарының құрамы бойынша 3-4 адамнан құралған жөн, бұл қылмыскерлерді анықтау және ұстау, оларды теміржол көлігімен жеткізу, сондай-ақ куәгерлер мен жәбірленушілерді анықтау бойынша іс-шаралардың толық жиынтығын жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Бұл ретте топ құрамына іздеу жұмысында үлкен практикалық тәжірибесі бар тәжірибелі қызметкерлер, сондай-ақ әйел-қызметкерлер кіргені жөн. Бұл көліктегі полиция департаментінің жас қызметкерлеріне теміржол көлігінде өз ісінің шеберлерінің жанында жұмыс істеуге мүмкіндік береді, олар нақты ұстау мысалында өздерінің бай тәжірибелерін жеткізе алады. Жедел-ізвестіру тобының құрамында әйелдің болуы іздеу жұмысының сапасына да оң әсер етеді, өйткені қалта ұрыларында қалта ұрлығы орындарында әйел мен ер адамның пайда болуы ешқашан күдік пен сақтықты тудырмайды.

Жедел-ізвестіру топтары міндетті түрде радиобайланыс құралдарымен, ал көлікте жұмыс істейтіндер – поездың жүру бағыты бойынша аудандық деңгейде Қазақстан Республикасының аумақтық және поезд бригадасының қызметкерлерімен өзара іс-қимыл жасау мүмкіндігімен қамтамасыз етілуі тиіс.

Қалта ұрлығына қарсы күрестің тиімділігін арттыру мақсатында жедел-ізвестіру топтарының қызметкерлері күн сайын қалта ұрылары мен олардың қатысушыларының белгілері туралы нұсқау береді және бағдарлайды, жедел жағдаймен танысады, содан кейін олар үшін белгіленген маршруттарға немесе теміржол көлігі инфрақұрылымының объектілеріне жіберіледі.

Сонымен қатар, қол жеткізуді бақылау және басқару жүйелерімен (СКУД) интеграцияланған цифрлық бейнебақылау жүйесін уақтылы және дұрыс пайдалану вокзалға және оның іргелес аумағына келген азаматтардың барлық контингентін жеке мұрағатта бейне деректерін сақтай отырып түсіруге мүмкіндік береді [3,б.46], бұл өз кезегінде қолда бар бейнежазбаны

пайдалануға мүмкіндік береді қалта ұры қылмыс жасағаны үшін оны әшкерелегенде заттай дәлел ретінде.

Көліктегі полиция департаментінің қызметкерлерінің қалта ұрлығымен күресу үшін теміржол көлігіндегі қызметін жетілдірудің екінші бағыты-олардың кәсіби дайындығы.

Мүліктік қылмыстарды, атап айтқанда, қалта ұрлығын анықтау және ашу үшін полиция қызметкерлерін теміржол көлігінде кәсіби дайындауда негізгі рөлді атқарады және кіші басшы құрамының қызметкерлерін, сондай-ақ қылмыстық іздестіру бөлімшелерінің орта және аға басшы құрамын теміржол көлігінде қайта даярлау және біліктілігін арттыру курстары атқарады. Көліктегі полиция департаментінің жүйесінің білім беру ұйымдары мен біліктілікті арттыру орталықтары.

Алайда, қызметтің осы бағыты бойынша біліктілікті арттыру жүйесі қызметінің тиімділігі қазіргі заманғы талаптарға толық сәйкес келмейтінін атап өткен жөн, өйткені ол әрдайым қызметкерлердің кәсіби өсуіне тиісті дәрежеде әсер етпейді. Мұның себептері:

- қызметкерлерді оқуға жіберу қызметтік қажеттілікке емес, жергілікті жерлерде ақшалай қаражаттың болуына байланысты;

- кадрлардың біліктілігін арттыру жүйесіндегі білім беру мазмұнының қоғамдағы үдерістердің даму серпінділігінен артта қалуы;

- оқыту нысандарының, әдістері мен технологияларының тыңдаушылардың күтулері мен қажеттіліктеріне сәйкес келмеуі, оқу процесінде тыңдаушылардың жеке тәжірибесі мен жеке қажеттіліктерін есепке алмау [3, 52-53 ББ.].

Оқу процесінде, біздің ойымызша, жалпы теориялық бөліктен басқа, практикалық сабақтарға назар аудару керек, оның мақсаты қоғамдық орындардағы адамдардың, ұры-қалта ұрыларының және Қазақстан Республикасының ПД-нің теміржол көлігіндегі қызметкерлеріне жедел қызығушылық танытатын басқа адамдардың массасын тану қабілетіне байланысты; сот-

медициналық және жедел медициналық көмекті зерттеу және дұрыс қолдану – қалта ұрлығын жасау фактілерін құжаттау кезіндегі техникалық құралдар.

Осы мақсатта Теміржол көлігіндегі Қазақстан Республикасы ПМ заң қызметкерлерінің қызметіндегі кәсіби дайындықтың элементтерінің бірі көлік инфрақұрылымы объектілерінде адамдар көп жиналатын жерлерде белгілері бойынша қылмыскерлерді сәйкестендіру бойынша оқу сабақтарының кешені нәтижесінде пысықталған визуалды есте сақтау және бақылау жаттығулары болып табылады.

Бұл жағдайда қызметкерлерінің теміржол көлігіндегі білімі, қалта ұрыларының мінез-құлқының ерекшелік-тері, олардың психологиясы ерекше маңызға ие. Сондықтан теміржол көлігіндегі заң бөлімшелерінің қызметкерлерін қалта ұрлығын анықтау және ашу бойынша кәсіби даярлау барысында қалтадағы ұрыны адамдардың жалпы санынан ажыратуға мүмкіндік беретін сыртқы және мінез-құлық белгілеріне ерекше назар аудару керек. Мәселен, мысалы, сыртқы белгілерге мыналарды жатқызуға болады: жүгіру көрінісі, қол мен бастың денені еңкейтпей және бұрмаламай қозғалу жиілігі және т.б. Бұл белгілердің пайда болуын түсіндіру оңай. Жүгіру көрінісі және қол мен бастың басында түсініксіз қозғалыстар жәбірленушіні іздеу белсенділігімен, сондай-ақ, ең алдымен, жәбірленушілер мен басқалардың ұсталуынан немесе физикалық әсерден қорқуға негізделген табиғи жүйке процестерімен байланысты. Қолды ысқылау саусақтардың сезімталдығын үйрету қажеттілігімен түсіндіріледі. Кейбір ұрылар сол мақсатта қолдарында монеталарды, металл шарларды, айналдырып тұрады.

Қазіргі заманғы қалта ұрыларының киімдері басқа адамдардан аз ерекшеленетініне қарамастан, олардың киімдерінің айрықша белгілерін елемей дұрыс болмас еді. Олардың көпшілігі жақсы және талғампаз киінуге тырысады, бірақ адамдардың жалпы массасынан ерекшеленбейді, бұл олардың басқалармен бірігуін жеңілдетеді. Алайда, бастапқы сыртқы

ұқсастықтарға қарамастан, оларды адамдардың жалпы массасынан ерекшелендіретін кейбір сипаттамалық белгілер бар екенін атап өткен жөн. Теміржол көлігіндегі практикалық зерттеулері көрсеткендей, ұрылар қозғалыстарда қатып қалмас үшін сәл жеңілірек киінеді, көбінесе құрғақ және жылы ауа-райында қолына лақтырылған блейзер (пиджак) немесе куртка береді. Суық мезгілде ұрылар алжапқышта немесе вокзал бөлмесінде, сондай-ақ толып жатқан теміржол вагонының ішінде көпшіліктің арасынан оңай өту үшін қысқа курткалар киюге тырысады. Аязды күндерде олар қолғап кимейді, қолғапты артық көреді немесе қолдарын киімнің жеңіне жасырады, қалталар мен сөмкелерге еркін еруге кедергі келтіретін сакиналар, білезіктер кимейді. Сондай-ақ, қалта ұры қолдың және саусақтардың артқы жағында татуировкалардың болуын береді, бұл қылмыстық элементке (кастаға) жататындығын көрсетеді.

Қызметкерлермен алған білімдерін пысықтауды жеке тергеу туралы оқу фильмін көру арқылы бекітуге болады, оның соңында оны өткізу тактикасы және қалта ұрысының жеке басының ерекшеліктерін сипаттайтын белгілер туралы егжей-тегжейлі талқылау жүргізіледі, оларды анықтау кезінде қылмыскерлерді ұстау шараларын жүргізуге болады. Осылайша, алынған теориялық білім теміржол көлігіндегі қызметінде туындайтын нақты жағдайды практикалық шешіммен бекітіледі. Мұның бәрі қызметкерлерге қалта ұрыларын анықтау мен ұстаудың, қадағалауды, маскировканы жүргізудің, ауызша портрет әдісін қолданудың және т.б. тактикалық тәсілдерін үйренуге және игеруге мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, Көліктегі полиция департаментінің бөлімшелерінің қызметкер-

лерін темір жол көлігінде қалта ұрлығына қарсы күреске дайындау кезінде қалта ұрлығының әртүрлі орындарын сипаттау қажет. Бұл ұрының мінез-құлқы ұрлық жасалған жерге тікелей байланысты болатындығына әкеледі.

Сонымен, теміржол көлігі инфра-құрылымы объектілерінің аумағында орналасқан сауда орындарында (дүкендерде, кафелерде және т.б.) оларды көліктің өзінен гөрі табу оңайырақ. Өнімге назар аударатын сатып алушылардан айырмашылығы, ұрылардың назары сатып алушылардың өздеріне аударылады. Олар сөмкелер мен қалталарға мұқият қарап, шамадан тыс нервоздық танытып, бір кезектен екінші кезекке ауысады, кейде айналасына қарап, жақын жерде полиция қызметкерлерінің жоқ екендігіне қол жеткізеді, бұл адамның қалта ұрлығын жасауға әрекет ету әдісі.

Теміржол көлігінде қалта ұрлығын ашу бойынша кәсіби дайындаудың міндетті элементі арнайы радио байланыс құралдары мен заманауи фото-бейне техникасын қолдану дағдылары мен дағдыларын алу болып табылады. Бұл күдіктінің қылмыстық іс-әрекетін жеткілікті дәрежеде құжаттауға мүмкіндік береді (қылмыскерді қалта ұрлығы, қатысушылармен кездесу және теміржол көлігіне қону кезінде суретке түсіру).

Осылайша қалта ұрлығына қарсы күресте темір жол көлігінде ұйымдас-тырылуы мен қызметіне әсер ететін маңызды фактор ол қызметкерлерінің темір жол көлігіндегі қылмыскерлерді анықтау, Бақылау және ұстау, заттай дәлелдемелерді табу және сақтау, сондай-ақ маңызды мән-жайларды анықтау бойынша теориялық білімдері мен практикалық дағдыларын жетілдіру болып табылады қылмыстық сот ісін жүргізу міндеттерін шешудегі маңызы.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Официальный сайт Госавтоинспекции в информационно-телекоммуникационной сети Интернет. <http://www.gibdd.ru/stat/>

2. Приказ МВД России № 1022 от 27 декабря 2013 г. «Об утверждении Инструкции по организации работы нарядов полиции линейных управлений (отделов) МВД России на железнодорожном, вод-

ном и воздушном транспорте и работников локомотивных и поездных бригад по обеспечению правопорядка в поездах дальнего следования и пригородного сообщения».

3. Амельчаков И.Ф. Организация обеспечения безопасности граждан и их имущества на объектах железнодорожного транспорта / И.Ф. Амельчаков, А.Н. Александров, Л.В. Столбина // Проблемы правоохранительной деятельности. 2014. № 4. С. 6-9.

4. Безопасность на объектах транспортной инфраструктуры: монография / В.В. Мотин и др. - М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2015. 79 с.

5. Подшивалов А.П. Взаимосвязь оперативно-розыскной характеристики и оперативно-розыскного обеспечения предварительного расследования краж // Юридическая наука и правоохранительная практика. 2015. № 1 (31). С. 146-153.

6. Белоусов А.В., Смахтин Е.В. Раскрытие краж, совершаемых на железнодорожном транспорте из одежды, сумки или другой ручной клади, находившихся при потерпевшем //Юридическая наука и правоохранительная практика. 2014. № 2 (28). С. 153-160.

7. Order of the Ministry of internal Affairs of Russia № 1022 dated December 27, 2013 «On approval of Instruction on organization of work of police squads of linear managements (departments) of internal Affairs of Russia on railway, water and air transport and workers locomotive and crews of train on providing the law and order in trains of distant following and the suburban message».

Автор туралы мәлімет

Алдияров Ерлан Тойбазарұлы – Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының көлік объектілерінде қауіпсіздікті ұйымдастыру кафедрасының аға оқытушысы, полиция подполковнигі.

Алдияров Ерлан Тойбазарович – старший преподаватель кафедры организации безопасности на транспортных объектах Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан им. М.Букенбаева, полковник полиции.

Yerlan Taybazarovich Aldiyarov – Senior lecturer at the Department of Security Organization at Transport facilities of the Aktobe Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after M.Bukenbayev, police Colonel.

*^{1,2}Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты,
Ақтөбе қ., Қазақстан Республикасы*

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ АҚПАРАТТЫҚ ҚАУІПСІЗДІГІНІҢ ЖАЙ - КҮЙІ

Мақалада автор Қазақстан Республикасының ақпараттық қауіпсіздігін қамтамасыз етудің қазіргі заманғы аспектілерін қарастыруға тырысады. Мемлекет пен қоғамның саяси-құқықтық құбылыстар ретінде дамуы әрдайым осы дамуды анықтайтын нақты анықталған тарихи және аумақтық факторларда жүзеге асырылады. Бұл ретте мемлекетке, қоғамға және адамға төнетін қатерлер де тұрақты өзгерісте, қоғам мен мемлекеттің барабар дамуында болады. Қазіргі заманғы әлемдік үрдістер бүгінгі таңда ХХІ ғасырда Қазақстанның ұлттық қауіпсіздігіне төнетін қауіптердің жаңа форматтарының пайда болуы туралы белгілеріне тоқталған. Оның үстіне автор ақпаратты қорғау әдістері, ақпараттық қауіпсіздік механизмдері, қауіпсіздік саясаты, ақпаратты криптографиялық қорғау жүйесіне тоқтаған.

Түйінді сөздер: ақпарат, ақпараттық технологиялар, ақпараттық қауіпсіздік, ақпараттық жүйе, компьютерлік құқық бұзушылықтар.

СОСТОЯНИЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

В статье автор пытается рассмотреть современные аспекты обеспечения информационной безопасности Республики Казахстан. Развитие государства и общества как политико-правовых явлений всегда осуществляется в четко определенных исторических и территориальных факторах, определяющих это развитие. При этом угрозы государству, обществу и человеку также находятся в постоянном изменении, адекватном развитию общества и государства. Современные мировые тенденции сегодня говорят о появлении новых форматов угроз национальной безопасности Казахстана в ХХІ веке. Кроме того, автором рассмотрены методы защиты информации, механизмы информационной безопасности, политика безопасности и криптографическая защита информации.

Ключевые слова: информация, информационные технологии, информационная безопасность, информационная система, компьютерные правонарушения.

THE STATE OF INFORMATION SECURITY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

In the article, the author tries to consider modern aspects of ensuring information security of the Republic of Kazakhstan. The development of the state and society as political and legal phenomena is always carried out in clearly defined historical and territorial factors that determine this development. At the same time, threats to the state, society and man are also in constant change, adequate development of society and the state. Modern global trends today indicate the emergence of new formats of threats to the national security of Kazakhstan in the ХХІ century. In addition, the author considers methods of information protection, information security mechanisms, security policy and cryptographic protection of information.

Key words: information, information technologies, information security, information system, computer offenses.

Қазіргі таңда дамыған мемлекеттердің қауіпсіздік бағытындағы «Халықаралық ең маңызды мәселелерінің бірі ақпараттық қауіпсіздік» және «Ұлттық қауіпсіздік»

мәселесі болып табылады. Оған бүкіл әлемде ақпараттық технологияның қарқынды дамуы, қолданыстағы заңнамалар мен қарсы іс-қимыл әрекеттерінің қатар қадам басып үлгермеуі себеп болып келеді. Ақпараттық қауіпсіздіктің компоненттері даму қарқындарына байланысты өзгеруге тәуелділігі бар және оның өзгеруі қауіпсіздіктің сапасына және болжам жасауға әсерін береді.

Жаңа ақпараттық технологиялардың пайда болуы және қуатты компьютерлік сақтау мен ақпаратты өңдеу жүйелерінің дамуы ақпаратты қорғау деңгейін арттырды және мәліметтерді сақтау сәулетінің күрделілігімен бірге ақпараттық қорғау тиімділігінің өсуін талап етті. Осылайша біртіндеп экономикалық ақпаратты қорғау міндетті болып табылады: ақпаратты қорғауға арналған барлық құжаттардың түрлері әзірленуде; ақпаратты қорғау бойынша ұсыныстар жасалады; тіпті ақпаратты қорғау мәселелерімен айналысатын ақпаратты қорғау туралы заңмен және ақпараттарды қорғаудың міндеттерімен жүзеге асырылады, сондай-ақ ақпаратты қорғаудың бірегей мәселелерін шешеді. Осылайша, ақпаратты қорғау қауіпсіздікті қамтамасыз ету құралдарын ақпараттық жүйенің міндетті сипаттамаларының бірі ретінде жасады. Ақпараттық қауіпсіздік ақпараттық қатынастар субъектілеріне (соның ішінде ақпарат иелері мен пайдаланушыларға) қолайсыз зиян келтіруі мүмкін кездейсоқ немесе қасақана табиғи немесе жасанды эсерден ақпаратты қорғаудың жағдайы мен ақпараттық ортасы болып табылады.

Ақпаратты қорғаудың негізгі мақсаты: ағып кетуді, ұрлықты, бұрмалауды, жасандылықты болдырмау; жеке тұлғаның, қоғамның, мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз ету; ақпарат жүйелерінде рұқсат етілмеген танысудың, жоюдың, бұрмалаудың, көшірудің, бұғаттаудың алдын алу [1].

Елімізде ақпараттық қауіпсіздік бағыты бойынша негізгі үш компонентті қамтып отыр: бұл талаптар, саясат және механизмдер.

Талаптар қорғау мақсаттарын сипаттау арқылы келесі сұраққа жауап бере алады: «Сіздің қауіпсіздігіңізден не қалайсыз?». Саясат қорғаудың маңыздылығын сипаттау арқылы «қойылған мақсаттарға жету үшін қандай іс-шаралар жүргізілуі керек?» және механизмдер арқылы қауіпсіздік тетіктерін алдын ала анықтауы болып табылады [2].

Ұлттық қауіпсіздік елдің әлеуметтік-қаржылық дамуының бағытында техникалық және тілдік деректерді сақтау және қорғау, ақпараттық қақтығыстардың алдын алу үшін өндірілетін мемлекеттік стратегия ретінде қарастырылады [3].

Осы құбылыстарды ұсыну және зерттеу, қарсы тұрудың қырларын қалыптастыру, оларды шешу – ұлттық қауіпсіздіктің бүкіл жүйесінің бағытына байланысты болатын негізгі проблемалар.

Ақпарат ақпараттық қорғауды қамтамасыз ету проблемасының өзектілігіне, ең алдымен, қазіргі қоғамда мәліметтер стратегиялық ұлттық ресурстарға айналғандығына байланысты. 2017 жылғы 30 маусымда Қазақстан Республикасының Үкімет басшысымен бекітілген №407 Киберқауіпсіздік тұжырымдамасын («Қазақстанның киберқалқаны») бекіту туралы қаулысына сәйкес мемлекетіміздің ақпараттық қорғалуын қамтамасыз ету бойынша бірқатар шаралар жоспарланып орындалып келуде. [4]

Мемлекеттік және әлеуметтік өмірдің барлық аспектілерін ақпараттандырумен байланысты даму қазіргі тәуелсіз мемлекеттің болуымен және оның муниципалдық құрылымдарының барлық буындарының ақпараттық қауіпсіздігін қамтамасыз етумен тығыз байланысты екенін объективті түрде көрсетеді. Әлемдік тәжірибені талдау және зерттеу көрсеткендей, соңғы бірнеше жылда мемлекетаралық құрылымдардан бастап жеке фирмалар мен банктерге дейінгі барлық деңгейлерді басқару процесінде сапалы өзгеріс болды. Сонымен қатар, деректерді алу және олардың жұмыс істеуін бұзу мақсатында ақпаратқа рұқсатсыз қол жеткізу қауіпсіздік бір уақытта дамып, күшейе түсті. Мұндай салдардың алдын алу шаралары да тиісті болуы керек. Барлық

мемлекеттік органдардың, мемлекеттік емес құрылымдардың және Қазақстан Республикасы азаматтарының толық өзара іс-қимылы кезінде жүзеге асырылатын ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің жақсы ұйымдастырылған мемлекеттік жүйесі ғана, қазіргі жағдайда ақпараттық қатерлерге тиімді қарсы тұра алады.

Атап айтқанда ақпараттық қорғаныстың ішкі шабуылдарына мыналар жатады:

- мақсаты теріс қоғамдық пікір және асығыс саяси шешім қабылдауға түрткі болатын деректерді бағытталған өзгерту;

- байланыс желілерінің төмен техникалық жасақталуы және оларды қорғау;

- ақпараттық, телекоммуникациялық ресурстар сапасының қанағаттанарлықсыз дәрежесі, мемлекеттік емес баспа, теле - және радио компанияларының деректерді сатып алуға және таратуға барлық құқықтарының маңыздылығын төмендету және тиісінше қамтамасыз етілмеуі;

- компьютерлік құқық бұзушылықтар.

Қазақстанда ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету міндетін тиісінше шешу үшін, біздің ойымызша, мемлекеттік органдардың жеке секторымен және бұқаралық ақпарат құралдарымен өзара іс-қимылының бірыңғай саясатының болуы қажет.

Ережелерді қолдана отырып, ақпараттық қауіпсіздікті қорғау саласында жоғары нәтижеге қол жеткізуге болады. Кейбір жағдайларда дәстүрлі қорғаныс құралдарын қолдануға немесе мамандандырылған шешімдердің болмауын қосымша техникалық және ұйымдастырушылық шаралармен өтеуге болады, бұл адами фактормен байланысты толық тәуекелдерге, қажетті ресурстар санын көбейту қажеттілігіне және үйлесімділік мәселелеріне әкелуі мүмкін.

Мысалы, виртуалды машиналарды қорғау үшін компанияда бұрыннан қолданылып жүрген антивирустық құралдарды қолдануға болады. Бұл жағдайда виртуалды машиналар тексерілетін кестеге мұқият қарау керек. Осылайша, виртуалды серверлерді сыни жүктеуден аулақ болуға болады.

Назар аударатын тағы бір мәселе – рұқсатсыз кіруді бақылау құралдарын қолдану. Бұл саладағы барлық дерлік мәселелер виртуализация платформасы өндірушілерінің ұсыныстарын орындамау салдарынан туындайды. Қауіпсіздік әкімшісінің әрекеттерін нақты сипаттайтын құжаттар көптеген виртуалдандыру платформалары үшін қол жетімді. Олардың бір бөлігін өндірушілердің өздері, бір бөлігін сарапшылар қауымдастығы шығарады.

Мысалы, мұндай нұсқаулықтар платформада кірістірілген «әдепкі» рөлдерді пайдаланудан сақтандырады. Жұмысты бастамас бұрын қол жеткізу матрицасын жасау керек және оған сәйкес виртуалдандырылған инфрақұрылыммен жұмыс істеу үшін қажетті рөлдерді қалыптастыру қажет.

Желілік қорғаныс құралдары виртуалдандырылған және гибриді инфрақұрылымдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету жүйесін құруда (құрамында виртуалдандырылған және физикалық Инфрақұрылым сегменттері бар) ерекше рөл атқарады. Виртуалдандырылған инфрақұрылымға әсер ету объектілерінің бірі виртуалды машиналардың өзара әрекеттесу желілері және виртуалдандырылған инфрақұрылымның сыртқы желілік басқару арналары болуы мүмкін [1]. Мұндай қорғаныс құралдары нарықта кеңінен ұсынылғанын түсіну маңызды, бірақ біз тек виртуалдандырылған инфрақұрылымдар үшін арнайы жасалған және әзірлеушінің өзі мәлімдеген желіні қорғауды қарастырамыз.

Виртуализацияның жалпы қорғанысын қарастыру өте маңызды, мамандандырылған қорғаныс құралдарын таңдауда қандай принциптерді басшылыққа алу керек? Ережелер мақсатқа жетуге көмектеседі. Бірнеше негізгі ережелер бар:

- 1) бұл қорғаныс құралдарының көпшілігі виртуалдандырылған инфрақұрылымға арналған арнайы құралдар емес, тек виртуалды ортада жұмыс істеуге бейімделген қорғаныс құралдары екенін есте ұстаған жөн. Мұндай шешімдер виртуалды машинада, сондай-ақ физикалық серверде жұмыс істейді, олардың виртуалды ортасы туралы білмейді және виртуалды

инфрақұрылымның нақты қауіптері мен осалдықтарымен күресуге мүмкіндік бермейді. Қиындық бір шешімді екіншісінен ажыратуда туындайды.

2) өнімнің функционалдығын қарастырып, оның іс жүзінде қалай жүзеге асырылатындығын тексеру қажет. Мамандар тәжірибе алмасатын және белгілі бір өнімнің күшті және әлсіз жақтарын талқылайтын мамандандырылған интернет-ресурстарға бару ұсынылады.

3) виртуализацияның нақты қандай платформалары үшін ескеру қажет (және олардың нұсқалары) қорғаныс құралына арналған.

4) сертификатталған өнімдерді таңдағанда, осы өнімнің сертификатталған техникалық шарттарына назар аудару қажет. Оларға мыналар жазылуы керек: тестілеу ортасы, пайдалану шектеулері және сертификат берілген функционалдылық.

Ережелерді қолдана отырып, ақпаратты қорғау саласында жоғары нәтижеге қол жеткізуге болады. Жұмыс орнын виртуализациялаудың тағы бір қолданылуы ұйымның пайдаланушы ортасын бақылауды күшейту болып табылады [5]. Ұйым құрамында белгілі кескін бар: операциялық жүйе (ОЖ) және пайдаланушыға қажет барлық қосымшалар. Пайдаланушы кескінді жүктейді және хост ОЖ-де емес, осы кескіннің ішіндегі барлық жұмыстарды орындайды, содан кейін қонақ ОЖ-дан шығады. Кейінірек, пайдаланушы барлық алдыңғы өзгерістерді қалпына келтіру үшін қонақ ОЖ-ны қайта жүктейді. Мұндай стратегияның артықшылығы – жұмыста жасалған зиянды өзгерістер немесе орнатылған зиянды бағдарлама шыққан кезде жойылады.

Жұмыс орнын виртуалдандыру кезінде пайдаланушы деректері қалыпты режимде хостта немесе желіде сақталады, әйтпесе пайдаланушы жүйеден шыққан сайын жоғалып кетеді. Бұл тармақ пайдаланушылардың ең күрделі және жағымсыз болуы мүмкін: жаңа құжатты жасалған жерде сақтау өте оңай және кейінірек құжаттың дұрыс емес каталогта сақталуына байланысты жоғалғанын анықтау өте оңай

[6]. Кейбір жұмыс орнын виртуалдандыру жүйелерінде пайдаланушы деректері шығар алдында дұрыс сақталғанын растайтын әдістер бар, бірақ мұндай әдістер сенімді емес.

Виртуализация ортасы – бұл компанияның инфрақұрылымындағы ерекше бағдарламалық және аппараттық қабат, ол дәстүрлі физикалық архитектурадан мүлдем жаңа компоненттердің болуымен ерекшеленеді: гипервизор, виртуалдандырылған инфрақұрылымды басқару және техникалық қызмет көрсету. Виртуализация ортасының архитектурасының негізгі элементі гипервизор болып табылады.

Ол бірнеше операциялық жүйелердің орындалуын, олардың бір-бірінен оқшаулануын және олардың арасындағы ресурстарды бөлуді қамтамасыз етеді. Гипервизорды басқара отырып, шабуылдаушы іс жүзінде шексіз мүмкіндіктерге ие болады: ол виртуалды машиналарда орнатылған қорғаныс құралдарына көрінбейді, деректерді ұстай алады. Шын мәнінде, дәл осы компоненттер виртуалдандырылған Инфрақұрылым шабуылдарының негізгі объектілеріне айналады, өйткені, гипервизордың бұзылуы барлық виртуалдандырылған серверлер мен жұмыс станцияларының бұзылуына әкелуі мүмкін, ал виртуалдандырылған инфрақұрылымды басқару элементтерін алу компанияның барлық инфрақұрылымына қауіп төндіреді. Демек, виртуалды машиналардың орналасу тығыздығымен бірге тәуекелдер де артады. Осыған байланысты виртуалдандыру компоненттерін қорғау виртуалдандырылған инфрақұрылымдағы ақпаратты қорғаудың жалпы стратегиясындағы негізгі міндет болып табылады.

Классикалық мысал процесті тиімді түсіну мүмкіндіктерін анықтайды. Бір қызметте маңызды ақпарат бар және өте жақсы қорғалған делік, содан кейін сол хостингтегі басқа қызметте маңызды емес ақпарат бар және сәйкесінше әлсіз қорғалған. Маңызды ақпаратты иемденгісі келетін шабуылдаушы алдымен әлсіз қорғалған қызметке сәтті шабуыл жасай алады, содан кейін виртуалды желінің

ішінде екенін пайдаланып, маңызды қызметке қол жеткізуге немесе гипервизорға шабуыл жасауға тырысады, бұл да осы қызметке қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Есептеу ресурстарын бөлуге қатысты саясаты бар ұйымдар осындай саясаттарда виртуализацияны ескеруі керек. Виртуализация көптеген хосттарда серверлерді іске қосу және ресурстардың өзгеретін қажеттіліктеріне негізделген серверлерді хосттан хостқа көшіру үшін қолданылады, бұл бұлтты есептеу деп аталады. Бұлтты есептеу дегеніміз – «қызмет провайдерінің минималды басқару күшімен тез қамтамасыз етілуі мүмкін теңшелетін есептеу ресурстарының (мысалы, желілер, серверлер, қоймалар, қосымшалар мен қызметтер) жалпы жиынтығына желілік қол жетімділіктің сұранысы бойынша ыңғайлы қосылым моделі».

Жұмыс орнын виртуалдандыруды пайдаланудың ең көп тараған себептерінің бірі – пайдаланушының бір хостта әртүрлі ақпараттық жүйе үшін қолданбаларды іске қосу мүмкіндігі. Виртуализациясыз мұны әр ақпараттық жүйе үшін бөлек көптеген

құрылғыларды пайдалануға немесе бір құрылғыны орнату арқылы жүзеге асыруға болады [7].

Сурет (snapshot) – бұл жұмыс істеп тұрған кескіннің күйін жазу, әдетте кескін мен ағымдағы күй арасындағы айырмашылықтар түрінде көрінеді. Мысалы, сурет виртуалды жадтағы, желілік қосылымдардағы және т.б. өзгерістерді жазады. Көптеген, бірақ барлық виртуализация жүйелері суретке түсіре алмайды.

Қорытындылай келе, әлемнің ақпараттық қауіпсіздігі үнемі бірінші орында тұратын мәселелердің бірі болып қала береді, оның үстіне қоғамның қауіпсіздігіне қарсы қылмыстардың көпшілігі ақпараттық құралдардың жүйесі арқылы жасалуы және оның жетілдіріліп отыратыны белгілі. Осыған орай ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және оған кері әсер ететін жағымсыз себептердің алдын алу мақсатында қолданыстағы заңдарды, нормативтік-құқықтық актілерді жаңғыртып отыру қажет.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі:

1. Камалова Г. А. Ақпараттық қауіпсіздік және ақпаратты қорғау: оқу құралы. Алматы, Альманахъ, 2020, -116 б. / <http://lib.tau-edu.kz/wp-content/uploads/2022/06/>
2. Махмутов А. Концепция национальной безопасности Казахстана в контексте современных внешнеполитических реалий // Материалы круглого стола «Внешнеполитические перспективы и новые концепты международной стратегии Казахстана». Институт мировой экономики и политики при Фонде Первого Президента Республики Казахстан - Лидера Нации. 2012 12 марта. URL: iwer.kz/index.
3. Дмитриенко Т. А. Обеспечение информационной безопасности и развитие информационной инфраструктуры Республики Казахстан // ANALYTIC: информационноаналитический журнал. 2013ж. № 5. Б. 12–14.
4. Киберқауіпсіздік тұжырымдамасы («Қазақстанның киберқалқаны») 2017 жылғы 30 маусымдағы № 407 тұжырымдамасы / <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000407>
5. Стрельцов А. А. Актуальные проблемы обеспечения информационной безопасности // Технологии безопасности. № 11. Б. 54
6. Колоскова Г. Модели и алгоритмы реконфигурации многопроцессорных систем. Курск: Курский гос. техн. ун-т, 2004г. 257 с.
7. Takanami I. Built-in Self-Reconfiguring Systems for Fault Tolerant Mesh-Connected Processor Arrays by Direct Spare Replacement // Proc. IEEE Intern. Symp. Defect and Fault Tolerance in VLSI Systems. 2001ж. Б. 134–142.

Авторлар туралы мәліметтер

Амангельдиев Дархан Амангелдіұлы – Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының кәсіби даярлық факультетінің бастығы, философия докторы (PhD), полиция полковнигі.

Амангельдиев Дархан Амангельдиевич – начальник факультета профессиональной подготовки Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан им. М.Букенбаева, доктор философии (PhD), полковник полиции.

Amangeldiev Darkhan Amangeldievich – Head of the Faculty of Professional Training of the Aktobe Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after M.Bukenbayev, Doctor of Philosophy (PhD), police Colonel.

Сембаева Маржан Бегділдақызы – Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының кәсіби даярлық факультетінің аға оқытушы-әдіскері, полиция майоры.

Сембаева Маржан Бегдильдаевна – старший преподаватель-методист факультета профессиональной подготовки Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан им. М. Букенбаева, майор полиции.

Sembayeva Marzhan Begdildaevna – is a senior lecturer and methodologist at the Faculty of Professional Training of the Aktobe Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after M. Bukenbayev, police major.

Бисембиев Т.Ш.¹

¹Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті,
Ақтөбе қ., Қазақстан Республикасы

ҚЫЛМЫСТЫҚ ЗАҢНАМАДАҒЫ ШАРТТЫ ТҮРДЕ СОТТАУДЫҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ

Аталмыш мақала шартты түрде соттауды зерттеу кезінде туындайтын мәселелерге арналған. Шартты түрде соттау қылмыстық құқықтың дербес институты ретінде, оның қазіргі таңдағы өзекті мәселелерін қарастыру жолдары туралы жазылған. Шартты түрде соттау қылмыстық құқықтың дербес институты болып табылады және сотталушының сот оған жүктеген міндеттерін сынақ мерзімі кезінде орындаған, қоғамдық тәртіпті бұзбаған және жаңа қылмыс жасамаған жағдайда, сот арқылы тағайындалған түзеу жұмыстары, әскери қызмет бойынша шектеу, тәртіптік әскери бөлімде ұстау немесе бас бостандығынан айыру түріндегі жазаларды орындамауымен сипатталады.

Егер үкімде көзделген белгілі бір талаптарды сотталушы орындаған жағдайларда сот тағайындаған жаза нақты орындалмайтын соттау, шартты деп танылады.

Түйінді сөздер: шартты түрде соттау, сот, құқық қорғау, ауыр емес қылмыстар, заңнама, қылмыстық кодекс.

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ УСЛОВНОГО ОСУЖДЕНИЯ В УГОЛОВНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ

В данной статье рассмотрены вопросы касающиеся условного осуждения. В статье описаны актуальные вопросы условного осуждения как самостоятельного института уголовного права. Условное осуждение является самостоятельным институтом уголовного права и характеризуется неисполнением осужденным назначенных судом наказаний в виде исправительных работ, ограничений по воинской службе, содержания в дисциплинарной воинской части или лишения свободы в случае исполнения судом возложенных на него обязанностей на время испытательного срока, не нарушения общественного порядка и совершения нового преступления.

Осуждение, при котором назначенное судом наказание фактически не исполняется в случаях, если определенные требования, предусмотренные приговором, исполнены подсудимым, признается условным.

Ключевые слова: условное осуждение, суд, защита права, преступления небольшой тяжести, законодательство, уголовный кодекс.

SOME ISSUES OF PROBATION IN CRIMINAL LAW

This article discusses issues related to probation. The article describes the current issues of probation as an independent institution of criminal law. Conditional conviction is an independent institution of criminal law and is characterized by the failure of the convicted person to carry out punishments imposed by the court in the form of correctional labor, restrictions on military service, detention in a disciplinary military unit or imprisonment if the court fulfills the duties assigned to him during the probation period, does not violate public order and commits a new crime.

A conviction in which the punishment imposed by the court is not actually executed in cases where certain requirements stipulated by the verdict are fulfilled by the defendant is recognized as conditional.

Key words: conditional conviction, court, defense of law, minor crimes, legislation, criminal code.

Құқық қорғау жүйесінің міндеті – халыққа жақын болуы. Құқық тәртібі мен қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етіп, қылмыс пен сыбайлас жемқорлыққа қарсы тұрған мемлекеттік органдар жүйесі үшін біздің елімізде барлық қажетті жағдайлар жасалып жатқаны анық көрінеді.

Қазақстан Республикасының Қылмыстық процесілік кодексінің 476-бабында, бас бостандығынан айыру жазасын өтеп жатқан сотталған адам жазасын өтеуден шартты түрде мерзімінен бұрын босату туралы өтінішхатымен сотқа жүгінуге құқығы бар. Бұл мәселені үкім орындалатын жерде жұмыс істейтін аудандық және оған теңестірілген сот, ал ол болмаған кезде жоғары тұрған сот шешеді.[1]

Сонымен қатар, шартты түрде мерзімінен бұрын босату туралы өтінішхаттарды қарауға байланысты Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының «Жазаны өтеуден шартты түрде мерзімнен бұрын босатудың, жазаның өтелмеген бөлігін жазаның неғұрлым жеңіл түріне ауыстырудың және тағайындалған жаза мерзімін қысқартудың сот практикасы туралы» 2015 жылғы №6 нормативтік қаулысында кеңінен түсіндірме берілген.[2]

Шартты түрде соттау қылмыстық құқықтың дербес институты болып табылады және сотталушының сот оған жүктеген міндеттерін сынақ мерзімі кезінде орындаған, қоғамдық тәртіпті бұзбаған және жаңа қылмыс жасамаған жағдайда, сот арқылы тағайындалған түзеу жұмыстары, әскери қызмет бойынша шектеу, тәртіптік әскери бөлімде ұстау немесе бас бостандығынан айыру түріндегі жазаларды орындамауымен сипатталады.

Егер үкімде көзделген белгілі бір талаптарды сотталушы орындаған жағдайларда сот тағайындаған жаза нақты орындалмайтын соттау, шартты деп танылады.

Яғни, шартты түрде соттауды қолданудың негізгі соттың сотталушының бас бостандығынан айыру, әскери қызмет бойынша шектеу, тәртіптік әскери бөлімде ұстау және түзеу жұмысы түріндегі жазаларды іс жүзінде өтемей-ақ түзелу мүмкіндігі туралы қорытындысы болып табылады.

Сот шартты түрде соттауды тағайындағанда істің мән-жайына және кінәлінің жеке басына көңіл

бөлуі керек, яғни жасалған қылмыстың қоғамға қауіптілік дәрежесі мен сипаты бағалануы тиіс.

ҚР ҚК 63-бабының 2-бөлігіне сәйкес шартты түрде соттау қолданылған жағдайда, сот жасалған қылмыстың сипаты мен қоғамдық қауіптілік дәрежесін, айыптының жеке басын, соның ішінде жауаптылық пен жазаны жеңілдететін және ауырлататын мән-жайларды ескереді.

Заңда шартты түрде соттауды қолдануға қандай да бір формальды шектеулер көзделмейді. Алайда, бұл аталған норманы барлық кез келген қылмыстарды жасағанда және қылмыс жасаған адамдардың бәріне шектеусіз қолдана беруге болады дегенді білдірмейді. Шартты түрде соттау тек соттың, сотталушыны жазаны өтеусіз-ақ түзелу мүмкіндігі туралы қорытындыға келгенде ғана қолданылуы мүмкін. Мұндай қорытындыға сот тек белгілі бір негіздер болғанда ғана келе алады. Мұндай негіздердің мәні шартты соттауды қолданатын қылмыскердің қоғамға аса қауіп туғызбауында.

ҚР ҚК 63-бабын қолдануға негіз ретінде келесі объективтік сипаты бар мән-жайлардың болуы танылады, олар қылмыс объектісі мен затының аса маңызды еместігі, ауыр зардаптың болмауы, және жасалған қылмыстың ауыр немесе аса ауыр қылмыстар санатына жаппауы, егер қылмыс аталған сипаттармен сипатталса, онда айыпталушының қылмысқа қатысу дәрежесі маңызды емес болуы қажет.[3]

Субъективтік сипаты бар мән-жайларға төменде аталғандар жатады: қылмыс жасауға ниеттің болмауы, қылмыс жасағаннан кейін жәбірленушіге көмек көрсету, қылмыспен келтірілген зиянды өз еркімен қалпына келтіру, шын өкіну, кінәсін мойындап келу, физикалық немесе психикалық мәжбүрлеу нәтижесінде қылмыс жасау, қылмысты ашуға белсенді қатысу басқа қатысушыларды анықтауға көмектесу және т.с.с. «Бұл ретте қылмыстық заң шартты түрде соттаудың қолданылуын қылмыстардың санатымен байланыстырмайтынын, тек әрекеттері қауіпті немесе аса қауіпті қылмыстардың қайталануы деп танылған адамдарға ҚК-нің 63-бабын қолдануды шектейтінін назарға алу керек».

Шартты түрде соттауды қолдана отырып, соттар қылмыстық жауаптылық пен жазаны ауырлататын және жеңілдететін барлық мән-жайлардың жиынтығын жан-жақты және объективті бағалауы міндетті. Сонымен бірге ауырлататын және жеңілдететін мән-жайларды

ескере отырып, олардың сандық көрсеткіштерін емес, әрекеттің және кінәлі адамның сипаты мен қоғамға қауіптілік дәрежесін анықтау үшін олардың маңыздылығын басшылыққа алуы тиіс.

Шартты түрде соттау ауыр немесе аса ауыр қылмыс жасаған, бұрын бірнеше рет сотталған адамдарға, қылмыстық әрекетті ұйымдастырушыларға қатысты қолданылмауы керек. Ауыр немесе аса ауыр қылмыстардың жекелеген қатысушыларына сот шартты түрде соттауды тек ол адам қылмыс жасауда көмектесушілік сипаттағы іс-әрекеттерді ғана атқарғандығы анықталған жағдайда қолдана алады.

Яғни, шартты түрде соттау онша ауыр емес немесе ауырлығы орташа қылмыстарды жасау кезінде қолданылуы мүмкін. Соттың шартты түрде соттауды қолдануының барлық негіздері үкімде көрсетілуі керек.

Шартты түрде соттаудың тәртібі келесі түрде сипатталады: сот кінәліге түзеу жұмыстарын, әскери қызметтен шектеу, тәртіптік әскери бөлімде ұстау немесе бас бостандығынан айыру түріндегі жазалардың бірін тағайындай отырып, оның аталған нақты жаза түрін өтеуі үйлесімді емес деген қорыпандыға келсе, сот шартты түрде соттауды қолданудың мүмкіндігі туралы мәселені талқылауға көшеді. Жаза мақсатына оны өтеусіз қол жеткізуге болатындығына көзі жеткенде, сот үкімді орындамау туралы қаулы шығарады. Сонымен қатар, сот сынақ мерзімін белгілейді, аталған уақыт мерзімінде белгілі бір шарттар негізінде сотталушы тағайындалған жазаны нақты өтеуден босатылады. Сынақ мерзімі бір жылмен үш жыл аралығына тағайындалады. [4]

Сот сотталушыға сынақ мерзімін қылмыстардың сипатын, қауіптілік дәрежесін, кінәлінің жеке басын және тағайындалған жазаның мөлшерін ескере отырып тағайындайды. Сот үшін сотталушының түзелуін тексеруге қандай уақыт қажет екендігін анықтау аса маңызды болып табылады. Сонымен қатар, сот шартты түрде сотталған адамның сынақ мерзімі кезінде болатын жағдайы да ескереді.

Жоғарыда аталған мән-жайларға байланысты сынақ мерзімі тағайындалған жазаның мерзімімен бірдей, жоғары немесе төмен болуы мүмкін. Мысалы, сот адамды екі жылға бас бостандығынан айыра отырып, оған бір, екі немесе үш жылға сынақ мерзімін белгілей алады. [5]

ҚР ҚК 64-бабының 2-бөлігіне сәйкес, егер шартты түрде сотталған адам қоғамдық тәртіпті

бұзса, сол үшін оған әкімшілік жаза қолданылса, сот шартты түрде сотталған сотталушылардың тәртібіне қадағалау жүргізілетін органның ұсынуы бойынша, сынақ мерзімін ұзарта алады, бірақ ол бір жылдан аспауы тиіс.

Осыған орай, сынақ мерзімін ұзарту кезінде, оның жалпы мерзімі төрт жылдан аспауы тиіс.

Сынақ мерзімінің мақсатты тағайындалуы, осы уақыт кезінде сотталушымен тәрбиелеу жұмысын өткізуді ұйымдастыру және сот қабылдаған үкімнің дұрыстығына көз жеткізу сотталушыны түзеуге бағытталады.

Қазіргі қылмыстық заң шартты түрде соттауды жаза түрі ретінде есептемейді және ҚР ҚК 39-51 баптарында көрсетілген дербес жаза түрлерінің тізбегінде көрсеппеген.

Шартты түрде соттау, сонымен қатар, жазаны өтеуді кейінге қалдыру ретінде де танылмайды, өйткені шартты түрде соттау кезінде тағайындалған жазаны, егер соттың жүктеген міндеттері орындалса және ҚР ҚК тәртібінде белгіленген талаптар бұзылмаса, сотталушы өтемейді.

Сондай-ақ, шартты түрде соттауды жазаны өтеудің ерекше тәртібі ретінде қарауға болмайды, өйткені ҚР ҚК 63-бабында белгіленгендей, «егер сот сотталушы жазасы өтеусіз түзелуі мүмкін» деген қорыпандыға келсе, оны шартты түрде соттауы мүмкін.

Сондықтан, шартты түрде соттауды жаза ретінде, жазаны атқарудың ерекше тәртібі немесе тағайындалған жазаны жүзеге асырудың өзге де әдісі ретінде түсінуге болмайды. Ол қылмыстық құқықтың дербес институты болып табылады.

ҚР ҚК 64-бабының 1-бөлігіне сәйкес егер шартты түрде сотталушы сынақ мерзімі өткенге дейін өзінің түзелгенін дәлелдесе, шартты түрде сотталушының мінез-құлқына бақылау жасауды жүзеге асыратын органның ұсынысы бойынша сот шартты түрде сотталудың күшін жою және сотталған адамнан соттылықты алып тастау туралы қаулы ете алады. Бұл жағдайда шартты түрде сотталудың белгіленген сынақ мерзімінің кем дегенде жартысы өтуі тиіс.

Заң шартты түрде соттаудың жаза өтеуден бұрын күшін жоюға мүмкіндік береді, демек, одан мерзімінен бұрын соттылық алынып, жүктелген міндеттердің әрі қарай орындалуының күші жойылады.

Егер сотталған адам өзіне сол үшін әкімшілік жаза қолданылған, қоғамдық тәртіп пен имандылыққа, кәмелетке толмағандардың құқықтарына, жеке адамға қол сұғатын және отбасылық-тұрмыстық қарым-қатынастар саласында әкімшілік құқық бұзушылық жасаса, электрондық бақылау құралдарын қасақана зақымдаса, сондай-ақ дәлелсіз себептермен тіркелуге келмеген шартты түрде сотталған адамның жүріс-тұрысына бақылауды жүзеге асыратын органның рұқсатынсыз, тұрғылықты жерін ауыстырған жағдайда, сонымен қатар сотталған адамға сот жүктеген міндеттерді орындамаған жағдайда сот оның тәртібіне қадағалау жүргізуші органның ұсынысы бойынша сынақ мерзімін ұзарта алады, бірақ ол бір жыл мерзімнен аспауы тиіс.

Сот арқылы жүктелген міндеттерді орындаудан жалтаруда шартты түрде сотталушы ол міндеттерді толық емес, жартылай орындауы мүмкін. Мысалы, ол тұрғылықты жерін, жұмысын немесе оқуын ауыстырады, жекелеген жағдайда оған тыйым салынған жерлерге барады. Ал қоғамдық тәртіпті бұзғаны үшін әкімшілік жазаға тартылуы сынақ мерзімінің уақытында бір рет қана орын алуы қажет. [5]

ҚР ҚК 64-бабының 3-бөлігіне сәйкес шартты түрде сотталған адам сынақ мерзімі ішінде өзіне сот жүктеген міндеттерді үнемі немесе әдейі орындамаған жағдайда, сот сотталушының мінез-құлқына бақылау жасауды жүзеге асыратын органның ұсынысы бойынша шартты түрде сотталудың күшін жою және сот үкімімен тағайындалған жазаны орындау туралы қаулы етеді.

Қоғамдық тәртіпті бұзу сынақ мерзімі кезінде әкімшілік жазаны қолданумен ұштасуы қажет. Шартты түрде сотталушының мінез-құлқына бақылауды жүргізуші органның сотталушыға жасаған ескертуінен кейін оның мінез-құлқына белгіленген талаптарды қайта бұзуы әдейі орындамау деп танылады.

ҚР ҚК 64-бабының 4-бөлігіне сәйкес шартты түрде сотталған адам сынақ мерзімі ішінде абайсызда қылмыс жасаған не онша ауыр емес қасақана қылмыс жасаған жағдайда, шартты түрде соттаудың күшін жою немесе оны сақтау туралы мәселені сот жаңа қылмыс үшін жаза тағайындау барысында шешеді.

ҚР ҚК 64-бабының 5-бөлігіне сәйкес шартты түрде сотталған адам сынақ мерзімі ішінде орташа ауырлықтағы, ауыр немесе аса ауыр қасақана қылмыс жасаған жағдайда, сот шартты түрде соттаудың күшін жойып, оған Кодекстің 60-бабында көзделген ережелер бойынша жаза тағайындайды.

Шартты түрде соттаудың жағымды салдары болып, адамның сынақ мерзімі кезінде өз еңбегімен және үлгілі мінез-құлқымен қоғам мен тұрмыста өзінің түзелгендігін дәлелдеуі танылады. Бұл жағдайда сот ҚР ҚК 64-бабының 1-бөлігі ережелері бойынша, сынақ мерзімі біткенге дейін шартты түрде соттаудың күшін жоюы мүмкін.

Шартты түрде соттаудың келесі жағымды салдары болып, сот арқылы шартты соттау күшінің жойылмауымен қатар (ҚР ҚК 64-бабының 3, 4, 5-бөл.) сынақ мерзімінің ұзартылмауы танылады. Жоғарыда аталған екі жағдайда ҚР ҚК 77-бабының 3-бөлігіне сәйкес соттылық жойылады және адам соттылығы жоқ деп есептеледі. [6]

Сонымен қорыта келсек, қылмыстық істер бойынша шартты түрде соттаудың қазіргі таңдағы мәселесі, соттардың осындай қылмыстар бойынша нақты жағымды жақтары көп. Олардың ішінде шартты түрде соттаудың сынақ мерзіміне,

сотталу кезінде еңбек етуге және сынақ мерзімі кезінде әкімшілік жазаны қолданумен ұштасуы бойынша соттар өздері шешеді. Шартты түрде соттаудың халықаралық нормаларына сәйкес тәжірибені енгізу қажет.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Қылмыстық процесілік кодексі. Астана. 2022 ж.
2. Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2015 жылғы 2 қазандағы №6 нормативтік қаулысы.
3. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі. Астана. 2022 ж.
4. Смағұлов А.А. Қазақстан Республикасының қылмыстық құқығы: Оқулық - Астана: ҚР Заңнама институты, 2013 ж.
5. Ағыбаев А. Н. Қазақстан Республикасындағы жаза қолдану тәжірибесі. Алматы. «Жеты жарғы», 2003 ж.
6. «Қылмыстық жаза тағайындаған кезде соттардың заңдылықты сақтауы туралы» 1999 жылғы 30 сәуірдегі № 1 нормативтік қаулы.

Автор туралы мәлімет

Бисембиев Төремұрат Шалабайұлы – Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университетінің экономика және құқық факультетінің аға оқытушысы, з.ғ.м.

Бисембиев Туремурат Шалабаевич – старший преподаватель факультета экономики и права Актюбинского регионального университета им.К. Жубанова, м. ю.н.

Bisembiev Toremurat Shalabayevich – senior lecturer of the Faculty of Economics and law of the Aktobe Regional University named after K. Zhubanov, master of law, torebi_78@mail.ru

Губайдуллин Ж.Ж.¹

¹Актюбинский юридический институт МВД Республики Казахстан им. М. Букенбаева
г.Актобе, Республика Казахстан

ПРОБЛЕМЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

В данной статье рассматриваются проблемные вопросы некоторых оперативно-розыскных мероприятий, регламентированных Законом Республики Казахстан «Об оперативно-розыскной деятельности». В результате правовых реформ, проведенных в 2014 году, ряд его норм остались не адаптированными к изменениям. В результате этого, в правоприменительной практике возникают серьезные сложности и коллизии. Создавшееся положение негативно влияет на деятельность правоохранительных органов по противодействию преступности. С учетом зарубежного опыта, вносятся предложения по устранению выявленных коллизий и пробелов в законодательстве.

Ключевые слова: обнаружение, негласная фиксация, изъятие следов противоправных деяний, предварительное исследование

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЖЕДЕЛ-ІЗДЕСТІРУ ЗАҢНАМАСЫН ЖЕТІЛДІРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Бұл мақалада «Жедел-ізвестіру қызметі туралы» Қазақстан Республикасының Заңымен реттелетін кейбір жедел-ізвестіру қызметінің проблемалық мәселелері талқыланған. 2014 жылы жүргізілген құқықтық реформалардың нәтижесінде оның бірқатар нормалары өзгерістерге бейімделмеген күйінде қалды. Осының салдарынан құқық қолдану тәжірибесінде күрделі қиындықтар мен жанжалдар туындауда. Қалыптасқан жағдай құқық қорғау органдарының қылмыспен күресу жөніндегі қызметіне кері әсерін тигізуде. Шетелдік тәжірибені ескере отырып, заңнамадағы анықталған қайшылықтар мен олқылықтарды жою бойынша ұсыныстар енгізілуде.

Түйінді сөздер: анықтау, жасырын бекіту, заңсыз әрекеттердің іздерін алу, алдын ала зерттеу.

PROBLEMS OF IMPROVING THE OPERATIONAL INVESTIGATIVE LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

This article discusses problematic issues of some operational investigative activities regulated by the Law of the Republic of Kazakhstan «On operational investigative activities». As a result of legal reforms carried out in 2014, a number of its norms remained not adapted to the changes. As a result, serious difficulties and conflicts arise in law enforcement practice. The current situation negatively affects the activities of law enforcement agencies to combat crime. Taking into account foreign experience, proposals are made to eliminate identified conflicts and gaps in legislation.

Keywords: detection, unspoken fixation, removal of traces of illegal acts, preliminary research.

Оперативно-розыскная деятельность (ОРД) играет важную роль в реализации государственной политики противодействия преступности. Правовую основу ОРД составляет комплекс нормативных актов, центральным из которых является Закон Рес-

публики Казахстан «Об оперативно-розыскной деятельности» (Закон РК об ОРД), который является «долгожителем», так как был принят 15 сентября 1994 года, то есть почти тридцать лет назад. За это время в него вносились многочисленные

изменения и дополнения, которые по-разному отразились на его нормах, прежде всего, регулирующих сущность оперативно-розыскных мероприятий (ОРМ).

Рассмотрим такое ОРМ, как обнаружение, негласная фиксация и изъятие следов противоправных деяний, их предварительное исследование. Согласно подпункта 16) статьи 1 Закона РК об ОРД, под ним понимается выявление и извлечение из обращения или владения конкретного лица материальных объектов, сохранивших на себе следы преступления или явившихся орудием совершения преступления либо результатом преступной деятельности, и фиксация в установленных законом формах их характерных признаков и свойств [1].

Практика показывает, что данное ОРМ встречается в отечественной правоприменительной деятельности очень редко. Более того, в определенном смысле оно является уникальным, так как в оперативно-розыскных законах ряда стран СНГ (Россия, Белоруссия и Кыргызстан) его в перечне ОРМ нет.

Какова сущность данного ОРМ?

По мнению М.П. Сысалова, обнаружение, фиксация и изъятие следов противоправных деяний и их исследование представляют собой важнейшие задачи дознания и предварительного следствия. Однако в данном случае эти задачи рассматриваются в качестве ОРМ, не связанного требованиями к уголовно-процессуальным действиям. Мероприятие может проводиться гласно и негласно. Часто проводится параллельно с мероприятием по использованию служебно-розыскных собак. Гласно мероприятие проводится обычно одновременно с предварительными следственными действиями усилиями оперативных работников, которые направлены на непосредственное обнаружение и фиксацию следов противоправных деяний путем опроса граждан, осмотра местности, помещений и так далее. Выявленные следы осматриваются, фиксируются с помощью фото-, кино-, видеосредств, принимаются меры по их сохранению для последующего документирования в качестве уголовно-процессуальных доказательств. Однако гласное проведение данного мероприя-

тия не всегда возможно и целесообразно с точки зрения конспирации и безопасности. В подобных случаях оно осуществляется негласно, то есть с помощью таких указанных выше ОРМ, как негласный опрос, использование конфиденциальных помощников, применение легенд и документов прикрытия, а также специального мероприятия по негласному проникновению в жилые и другие помещения, здания, сооружения, на участки местности, транспортные и иные средства и их обследованию, других специальных мероприятий. Обнаруженные в ходе мероприятия следы, так же как в случае проведения мероприятия гласно, осматриваются, негласно фиксируются с помощью фото-, кино-, видео- и других средств. При наличии возможностей и оперативной целесообразности принимаются меры по их сохранению для последующего документирования в качестве уголовно-процессуальных доказательств, в том числе путем негласного изъятия. В последнем случае результаты мероприятия должны оформляться с учетом требований уголовно-процессуального законодательства Республики Казахстан. Под оперативной целесообразностью негласного изъятия следов подразумевается, в первую очередь, необходимость предотвращения нового серьезного преступления с использованием обнаруженных следов противоправной деятельности (например, предотвращение террористического акта с использованием обнаруженных в ходе мероприятия деталей и компонентов взрывного устройства). В случае, когда осуществить такое изъятие невозможно или невыгодно в оперативном отношении, могут приниматься меры, направленные на невозможность использования таких следов для совершения преступления (приведение их в негодность) [2].

Вместе с тем, в результате анализа вышеприведенной законодательной редакции данного ОРМ, а также мнения М.П. Сысалова, и сопоставления с нормами Уголовно-процессуального кодекса (УПК) РК возникает ряд сложных вопросов.

Прежде всего, это относится к формулировке «изъятие следов». По каким правилам осуществляется такое изъятие, чтобы

оно было правомерным? Какие условия необходимо соблюсти при этом – участие понятых, следователя, составление какого-то процессуального документа? Как это совместить с принципом конспирации, особенно если ОРМ проводится силами или с участием конфиденциальных помощников?

Как отмечает Ж.Т. Успанов, значение конфиденциальности обусловлено широким кругом ОРМ, в которых они могут принимать участие, а порой их участие необходимо. К таким ОРМ относятся:

- отбор проб и образцов для исследования;
- обнаружение, негласная фиксация и изъятие следов противоправных деяний, их предварительное исследование[3].

Закон РК об ОРД алгоритм подобных действий не регламентирует, а процедуры, установленные УПК РК, применить невозможно не только из соображений конспирации. Дело в том, что они правомерны только в рамках досудебного расследования, вне его границ они также нелегитимны.

Для любого юриста ясно, что это будет достаточным основанием для признания этих процедур не действительными, а их результатов – незаконно полученными. Соответственно, невозможно будет впоследствии процессуально доказать принадлежность изъятых материальных объектов фигурантам. В таких условиях неопровержимым доводом их защиты станет тезис о том, что этот объект подброшен правоохранительными органами.

Следующий вопрос касается формулировки «изъятие следов противоправных деяний, их предварительное исследование». По смыслу данной нормы Закона РК об ОРД, в процессе ОРМ осуществляется изъятие следов, которые уже заведомо относятся к противоправным деяниям. То есть, в данном случае априори имеются достаточные признаки уголовного правонарушения (статья 180 УПК РК), что является поводом для начала досудебного расследования. Тогда о каком предварительном исследовании изъятых следов в рамках ОРД может идти речь? По смыслу норм УПК РК (статья 184 УПК РК), после изъятия следов противо-

правных деяний они должны незамедлительно оформляться рапортом должностного лица (оперативного работника), который будет служить основанием для начала досудебного расследования[4]. Любое последующее исследование изъятых следов осуществляется уже в его ходе по установленному алгоритму. Это совпадает с такой формулировкой ОРМ, как «фиксация в установленных законом формах их характерных признаков и свойств».

Закон РК об ОРД никаких форм такой фиксации не устанавливает. Единственным законом здесь является УПК РК, который предусматривает, например, такую фиксацию в рамках осмотра места происшествия.

Задачи специалиста в ходе него следующие:

- обнаружить, зафиксировать и изъять следы преступления с помощью средств криминалистической техники;
- собрать образцы для последующего сравнительного исследования;
- установить обстоятельства, связанные с событием преступления;
- быть готовым ответить на вопрос о происхождении следов или иных объектов, изъятых в ходе осмотра места происшествия[5].

Но тогда получается, что такие действия, как изъятие, негласная фиксация и предварительное исследование следов противоправных деяний в рамках ОРМ являются нелегитимными, так как противоречат нормам УПК РК, который в иерархии правовых актов стоит выше Закона РК об ОРД.

Аналогичный вопрос возникает к такому действию, как извлечение из обращения или владения конкретного лица (то есть изъятие) материальных объектов, сохранивших на себе следы преступления или явившихся орудием совершения преступления либо результатом преступной деятельности. Будет ли правомерным ограничение права собственности такого лица на этот материальный объект в процессе ОРД, а не в рамках уголовного дела? Представляется, что это будет неправомерным, так как Закон РК об ОРД не устанавливает порядок и процессуальные гарантии такого действия.

Эти вопросы приводят к логичному умозаключению: выходит, такое ОРМ, как обнаружение, негласная фиксация и изъятие следов противоправных деяний, их предварительное исследование, является нелегитимным с точки зрения действующего УПК РК. Возможно, именно этим обусловлено отсутствие наработанной практики его осуществления.

Тогда закономерен следующий вопрос: а почему сложилось такое положение?

На наш взгляд, причина заключается в том, что после кардинального изменения уголовно-процессуального законодательства в 2014 году, данная норма Закона РК об ОРД просто «выпала» из внимания законодателя, и ее не привели в соответствие новой концепции УПК РК. Она осталась в прежней (до 2014 года) парадигме, когда ОРМ и уголовный процесс могли осуществляться независимо и параллельно друг другу. Этим же объясняется точка зрения М.П. Сысалова.

Подобные ситуации встречаются в процессе динамичного изменения правовой системы нашей страны, о них сказано в Концепции правовой политики до 2030 года, когда чрезмерно частое внесение изменений и дополнений в законы способствует возникновению ошибок в правоприменительной деятельности [6].

А как решаются аналогичные проблемы в других странах СНГ – Россия, Кыргызстан и Белоруссия, где отсутствует такое ОРМ, как обнаружение, негласная фиксация и изъятие следов противоправных деяний, их предварительное исследование?

Изучение их оперативно-розыскных законов показало, что там вместо него присутствует такое ОРМ, как «исследование предметов и документов» [7], [8], а в Белоруссии к этой формулировке добавлено «компьютерной информации» [9].

При этом, следует отметить, что в России и Белоруссии в данном ОРМ отсутствует жесткая «привязка» к следам преступной деятельности.

Как отмечают российские ученые, под исследованием предметов и документов понимается ОРМ, основывающееся на различных методах получения информации, по-

средством которых обеспечивается описание, сравнение исследуемых объектов – носителей информации в интересах получения сведений о назначении исследуемых предметов, технологии, времени и месте их изготовления, качественных характеристиках и т.д. [10]

Наиболее подробная регламентация данного ОРМ содержится в белорусском Законе об ОРД. Согласно статьи 24, исследование предметов и документов, компьютерной информации представляет собой изучение предметов и документов, компьютерной информации, полученных при осуществлении ОРД, которое поручается гражданину, обладающему специальными знаниями в науке, технике, искусстве, ремесле и иных сферах деятельности, и (или) организации в целях получения сведений, необходимых для выполнения задач ОРД [9].

Мы считаем, что такое целеполагание на выполнение задач ОРД, а не на следы преступной деятельности, является обоснованным, так как эти задачи охватывают и иные сферы, помимо противодействия преступности.

Кроме того, белорусский Закон об ОРД интересен тем, что в нем как раз заложены процессуальные аспекты осуществления исследования предметов и документов, компьютерной информации.

Согласно его статье 24, оно проводится по постановлению о проведении ОРМ, в котором указываются фамилия, собственное имя, отчество (если таковое имеется) гражданина, обладающего специальными знаниями в науке, технике, искусстве, ремесле и иных сферах деятельности, и (или) наименование организации, которым поручается проведение исследования предметов и документов, компьютерной информации, вопросы, поставленные перед ними, предметы и документы, компьютерная информация, предоставляемые в их распоряжение, устанавливается срок его проведения. При проведении исследования предметов и документов, компьютерной информации могут осуществляться копирование, изъятие предметов и документов, компьютерной информации. По результатам исследования

предметов и документов, компьютерной информации составляется справка[9].

Интересную точку зрения на данное ОРМ высказывает С.И. Захарцев.

По его мнению, исследование предметов и документов тесно связано с другим ОРМ – сбором образцов для сравнительного исследования. Более того, они взаимообуславливают друг друга. Действительно, сбор образцов в ОРД проводится для исследования полученных материалов. Исследование предметов и документов, в свою очередь, не может быть осуществлено без их представления, то есть, сбора. Таким образом, сбор и исследование представляют собой две составные части одного мероприятия. В связи с этим, думается законодатель поступит верно, если, в дальнейшем, объединит эти мероприятия в одно[11].

Как известно, в Законе РК об ОРД получение образцов также значится как отдельное ОРМ в подпункте 9) статьи 1 [1]. Выше уже отмечена юридическая проблематика сущности обнаружения, негласной фиксации и изъятия следов противоправных деяний, их предварительного исследования, преимущественная часть которого в условиях действующего УПК РК является нелегитимной.

К тому же, бесспорная логика в рассуждениях С.И. Захарцева есть. Отсюда следует вывод о целесообразности объединения этих двух ОРМ в одно, для чего предлагается внести следующие изменения и до-

полнения в соответствующие нормы Закона РК об ОРД:

1. Исключить подпункт 16) статьи 1 и подпункт 14) пункта 2 статьи 11, регламентирующие обнаружение, негласная фиксация и изъятие следов противоправных деяний, их предварительное исследование.

2. Подпункт 22) статьи 1 изложить в следующей редакции:

«22) обнаружение и получение образцов – выявление и изъятие материальных носителей информации, отображающих свойства живого человека, трупа, животного, вещества, предмета, имеющих значение для решения задач оперативно-розыскной деятельности;».

3. Подпункт 9) пункта 2 статьи 11 изложить в следующей редакции:

«9) обнаружение и получение образцов;».

На наш взгляд, таким образом можно решить вышеуказанные коллизии и пробелы в Законе РК об ОРД, которые препятствуют эффективной правоприменительной практике рассматриваемого ОРМ.

Кроме того, эти корректировки позволят оставить всю его организацию и тактику в сфере ОРД, не вторгаясь и не нарушая структуру стадий уголовного процесса. Результаты нового ОРМ будут полностью соответствовать действующей редакции статьи 14 Закона РК об ОРД, то есть использоваться в рамках подготовки и осуществления иных ОРМ или следственных действий после начала досудебного расследования.

Список использованных источников:

1. Закон Республики Казахстан от 15 сентября 1994 года № 154-ХІІІ «Об оперативно-розыскной деятельности». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z940004000_ (дата открытия 01.01.2024 г.).

2. Сысалов М.П. Основы оперативно-розыскной деятельности: Учебник. – Алматы: Юридическая литература, 2006. – 338 с. – С. 89.

3. Успанов Ж.Т. О направлениях совершенствования оперативно-розыскной деятельности. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://arch.kyrlibnet.kg/uploads/UAUSPANOV2_2012-1.pdf (дата открытия 23.12.2023 г.).

4. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан от 4 июля 2014 года № 231-V. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575852 (дата открытия 01.01.2024 г.).

5. Галым Ф.Г. Тактика производства осмотра места происшествия // Хабаршы-Вестник Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан им. М. Букенбаева. – 3(8). – Актөбе, 2022. – С. 36-39.

6. Об утверждении Концепции правовой политики Республики Казахстан до 2030 года. Указ Президента Республики Казахстан от 15 октября 2021 года № 674. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U2100000674> (дата открытия 02.01.2024 г.).

7. Федеральный закон от 12 августа 1995 г. N 144-ФЗ «Об оперативно-розыскной деятельности». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://base.garant.ru/10104229/36bfb7176e3e8bfebe718035887e4efc/> (дата открытия 31.12.2023 г.).

8. Закон Кыргызской Республики от 16 октября 1998 года № 131 «Об оперативно-розыскной деятельности». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/138#:~:text=> (дата открытия 31.12.2023 г.).

9. Закон Республики Беларусь 15 июля 2015 г. N 307-3 «Об оперативно-розыскной деятельности». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://kgb.by/ru/zakon289-3/#:~:text=> (дата открытия 31.12.2023 г.).

10. Горяинов К.К., Кваша Ю.И., Сурков К.В. Федеральный закон об оперативно-розыскной деятельности: Комментарий. – М.: Новый юрист, 1997. – С. 210.

11. Захарцев С.И. Оперативно-розыскные мероприятия в России и за рубежом: Монография. – СПб: Санкт-Петербургский университет МВД России, 2003. – 352 с. – С. 35.

Сведения об авторе

Губайдуллин Жумагельды Жубандыкович – заместитель начальника кафедры организации безопасности на объектах транспорта, Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан имени М.Букенбаева.

Губайдуллин Жумагелді Жұбандықұлы – Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының көлік объектілерінде қауіпсіздікті ұйымдастыру кафедрасы бастығының орынбасары.

Gubaidullin Zhumageldy Zhubandykovich – Deputy Head of the Department of Security Organization at Transport Facilities of Aktobe Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after M.Bukenbaev, E-mail: amangeldy.gubaydullin@bk.ru, +7-775-345-99-06

-
- Ішкі істер органдарының кадрларын дайындау
 - Подготовка кадров органов внутренних дел
 - Training of personnel of internal affairs bodies

Алимжанов А.Т.¹

¹Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты,
Ақтөбе, Қазақстан Республикасы

ҚАРУ-ЖАРАҚ ПЕН ОҚ-ДӘРІЛЕРДІ ҚОЛДАНУ КЕЗІНДЕ ҚАУІПСІЗДІК ШАРАЛАРЫН САҚТАУ ТУРАЛЫ

Мақалада атыс қаруымен жұмыс істеу кезіндегі қауіпсіздік шаралары қарастырылған. Атыс кезінде және қызмет өткеру кезінде кідірістерді жою қауіпсіздік шараларын сақтаудың практикалық маңыздылығы анықталды.

Кәсіптік оқытудан және қайта даярлаудан өту, материалдық бөлікті білу бойынша сынақтарды тапсыру, табельдік жауынгерлік қол атыс қаруының тактикалық-техникалық сипаттамаларына, сондай-ақ онымен жұмыс істеу кезіндегі қауіпсіздік шараларына назар аударылды. Қауіпсіздік шараларын анықтау, сондай-ақ атыс қаруымен жұмыс істеу кезінде қауіпсіздік шараларын сақтау атыс дайындығын бағалау критерийлерінің бірі ретінде қарастырылып, табельдік жауынгерлік қол атыс қаруымен қызмет атқару кезіндегі қауіпсіздік шараларының жіктелуі жүргізілді, сондай-ақ әрбір нақты жағдайда қауіпсіз іс-қимылдардың нақты алгоритмі тұжырымдалды.

Түйінді сөздер: ату, атыс дайындығы, қауіпсіздік шаралары, қару-жарақ, қару қолдану.

О СОБЛЮДЕНИИ МЕР БЕЗОПАСНОСТИ ПРИ ОБРАЩЕНИИ С ОРУЖИЕМ И БОЕПРИПАСАМИ

В статье рассмотрены меры безопасности при работе с огнестрельным оружием. Устранение задержек при стрельбе и прохождении службы выявлена практическая значимость соблюдения мер безопасности.

Обращено внимание на тактико-технические характеристики табельного боевого ручного стрелкового оружия, сдачу испытаний на знание материальной части, прохождение профессионального обучения и переподготовки, а также меры безопасности при работе с ним.

Определение мер безопасности, а также соблюдение мер безопасности при работе с огнестрельным оружием рассматривались как один из критериев оценки огневой готовности, была проведена классификация мер безопасности при несении службы с табельным боевым ручным огнестрельным оружием, а также сформулирован четкий алгоритм безопасных действий в каждом конкретном случае.

Ключевые слова: стрельба, огневая подготовка, меры безопасности, вооружение, применение оружия.

ABOUT OBSERVING SAFETY MEASURES WHEN WORKING WITH WEAP- ONS AND AMMUNITION

The article discusses safety measures when working with firearms. Elimination of delays during firing and during service, the practical importance of compliance with safety measures has been established.

Attention is drawn to the tactical and technical characteristics of service combat handguns, passing tests for knowledge of the material part, passing vocational training and retraining, as well as safety measures when working with it.

The definition of safety measures, as well as compliance with safety measures when working with firearms, were considered as one of the criteria for assessing fire readiness, a

classification of safety measures was carried out when serving with standard-issue combat handguns, and a clear algorithm for safe actions was formulated in each specific case.

Keywords: shooting, firearms efficiency, safety precautions, weapon, using of weapon.

Қазақстан Республикасының ІІМ-нің нормативтік құқықтық актілеріне сәйкес қызметкерлер үшін атыс қаруын алып жүру және сақтау, сондай-ақ қажет болған жағдайда оны қолдану құқығы қарастырылған. Жауынгерлік қол атыс қаруын алғанға дейін қызметкер арнайы кәсіптік оқытудан, қайта даярлаудан өтуге және табельдік жауынгерлік қол атыс қаруының материалдық бөлігін, тактико-техникалық сипаттамаларын, сондай-ақ онымен жұмыс істеу кезіндегі қауіпсіздік шаралары бойынша сынақтарды тапсыруға міндетті. Тәжірибе көрсеткендей, қызметкерлер қару-жарақпен жұмыс істеу кезінде әрқашан іс жүзінде қауіпсіздік шараларын орындай алмайды. Сонымен қатар, ІІО қызметкерлерінің қаза болуының негізгі себебі жеке тәртіптің, қырағылықтың болмауы, ішкі істер органдарының жарғыларын, бұйрықтарды, нұсқаулықтарды, жеке қауіпсіздік шараларын өрескел бұзуды қамтитын заң талаптары мен заңға тәуелді актілерді елемей болып саналады [1].

Қоғамдық тәртіпті сақтау бойынша қызметтік міндеттерін орындау кезінде ІІО қызметкерлерінің жеке физикалық қауіпсіздігі көптеген факторларға байланысты, олардың негізгілері атыс қаруын, арнайы құралдарды және дене күшін қолдану және пайдалану қабілеті болып табылады [2].

Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, біздің зерттеуіміздің бағыты атыс қаруымен жұмыс істеу кезіндегі қауіпсіздік шараларын қарастыру болып табылады.

Қауіпсіздік шаралары – бұл атыс қаруын немесе оқ-дәрілерді рұқсатсыз іске қосу кезінде қайғылы салдарларды болдырмауға кепілдік беретін және онымен қауіпсіз жұмыс істеуге

бағытталған іс-шаралар, білім, дағдылар жиынтығы.

Атыс қаруымен жұмыс істеуді бағалау критерийлері атыс кезіндегі дәлдік қана емес, сонымен бірге оны қауіпсіз пайдалану шараларын білу, сондай-ақ атыс қаруының мақсатын, оған деген көзқарасын, атыс қаруын күнделікті өңдеу дағдыларының автоматизмге және жеткізілген деңгейін түсіну болып табылады.

Қауіпсіздік шараларының жалпы ережелері:

1. Мен қаруға әрқашанда қаруланғандай қараймын.

2. Қаруды атпайтын жаққа бағыттамаймын.

3. Қаруды нысанаға бағытамайынша, шұртпелі тартпаны баспаймын.

4. Қарудан атар алдында нысананың алдында және артында не тұрғанын қарап аламын.

Қауіпсіздік шаралары ұғымын, сондай-ақ олардың жалпы талаптарын қарастыра отырып, атыс пен қызмет өткеру кезіндегі кідірістерді жою кезінде қауіпсіздік шараларын сақтау мәселесін қарастырған жөн деп санаймыз. Бейресми статистика бойынша «шығындардың» көп болуы құқық қорғау органдары қызметкерлерінің арасында 50%-ға жуығы қарумен жұмыс істеу кезінде қауіпсіздік шараларын сақтауға немқұрайлы қарауға байланысты болып отыр [3].

Айта кету керек, 9 мм Макаров тапаншасынан (МТ) жасалған атыс бойынша нұсқаулықта кідірістердің 5 түрі сипатталған, осылайша жоғарыда аталған кідірістердің тағы 2 түрін ескере отырып, олардың жалпы саны 7-ге жетті:

- оқжатарда патрондар болған кезде атыс кезінде тапаншаны бегітпе кідірісіне қою;

- оқ ату кезінде патронды алу.

Ұрыстық патронның маңызды сипаттамасы оның сенімділігі болып табылады - атудың оңай жойылатын кідірісі. Кідіріс келесі атудың жоқтығымен көрінеді. Мерген дереу қаруды кеудесіне қайтарады. Бұл жағдайда тапаншаның оқпаны нысанаға қарай және жерге бағытталады. Білектер көлденең, шынтактар бір деңгейде орналасқан. Ешқандай жағдайда тапаншаның ұңғысын жан-жаққа бағыттауға болмайды.

Әрі қарай, қызметкер қаруды, оның жағдайын тексереді, кідірісті жою әдісін анықтайды. Оның бағытты оқсауытты лақтыру үшін терезе аймағына бағытталуы керек. Кідіріс түрін анықтағаннан кейін, мерген нысананы бақылауға оралады және оның кемшіліктерін тез арада жояды.

Табельдік жауынгерлік қол атыс қаруымен қызмет атқару кезіндегі қауіпсіздік шараларын қарауға көшкен кезде оларды мынадай топтарға бөлу қажет:

- қару алу;
- қаруды жарақтау және шығару;
- қару алып жүру;
- қаруды қолдану;
- ұрыстық әзірлікке келтірілген қарумен жүріп-тұру;
- қаруды тазалау және майлау;
- қаруды тасымалдау және алып жүру.

Қару алу.

Қауіпсіздік шараларының жалпы талаптарында сипатталған атыс қаруын алу кезіндегі әрекеттерді орындау қажет:

- қаруды алған кезде тапаншаның қаңқасы мен бегітпесінде жарықтар болмауын қарап шығу керек (тапаншаның бұл сынуының жиілеп кеткен жағдайлары дәрілік зарядының құрамы көбейгендігінен «ППБ» патрондарын пайдаланумен байланысты);
- тапанша мен оқжатардың жарамдылығын көзбен тексеріңіз. Ақаулар анықталған кезде ішкі істер органының, бөлімшесінің бастығына баянатпен баяндалуы қажет.

Патрондарды алған кезде олардың саны мен сыртқы түрін тексеру қажет. Патрондарда майысық, тот басуы және т.б. болмауы керек.

Қаруды оқтау және оқсыздандыру:

Қаруды оқтау және оқсыздандыру кезіндегі іс-әрекеттер қаруды алу бөлмесінде онымен қауіпсіз жұмыс істеу жөніндегі барлық талаптарды сақтай отырып жүргізіледі.

Қаруды оқтау.

Тапаншаны оқтау кезінде келесі әрекеттерді орындау қажет:

- қарудың бегітпесін қауіпсіз жерге бағыттау;

- оқжатарды ажырату;

- сақтандырғышқа қою;

- оқжатарды шешу;

- бегітпені бегітпе кідірісіне қою және қосымша бақылау үшін оқжатарды тексеру;

- алынған оқжатарды үстелге қою;

- сақтандырғышқа қою;

- тапаншаны үстелге қою (немесе қорапқа салу);

- оқжатардан патрондарды алу;

- оқжатарды тапаншаға, ал екіншісін қораптың қалтасына салу.

Егер сіз қаруды алу бөлмесінен тыс жерде болсаңыз, сізге қажет:

- қарудың ұңғысын қауіпсіз жерге бағыттау;

- қабырғаға, еденге, жерге, кері тиіу ықтималдығын ескеріңіз, бірақ ешқандай жағдайда адамдарға бағыттамаңыз;

- оқжатарды ажыратыңыз;

- сақтандырғышқа қойыңыз;

- оқжатардан патронды алыңыз;

- тапаншаны қораптан толығымен шығармай, оқжатарды тапаншаға бекітіңіз.

Қару алып жүру:

Қызмет атқару кезінде қару оқталуы болу керек (оқжатар тапанша тұтқасының негізіне салынған), сақтандырғышқа қойылуы керек (оқпанда патрон болмауы керек). Сақтандырғышты өшіріп, оқпан камераға қажетсіз жіберуге тыйым салынады.

Қаруды жоғалтпау үшін үнемі тапанша бауына бекітілген қорапта болуы керек.

Қаруды қолдану:

Сақтандырғышты өшіруге және патронды оқпанға жіберуге қаруды дереу қолдануға жауынгерлік әзірлікке келтіру қажет болған жағдайда ғана рұқсат етіледі.

Қажет болған жағдайда қаруды қолдану керек:

- жағдайға сүйене отырып, ықтимал ату өндірісі үшін позицияны қабылдаңыз (тұрып, тізеден, жатып);

- қаруды қораптан алыңыз;

- қораптан шығарылған кезден қару бірден нысанаға бағытталады.

Сұқ саусақ бегітпеге қойылмайды.

Сұқ саусақты бегітпеге тек қаруды тікелей қолданар алдында, қару нысанаға бағытталғанда ғана қойылады.

Ескерту: атыс жағдайында адамдарға, жануарларға, техникаға және т.б. зақымдану мүмкіндігін болдырмау үшін ұңғының бағытын бақылау қажет.

Автокөлікте қаруды қолдану және пайдалану кезінде оны қораптан оңай алу үшін (оң қолмен) сол жақтағы қорапты белдікке кию керек, бұл қаруға кедергісіз қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Егер қызметкер жауынгерлік дайындыққа келтірілген қарумен бірнеше қадам жасауы керек болса, онда тапаншаны тікелей алдынан ұстап, жартылай иілген аяқтарда қажетті қадамдар жасау керек (жартылай иілген аяқтарда қозғалу тепе-теңдікті жақсы сақтауға мүмкіндік береді, әсіресе көру қабілеті шектеулі, беті тегіс емес, стресс және т.б.). Бұл жағдайда сұқ саусақ шүріппеге қойылмайды, бірақ бегітпеде орналасқан.

Қозғалыс кезінде сұқ саусақ шүріппеде болмауы керек. Егер қарумен қозғалу кезінде қызметкер сүрініп, құлап кетсе, шүріппе тартпасына сырғып кетеді, сондықтан шүріппе тартпасына сұқ саусақтың орналасуы қолайсыз.

Егер қызметкерге бірнеше ондаған, тіпті жүздеген метр қару-жарақпен жүгіру қажет болса, онда бұл

келесідей жасалады: тапанша ұстап тұрған қол шынтаққа кеуде деңгейінде бүгіледі. Тапаншаның бұл позициясы жеткілікті жылдам жүгіру қарқынына қол жеткізуге және кездейсоқ арудан қорғауға мүмкіндік береді, бұл позиция қызметкерге тапаншаның ұңғысының бағытын бақылауға мүмкіндік береді, өйткені қызметкердің көзқарасы қайда бағытталса, оның қаруы сол жерге бағытталады.

Ұжымдық іздеу кезінде және жасақ құрамында жұмыс істеген кезде сұқ саусақты шүріппеге қоюға тыйым салынады – сұқ саусақ бегітпеге орналасады. Сұқ саусақты шүріппе тартпасына тек қаруды тікелей қолданар алдында, қару нысанаға бағытталғанда ғана қолдануға рұқсат етіледі.

Егер оқталған қаруды топ мүшесі немесе серіктесі алып жүру қажеттілігі туындаса, тапаншаны еденге бағыттау қажет, бұл ретте (оң қолы үшін) кездейсоқ ату мүмкіндігін болдырмай, оны қосымша бекіту үшін сол қолын бегітпеге қою керек.

Қарумен қызмет атқарған кезде тыйым салынады:

- қаруды бөлшектеу;

- сақтандырғышты қажетсіз өшіру;

- патронды оқпанға жіберу;

- саусағыңызды бегітпеге

қойыңыз;

- кез келген жерге бағыттауға;

- оқжатарды ажыратыңыз және

одан патрондарды алыңыз;

- жанар-жағармай материалдарын

сақтау орындарында ату;

- ұшақтар мен тікұшақтарды ұшу

кезінде ату.

Қаруды тазалау және майлау кезіндегі қауіпсіздік шаралары:

Тапаншаны тазалау және майлау нормативтік-құқықтық актілердің талаптарына сәйкес осы үшін арнайы бөлінген орындар туралы жүргізіледі.

Тапаншаны тазалау және майлау кезінде тыйым салынады:

- механикалық және химиялық зақым келтіруі мүмкін құралдармен қаруды тазалауға;

- қаруды жанғыш заттармен (бензин, керосин және т.б.) тазалауға;

- тазалау кезінде темекі шегуге;

- қаруды тазалағаннан кейін бөгде заттарды оқпан арнасында қалдыруға (шүберек, қағаз және т.б.).

Қаруды тасымалдау кезінде тыйым салынады:

- қаруды қораптан алу;

- қаруды бөлшектеу;

- сақтандырғыштан шешу;

- бегітпені артқа тартуға.

Қорытындылай келе, қауіпсіздік шараларын сақтау құқық қорғау органдары қызметкерлерінің жедел-қызметтік міндеттердің сәтті орындауының кепілі болып табылатынын атап өткен жөн. Оларды жаңадан бастаушыларға ғана емес, тәжірибелі атқыштарға да қатаң сақтау, қару-жаракпен жұмыс істеудің жоғары мәдениетінің көрсеткіші болып табылады.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының 2011 жылдың 06 қаңтарда № 380/-З. «Құқық қорғау қызметі туралы» заңы. [1].

2. Сулейменов Н.К., Хорохорин В.Е. 100 вопросов и ответов по огневой подготовке: учебное пособие. – Ақтобе, 2015. [2].

3. Солохин С.Н., Огневая подготовка сотрудников ОВД: учебное пособие кафедры БиФП КЮИ МВД РК – Костанай, 2003. [3].

4. Лысяков А. Г. Классификация стрелкового оружия, боеприпасов и взрывчатых веществ. // Информационный справочник. — Шымкент: Изд. ШЮК МВД Республики Казахстан им. Б. омышулы, 2008. Б. 67-108.

5. Васильев В.Е., Антонченко В.В. Основания и порядок применения огнестрельного оружия, физической силы и специальных средств сотрудниками УИС. — М., 2012. Б.66.

6. Наставление по стрелковому делу. -М., 1991.

Автор туралы мәлімет

Алимжанов Ақұлан Төлешұлы – Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының арнайы-тактикалық даярлық кафедрасының оқытушысы, полиция майоры.

Алимжанов Ақұлан Тулешович – преподаватель кафедры специально-тактической подготовки Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан им. М.Букенбаева, майор полиции.

Alimzhanov Akulan Tuleshovich – is a lecturer at the Department of Special Tactical Training of the Aktobe Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after M.Bukenbayev, police major.

БАЛМУХАНОВ Е.К.¹

¹Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты,
Ақтөбе, Қазақстан Республикасы

**ІШКІ ІСТЕР ОРГАНДАРЫНДА ҚЫЗМЕТ АТҚАРУ ҮШІН КУРСАНТТАРҒА
АТЫС ДАЯРЛЫҒЫН ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕРІ**

Бұл мақалада атқышқа аруды үйрету барысында психологиялық дайындығына көңіл бөлінген. Жұмыста қызметкерлердің психологиялық даму деңгейінің жоғарылауын қамтамасыз ететін әдістермен аруды үйрену кезінде стресстік және төтенше жағдайларда дүрбелең шабуылдарын жеңу жолдары қарастырылған.

Түйін сөздер: атыс қаруы, психологиялық дайындық, атқыш, әдістер, толқу.

**МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ ОГНЕВОЙ ПОДГОТОВКЕ КУРСАНТОВ ДЛЯ НЕСЕНИЯ
СЛУЖБЫ В ОРГАНАХ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ**

Настоящая статья посвящена психологической подготовке стрелка при обучении стрельбе. В работе рассмотрены методы, обеспечивающие повышение уровня психологического развития сотрудников и способы преодоления панических атак в стрессовых экстремальных ситуациях в процессе обучения стрельбе.

Ключевые слова: огнестрельное оружие, психологическая подготовка, стрелок, методы, стресс.

**METHODS OF TEACHING FIRE TRAINING TO CADETS FOR SERVICE IN THE
INTERNAL AFFAIRS BODIES**

This article is devoted to the psychological training of the shooter in shooting training. The paper considers methods that provide an increase in the level of psychological development of employees and ways to overcome panic attacks in stressful extreme situations in the process of shooting training.

Keywords: firearms, psychological training, shooter, methods, stress.

Атыс қаруын төтенше жағдайларда қолдану қысқа мерзімді өтпелі оқиға, ол адам психикасының өзгеруімен сүйемелденеді. Қызметкер атыс қаруын қолдану техникасын біліп қана қоймай, сонымен қатар, жағдайды дұрыс бағалап, оңтайлы шешімдер қабылдап, сондай-ақ келтірілетін шығынды азайту үшін, ағзаның стресстік жағдайларға қалай жауап беретінін, олармен қалай күресетінін білу қажет-бұл анықтаушы фактор.

Анықтаушы фактор ретінде қызметкерге белгілі бір сыртқы ынталандыруларға тез және дұрыс жауап беруге мүмкіндік беретін тиімділікке қол

жеткізу үшін кешенді психомоторлық алғышарттарды түсіну керек [5].

Қызметкер үшін арудың тиімділігі мен дұрыстығының маңызды кепілі-аруды үйрету кезеңі. Оқу кезеңінде атыс даярлығының оқытушысы білім алушыға белгіленген мерзімде арудың теориялық, тәжірибелік, сондай-ақ психологиялық аспектілерін жеткізуі тиіс.

Әрбір атыс даярлығы сабағында оқытушы білім алушының алдына нақты мақсаттар мен міндеттер қояды [2]. Осы міндеттерді орындау және оларды үнемі жүйелі түрде өңдеу білім алушының атыс деңгейін одан әрі арттыруға ықпал ететін ынталар мен дағдыларды дамытуға ықпал етеді.

Оқытудың бастапқы кезеңінде білім алушы атудың теориялық аспектілеріне: қолданылатын тапаншаның тактикалық және техникалық мүмкіндіктеріне, оның материалдық бөлігіне, атыс кезінде пайда болатын кідірістерге ерекше назар аударуы керек.

Сонымен қатар, білім алушы жауынгерлік атыс қаруын ату кезінде қауіпсіздік ережелерін, атысты өздігінен тоқтату жағдайларын, ату барысында қатаң тыйым салынатын жағдайларды білу қажет.

Сондай-ақ қызметкердің төтенше жағдайларда жылдам қозғалуы маңызды, ол бұл жағдайларда кешіктіру мен кейінге қалдыруға жол бермейді. Тиісінше, командалық әрекетті білмейтін адам қылмыстың жолын кесу кезінде атыс қаруын қалай сәтті қолдана алады. Жауап анық. Атысқа деген сенімділік, сондай-ақ іс-әрекеттің жылдамдығы мен айқындылығы көбінесе атыс басшысының (басшының көмекшісінің) пәрмендері бойынша іс-әрекеттерді қаншалықты жақсы білетіндігіне байланысты.

Сондықтан жаттығуды бастамас бұрын, атыс басшысы берген барлық пәрмендер пысықталып, оларды «автоматизмге» жеткізілуі керек.

Бұл білім көбінесе қызметкерлердің атыс кезіндегі психологиялық тұрақтылығын анықтайды.

Ату кезіндегі психологиялық дайындық қызметкерде оңтайлы тұрақты жағдайды құруға және дамытуға бағытталған, онда қызметкер стресстік жағдайларда атудың ең жоғары көрсеткіштерін көрсетеді.

Адамның психологиясында толқу (стресс) организмнің экстремалды жағдайға кері реакциясы болып табылады. Атыс шебіндегі толқу (стресс) келесі белгілермен бірігуі мүмкін: жүрек соғу жиілігінің кенеттен жоғарылауы; алақанның тершендігі; қарудың тербелістігі.

Орындалған жұмыстың тиімділігі қызметкердің өзін қаншалықты тез орындай алатындығымен және сыртқы тітіркендіргіш факторлардан ажырата

алатындығымен, қызметкердің өз қабілеттеріне, мүмкіндіктеріне және іс-әрекеттің дұрыстығына қаншалықты сенімді екендігімен анықталады.

Атқыштың табандылығы көбінесе ату нәтижесінде қойылған мақсатқа жетуге мүмкіндік береді. Табандылық атушының іс-әрекетін басқаруға мүмкіндік береді, оның мінезінің күшті және әлсіз жақтарын анықтайды, бұл болашақта ату қателіктерін жоюға және ату көрсеткіштерін жақсартуға көмектеседі.

Егер білім алушы атыс қаруынан атуға ынтасы болмаса, онда одан атыс барысында жоғары көрсеткіштерге қол жеткізу іс жүзінде мүмкін болмайды.

Бұл процестің проблемасы – қызметкер өзін нашар нәтижеге саналы түрде бейімдейді немесе бір кездері жаттығуды орындай алмайды, нәтижесінде ол енді осы әрекетті жалғастырғысы келмейді. Бұл жағдайда қызметкердің атуға моральдық және психологиялық дайындығы туралы айтуға болады [3].

Белгілі бір дәрежеде шаршағандыққа қарсы тұру, сондай-ақ эмоционалды тұрақтылықты дамыту үшін білім алушы жаттығудың (оқу сабағының) барлық кезеңінде атуға басты назар аударуы керек. Бұған негізгі іргелі жаттығуларды жүйелі түрде мұқият орындау арқылы қол жеткізіледі. Қызметкер психологиялық тұрғыдан «мінсіз ату» өндірісіне бейімделуі керек, оның эмоциялары мен қорқыныштарын басқаруы қажет.

Атушыға толқуды жеңуге, сондай-ақ тиімді атуға қол жеткізуге көмектесетін әдістерге мыналар жатады:

1) «Психологиялық өзін-өзі алдау» әдісі – бұл әдіс атқыш қарудың атылуын күткен немесе кері тебуін тойтаруға тырысқан жағдайларында қолданылады. Бұл жағдайда атыс жетекшісі атушының назарын қаруды дұрыс ұстауға, көздеуге, сондай-ақ ағытқыш ілмекті баяу басуға аударады. Осыдан кейін атыс басшысы білім алушыға бір оқталған патроны бар қаруды береді, бірақ білім алушы

қарудың оқталғанын немесе оқталмағанын білмейді. Білім алушы орындалатын іс-әрекеттердің дұрыстығына көбірек назар аударып, қарудың атылуын күтпейді, нысанаға қарай тамаша атуды жасайды. Нәтижесінде қаруды қолдануда кері тебу мен техниканы дұрыс қолданбау, психологиялық көзқарас (қорқыныш) атыс нәтижелерін бірнеше рет өзгертуі мүмкін екенін айтады;

2) атыс кезінде жоғары психологиялық және эмоционалдық жағдайды туғызу әдісі – стандартты емес жағдайларды жасау, сондай-ақ атудың жаңа нормативтерін енгізу арқылы атқыштың психикасы орнықты бола бастайды;

3) «Сәттілік» әдісі – атқыш ату кезінде әрекет ету тактикасын, қарудың кері тебуін, сондай-ақ сәтті аяқталған атуды ойша білдіреді;

4) «Өзін-өзі шабыттандыру» әдісі – аутогендік жаттығу, оның мақсаты – төтенше жағдайларда оңтайлы психикалық жағдайды құрып, өзін-өзі ұстау мүмкіндігі [6].

5) «Сендіру және түсіндіру» әдісі – атыс басшысының (басшының көмекшісінің) уақтылы айтқан сөздері атыс кезінде стресстік жағдайды болдырмауға көмектеседі. Бұл әдістегі маңызды мәселе – атыс басшысының атысты сәтті өткізу туралы көтермелеу бағалау пікірі [2].

6) ойын модельдеу әдісі – пәнді әдеттегі оқыту кезінде оған деген қызығушылық төмендейді, алынған материал қарапайым және ішінара қызықтырмайды, ойын модельдеу (ойын) білім алушылардың қызығушылығын арттыруға, сондай-ақ әртүрлі дағдыларды қалыптастыруға және одан әрі нығайтуға қызмет етеді [4].

Осылайша, атыс қаруын иеленудің практикалық дағдылары мен атқыштың жақсы физикалық дайындығынан басқа, атыс нәтижелілігіне көбінесе атқыштың психологиялық дайындығы, оның психологиялық фоны, сондай-ақ белгілі бір іс-шараларды өткізуге деген көзқарас әсер етеді деген қорытынды жасауға болады. Сондықтан атуды үйрету кезінде атқыштың психологиялық дамуына ерекше назар аудару қажет.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 06 қаңтардағы №380-IVЗ «Құқық қорғау туралы» заңы (электрондық нұсқа) (соңғы толықтырулар мен өзгерістер). – Қарау тәртібі: [//http://adillet.zan.kz](http://adillet.zan.kz).

2. Фроленков В. Н., Дурнев А. И. Вопросы психологической подготовки при обучении стрельбе // Совершенствование огневой и тактико-специальной подготовки сотрудников правоохранительных органов. Сборник материалов внутриведомственного круглого стола. Орел: Орловский юридический институт МВД России имени В. В. Лукьянова, 2018. Б. 108-112.

3. Психология подсознательной подготовки стрелка [Электронный ресурс] // Психологическая подготовка стрелка. URL: http://www.shooting-ua.com/force_shooting/practice_book_94.htm (дата обращения: 23.11.2020).

4. Иноземцев С. В. Нестандартные методы и формы проведения занятий по огневой подготовке // Наука-2020. 2020. № 6(42). Б. 162-166.

5. Тихонович М. И. Психологическое восприятие стрельбы из огнестрельного оружия сотрудниками ГИБДД // Научный вестник Орловского юридического института МВД России имени В.В. Лукьянова. 2017. № 1(70). Б.136-138.

6. Савчук Н. А. Методика обучения стрельбе в условиях психологического воздействия // Актуальные проблемы обеспечения личной безопасности сотрудников правоохранительных органов при выполнении оперативно-служебных задач. Сборник материалов регионального круглого стола. Орел: Орловский юридический институт Министерства внутренних дел Российской Федерации имени В. В. Лукьянова, 2019. Б. 125-129.

Автор туралы мәлімет:

Балмуханов Ерболат Камелұлы – Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының арнайы-тактикалық даярлық кафедрасының оқытушысы, заң ғылымдарының магистрі, полиция майоры.

Балмуханов Ерболат Камелович – преподаватель кафедры тактико-специальной подготовки Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан им. М. Букенбаева, магистр юридических наук, майор полиции.

Balmukhanov Yerbolat Kamelovich – is a lecturer at the Department of Tactical and Special Training of the Aktobe Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after M. Bukenbayev, master of Law Degree, police major.

Ибраева А.К.¹

¹Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты,
Ақтөбе, Қазақстан Республикасы

ПОЛИЦИЯ ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРІН БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІККЕ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ПАТРИОТИЗМГЕ ТӘРБИЕЛЕУДІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Ғылыми мақалада автор жаңа форматтағы жоғары білікті полиция кадрларын даярлау мәселелерін қарастырады, мұнда осы мақсатқа жетудің негізгі элементтері: қызметкерлердің кәсіби құқықтық мәдениетін арттыру, жаңа жүйе үшін уақыт рухына сәйкес келетін өзіндік әдіснамалық негіздерге, міндеттерге, бағыттарға қажеттілік, идеологиялық негіздерді анықтау және дамыту проблемасының маңыздылығы, тұтас білім беру жүйесінің идеялық өзегі ведомстволық білім беру, құқық қорғау органдары мамандарын патриоттық тәрбиелеу мәселесі.

Автор полиция қызметкерлерін бәсекеге қабілеттілікке және қазақстандық патриотизмге тәрбиелеу қажеттігін атап өтіп, өз ұсынымдарын береді.

Түйінді сөздер: бәсекеге қабілеттілік, жоғары біліктілік, қазақстандық патриотизм, құқықтық мәдениет, тәрбие, патриоттық рух, полиция кадрлары, жаңа формат, құқықтық мәдениет, уақыт рухы.

ВАЖНОСТЬ ВОСПИТАНИЯ У СОТРУДНИКОВ ПОЛИЦИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ И КАЗАХСТАНСКОГО ПАТРИОТИЗМА

В научной статье автором рассматриваются проблемы с подготовкой высококвалифицированных полицейских кадров нового формата, где основными элементами достижения данной цели являются: повышение профессиональной правовой культуры сотрудников, потребность в собственных методологических основах, задачах, направлениях, отвечающих духу времени для новой системы, значимость проблемы выявления и разработки идейных основ, идейного ядра целостной системы образования в системе ведомственного образования, проблема патриотического воспитания специалистов правоохранительных органов.

Автор дает свои рекомендации, подчеркивая необходимость воспитания у сотрудников полиции конкурентоспособности и казахстанского патриотизма.

Ключевые слова: конкурентоспособность, высококвалифицированность, казахстанский патриотизм, правовая культура, воспитание, патриотический дух, кадры полиции, новый формат, правовая культура, дух времени.

THE IMPORTANCE OF EDUCATING POLICE OFFICERS IN COMPETITIVENESS AND KAZAKHSTAN PATRIOTISM

In the scientific article, the author examines the problems with the training of highly qualified police personnel of a new format, where the main elements of achieving this goal are: improving the professional legal culture of employees, the need for their own methodological foundations, tasks, directions that meet the spirit of the times for the new system, the importance of the problem of identifying and developing the ideological foundations, the ideological core of an integrated education system in the system departmental education, the problem of patriotic education of law enforcement specialists.

The author gives his recommendations, emphasizing the need to educate police officers in competitiveness and Kazakhstani patriotism.

Keywords: competitiveness, high qualification, Kazakhstani patriotism, legal culture, upbringing, patriotic spirit, police personnel, new format, legal culture, the spirit of the times.

Кіріспе. 2024 жыл Қазақстан Республикасы ІІМ-де кадр сапасын жақсарту жылы болып жарияланды. Жаңа Қазақстанға бүгінгі таңда жаңа форматтағы жоғары білікті полиция кадрлары қажет екені белгілі. Осыған байланысты, елімізде физикалық және интеллектуалдық жағы-нан дамыған, ашық, коммуникативті, кез келген мәселеде қажетті шешім қабылдай алатын бәсекеге қабілетті, жоғары білікті мамандар дайындау басты міндет болып отыр.

Осы орайда қазақстандық полиция кадрларын даярлауға қатысты бірқатар идеялар жүзеге асырылуда. Бұл жерде ең алдымен құқық қорғау мамандарын патриоттық рухта тәрбиелеу мәселесі маңызды. Қазіргі таңда еліміздің бар аймақтарындағы ішкі істер органдарында кадр және тәрбие жұмысы саласы қарқынды жұмыс істеп келеді. Кадр даярлау ісі мұқияттылықты қажет етеді. Ел тыныштығын сақтауда алдыңғы шепте тұрған полиция қызметкерлері үшін ең қажетті қасиет – тәртіп пен патриоттық тәрбие. Себебі, полиция қызметкерінің дүниетанымы мен рухани байлығы үстем болуы қажет.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев 2020 жылдың 1 қыркүйегінде Қазақстан халқына арнаған жолдауында: «Құқық қорғау органдары қызметкерлерінің жұртпен ашық әңгіме жүргізуге үйретудің маңызы зор. Бұл бағыт кадрларды даярлау және іріктеу жүйесінде басымдыққа айналуы қажет», – деп кадр мәселесінің өзектілігін атап өткен болатын [1]. Осы орайда полиция академияларында кадрларды дайындауда ғылыми-білім беру қызметі аясындағы позицияларды жетілдіруге ерекше мән беріледі.

Қазіргі таңда Қазақстан полициясы сервистік модельге көшу барысында ішкі істер органдары қызметкерлерінің бойына қазақстандық патриоттық рухты сіңіру, күнделікті қоғамдық тәртіпті

қырағы қадағалайтын, білімді де, кәсіби білікті маман, халыққа полиция қызметкерін қорғанышы ретінде көрсете білетін, жаңа форматтағы полиция қызметкерін қалыптастыруда құқықтық тәрбие мәселесі ерекше орында тұр.

Қазақстандағы полиция реформасын қолдау шеңберінде міндеттердің бірі полиция жұмысын сервистік немесе әлеуметтік бағдарланған модельге қайта бағдарлауға жәрдемдесу болып табылады. Осы орайда «Қазақстандық тұжырымдама» қандай болуы тиіс деген сұрақ туындайды.

«Бүгінгі таңда «полицияның сервистік моделі» мынадай болуы керек деген нақты түсінік жоқ. Сол себептен де бұл модельдің қазақстандық тұжырымдамасын жасап шығаратын уақыт келді деп ойлаймын. Өйткені түрлі шетелдік институционалды модельдерді қолмен енгізгенмен, егер ол мәдени, тарихи, экономикалық, институционалды, нормативтік, саяси, әлеуметтік және демографиялық жағдайларға бейім болмаса, жемісін бермейді», – деп Айдар Мүтәлікұлы Сайтбеков орынды атап өткен болатын [2].

Біз мұндай көңілге қонымды ойды қолдай келе, өз тарапымыздан бүгінгі күні құқық қорғау жүйесіндегі үлкен реформалар кезеңінде, атап айтқанда ішкі істер органдары қызметкерлерінің жеке құрамы арасында патриотизм рухы жетіспейтінін атап өткіміз келеді. Мемлекет пен қоғамды патриоттық рухты күшейтпей жан-жақты дамыту мүмкін емес, өйткені патриотизм халықты біртұтас етіп біріктіретін және пәрменді жалпыұлттық идея болды және болады. Бұл мақсатқа жету болашақ офицерді жетілдірудің үш түрлі – білім беру, өзін-өзі тәрбиелеу және ақпараттық технологиясының белсенді өзара әрекеттесуімен ғана мүмкін болады

Бұл жерде ведомстволық жоғары оқу орындарында білім алатын білім алушыларға жүргізілетін қазақстандық

патриотизмді қалыптастырудағы тәрбие жұмысына үлкен рөл беріледі және қоғамның әлеуметтік және экономикалық құрылымын, саяси жүйесін реформалау Қазақстан Республикасы ІІМ ведомстволық жоғары оқу орындарының алдына қатынастардың жаңа жүйесіне қосылуға және олардың алдына қойылған міндеттерді табысты шешуге қабілетті мамандарды даярлауды жетілдіру қажеттігі туралы мәселе қояды.

Негізгі бөлім. Шындығында, қазіргі уақытта Қазақстан Республикасы күрделі тарихи кезеңдердің бірін бастан кешуде. Қазіргі қоғамды күтетін ең үлкен қауіп – экономиканың күйреуінде емес, саяси жүйенің өзгеруінде емес, жеке тұлғаның күйреуінде. Бүгінгі таңда материалдық құндылықтар рухани құндылықтарға үстемдік етеді, сондықтан жас ұрпақ мейірімділік, әділеттілік, азаматтық және патриотизм туралы түсініктерді бұрмалайды. Қылмыстың жоғары деңгейі қоғамдағы агрессивтілік пен қатыгездіктің жалпы өсуінен туындайды.

Білім алушылар бұқаралық ақпарат құралдарының атрибуттарына көбірек көңіл бөлуде, негізінен батыс мәдениеті қазақстандық менталитетке тән шынайы рухани, мәдени, ұлттық құндылықтарды төмендету есебінен болатыны сөзсіз.

Полиция қызметкерінің білікті маман ретінде қалыптасуындағы жетекші күш – тәрбие. Жаңа жүйе үшін уақыт рухына сәйкес келетін әдіснамалық негіздер, міндеттер, бағыттар қажет. Білім берудің тұтас жүйесінің идеялық негіздерін, идеялық өзегін анықтау және дамыту мәселесі құқық қорғау органдарында да, ІІМ құрылымдық бөлімшелерінде де өткір тұр. Барлық уақытта «ішкі істер органдары» маңызды институттардың бірі болды және болып қала береді, олардың қызмет ету сапасына мемлекет қызметінің тиімділігі, елдегі заңдылық пен құқықтық тәртіптің тұрақтылығы айтарлықтай байланысты.

Қазақстан Республикасында құқықтық мемлекеттің қалыптасуының аса маңызды шарты халықтың құқықтық

мәдениетінің деңгейін арттыру болса, оның аса маңызды құрамдас бөлігі жеке азаматтың, әсіресе ішкі істер органдары қызметкерлерінің құқықтық санасының деңгейі болып табылады.

Қазақстан Республикасы ішкі істер органдарының қызметкерлері оларды реформалау жағдайында шешетін міндеттердің жаңалығы білім алушыларға олардың кәсіби шеберлігіне қойылатын талаптарды арттырады. Болашақ офицерлердің қоғамның ішкі қауіпсіздігін қамтамасыз етуге, құқықтық тәртіпті қорғауға, заңдылықты сақтауға байланысты қызметтік міндеттерін орындау нәтижелеріне жоғары құқықтық мәдениеттің болуы айтарлықтай әсер етеді.

Қоғамда ұзақ уақыт бойы қылмысты жою, қоғамдағы тәртіп пен тәртіп ережелерін сақтайтын адамды адамгершілік тәрбиелеу жөніндегі міндет өзекті болып қалуда. Рухани адамгершілік тәрбие жалпыадамзаттық, ұлттық-этникалық, әскери және жеке-гуманистік құндылықтар деңгейінде адамзат мәдениетінің ең жақсы үлгілері мен тәжірибелерін игеру үшін адамгершілік-құндылық тұжырымдамасын қалыптастыруды қамтиды. Адам мінез-құлқының негіздері тек отбасында ғана емес.

Біздің еліміздегі қазіргі әлеуметтік-мәдени, саяси, экономикалық жағдай, қоғамның әлеуметтік саралануы, рухани құндылықтардың девальвациясы ел халқының көптеген әлеуметтік және жас топтарының қоғамдық санасына теріс әсер еткенін, азаматтықты қалыптастырудың маңызды факторлары ретінде мәдениеттің және білімнің тәрбиелік әсерін күрт төмендеткенін көрсетеді. Біздің қоғамның дәстүрлі патриоттық сананы біртіндеп жоғалтуы айтарлықтай байқалады. Жастар санасында немқұрайлылық, өзімшілдік, индивидуализм, цинизм, қозғалмайтын агрессивтілік, мемлекет пен әлеуметтік институттарға құрметсіздік кеңінен таралуда.

Патриоттық тәрбие – қоғам негіздерін нығайтуға және жетілдіруге

белсенді қатыса алатын, заңдылық пен құқықтық тәртіпті қамтамасыз етуге байланысты міндеттерді табысты орындауға дайындалған патриот азаматтың қасиеттеріне ие жеке тұлғаны қалыптастыру және дамыту мақсатында адамдарға ықпал ету.

Білім алушыларды патриоттық тәрбиелеудің негізгі бағыттары: мемлекеттік міндеттерді тиімді шешуге мүмкіндік беретін белсенді азаматтық ұстанымды қалыптастыру, моральдық рухты көтеру.

Болашақ офицерді заңды құрметтеу рухында тәрбиелеу, сондай-ақ білім алушылардың құқықтық мәдениеті мен құқықтық санасының жоғары деңгейі, олардың күнделікті және қызметтік іс-әрекетінде құқықтық нормаларды сақтауы тұрақты мемлекеттіліктің және үйлесімді қоғамдық өмірдің маңызды шарттары болып табылады.

Құқықтық пәндерді оқу кезінде білім алушыларда тек құқықтық білім, дағдылар мен қабілеттер ғана емес, сонымен қатар жеке қасиеттер де қалыптасады. Бұл құқықтық оқыту мен тәрбиенің өзара байланысын объективті түрде көрсетеді. Құқықтық оқыту мен тәрбиелеу процесін бірлікте қарастыра отырып, олардың салыстырмалы тәуелсіздігі мен ерекшеліктерін көруге болмайды. Алайда, бұл өзара іс-қимыл болашақ офицерлерге құқықтық әсер етудің ерекшеліктерін зерттеу қажеттілігін жоққа шығармайды, өйткені құқықтық тәрбие құқықтық тәртіпті нығайтудың, құқық бұзушылықтардың алдын алудың және білім алушылардың құқықтық саладағы белсенді өмірлік ұстанымын қалыптастырудың маңызды тәуелсіз құралы болып табылады.

Осындай күрделі міндеттерді шешу жеке құраммен тәрбие жұмысының, оның ішінде Қазақстан Республикасы ішкі істер органдарының жеке құрамын құқықтық тәрбиелеу саласының маңыздылығын көтереді. Сондықтан осы саладағы мемлекеттік органдардың қызметі арқылы Қазақстан Республикасы Ішкі істер органдарының жеке құрамын

құқықтық тәрбиелеу тәжірибесіне жүгіну заңды болып көрінеді.

Құқықтық тәрбие ведомстволық жоғары оқу орындары түлектерінің құқықтық белсенділігін қалыптастырудың қажетті шарты болуға тиіс. Құқықтық тәрбие – бұл біздің мемлекетіміздің көптеген міндеттерін шешуге бағытталған күрделі, үздіксіз процесс. Олардың ішінде қоғамдық сананың негізгі бөлігі ретінде құқықтық сананың жоғары деңгейін қалыптастыру және дамыту; ғылыми білім және құқықты түсіну; құқықтық мәдениетті құқықтық сананың туындысы ретінде қалыптастыру; құқықтық нормалардың талаптарын мүлтіксіз орындағаны үшін болашақ офицерлердің жауапкершілік сезімін тәрбиелеу; құқықтық ережелер мен заңды мінез-құлық әдеттерінің дұрыстығына сенімділікті тәрбиелеу.

Қазақстан Республикасы ІІМ ведомстволық оқу орындары түлектерінің алдында күрделі міндеттер тұр. Оларды жүзеге асыру дайындықтың жоғары деңгейін, олардың кәсіби міндеттерін нақты білуді қамтиды, оған оқытудың әртүрлі формаларын қолдану арқылы қол жеткізіледі.

Жас ұрпақтың Отанға, оның өткеніне, бүгініне және болашағына саналы көзқарасын қалыптастыру, курсанттардың патриоттық қасиеттері мен ұлттық сана-сезімін дамыту, олардың туған өлкенің тарихы мен мәдениетін дамыту және тереңдету үшін ЖОО профессорлық-оқытушылық құрамы жоғары мәдениет, адамгершілік, азаматтық сияқты қасиеттерге ие болуы, өз елінің патриоты болуы, өз Отанын сүю және құрметтеу сияқты қасиеттерге ие болуы қажет.

Қазіргі ұрпақтың азаматтық-патриоттық тәрбиесінің мәселелерін шешуге ең алдымен жастардың өзі қатысуы керек, өзінің ел өміріне қатысуының маңыздылығын сезінуі, оның мәдениетін, дәстүрлері мен тарихын жақсы көруі, білуі және құрметтеуі керек. Алайда, мемлекет те, отбасы да, мектеп пен жоғарғы оқу орны

да жастардың іс-әрекетін дұрыс бағытқа бағыттауы керек. Олардың негізгі міндеті-қазіргі жастардың ұлттық сана-сезімін, азаматтығы мен патриотизмін қалыптастыру мақсатында өзара іс-қимыл жасау.

Қазақстандық патриотизм-білім алушыларға адамгершілік тәрбие берудің өлшемі. Патриотизмді қалыптастыруда отандық тарих пен әдебиетке маңызды рөл беріледі.

Білім беру жүйесінің дағдарысы жағдайында өткен жылдардағы тәжірибені жандандыру және болашақ офицерлердің жеке басының рухани мәдениетін қалыптастырудың жаңа тәсілдерін әзірлеу мәселесі туындайды.

Жас адамды рухани ояту – бұл басты педагогикалық міндет. Сондықтан, біздің ойымызша, білім алушылардың рухани мәдениетін қалыптастыру ісінде полиция мен еліміздің басқа да күш құрылымдары азаматтық қоғаммен «ынтымақтастықты» кеңінен пайдалана алады.

Ғылыми дүниетаным негізінде білім берудің, оқыту мен тәрбиелеудің басты мақсаты – жоғары ақыл-ой дамуын, адамгершілік тазалығын, рухани байлықты, физикалық жетілуді, құқықтық және кәсіби дайындықты біріктіретін тұлғаны қалыптастыру [3, 30 б].

Қазақстан Республикасы ІІМ ведомстволық жоғары оқу орындарында құқықтық және адамгершілік тәрбие біртұтас білім беру процесі барысында және тәрбие жұмысын жүргізу арқылы жүзеге асырылады, оның басты мақсаты болашақ офицердің жан-жақты дамыған, кәсіби дайындалған, моральдық және психологиялық тұрғыдан тұрақты тұлғасын қалыптастыру болып табылады.

Енді құқықтық оқытудағы тәжірибеге бағытталған технологиялармен байланысты тағы бір мәселеге тоқталғым келеді.

Білім беру – әр адамның дамуындағы басты компонент, ол қоғам өмірінің барлық салаларында мақсаттарға жету үшін қажет. Сапалы құрылған оқу

процесі білім беру қажеттілігін қанағаттандырып қана қоймай, тұлғаның одан әрі өзін-өзі дамыту үшін негіз жасай алады.

Қоғам Қазақстан Республикасы ішкі істер органдарының қызметкерлерінен жоғары білікті қызметкерлерді көргісі келеді. Қазіргі білім беру процесінің басты талабы – алған білімдерін іс жүзінде қолдану мүмкіндігі. Сондықтан оқу процесін білім алушылар теорияны игеріп қана қоймай, сонымен қатар, алған білімдерін кәсіби қызметте сәтті қолдана алатындай етіп ұйымдастыру қажет. Осы мақсатта практикаға бағытталған оқыту білім беру ортасына енгізіледі, оның негізі белсенді тәсіл болып табылады. Ол оқытудың басты мақсаты – білім алушыларда оған кәсіпқой ретінде жүзеге асыруға көмектесетін дағдыларды қалыптастыру, сондай-ақ алған білімдерін практикалық тәжірибеде қолдану дағдыларын дамыту.

Тәжірибеге бағытталған оқытуды қолдануда білім беру мазмұны маңызды рөл атқарады. Практикаға бағытталған оқу процесі, кез келген басқа сияқты, оқытудың формаларына, әдістері мен технологияларына сүйенеді.

Олардың негізінде оқыту технологиясы теориялық негізделген оқыту мен тәрбиелеу процестерін көбейту құралдары мен әдістерінің жиынтығын білдіреді, бұл білім беру мақсаттарын сәтті жүзеге асыруға мүмкіндік беретін, тәжірибеге бағытталған технологиялар деп қорытынды жасауға болады[4]. Бұл мақсатты педагогикалық процедуралар болып табылатын формалардың, әдістердің, оқыту әдістерінің және білім беру құралдарының арнайы жиынтығы, оларды жүзеге асыру оқу процесінде болашақ маманның жеке басының кәсіби маңызды қасиеттерін қалыптастыруға қол жеткізіледі, оның практикалық қызметті жүзеге асыруға дайындығының жоғары деңгейін қамтамасыз етеді.

Бұл технологияның ерекшелігі – оқытушының білімін бағалаудан курсанттармен бірлескен бағалауға көшу.

Тәжірибеге бағытталған технологиялардың көмегімен құрылған білім беру процесі курсанттар оқып жатқан оқу құқықтық пәндерін олардың болашақ мамандығына жақындатуға көмектеседі, сондай-ақ болашақ офицерлердің бәсекеге қабілеттілігін мақсатты қалыптастыру үшін қажетті жағдайлар жасауға ықпал етеді. Білім алушылар кез келген әрекетті оқулықтар мен сызбалар бойынша емес, оның қарапайым формаларына тікелей қосады. Осыған сәйкес тәжірибе алу дәстүрлі дидактикалық «білім – білік – дағды» триадасы аясында білім алушыларда практикалық дағдылар мен машықтарды қалыптастыру жолымен жүзеге асырылады [5, 182 б].

Тәжірибеге бағытталған білім беру технологиялары:

- жүйелік ойлауды қалыптастыру;
- мәселелерді шешу жолдарын іздеу бойынша пікірталас режимінде білім алушыларда командада жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыруға;
- өз бетінше ойлау қабілетін дамытуға ықпал етеді;
- мәселелерді бөлектеуге және талдауға;
- мәселелерді шешуде жүйелік тәсілді қолдану;
- мамандыққа деген қызығушылықты ояту;
- шығармашылық қабілетін дамыту;
- идеяларды құру;
- негізгі пәндерді оқытуды нақты практикалық міндеттерді шешуге бағытталған бейіндік пәндерді оқумен біріктіру;
- әртүрлі қызмет түрлерінде ерекше қабілеттері бар болашақ көшбасшылар мен мамандарды анықтау.

Тәжірибеге бағытталған технологиялар білім алушылардың жан-жақты дамуына қажетті жағдайларды қамтамасыз ету үшін білім беру бағытын, сондай-ақ ақпарат берудің әдістері мен нысандарын таңдауда еркіндікті қамтамасыз етеді. Бұл технологияның басты

артықшылықтарының бірі – бұл құрылымдарды қайта құруда және кәсіби оқытудың мазмұнында икемді.

Тәжірибеге бағытталған технологиялар жүйесін іске асыру екі компоненттен тұрады: теориялық, әртүрлі белсенді практикалық әдістермен бірге кәсіби пәндерді біріктіретін және тәжірибе арқылы білім алушылардың болашақ кәсіби салаға кіруін қамтамасыз ететін оқу-практикалық.

Оқытудың ең танымал практикалық әдістерін жаттығулар, зертханалық жұмыстар, зерттеу жұмыстары, жоба әдісі, пікірталас әдісі, дидактикалық ойындар, кейс-әдіс, ми шабуылы, дөңгелек үстел деп бөлуге болады.

Қорытынды. Қорытындылай келе, тәжірибеге бағытталған технологиялар білім берудегі маңызды элемент деп қорытынды жасауға болады. Олар жоғары білікті және жан-жақты дамыған кәсіби мамандарды шығаруға мүмкіндік береді. Тәжірибеге бағытталған технологияларды жүзеге асыру барысында оқытушы практикалық әдістерді таңдай алады. Бірақ қандай әдіс таңдалмаса да, ол оқу процесін оның сабақтары қызықты және есте қаларлық етіп ұйымдастыруы керек. Дұрыс ұйымдастырылған оқу процесі білім сапасын арттыруға тікелей әсер етеді. Білім алушыларда біліктілік, білім қалыптасады және кәсіби қызмет үшін қажетті тәжірибе жинақталады.

Қорытындысында мынадай тұжырымдар жасауға болады:

1. Жас полиция қызметкерінің қалыптасуындағы жетекші күш – тәрбие. Жаңа жүйе үшін уақыт рухына жауап беретін өзіндік әдіснамалық негіздер, міндеттер, бағыттар қажет. Білім берудің тұтас жүйесінің идеялық негіздерін, идеялық өзегін анықтау және әзірлеу мәселесі ведомстволық білім беру жүйесінде өте маңызды;

2. Рухани адамгершілік тәрбие жалпыадамзаттық, ұлттық-этникалық, жеке-гуманистік құндылықтар деңгейінде адамзат мәдениетінің ең жақсы үлгілері мен тәжірибелерін игеру үшін адамгершілік-құндылық тұжырымдамасын

қалыптастыруды қамтиды. Полицияның кәсіби құқықтық мәдениетін арттыру мәселелері маңызды. Полиция мәдениетінің табиғаты мен құндылық бағдары әлеуметтік ортамен, белгілі бір мемлекеттің механизміндегі полицияның орны мен рөлімен тығыз байланысты;

3. Полицей кәсібінің имиджі мен беделіне ерекше назар аудару қажет деп ойлаймыз. Қоғамды демократияландыру деңгейі неғұрлым жоғары болса, полицияның алдында әлеуметтік міндеттер соғұрлым көп болады. Осыған байланысты біз кейбір ғалымдардың қазіргі құқықтық мемлекетте полиция әлеуметтік орган ретінде деген пікірін ескеруге лайық деп санаймыз;

4. Полиция қызметіне әлеуметтік бақылауды жүзеге асыру тетігінде бұқаралық ақпарат құралдарына ерекше

назар аудару керек деп ойлаймыз. Бұқаралық ақпарат құралдары қоғамдық пікірді білдіретінін және қоғамның қорғаушысы болатындығын ескеру қажет;

5. Қазақстан Республикасы ішкі істер органдарының қызметкерлерінен жоғары білікті қызметкерлерді дайындау үшін қазіргі білім беру процесінің басты талабы – алған білімдерін іс жүзінде қолдану мүмкіндігі. Сондықтан оқу процесін білім алушылар теорияны игеріп қана қоймай, сонымен қатар, алған білімдерін кәсіби қызметте сәтті қолдана алатындай етіп ұйымдастырған жөн. Осы мақсатта білім беру ортасына негізі іс-әрекеттік тәсіл болып табылатын практикаға бағытталған оқытуды көбірек енгізу қажет деп санаймыз.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі:

1. «Жаңа жағдайдағы Қазақстан: іс-қимыл кезеңі», Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына жолдауы (1 қыркүйек 2020ж.) <http://akorda.kz> <http://akorda.kz>
2. Қазақстан полициясының сервистік моделі: пайым және перспективалар//<http://poilsia.kz/qazakztan-politsiyasynyng-serbistik-modeli-pajym-zhane-perspektibalar>
3. Хальзов В.И., Силкин Н.Н. Педагогика в правоохранительной системе / под общ.ред. В.П.Сальникова. - СПб.:Фонд «Университет», 2001. – Б. 30.
4. Кузнецов С.А. Большой толковый словарь русского языка. – СПб.: Норинт, 1998.
5. Мещерякова И.С. «Профессионально-личностное становление студентов – будущих юристов в условиях практико-ориентированного обучения»: диссертация кандидата педагогических наук: Воронеж.гос. ун-т. – Воронеж, 2009. - 182 б.

Автор туралы мәлімет

Ибраева Айгул Қасымбекқызы – Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының жалпы заң пәндері кафедрасының бастығы, з.ғ.к., полиция полковнигі.

Ибраева Айгул Қасымбековна – начальник кафедры общеюридических дисциплин Актыубинского юридического института имени М.Букуенбаева Министерства внутренних дел Республики Казахстан, к.ю.н., полковник полиции.

Ibraeva Aigul Kasymbekovna – Head of the Department of General Legal Disciplines of the Aktobe Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after M. Bukenbaev, Ph.D., police Colonel Lieutenant Colonel of Police.

Каирбаев Ж.К.¹

¹Актюбинский юридический институт МВД Республики Казахстан
им. М. Букенбаева

ВАЖНОСТЬ ВКЛЮЧЕНИЯ В ТРЕНИРОВОЧНЫЙ ПРОЦЕСС ЗАНЯТИЙ С ОТЯГОЩЕНИЯМИ

В данной статье, вкратце говорится о важности включения в тренировочный процесс спортсменов занятий с отягощениями или снарядами, но и для укрепления и улучшения здоровья в целом для всех людей.

Тренировки с отягощением могут помочь улучшить свое здоровье и физическую форму. С помощью силовых тренировок можно изменить состав своего тела, то есть уменьшить жировую прослойку тела, улучшить кардио, улучшить психическое здоровье и просто получить удовольствие.

Ключевые слова: спортсмен, тренировки с отягощениями, снаряды, упражнения, мышцы, здоровье, сила, ловкость, выносливость.

ҚАРСЫЛЫҚТЫ ЖАТТЫҒУЛАРДЫ ОҚУ ПРОЦЕСІНЕ ҚОСУДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Бұл мақалада спортшылардың жаттығу процесіне салмақпен немесе снарядтармен айналысудың маңыздылығы, сонымен қатар барлық адамдар үшін денсаулықты нығайту және жақсарту туралы қысқаша айтылады. Күш жаттығулары арқылы сіз дененіздің құрамын өзгерте аласыз, яғни дененің май қабатын азайтып, кардионы жақсартып аласыз, психикалық денсаулықты жақсартып аласыз және жай ғана рахат аласыз.

Салмақ жаттығулары сіздің денсаулығыңыз бен фитнесіңізді жақсартуға көмектеседі.

Түйін сөздер: спортшы, қарсылық жаттығулары, снарядтар, жаттығулар, бұлшықеттер, денсаулық, күш, ептілік, төзімділік.

THE IMPORTANCE OF INCLUDING WEIGHT TRAINING IN THE TRAINING PROCESS

This article briefly talks about the importance of including exercises with weights or projectiles in the training process of athletes, but also for strengthening and improving health in general for all people.

Weight training can help improve your health and fitness. With the help of strength training, you can change your body composition, that is, reduce body fat, improve cardio, improve mental health and just have fun.

Keywords: athlete, weight training, projectiles, exercises, muscles, health, strength, agility, endurance.

Тренировка с отягощением включает в себя любой тип упражнений, в которых ваши мышцы должны преодолевать какую-то противодействующую силу, будь то оборудование (например, гантели, гири или эспандеры) или даже просто собственный вес. Некоторые типы тренировок могут помочь стать сильнее, в то время как другие помогут улучшить мышечную выносливость, скорость, ловкость, мощь или реакцию.

Тренировки с отягощением могут помочь улучшить свое здоровье и физическую форму. С помощью силовых тренировок можно изменить состав своего тела, то есть уменьшить жировую прослойку тела, улучшить кардио, улучшить психическое здоровье и просто получить удовольствие. Вот наиболее заметные преимущества, которые вы увидите от тренировок с отягощением:

1) Укрепляется сердечно-сосудистая система, а также костная структура

тела. Менее часа подъема тяжестей в неделю может снизить риск сердечного приступа или инсульта на 40-70%. Более того, упражнения с весами улучшают плотность костей и предотвращают потерю костной массы, что является ключевым фактором в предотвращении возрастных переломов в будущем;

2) Снизится риск получения травмы. Более сильные мышцы – это не просто дополнительная сила и мощь. Тренировки с отягощением на самом деле повышают гибкость связок и способствуют поддержанию баланса между мышцами, что помогает избежать распространенных травм, связанных с движением.

3) Увеличение мышечной массы. По мнению экспертов, если одна из целей в фитнесе состоит в том, чтобы одновременно похудеть и набрать мышечную массу, то добавление силовых тренировок к вашей программе тренировок имеет важное значение. Нарастивать мышцы довольно сложно. И хорошие новости для новичков: чем меньше у вас опыта, тем быстрее вы добьетесь результатов. По сути, вы увидите удовлетворительные изменения в составе вашего тела (сколько у вас мышц по сравнению с жиром) сразу после того, как приступите к программе тренировок с отягощением. Для более продвинутых спортсменов ключом к успеху является согласованность с тренировками и дальнейшее совершенствование своего тела. Это может означать поднятие тяжестей, работу в разных темпах или увеличение объема повторений или уровня интенсивности на регулярной основе;

4) Поможет улучшить психическое здоровье. Хотя улучшение состава тела, защита сердца и костей, а также предотвращение травм, очевидно, являются достойными причинами для начала тренировок с отягощением, самое большое, возможно, самое важное преимущество менее материально. Согласно некоторым исследованиям по психиатрии, у людей с депрессией от легкой до умеренной степени тяжести, которые тренировались с

сопротивлением не менее двух дней в неделю, симптомы значительно уменьшились. А у людей, у которых не отмечалась депрессия, одна тренировка означала существенный подъем настроения.

Тренировки с отягощениями позволяют быстро укрепить мышцы всего тела и улучшить телосложение. Они рекомендованы для продвинутых спортсменов, так как предстоит делать упражнения с грузом. Тренировки полезны для сердца, суставов и кровообращения. Повторяющиеся упражнения активируют лимфоток, усиливают кровообращение. Подобные занятия спортом замедляют процесс старения. Подбирать упражнения нужно в соответствии с состоянием своего организма. Для занимающимися ударными видами спорта характерен физически крепкий организм.

Современные тренировочные методики постоянно совершенствуются для повышения результативности и эффективности подготовки спортсменов. В ударных видах единоборств, таких как бокс, кикбоксинг, тхэквондо и другие, занятия с отягощениями и снарядами становятся все более популярными благодаря своей уникальной способности улучшать физическую подготовку, технику, а также психологическую устойчивость спортсменов. В этой статье мы рассмотрим влияние занятий с отягощениями и снарядами на спортсменов в ударных видах единоборств и вкратце разберем методы оптимизации тренировочного процесса для достижения наилучших результатов.

Одним из основных преимуществ занятий с отягощениями является возможность увеличения силы и выносливости спортсменов. Использование гантелей, гирь, анкерных и других отягощений позволяет увеличить нагрузку на мышцы, что способствует их укреплению и развитию. В ударных видах единоборств, где сила и выносливость играют важную роль, это особенно важно для достижения высоких результатов на соревнованиях.

Тренировки с снарядами, такими как боксерские мешки, макивары, пневматические мишени и другие, позволяют спортсменам совершенствовать свою технику и точность ударов. Практика ударов по мешку помогает улучшить координацию движений, скорость и силу ударов, а также развивает реакцию и чувство дистанции. Это позволяет спортсменам эффективнее выполнять технически сложные приемы и повышает их конкурентоспособность на ринге. Занятия с отягощениями и снарядами помогают спортсменам преодолеть психологические барьеры и повысить уверенность в себе. Регулярная практика и достижение результатов на тренировках с отягощениями способствуют укреплению самооценки спортсменов и повышению их мотивации к достижению новых высот.

Правильно организованные тренировки с отягощениями и снарядами помогают предотвратить травмы у спортсменов. Укрепление мышц, сухожилий и суставов позволяет спортсменам быть более устойчивыми к травмам и снижает риск получения повреждений во время тренировок и соревнований. Это особенно важно в ударных видах единоборств, где интенсивность тренировок высока и риск получения травм значительно возрастает.

Необходимо строго контролировать интенсивность и объем тренировок, чтобы избежать перетренировки и травм. Регулярные периоды отдыха и восстановления помогают спортсменам восстанавливать силы и предотвращать переутомление. Правильное сочетание силовых и технических упражнений это есть, оптимальный тренировочный процесс включающий в себя сочетание силовых и технических упражнений. Силовые тренировки помогают увеличить силу и выносливость, а технические упражнения позволяют улучшить технику выполнения приемов. Правильное сочетание этих аспектов позволяет спортсменам развивать комплексные навыки, необходимые для успешного выступления на соревнованиях.

Тренировочная программа должна регулярно адаптироваться в соответствии с индивидуальными потребностями и достижениями спортсмена. Это позволяет учитывать его физическую форму, прогресс в тренировках и корректировать нагрузки в зависимости от поставленных целей.

Важно также учитывать здоровье и физическое состояние спортсмена при планировании тренировочного процесса. Регулярные медицинские обследования и консультации с тренером или врачом помогают предотвратить возможные проблемы со здоровьем и своевременно реагировать на них.

Регулярные разнонаправленные продолжительные тренировки – основа успеха.

Силовая часть тренировочного процесса – база бойца. Значительную часть тренировок занимают именно силовые упражнения. Физическая сила позволяет спортсмену быть мощным, резким и быстрым. Также во время тренировки с отягощениями повышается его выносливость, что положительно сказывается в спаррингах, происходит повышение интенсивности движений и их амплитуды. Гармоничное развитие мышечной системы подразумевает систематические тренировки бойцов в тренажерном зале. Работа со снарядами и тренажерами присутствуют в программах тренировок у всех спортсменов ударных видов спорта. Эта работа позволяет достигнуть больших результатов как в ударной технике, так и в борьбе. Мощные мышцы рук, ног, спины и ягодиц позволяют противостоять и побеждать соперников как в своей весовой категории, так и категорией выше.

И в заключении, хотелось бы сказать, что занятия с отягощениями и снарядами играют важную роль в подготовке спортсменов ударных видов единоборств. Методы тренировок с использованием отягощений и снарядов способствуют улучшению физической подготовки, техники выполнения приемов, а также психологической устойчивости спортсменов. Однако для достижения

максимальных результатов необходимо учитывать не только физические аспекты тренировочного процесса, но и психологические и индивидуальные особенности каждого спортсмена. Исследования и анализы в области занятий с отягощениями и снарядами помогают лучше понять влияние этих методов на подготовку спортсменов. Они позволяют разрабатывать инновационные программы тренировок, учитывая последние научные данные и передовые технологии, а также индивидуальные особенности каждого спортсмена. Перспективы развития включают в себя интеграцию новых тех-

нологий, разработку индивидуальных программ тренировок и совершенствование методов анализа и оценки результатов тренировок. Это позволит спортсменам добиваться еще более высоких результатов и представлять ударные виды единоборств на мировом уровне.

Таким образом, занятия с отягощениями и снарядами остаются неотъемлемой частью тренировочного процесса в ударных видах единоборств, и их эффективное использование помогает спортсменам достигать выдающихся результатов и преодолевать собственные границы.

Список использованных источников:

1. Зимкин Н.В. Физиологическая характеристика особенностей адаптации двигательного аппарата к разным видам деятельности. IV Всесоюз. симпоз. по физиол. пробл. адаптации (Таллин, 1984).
2. Матвеев Л.П. Основы общей теории спорта и системы подготовки спортсменов. К.: Олимп. лит., 1999.
3. Платонов В.Н. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте: учеб. для студ. вузов физ. воспитания и спорта. К.: Олимп. лит., 1997.
4. Ю.В. Дальниченко, А.А. Прудник, Анатомия силовых упражнений с дополненной реальностью – Москва: издательство АСТ, 2021. – 160 с.
5. И. Катков, Силовые тренировки для любителей. 406 с.

Сведения об авторе

Каирбаев Жарас Каирбаевич – старший преподаватель кафедры физической подготовки Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан имени М.Букенбаева, майор полиции.

Қаирбаев Жарас Қаирбайұлы – Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының дене шынықтыру кафедрасының аға оқытушысы, полиция майоры.

Kairbayev Zharas Kairbayevich – Senior lecturer at the Department of Physical Training of the Aktobe Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after M. Bukenbayev, police major.

Салимов А.А.¹¹Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты, Ақтөбе, Қазақстан Республикасы

СЕРВИСТІК ПОЛИЦИЯДАҒЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ КОММУНИКАЦИЯ

Мақала бұқаралық ақпарат құралдарының ішкі істер органдары қызметкерінің имиджін қалыптастыру мәселесіне арналған. Қазіргі заманғы бұқаралық ақпарат құралдары үлкен ресурстарға ие бола отырып, белгілі бір басымдықтарды белгілеп, стереотиптерді қалыптастыра отырып, қоғамдық пікірдің қалыптасуына әсер ете алады. Олар ішкі істер органдарының қызметін жариялауға ерекше назар аударады. Қоғамның құқық қорғау органдарына деген көзқарасына әсер ететін негізгі факторлардың бірі – полиция қызметкерінің оң имиджі. ПО-ның азаматтармен қарым-қатынасындағы ақпараттық ашықтық ПО жұмысының нәтижелерін және шынайы сипатта болуы, ғылыми және әдістемелік тұрғыдан қамтамасыз етілуі және ПО имиджін арттыру үшін жұмыс істеуі тиіс өзекті әлеуметтік проблемаларды жария етуді көздейді. Азаматтардың полиция жұмысының нәтижелілігіне деген сенімі олардың сенімін арттырады, полиция жұмысында қоғамдық қолдауды қамтамасыз етеді, оның тиімділігі мен жеделдігіне және қылмыс деңгейін төмендетуге ықпал етеді.

Түйінді сөздер: полиция қызметкері, ішкі істер органдары, бұқаралық ақпарат құралдары, имидж.

ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ КОММУНИКАЦИЯ В СЕРВИСНОЙ ПОЛИЦИИ

Статья посвящена вопросу формирования имиджа сотрудника органов внутренних дел средствами массовой информации. Современные СМИ, обладая огромными ресурсами, способны влиять на формирование общественного мнения, расставляя определенные приоритеты и формируя стереотипы. Особое внимание они уделяют освещению деятельности органов внутренних дел. Одним из ключевых факторов, влияющих на отношение общества к правоохранительным органам, является положительный имидж сотрудника полиции. Информационная открытость во взаимоотношениях ОВД с гражданами предполагает освещение результатов работы ОВД и насущных социальных проблем, которое должно носить достоверный характер, быть научно и методически обеспеченными и работать на повышение имиджа ОВД. Уверенность граждан в результативности работы полиции повышает их доверие, обеспечивает общественную поддержку в работе полиции, способствуя ее эффективности и оперативности и снижению уровня преступности.

Ключевые слова: сотрудник полиции, органы внутренних дел, средства массовой информации, имидж.

PSYCHOLOGICAL COMMUNICATION IN THE SERVICE POLICE

The article is devoted to the formation of the image of an employee of the internal affairs bodies by the mass media. Modern media, with huge resources, are able to influence the formation of public opinion by setting certain priorities and forming stereotypes. They pay special attention to the coverage of the activities of the internal affairs bodies. One of the key factors influencing the attitude of society towards law enforcement agencies is the positive image of a police officer. Information openness in the relations of the Department of Internal Affairs with citizens implies coverage of the results of the work of the Department of Internal Affairs and pressing social problems, which should be reliable, scientifically and methodically secured and work to improve the image of the Department of Internal Affairs. Citizens' confidence in the

effectiveness of the police increases their trust, provides public support for the work of the police, contributing to its effectiveness and efficiency and reducing crime.

Keywords: police officer, internal affairs agencies, mass media, image.

Ақпараттық қарқыны белең алған кезде Ел Президенті «Жұртқа жақын полиция қағидатын» ұстануды тапсырды. Осы ретте ақпараттық қолжетімділік пен қылмыстардың алдын алу мақсатында атқарылып жатқан жұмыстар туралы жариялауда әлеуметтік желідегі белсенділік арқылы тұрғындарға бір қадам жақын болу мақсаты қойылды.

Ұзақ уақыт бойы қазіргі қоғам ақпараттық болып саналады, ал адамның өмірі мен қызметінің әр саласы бұқаралық ақпарат құралдарымен (БАҚ) жарияланады. Бұқаралық ақпарат құралдары үлкен ресурстарға ие бола отырып, қоғамға әсер ете алады, қоғамдық пікір қалыптастырады, белгілі бір басымдықтар қояды және стереотиптер қалыптастырады. БАҚ әлеуметтік институттардың қызметін, әсіресе ішкі істер органдарына қатысты жариялауға ерекше назар аударады. Бұл, ең алдымен, полицияның қызметі жеке және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге, халықты қылмыстық сипаттағы түрлі қауіптерден қорғауға бағытталғандығына байланысты. Өз қызметін тиімді жүзеге асыру үшін полиция қызметкерлері азаматтардың қолдауына ие болып, әртүрлі тәсілдермен қалыптасатын қоғамдық сенімді қамтамасыз етуі қажет. Қоғамның ПО-ға қатынасына әсер ететін негізгі факторлардың бірі – полицияның оң имиджі.

ПО қызметінің негізгі қағидаттарының бірі ашықтық пен жариялылық болып табылады. Ішкі істер органдарына қызметкерлер мен бөлімшелердің қызметін ақпараттық қолдауға қатысуға нұсқау беретін әртүрлі нормативтік-құқықтық актілер бар.

Қоғамның ПО қызметі туралы идеялары осы органмен тікелей және жанама өзара іс-қимылдың арқасында қалыптасады. Әлеуметтанулық зерттеулерге сәйкес, Қазақстан Республикасының азаматтарының 60%-ы үшін полиция

туралы пікір қалыптастырудың негізгі көзі БАҚ болып табылады. Полиция қызметі мен құқық қорғау органдарының қызметкерлері туралы халықтың әртүрлі сауалнамаларының нәтижелері халықтың полицияға деген көзқарасының әлеуметтік-психологиялық фоны тым қолайлы емес екенін және көп жағдайда тітіркену мен агрессиямен сипатталатынын көрсетеді.

2016 жылы өткізілген нәтижелер бойынша сауалнамаға қатысқан азаматтардың 33%-ы полиция қызметкерлерінің заңды бұзуына наразылық білдірді және 21%-ы полиция қызметкерлерінің заңсыз әрекеттерінің құрбаны болудан қорқады, ал респонденттердің 23%-ы бүкіл құқық қорғау жүйесінің тиімсіз жұмыс істеуіне наразы. Қазақстан Республикасы полициясына қатысты теріс бағалаулардың ішінде кәсіпқойлық емес және өзінің тікелей міндеттеріне немқұрайлы қарау, сыбайлас жемқорлық, бопсалау, пара беру, сөз байланыстыру сияқты қасиеттер бірінші орынға шығады.

2016 жылғы мәліметтермен салыстырғанда, 2020 жылы қазақстандықтардың сауалнамасы халықтың құқық қорғау органдарының қызметкерлеріне деген көзқарасының өзгергенін көрсетеді, мұнда бұқаралық аудиторияның санасында полицияның оң имиджін қалыптастыру үрдісі бар. Сонымен, респонденттер полиция қызметкерлеріне қатысты батылдық, достық, сыпайылық, сауаттылық сияқты сипаттамаларды ажыратады.

Қазақстан халқының құқық қорғау органдарының қызметкерлеріне және олардың қызметіне деген мұндай қарамақайшы көзқарасы, ең алдымен, қате, сәйкес келмейтін және дұрыс емес ақпаратпен, бұқаралық ақпарат құралдарында жарияланған, олар көбінесе оқырмандарды сенсациялық фактілермен

тартуға деген ұмтылысында полицияның жетістіктерін теңестіреді, жеке қызметкерлердің лайықсыз мінез-құлқы мен олардың заңсыз әрекеттері туралы хабарлайды, көркем әдебиет пен кинода қызметкердің карикатуралық бейнесін көрсетеді полиция, осылайша, бүкіл ведомствоны теріс жағынан көрсете отырып және полицияның әлеуметтік институт ретіндегі теріс медиа имиджін қалыптастыра отырып. Нәтижесінде бұқаралық санада қалыптасқан ПО-ның осындай қолайсыз бейнесі полиция қызметкерлерінің азаматтармен тиімді ынтымақтастығына, олардың тарапынан сенім мен қолдаудың өсуіне кедергі келтіреді.

Осылайша, ПО-ның оң имиджі мен беделі екі негізгі компоненттен тұрады: 1) полицияның нақты жұмысы; 2) ПО қызметкерлерінің медиалық бейнесі. Осыған байланысты қазіргі уақытта өзекті міндет азаматтардың санасында ПО-ның оң имиджін қалыптастыру, құқық қорғау органдарының рөлі туралы қоғамдық пікірді жақсарту болып табылады[1].

Соңғы уақытта ПО мен БАҚ арасындағы қарым-қатынас оң бағытта белсенді дамып келеді. БАҚ-ның құқықтық тақырыпқа, адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын сақтау мәселелеріне, ішкі істер органдарының қоғамдағы рөліне және т.б. белсенді қызығушылығын атап өтуге болады. Биліктің төртінші тармағы болып табылатын БАҚ – белгілі бір ақпаратты кеңінен тарату мүмкіндігі ғана емес, сонымен бірге саясат, құқық, мемлекет пен азаматтардың қарым-қатынасы. Бұл сала белсенді үгіт-насихат жүргізу арқылы қоғамдық санаға әсер етуі мүмкін. Осыған орай Полиция мен БАҚ-тың тығыз байланысы халықтың полиция қызметіне деген оң пікірін туғызу үшін, сондай-ақ өз қызметін адам атқарып, көзге түскен қызметкерлерді жариялау, ол да азаматтардың соның ішінде, жастардың Отанға деген сүйіспеншілігін ояту болып есептеледі.

ПО-ның сервистік модельге көшуі шеңберінде жұмыстың нысандары ғана емес, сонымен қатар, БАҚ-пен, өзге де коммуникативтік қызметтермен өзара іс-қимыл әдістері де жетілдірілуі тиіс екені сөзсіз. Бүгінгі таңда халықтың полицияға деген сенім деңгейін арттыруға бағытталған үлкен жұмыс жүргізілуде. Сондықтан ПМ ресми сайттарында да, ведомстволық әлеуметтік аккаунттарда да, газет-журналдардың, радио мен телебағдарламалардың диалог алаңдарында да жасалған қадамдардың тиісті ақпараттық жариялануын табуы өте маңызды.

Бұқаралық ақпарат құралдары (БАҚ) көбінесе биліктің төртінші тармағы деп аталады, бұл біздің ойымызша өте орынды. БАҚ белгілі бір ақпаратты кеңінен тарату мүмкіндігіне ие болып қана қоймай, саясат, құқық, мемлекет пен азаматтардың қарым-қатынасы және т.б. саласында белсенді үгіт-насихат жүргізу арқылы қоғамдық санаға әсер ете алады.

Осыған байланысты құқық қорғау қызметі саласында БАҚ-пен тиімді өзара іс-қимыл маңызды міндетке айналады, оны шешпей құқық бұзушылықтың алдын алу, құқықтық білім беру және тәрбиелеу саласында табысқа жету мүмкін емес.

Мысалы, ішкі істер органдарын жаңғырту жөніндегі жол картасы халықпен жұмыстың жаңа форматтарын нақты айқындайды, бұл, атап айтқанда, құқық қорғау органдары мен БАҚ-тың өзара іс-қимылы жөніндегі шетелдік тәжірибені зерделеуді, ПО имиджін арттыру жөніндегі медиа-жоспарларды әзірлеуді, жұртшылықтың полицияны оң қабылдауын қалыптастыру жөнінде ақпараттық жұмыс жүргізуді, сыни жарияланымдарға жедел ден қою алгоритмдерін әзірлеуді болжайды. БАҚ, бақ және интернет-ресурстардағы жарияланымдардың мониторингі [2].

Айта кету керек, соңғы уақытта құқық қорғау органдары мен БАҚ арасындағы қарым-қатынас оң бағытта белсенді дамып келеді. Сонымен,

журналистердің құқықтық тақырыптарға, адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын сақтау мәселелеріне, қоғамдағы құқық қорғау органдарының рөліне және т.б. белсенді қызығушылығын атап өтуге болады.

Сонымен қатар, диалогтың тараптары әрқашан бір-бірінің мінез-құлқына риза бола бермейді. БАҚ өкілдері құқық қорғау органдарының қызметін жариялау кезінде журналистерде туындайтын бірқатар қиындықтар туралы жиі айтады, бұл олардың пікірінше, құқық қорғау жүйесінің ашықтығы мен ашықтығының жеткіліксіздігімен байланысты. Құқық қорғау органдарының қызметкерлері өз кезегінде журналистерді құқық қорғау қызметі туралы жарияланымдарда көрінетін біржақтылық және қабілетсіздік үшін айыптайды.

Құқық қорғау органдары да, бұқаралық ақпарат құралдары да өзара әрекеттесуге тартылатынын мойындау керек. Біріншілері БАҚ-ты өздерінің беделін көтеру үшін, сондай-ақ жедел-профилактикалық іс-шараларды іске асыру кезінде, қылмыскерлерді іздестіру, азаматтардың құқықтық сауаттылық деңгейін арттыру үшін халықты қолдау үшін пайдалануға тырысады. Екіншісі құқық қорғау органдарынан сенімді және қызықты ақпарат көзін көреді

Осыған байланысты құқық қорғау қызметін де, бұқаралық ақпарат құралдарының қызметін де құқықтық реттеудің сапасын қамтамасыз ету проблемасы маңызды мәнге ие.

Қоғам өміріндегі құрылымдар, сондай-ақ мемлекеттің маңызды әлеуметтік институты ретінде олардың беделін нығайту. Алайда ПО қызметкерінің медиа бейнесін қалыптастыру кезінде үш негізгі функция қатысады:

- ақпараттық функция БАҚ-та ағымдағы жағдай мен қоғамдық процестер туралы өзекті ақпаратты ұсынудан тұрады;

- коммуникативті қоғамдағы қалыптасқан жағдай және өмірдің әртүрлі салаларында болып жатқан процестер

туралы ақпаратты БАҚ-та талқылауға бағытталған;

- идеологиялық (прагматикалық) функция-бұқаралық ақпарат құралдарының жалпы қоғамның да, жеке әлеуметтік топтардың да қоғамдық пікірін білдіру және қалыптастыру қабілеті.

Осы үш функцияның қайсысы басым болатыны БАҚ иесінің ұстанымына, оның уәждеріне, аудиторияның сұраныстарына және олардың мәдени деңгейіне, ел Үкіметінің ақпараттық саясатына және т.б. байланысты. Осыған байланысты, бұқаралық ақпарат құралдарында орналастырылған барлық ақпарат оң (ұйым немесе белгілі бір тұлға қызметінің оң имиджін қалыптастыруға немесе нығайтуға ықпал етеді), теріс (ұйым немесе белгілі бір тұлға қызметінің имиджіне зиян келтіреді) және бейтарап (ұйымның немесе белгілі бір тұлғаның бар екендігі туралы хабарлайды, олардың қызметінің ерекшеліктерін сипаттайды, түсіндіреді немесе түсіндіреді) болып бөлінеді. Эмоционалды боялған бағалауға жүгінбестен проблемалар) [3].

Имиджді құру кезінде әрдайым шындықты көрсете бермейтін, осылайша бүкіл ПМ жүйесінің имиджіне зиян келтіретін және стереотиптерді тудыратын шындық пен құрылған имидж арасында кері байланыс болады. Бұл, біріншіден, БАҚ-та полиция қызметкерлерінің нақты қызметін бұрмалайтын бейнелер жиі жасалатындығына байланысты. Сондықтан, ПО-ның нақты әрекеттеріне тап болған адамдар нақты және теледидар нұсқаларын көрсетуде сәйкессіздіктерге тап болады. Осыған байланысты Ресей ПМ құрылымының имиджі ойдан шығарылған көркем кейіпкерлер мен кино кейіпкерлері тұрғысынан емес, адамның және азаматтың өмірін, денсаулығын, құқықтары мен бостандықтарын қорғауды, қоғамдық тәртіп пен меншікті қорғауды, қоғамдық қауіпсіздікті және қылмысқа қарсы тұруды қамтамасыз ететін әлеуметтік институт ретінде ашылуы керек.

Құқық қорғау органдары қызметінің нәтижелері және әртүрлі қызметтердің қызметкерлері, олардың өмірбаяндары мен жетістіктері туралы материалдарды беру нысаны брифингтер, Сенім телефондары, сұхбаттар болуы мүмкін.

Екіншіден, полицияның оң имиджін құруға қолданыстағы саяси биліктің әртүрлі оппозицияларын қолдайтын аудиторияға немесе заңды бұзуға бейім топтарға бағытталған бұқаралық ақпарат құралдары кедергі келтіреді. Бұл жағдайда құқық қорғау қызметінің динамикасы мен тиімділігіне қарамастан, мұндай бақ тек полицияның теріс имиджін сынауға және құруға бағытталатын болады.

Осылайша, қоғамдық санада бір-біріне қайшы келетін екі образ – ПО қызметкерлерінің стереотипі қалыптасты. Бір жағынан, кеңес заманында қалыптасқан милиционердің қаһармандық бейнелері, екінші жағынан, қазіргі заманғы бұқаралық ақпарат құралдары қалыптастырған күрт теріс және сыни медиа бейнелері.

Полиция қызметін сыни бағалау және құқық қорғау органдарының қызметкерлеріне деген теріс көзқарас

көбінесе азаматтардың өмірлік тәжірибесіне емес, қоғамда қалыптасқан стереотиптер мен бұқаралық ақпарат құралдары құрған идеяларға негізделеді, олар көбінесе нақты негіздемелерге ие емес. Бұқаралық ақпарат құралдары полиция қызметкерлеріне әлеуметтік, психологиялық, эстетикалық, этикалық және моральдық қасиеттер бере отырып, азаматтардың санасында әрдайым шындыққа сәйкес келмейтін белгілі бір бейнені жасайды.

Құқық қорғау органдары қызметкерлерінің оң имиджін қалыптастыру мақсатында ПО қызметін және жекелеген қызметкерлердің өмірбаяндарын тікелей жариялаудан басқа, БАҚ-та ПО-ның ақпараттық ашықтық дәрежесі, олардың БАҚ-пен өзара іс-қимыл жасау әдістері мен нысандары туралы ақпарат жариялануы тиіс[4].

Құқық қорғау органдарының азаматтармен қарым-қатынасындағы ақпараттық ашықтық ПО жұмысының нәтижелерін және шынайы, ғылыми және әдістемелік қамтамасыз етілуі және ПО имиджін арттыру үшін жұмыс істеуі тиіс өзекті әлеуметтік проблемаларды жария етуді көздейді.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі:

1. Лыков А.Ф. Казахстанский полицейский: духовное богатство, моральная чистота, физическое совершенство. Пособие для руководителей ОВД, сотрудников воспитательно-кадровых аппаратов и слушателей УЗ МВД РК. – Алматы: Данекер, 2003. – 36 с.;
2. Добросклонская Т.Г. Медиалингвистика: системный подход к изучению языка СМИ (современная английская медиаречь): Учебное пособие. М.: Флинта, 2008. 213 с.
3. Зеленый В.А., Куребаев Е.А. Профессиональная этика и эстетическая культура сотрудников органов внутренних дел: Учебно-методический комплекс / Под общ.ред.О.К.Биктасова. – Семипалатинск: СЮК МВД РК, 2004. – 260 с.;
4. Тимко С. А., Урусов А. А. Некоторые возможности формирования общественного мнения о деятельности органов внутренних дел // Психопедагогика в правоохранительных органах. 2008. № 1. Б. 79. senior lecturer of the Department of Professional Psychological Training and Management of the Department of Internal Affairs of the Aktobe Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after M.Bukenbayev, police Lieutenant Colonel.

Автор туралы мәлімет

Салимов Алмат Абатұлы – Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының кәсіби-психологиялық даярлық және ПО басқару кафедрасының аға оқытушысы, полиция подполковнигі.

Салимов Алмат Абатович – старший преподаватель кафедры профессионально-психологической подготовки и управления ОВД Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан им. М.Букенбаева, подполковник полиции.

Salimov Almat Abatovich – senior lecturer of the Department of Professional Psychological Training and Management of the Department of Internal Affairs of the Aktobe Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after M.Bukenbayev, police Lieutenant Colonel. e-mail: Almat.salimov@mail.ru)

Такетова К.Д.¹

¹Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты,
Ақтөбе, Қазақстан Республикасы

ІШКІ ІСТЕР ОРГАНДАРЫ ҚЫЗМЕТКЕРІНІҢ ХАЛЫҚПЕН ӨЗАРА ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСЫ КЕЗІНДЕГІ ПСИХОЛОГИЯ ЖӘНЕ КОММУНИКАЦИЯ

Мақалада автор коммуникативті мінез-құлықтың ерекшеліктері, мақсаттары, принциптері, жақтары және басқа теориялық ережелері және басқа ғалымдар жүргізген зерттеулер туралы жалпы түсінікке тоқталады. Ішкі істер органдарына жаңадан қызметке келген қызметкерлердің халықпен қарым-қатынас кезінде әдеп кодексін сақтай отырып, дұрыс сөйлеу керектігін де айтып көрсетеді. Көптеген жас, әлі тәжірибесі жоқ ІО қызметкерлері жәбірленушілермен, куәгерлермен, күдіктілермен, келісімшарт бойынша ынтымақтасатын азаматтармен қарым-қатынас жасауда қиындықтарға тап болады. Дайындалып жатқан қылмыстарды тергеу, ашу және жолын кесу кезінде жасырын ақпарат алу үшін сауатты сөйлесе білу қажет екеніне тоқталады.

Түйінді сөздер: коммуникативтік қасиеттер, кәсіби қарым-қатынас, жедел қызметкерлер, азаматтар, қарым-қатынас кедергілері, жедел-іздістіру қызметі.

ПСИХОЛОГИЯ И КОММУНИКАЦИЯ ПРИ ВЗАИМОДЕЙСТВИИ СОТРУДНИКА ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ С НАСЕЛЕНИЕМ

В статье автор обращается к общему пониманию особенностей, целей, принципов, сторон и других теоретических положений коммуникативного поведения, а также исследований, проводимых другими учеными. Вновь прибывшие на службу сотрудники органов внутренних дел при общении с населением должны правильно говорить, соблюдая этический кодекс. Многие молодые, еще не имеющие опыта сотрудники ОВД испытывают трудности в общении с потерпевшими, свидетелями, подозреваемыми, гражданами, сотрудничающими по контракту. При расследовании, раскрытии и пресечении готовящихся преступлений необходимо уметь грамотно общаться для получения скрытой информации.

Ключевые слова: коммуникативные качества, профессиональные общения, оперативники, граждане, барьеры общения, оперативно-розыскная деятельность.

PSYCHOLOGY AND COMMUNICATION IN THE INTERACTION OF AN EMPLOYEE OF THE INTERNAL AFFAIRS BODIES WITH THE POPULATION

In the article, the author addresses the general understanding of the features, goals, principles, sides and other theoretical provisions of communicative behavior, as well as research conducted by other scientists. Newly arrived employees of the internal affairs bodies should speak correctly when communicating with the public, observing the code of ethics. Many young, inexperienced police officers have difficulty communicating with victims, witnesses, suspects, and citizens who cooperate under a contract. When investigating, uncovering and suppressing upcoming crimes, it is necessary to be able to communicate competently in order to obtain hidden information.

Keywords: communicative qualities, professional communication, operatives, citizens, communication barriers, operational investigative activities.

Президент: «Полиция мен қоғамның өзара іс-қимылы» – «халық үніне құлақ асатын мемлекет» стратегиясының маңызды бағыты екендігін үнемі айтады. Полиция-

бұл күнделікті өмірде өткір жағдайлар туындаған кезде халықтың алдында тұрған алғашқы мемлекеттік институт. Полицияның халықпен жұмысы – бұл

полиция қызметкерлері мен олар қызмет ететін қауымдастықтар арасында оң қарым-қатынас орнатуға бағытталған құқық қорғау органдарының философиясы мен стратегиясы. Бізге диалог, сервистік полиция қажет, оның жұмысында ынтымақтастыққа, проблемаларды шешуге және қылмысты азайтуға және адамдар тұратын аудандардағы өмірдің жалпы сапасын жақсартуға белсенді көзқарасқа баса назар аударылады.

Полиция әрдайым сынға ұшырайды, өйткені ол көз алдында: тәртіпсіздіктер басталған кезде – кемшіліктері үшін. Полиция күту жағдайында болған кезде – пассивтілік үшін. Полиция интервенцияны ерте бастаған кезде-суперреакция үшін. Диалог полициясы мен әртүрлі топтар арасындағы сенімді қарым-қатынас өте ұзақ уақытқа созылады, бірақ бір сәтте бұзылуы мүмкін. Диалог сындарлы қарым-қатынас арқылы тараптар шешім тапқысы келген кезде мүмкін болады.

Бүгінде ПМ және басқа да күштік ведомстволардың оқу орындары өз жұмысын белсенді түрде қайта құруда, сондықтан олардың қызметкерлері қоғамдастық мүшелерімен, тұрғындармен және жергілікті ұйымдармен белсенді қарым-қатынас жасай алады. Ол үшін олар ашық байланыс арналарын құра білуі, сенімділікті арттыруы және қауымдастық мәселелерін шешу үшін серіктестіктерді дамыта білуі керек. 1]

ПО қызметкерлері қызметтік міндеттерді шешеді және олардың адамдармен жанжалсыз қарым-қатынас жасау, психологиялық байланыс орнату дағдылары, сайып келгенде, олардың қызметінің тиімділігі мен халық арасындағы беделге байланысты болатыны табиғи нәрсе. Бұл ретте олардың халықпен қарым-қатынасының негізі жеткілікті түрде ресімделгенін және белгілі бір заңдармен және нормативтік құқықтық құжаттармен қатаң реттелетінін атап өту қажет. Нормативтік реттелетін коммуникативтік қасиеттер ішкі істер органдары қызметкерлерінің кәсіби шеберлігі құрылымындағы ең маңызды элемент болып табылады. Бірақ бұл қарым-қатынастар,

халықпен әсіресе құқық бұзушылық мінез-кұлқы бар адамдармен жиі қақтығысатындығын атап өткен жөн.

Байланыс процестері құқық қорғау органдары қызметкерінің қызметінде үлкен рөл атқарады. Осыған байланысты қызметкерлердің коммуникативтік құзыреттілігіне белгілі бір талаптар қойылады. Коммуникативті қасиеттердің бүкіл жиынтығында өз функцияларын сәтті орындайтын жедел уәкіл тергеушісі болуы керек. Сотталғандармен қарым-қатынас ерекшелігін түзеу-еңбек мекемесінің қызметкері өз қызметінде ескеруі тиіс. Учаскелік инспектор азаматтармен қарым-қатынас жасау кезінде рөлдік позициялардың жеткілікті кең жиынтығына ие болуы керек. Әрбір қызметкер өз қызметін қызметтік ұжымда іске асыра отырып, ақпарат алмасуды ұйымдастыра білуі, өз қызметін басқа қызметкерлермен үйлестіре білуі, тұлғааралық ұстанымдарды анықтай білуі тиіс.

Өз функцияларын орындау кезінде азаматтармен коммуникативті қарым-қатынасқа түсе отырып, қызметкер қоғамдағы рөлі, құқық қорғау органдарына деген көзқарасы туралы пікір қалыптастырады. Бұл жағдайда коммуникативті құзыреттілік оған өзінің кәсіби рөлін жүзеге асыруға ғана емес, сонымен бірге құқық қорғау органдарының қызметі туралы оң пікір қалыптастыруға көмектеседі.

Қарым-қатынастың мәнін жақсы түсіну үшін дәстүрлі түрде үш негізгі компонент бөлінеді: байланыс (қарым-қатынас арасында ақпарат алмасу), қабылдау (қарым-қатынас процесінде адамдардың бір-бірін қабылдауы және тануы), сондай-ақ қарым-қатынас процесінде адамдар арасындағы өзара әрекеттесу (білім, идеялар, әрекеттер, эмоциялар және т.б. алмасу). ПО қызметкерлерінің қызметіндегі қарым-қатынастың коммуникативті жағына (ақпарат беру және алу) ерекше мән беріледі, өйткені нақты ақпараттың мазмұны әр түрлі болуы мүмкін екендігіне қарамастан (бастықтың бұйрығы, айыпталушыдан жауап алу, куәгерлермен,

жәбірленушілермен әңгімелесу және т.б.) қарым-қатынас әрқашан коммуникация болып табылады. 2]

Қызметтік іс-әрекет барысында құқық бұзушылықтың себептері мен мән-жайларын, қылмыстық іс-әрекеттің себептерін анықтайтын, практикалық, тәрбиелік және басқа да көптеген міндеттерді шешетін кез келген ПО бөлімшесінің қызметкерлері үшін жедел ақпараттың маңыздылығын асыра бағалау қиын. 3]

Қарым-қатынастың тағы бір компоненті – перцептивті – бұл басқа адамның сыртқы белгілерін қабылдау, оларды қабылданған адамның жеке ерекшеліктерімен байланыстыру және осы негізде оның әрекеттерін түсіндіру.

ПО қызметкерлерінің азаматтармен қарым-қатынасында вербалды емес қарым-қатынас құралдары (мимика, ым-ишара, психологиялық қашықтық, қалып және т.б.) маңызды рөл атқарады, өйткені олар қарым-қатынас серіктесі туралы оның сөздерінен гөрі көбірек ақпарат береді.

ПО қызметкерінің кез келген санаттағы азаматтармен өзара әрекеттесуінің бастапқы кезеңінде жеке байланыс аймағында психологиялық байланыс орнату, содан кейін белгілі бір қашықтықты таңдауды бақылау кезінде сұхбаттасушының көзқарасын анықтау ұсынылады. ПО қызметкерлері қарым-қатынас аймақтарының шекаралары бұзылған кезде әңгімелесуші белгілі бір психологиялық ыңғайсыздықты сезінетінін және бұл, әрине, қарым-қатынастың тиімділігіне әсер ететінін есте ұстауы керек.

ПО қызметкерінің азаматтармен қарым-қатынас процесінің тиімділігіне субъективті факторлар әсер етеді: қарым-

қатынас мақсаты, рөлдер мен мәртебелердің арақатынасы, орнату, қабылдау шарттары және серіктестердің эмоционалды жағдайы. 4]

Сонымен қатар, ПО қызметкері халықпен өзара қарым-қатынас кезінде өзін-өзі басқара білу, әдепті сөйлеу, заңда көрсетілген талаптарды сақтай отырып, коммуникабельді қарым-қатынас жасау керек. Жанашырлық – адаммен және азаматпен мейірімді қарым-қатынас жасау, олардың игілігі үшін жәрдемдесуге дайын болу, адамдармен қарым-қатынас кезінде біркелкі тұлғалық ұстанымды негізге алу деп, ҚР құқық қорғау органдары, азаматтық қорғау органдары және мемлекеттік фельдъегерлік қызметі қызметкерлерінің әдеп кодексі туралы Қазақстан Республикасы Президентінің 2023 жылғы 2 қаңтардағы №81 Жарлығының 2 тарау 6 тармағының 3 бөлігінде көрсетілгендей талаптарды ұстана отырып қызмет жасау қажет.

Мақаламды қорытындылай келе, ПО қызметкері халықпен өзара қарым-қатынас кезінде барлық заңдылықты сақтағаны жөн деп санаймын. Коммуникабельді болу, психологиялық тұрғыда адамды тани білу, сабырлық сақтау, нақты сөйлей білу. Халықпен тығыз байланыста жұмыс жасау үшін заңдылықты дұрыс жеткізе білу. Халықтың пікірімен санаса білу, ойын толық жеткізіп, бұқаралық ақпарат құралдарының алдында өзін еркін ұстау, халыққа бұқаралық ақпарат құралдары арқылы ақпараттандырып отыру. Халықпен өзара қарым-қатынас кезінде ПО қызметкерлері ҚР Әдеп кодексінде көзделген талаптарды сақтай отырып, қарым-қатынас жасау қажет деп санаймын.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі:

1. <https://exclusive.kz/policziya-i-obshhestvo-ot-nastorozhennosti-k-dialogu/> жүгінген күн 19.03.24 ж.
2. https://studref.com/564942/pravo/osobennosti_kommunikatsii_sotrudnikov_organov_vnutrennih_grazhdanami_vidy_funktsii_barery_obscheniya_zaru ; жүгінген күн 19.03.24 ж.
3. <https://works.doklad.ru/view/1le0KgNSrSs.html> жүгінген күн 19.03.24 ж.
4. <https://solncesvet.ru/tv/311088/> жүгінген күн 19.03.24 ж.
5. ҚР құқық қорғау органдары, азаматтық қорғау органдары және мемлекеттік фельдъегерлік қызметі қызметкерлерінің әдеп кодексі туралы Қазақстан Республикасы Президентінің 2023 жылғы 2 қаңтардағы №81 Жарлығы.

Автор туралы мәлімет

Такетова Кенже Дүйсенбекқызы – М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының кәсіби-психологиялық даярлық және ПО басқару кафедрасының оқытушысы, полиция майоры.

Такетова Кенже Дүйсенбековна – преподаватель кафедры профессионально-психологической подготовки и УОВД Актюбинского юридического института им.М.Бокенбаева майор полиции.

Taketova Kenzhe Duisenbekovna – The teacher of the Department of professional psychological training and the Department of Internal Affairs of the Aktobe Law Institute named after M.Bokenbayev, police Major.

Татарян В. Г.¹

¹Московский университет МВД России им. В.Я. Кикотя,
Москва, Россия.

Майкенов А.Р.²

¹Московский университет МВД России им. В.Я. Кикотя

ПРИНЦИПЫ ПРОХОЖДЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ В ОРГАНАХ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Законы, нормативные правовые акты, международные обязательства РК, а также нормативные постановления Конституционного Совета и Верховного Суда РК должны соответствовать Конституции, являются обязательными для всех физических и юридических лиц и на всей территории Республики. Данный принцип подразумевает также равенство всех перед законом и недопущение нарушения прав и свобод других лиц при осуществлении своих прав.

Соблюдение действующего законодательства РК и в первую очередь норм, установленных Конституцией РК, является обязанностью государственных служащих и отражается в должностных инструкциях.

Ключевое слово: государственная служба, правоохранительная служба, принципы, законы, нормативные правовые акты, гарантирование, соблюдение.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ІШКІ ІСТЕР ОРГАНДАРЫНДА МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТ ӨТКЕРУ ҚАҒИДАТТАРЫ

Қазақстан Республикасының заңдары, нормативтік-құқықтық актілері, халықаралық міндеттемелері, сондай-ақ Қазақстан Республикасының Конституциялық Кеңесі мен Жоғарғы Сотының нормативтік қаулылары Конституцияға сәйкес болуға тиіс, барлық жеке және заңды тұлғалар үшін және республиканың бүкіл аумағында міндетті болып табылады. Бұл қағидат сонымен бірге барлығының заң алдындағы теңдігін және өз құқықтарын жүзеге асыру кезінде басқа адамдардың құқықтары мен бостандықтарының бұзылуына жол бермеуді білдіреді.

Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасының және бірінші кезекте Қазақстан Республикасының Конституциясында белгіленген нормалардың сақталуы мемлекеттік қызметшілердің міндеті болып табылады және лауазымдық нұсқаулықтарда көрсетіледі.

Түйінді сөздер: мемлекеттік қызмет, құқық қорғау қызметі, қағидаттар, заңдар, нормативтік-құқықтық актілер, кепілдік, сәйкестік.

PRINCIPLES OF PUBLIC SERVICE IN THE INTERNAL AFFAIRS BODIES OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Laws, normative legal acts, international obligations of the Republic of Kazakhstan, as well as normative resolutions of the Constitutional Council and the Supreme Court of the Republic of Kazakhstan must comply with the Constitution, are binding on all individuals and legal entities and throughout the territory of the Republic. This principle also implies the equality of all before the law and the prevention of violation of the rights and freedoms of others in the exercise of their rights.

Compliance with the current legislation of the Republic of Kazakhstan and, first of all, the norms established by the Constitution of the Republic of Kazakhstan is the responsibility of civil servants and is reflected in job descriptions.

Keywords: civil service, law enforcement service, principles, laws, regulatory legal acts, guarantee, compliance.

Правоохранительная служба в органах внутренних дел (далее – ОВД) Республики Казахстан является публичным институтом, который обеспечивает реализацию государственной власти в этой области.

Следует отметить, что правоохранительная служба в ОВД имеет свою четко выстроенную организационно-правовую структуру, регламентируемую нормативно-правовыми актами Казахстана.

В соответствии с действующим законодательством РК государственная служба РК подразделяется на следующие виды: политическая государственная служба, административная государственная служба и особые виды государственной службы.

В свою очередь к особым видам относятся: воинская служба, служба в специальных государственных органах и правоохранительная служба, что определено соответствующими Законами РК. [1, 2, 3].

В органах внутренних дел РК государственная служба представлена различными ее видами. Так, министр внутренних дел, его первый заместитель и заместители занимают политические государственные должности. По статусу они также являются сотрудниками органов внутренних дел, за исключением заместителя министра, курирующего вопросы цифровизации.

Воинскую службу проходят в Национальной гвардии РК и Военно-следственных управлениях, что составляет около 25% от штатной численности.

Административные государственные должности представлены в подразделениях документооборота, тылового, правового и финансового обеспечения (2% от штатной численности).

Более 70% от штатной численности составляют должности правоохранительной службы, т.е. прежде всего сотрудники органов внутренних дел.

Правоохранительная служба, как публично-правовой институт, отличается рядом существенных черт, которые определяют административно-правовой статус и профессиональные характеристики правоохранительных служащих в ОВД.

Правоохранительная служба в ОВД РК – это прежде всего система публично-правовых отношений, которые характе-

ризуются открытостью, профессиональностью государственных служащих.

В то же время, правоохранительная служба в сфере ОВД РК является профессиональной деятельностью, направленной на обеспечение исполнения задач, стоящих перед органами внутренних дел, входит в единую систему государственного управления и составляет особую подсистему.

Кадровый состав данной подсистемы формируется из граждан, изъявивших желание проходить службу в ОВД, отбор которых осуществляется посредством конкурсных процедур с последующим направлением на первоначальную профессиональную подготовку в ведомственных организациях образования, по окончании которой назначаются на должности в подразделениях ОВД.

Публично-правовой статус сотрудников ОВД РК, порядок прохождения ими службы и наделение необходимыми компетенциями определяют нормативные правовые акты различного уровня.

Понимание правоохранительной службы как сложного социально-правового явления, имеющего институциональную природу, обуславливает необходимость характеристики системы ее принципов. Принцип как философская категория означает основные начала, правила и руководящие идеи. [4]

Государственная служба РК регулируется определенными принципами, едиными для всех государственных служащих.

Законодателями РК к ним были отнесены около двух десятков принципов.

Кратко перечислим некоторые из них: - законность; - казахстанский патриотизм; - единство системы государственной службы независимо от разделения государственной власти на законодательную, исполнительную и судебную ветви; - приоритет прав, свобод и законных интересов граждан перед интересами государства; - равные права граждан на доступ к государственной службе; - профессионализм государственных служащих; - обязательность исполнения решений, принятых вышестоящими государственными органами и должностными лицами в пределах их полномочий, для подчиненных государственных служащих и

государственных служащих нижестоящих государственных органов; - личная ответственность за неисполнение либо ненадлежащее исполнение государственным служащим должностных обязанностей и превышение им своих должностных полномочий; - нетерпимость к правонарушениям; - учет общественного мнения и гласности, за исключением деятельности, составляющей государственные секреты или иную охраняемую законом тайну; - непрерывность обучения государственных служащих и развития необходимых компетенций; - практическая ориентированность подготовки, переподготовки и повышения квалификации государственных служащих. [5]

Что касается Закона РК «О правоохранительной службе», то в ст. № 4 – «Принципы правоохранительной службы» казахстанские законодатели в ч. № 1 сделали ссылку на то, что «Служба в правоохранительных органах осуществляется в соответствии с принципами государственной службы в Республике Казахстан» и специальными принципами правоохранительной службы».

Далее они в ч. № 2 ст. № 4 привели список 5-ти Специальных принципов:

- 1) обязательность защиты прав и свободы человека и гражданина, интересов общества и государства от преступных и иных противоправных посягательств;
- 2) сотрудничество с институтами гражданского общества;
- 3) единство подходов к организации правоохранительной службы в правоохранительных органах;
- 4) единоначалие и субординация (подчиненность);
- 5) независимость от деятельности политических партий и иных общественных объединений.

Отдельно мы хотели бы также отметить, что законодатели Республики Казахстан не привели понятия этих специальных принципов.

Кстати, поясним, что и в Законе РК «Об органах внутренних дел Республики Казахстан», принятом и подписанном еще Первым Президентом Республики Казахстан Н.А. Назарбаевым 23 апреля 2014 г.,

имеется краткая статья № 3 – «Принципы деятельности органов внутренних дел» в которой только лишь указывается, что «Деятельность органов внутренних дел осуществляется в соответствии с принципами государственной службы и специальными принципами правоохранительной службы Республики Казахстан» [6].

Из вышеназванного перечня принципов государственной службы РК, авторы данной статьи предприняли попытку рассмотрения в данной работе некоторых из них, имеющих основополагающий характер.

Принцип законности базируется на ст. № 3 Конституции Республики Казахстан, в которой определено, что государственная власть осуществляется на основе Конституции и Законов РК.

Законы, нормативные правовые акты, международные обязательства РК, а также нормативные постановления Конституционного Совета и Верховного Суда РК должны соответствовать Конституции, являются обязательными для всех физических и юридических лиц и на всей территории Республики. Данный принцип подразумевает также равенство всех перед законом и недопущение нарушения прав и свобод других лиц при осуществлении своих прав.

Соблюдение действующего законодательства РК и в первую очередь норм, установленных Конституцией РК, является обязанностью государственных служащих и отражается в должностных инструкциях.

Гарантирование соблюдения законности обеспечивается ответственностью государственных служащих. Данный принцип является руководящим для сотрудников органов внутренних дел, основную цель службы которых составляют защита жизни, здоровья, прав и свобод человека и гражданина, интересов общества и государства от противоправных посягательств, охрана общественного порядка и обеспечение общественной безопасности. Поступая на службу в органы внутренних дел и торжественно принося присягу, гражданин принимает на себя эти обязанности.

Принцип казахстанского патриотизма также основывается на Конституции РК и определен в качестве одного из основопола-

гающих принципов деятельности Республики. Он подразумевает под собой любовь к Родине, готовность исполнять обязанность и священный долг по ее защите, сознание ответственности за судьбу отечества, уважение к государственным символам, стремление служить для народа и защиты его интересов. Этот принцип наполняется особым смыслом для сотрудников органов внутренних дел, от профессиональных действий которых зависит качество жизни и достойное существование всего казахстанского народа.

Принцип единства системы государственной службы независимо от разделения государственной власти на законодательную, исполнительную и судебную ветви основывается на ст. № 3 Конституции РК. Данный принцип заключается в едином порядке поступления на государственную службу, ее прохождения, установленных льгот, социальном и финансовом обеспечении независимо от ветви власти, в которой проходит службу государственный служащий.

Принятие 6 января 2011 года № 380 – IV Закона РК «О правоохранительной службе», установившего единый порядок прохождения службы в правоохранительных органах, сделал возможным перевод сотрудников между этими органами, и в частности в органы прокуратуры, не относящиеся к органам исполнительной власти.

Кроме того, для прохождения оплачиваемой стажировки в суде сотрудникам предоставляется отпуск с отрывом от основного места службы. При успешном прохождении стажировки сотрудник приобретает право участия в конкурсе на замещение

должности судьи. На период стажировки сотрудник освобождается от занимаемой должности без сохранения заработной платы с оставлением в кадрах.

Принцип приоритета прав, свобод и законных интересов граждан перед интересами государства также базируется на ст. № 1 Конституции РК. Человек, его жизнь, права и свободы являются высшими ценностями. Права и свободы человека признаются и гарантируются Конституцией.

Принцип равных прав граждан на доступ к государственной службе базируется на части № 4 статьи № 33 Конституции РК.

В целях реализации данного принципа Законом РК «О государственной службе Республики Казахстан» от 23 ноября 2015 года было установлено замещение должностей административной государственной службы на конкурсной основе. Ограниченный перечень исключений, который носит исчерпывающий характер, определен данным Законом.

Закон РК «О правоохранительной службе», устанавливая замещение должностей правоохранительной службы на конкурсной основе, кроме того определяет категории лиц, имеющих право замещения должностей на внеконкурсной основе.

Таким образом, все вышеназванные нами принципы играют большую роль при осуществлении законодательного и подзаконного нормативного регулирования различных аспектов государственной службы, а также при непосредственном осуществлении служебной деятельности сотрудниками органов внутренних дел РК.

Список использованных источников:

1. Закон Республики Казахстан от 6 января 2011 года № 380-IV ЗРК «О правоохранительной службе». (ред. от 12.10.2021г.). // ИПС НПА «Әділет». [Электронный ресурс] URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1100000380> (ст.1) (дата обращения: 20.04.2022г.);
2. Закон Республики Казахстан от 16 февраля 2012 года № 561-IV ЗРК «О воинской службе и статусе военнослужащих». (ред. от 15.04.2022г.). // ИПС НПА «Әділет». [Электронный ресурс] URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1200000561> (ст.1) (дата обращения: 20.04.2022г.);
3. Закон Республики Казахстан от 13 февраля 2012 года № 552-IV «О специальных государственных органах Республики Казахстан». (ред. от 15.04.2022). // ИПС НПА «Әділет». [Электронный ресурс] URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1200000552> (ст.1) (дата обращения: 20.04.2022г.).

4. Нагорных Р. В. Принципы государственной правоохранительной службы // Вестник института: преступление, наказание, исправление. – 2012. – № 3(19). – С. 43-47.

5. Закон Республики Казахстан от 23 ноября 2015 года № 416-V ЗРК «О государственной службе Республики Казахстан». (ред. от 03.01.2022г.). // ИПС НПА «Әділет». [Электронный ресурс] URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1500000416> (ст. 4) (дата обращения: 20.04.2022г.);

6. Закон Республики Казахстан от 23 апреля 2014 г. № 199-V ЗРК «Об органах внутренних дел Республики Казахстан». (ред. от 30.12.2021г.). // ИПС НПА «Әділет». [Электронный ресурс] URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1400000199> (ст.3) (дата обращения: 20.04.2022г.).

Сведения об авторах

Татарян Владлен Гайкович – профессор кафедры административного права Московского университета МВД России им. В.Я. Кикотя, доктор юридических наук, профессор, Почетный работник высшего профессионального образования Российской Федерации, Почетный ветеран органов МВД Республики Казахстан, Почетный работник Московского университета МВД России имени В.Я. Кикотя, Академик Евразийской академии административных наук полковник в отставке

Татарян Владлен Гайкович – Ресей ІІМ В.Я. Кикотя атындағы Мәскеу университетінің әкімшілік құқық кафедрасының профессоры, заң ғылымдарының докторы, профессор, Ресей Федерациясының жоғары кәсіптік білімінің құрметті қызметкері, Қазақстан Республикасы ІІМ органдарының құрметті ардагері, В.Я. Кикотя атындағы Ресей ІІМ Мәскеу университетінің құрметті қызметкері, Еуразия әкімшілік ғылымдар академиясының академигі, отставкадағы полковник.

Tataryan Vladilen Gaikovich – Professor of the Department of Administrative Law of the Moscow University of the Ministry of Internal Affairs of Russia named after V.Ya. Kikot, Doctor of Law, Professor, Honorary Worker of Higher Professional Education of the Russian Federation, Honorary veteran of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan, Honorary Employee of the Moscow University of the Ministry of Internal Affairs of Russia named after V.Ya. Kikot, Academician of the Eurasian Academy of Administrative Sciences, retired Colonel.

Майкенов А.Р. – адъюнкт факультета подготовки научно-педагогических и научных кадров Московского университета МВД России имени В.Я. Кикотя, подполковник полиции МВД Республики Казахстан.

Майкенов А.Р. – В.Я. Кикотя атындағы Ресей ІІМ Мәскеу университетінің ғылыми-педагогикалық және ғылыми кадрларды даярлау факультетінің адъюнкты, Қазақстан Республикасы ІІМ полиция подполковнигі.

Maikenov A.R. – Associate Professor of the Faculty of Training Scientific, Pedagogical and Scientific Personnel at the V.Ya. Kikot Moscow University of the Ministry of Internal Affairs of Russia, Lieutenant Colonel of the Police of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan.

-
- Шетелдердің құқық қорғау қызметінің тәжірибесі
 - Опыт правоохранительной деятельности зарубежных стран
 - Experience in law enforcement activities in foreign countries

Морозов А.П.¹

¹*Ростовский юридический институт МВД России,
г. Ростов-на-Дону, Россия*

СТАНОВЛЕНИЕ ДОПРЕСТУПНОГО ПОВЕДЕНИЯ В СЕМЬЕ

В данной статье рассматривается процесс становления допоступного поведения в семье в условиях трансформаций современной правовой действительности. Выявлены основополагающие причины формирования допоступного, и преступного поведения в семье и обозначены меры по предупреждению и профилактике семейно-бытовых правонарушений и преступлений.

Ключевые слова: поведение, допоступное поведение, семья, семейно-бытовые правонарушения, семейно-бытовые преступления, профилактика, предотвращение, пресечение.

ОТБАСЫНДА ҚЫЛМЫСТЫҚ МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚТЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ

Бұл мақалада қазіргі құқықтық шындықтың өзгеруі жағдайында отбасында қылмыстық мінез-құлықтың қалыптасу процесі қарастырылады. Отбасында қылмыстық және қылмыстық мінез-құлықты қалыптастырудың негізгі себептері анықталды және отбасылық-тұрмыстық құқық бұзушылықтар мен қылмыстардың алдын алу және алдын алу шаралары белгіленген.

Түйінді сөздер: мінез-құлық, қылмыстық мінез-құлық, отбасы, отбасылық-тұрмыстық құқық бұзушылықтар, отбасылық-тұрмыстық қылмыстар, профилактика, алдын алу, жолын кесу.

FORMATION OF PRE-CRIMINAL BEHAVIOR IN THE FAMILY

In this article, the author examines the process of formation of precriminal behavior in the family in the context of transformations of modern legal reality. The fundamental reasons for the formation of pre-criminal and criminal behavior in the family are identified and measures for the prevention and prevention of domestic offenses and crimes are outlined.

Key words: behavior, criminal behavior, family, domestic offenses, domestic crimes, prevention, prevention, suppression.

С 2020 г. в Российской Федерации в соответствии с решением Правительственной комиссии по профилактике правонарушений органами внутренних дел реализовывались дополнительные меры для повышения эффективности информационно-пропагандистских мероприятий, направленных на предупреждение семейно-бытового насилия, информирование граждан о «телефоне доверия» по вопросу домашнего насилия, и деятельности кризисных центров помощи женщинам

Рассматривая протокол заседания Правительственной комиссии по профилактике правонарушений органами внутренних дел России, необходимо выделить вопросы, выносимые на данное заседание, которые затрагивают несколько сфер: уголовно-правовую, криминологическую, административную, социологическую.

Все эти сферы в своей научной специфике изучают поведение человека, так как в результате его проявления (действия или бездействия) наступают, как положительные, так и отрицательные последствия. Данные проявления взаимосвязаны между собой в социальной сфере любого государства, так как образуют общественные отношения.

Стоит отметить, что социальное поведение и общественные отношения непосредственно связаны между собой. Они составляют предмет регулирования социальными нормами. Общество – это не только совместное существование людей. Главное и основное в социуме – это взаимодействие его членов, их совместная деятельность, общение, сотрудничество и взаимопомощь. Наиболее существенной особенностью общественной жизни является обязанность

определенного поведения. Следовательно, общественно значимое поведение – это поведение, регулируемое социальными нормами и направляемое в интересах общества. Нет и не должно быть социальных норм, которые противоречили бы интересам общества. Социальные нормы поддерживают общественные отношения, что составляет объективную необходимость развития общества. Общественные отношения выражают интересы общества. Рассматривая данную тему, стоит констатировать, что семья – это ячейка общества, которая является основополагающим инструментом формирования личности человека.

По нашему мнению, в процессе формирования личности рассматривают два основных направления:

– положительное направление (когда личность формируется по общепринятым социальным нормам и традициям);

– отрицательное направление (является отклоняющейся (девиантной) формой от официально установленных обществом стандартов или норм).

Допреступное поведение – это одна из важных проблем любого социума в правовом государстве.

При изучении данной проблемы следует отличать дивиантную (антиобщественную) направленность личности от установки на антиобщественное поведение. Установка – более узкое понятие, чем направленность. Установка на антиобщественное поведение является лишь одной из частных форм проявления антиобщественной направленности личности, которая представляет собой своеобразный комплекс, синтез соответствующих установок. Здесь имеется в виду так называемая система установок вообще. Однако надо выделять еще и ситуативную установку. Она (применительно к рассматриваемой проблеме) представляет собой антиобщественную форму реагирования личности на ситуацию (своеобразную готовность совершить преступление в данной конкретной ситуации). Установка определяется как специфическое состояние, выражающееся в склонности, сориентированности, готовности личности совершить акт, который может удовлетворить наличную потребность личности. Когда антиобщественная ориентация становится

строго определенной, почти незнающей исключений, то говорят уже не об ориентации, а об антиобщественной установке личности.

Ориентация же обычно отождествляется с направленностью. Ориентация, установка, направленность – все это вместе взятое характеризует устойчивое социально-психологическое состояние личности. Данное состояние в рассматриваемом нами случае может быть оценено как «криминальное состояние». Оно включается в содержание личности правонарушителя-преступника.

Первые представления о жизни человек получает благодаря семье, поэтому именно ей следует уделить внимание в первую очередь. Высокая роль семьи в жизни общества закреплена законодательно в ст. 38, 67, 72, 114 Конституции Российской Федерации. Однако влияние родителей в семьях неодинаково. Оно обусловлено многими факторами, выражающимися, в том числе, моральной атмосферой в семье, количеством времени, уделяемым родителями воспитанию детей, правильным пониманием ими значения воспитания на стадии становления личности ребенка. Поэтому такое влияние в отдельных семьях может быть отрицательным, приводить к формированию негативных начал в конкретных действиях человека.

Семья на протяжении нескольких лет является объектом криминологического исследования. В этом случае особенное внимание стоит уделить именно рассмотрению десоциализации личности в семье и выявлению криминогенного значения конфликтной семейной ситуации.

Семейная десоциализация – это криминологический процесс, происходящий в семье, обусловленный социальными явлениями, а именно, несовершенством широкой социальной среды, что в дальнейшем может привести к антисоциальным качествам у членов семьи и к проявлению благоприятствующих обстоятельств к совершению ими административных правонарушений или преступлений. В связи с этим, необходимо отметить, что объективно существующие трудности, нерешенные еще социальные проблемы могут создавать условия для сохранения частно-собственной психологии у людей, для возникновения конфликтов между ними в семье. Логически

развивая начатую мысль, стоит указать, что в нашей стране полностью удовлетворены потребности населения в некоторых товарах, не каждый может приобрести тот или иной товар из-за нехватки денежных средств, не разрешена окончательно жилищная проблема. Недостаток товаров народного потребления создает подчас благоприятную почву для развития допреступного поведения, а далее и самого преступного поведения в семейно-бытовых отношениях. Еще не созданы условия для того, чтобы в большей мере освободить женщину от домашнего труда. Это обуславливает сохранение ряда предрассудков и вредных бытовых традиций. На почве семейно-бытовых конфликтов нередко возникает основополагающее начало допреступного поведения. Недостатки, трудности и упущения такого рода не могут не влиять (хотя бы косвенно) на поведение людей, на их психологию, мораль, жизненные принципы, на состояние общественного сознания. Поэтому эти причины, оказывая на преступность в основном косвенное влияние, имеют, однако, довольно широкий социальный выход. Исследуемые причины возникновения допреступного поведения, имеющие связь с объективно существующими трудностями, недостатками, упущениями и т.д., детерминированы и субъективными моментами: упрощенным подходом к идейно-воспитательной работе в семьях; потерей бдительности и ответственности за воспитание членов семьи (детей) и т.д.

Изучая инструмент допреступного поведения «семья», можно выделить тот факт, что в основном, рожденные в неблагополучных семьях, дети становятся преступниками. Алкоголизм, наркомания родителей вызывают бедность семей, а далее становятся причиной совершения административных правонарушений и преступлений не только детьми этих семей, но и самих родителей.

Не теряет в этот период своей актуальности роль семьи в формировании поведения: «не подлежит сомнению, и это доказывает практический опыт, что разлад в семье и связанная с этим ненормальная обстановка, неправильное обращение с ребенком могут способствовать развитию у индивида таких качеств, которые позднее могут стать условиями совершения преступления».

Очевидно, что при грамотной воспитательной деятельности на данных стадиях личность должна обладать только положительными качествами. Практически не всегда семья оказывает положительное влияние.

Так отрицательными факторами в семье становятся ненормальная обстановка, внутренний разлад, скандалы, проявление индивидуализма и эгоизма, стяжательство, антиобщественное (допреступное) поведение родителей. Несомненно, формирование личности в семье выступает фундаментальным этапом.

При изучении конфликтов в семье необходимо обозначить, что именно в тех семьях, где были совершены умышленные убийства одного из супругов, почвой этих конфликтов послужила противоположность взглядов супругов на такие явления, как добрая и внебрачная половая жизнь, главенство в семье, жилищные вопросы и злоупотребление спиртосодержащей продукцией и наркотических средств и веществ.

Как показывают проведенные правоохранительными органами проверки, основными причинами семейно-бытовых конфликтов являются пьянство и социальный образ жизни, отсутствие постоянного места работы у виновных лиц. В ходе судебных разбирательств по уголовным делам анализируемой категории подавляющее большинство обвиняемых говорит одну фразу: «Был бытрезвый, никогда бы такого не сделал...». В то же время зачастую спиртным злоупотребляют не только виновные, но их жертвы (потерпевшие жены, сожительницы, сестры и т.д.). В некоторых случаях потенциальная потерпевшая своим поведением, аморальным образом жизни фактически провоцирует мужчину к совершению преступления.

Стоит отметить, что в условиях современной правовой действительности, как правило, семейно-бытовые преступления носят латентный характер, а именно причинами нежелания потерпевших привлекать к ответственности виновных являются примирение после скандала, принесение извинений дебоширом, наличие общих детей и т.п. Вместе с тем, нередко жертвы находятся в зависимом по тем или иным причинам положении от супруга (сожителя), а иногда и

реально опасаются мести с их стороны за обращение в правоохранительные органы.

Следовательно, считаем необходимым обратиться к индивидуальной профилактической работе с лицами, совершившими правонарушения в сфере семейно-бытовых отношений и представляющими опасность для окружающих,

Свою специфику имеет и работа участковых уполномоченных полиции в области борьбы с правонарушениями в сфере семейно-бытовых отношений, которая заключается в равнозначности проведения как мероприятий, направленных на эффективное реагирование на сигналы по уже совершенным противоправным деяниям, так и осуществлению профилактической работы с лицами, в отношении которых прогнозируется возможность преступного поведения в быту. Для постановки данных лиц на учёт необходимо засвидетельствовать совершение ими преступления или более двух административных правонарушений в сфере семейно-бытовых отношений. Данная категория граждан ставится на профилактический учет на один год, но данный срок может быть увеличен.

В результате исследования можно отметить, что на сегодняшний день в Российской Федерации создана правовая и институциональная база для борьбы с преступлениями, совершаемыми в сфере семейных отношений, которая не может быть охарактеризована с точки зрения повышенной степени эффективности. Национальное законодательство не содержит Федерального закона, содержащего нормы о предупреждении преступлений, совершенных в сфере семьи и семейных отношений (о предупреждении бытового насилия), что препятствует дальнейшему развитию национальной системы противодействия таким преступлениям.

Административно-правовое регулирование борьбы с преступлениями, совершаемыми в сфере семейных отношений, сегодня характеризуется отсутствием единой системы взглядов и комплексного подхода, особенно среди законодателей и других государственных деятелей.

Для предотвращения формирования допоступного поведения в семье необходима работа, с одной стороны, направленная на создание единого комплекса профилактических мероприятий, одновременно, по исключению формального подхода к её осуществлению, с другой, потому как, сколько бы не было разработано программ, ни одна из них не позволит достичь положительных результатов без ответственного и действительного подхода к его реализации со стороны уполномоченных органов и организаций.

Профилактику семейно-бытового насилия следует начинать не с наказания, не с санкций, а с убеждения, мотивации, формирования морально-климата в обществе. Насилие в нашем обществе порождает не семейные отношения, а растущие в геометрической прогрессии проблемы и вызванные ими стрессы – бедность, расслоение общества на бедных и богатых, культ потребления, аморальные программы на телевидении и т.д. Все это порождает алкоголизм, наркоманию, ссоры, что в результате приводит к семейно-бытовым правонарушениям и преступлениям.

Данную проблематику возможно решить с помощью следующих мер:

1. Осуществить меры по активизации населения, направленных на установку правильного понимания законодательства Российской Федерации, семейных ценностей и устоев.

2. Реализовать вышеуказанный пункт через СМИ.

3. Улучшить организацию кризисных центров, телефонов доверия, консультационных пунктов, являющихся профилактическими учреждениями виктимологического профиля.

4. Продолжить формирование правовую и институциональную базу для борьбы с преступлениями, совершаемыми в сфере семейных отношений, которая содержала бы в себе нормы регламентирующие предупреждение преступлений и административных правонарушений, совершенных в сфере семьи и семейных отношений.

Список использованных источников

1. Конституция Российской Федерации (принята всенародным голосованием 12.12.1993) Доступ из справ.-правовой системы Гарант.
2. Приказ МВД России от 29.03.2019 № 205О несении службы участковым уполномоченным полиции на обслуживаемом административном участке и организации этой деятельности. Доступ из справ.-правовой системы «Гарант».
3. Решение Правительственной комиссии по профилактике правонарушений от 31.03.2020.[Электронный ресурс] URL:https://мвд.рф/мвд/sovorg/prav_kom/com_work (дата обращения: 09.10.2023)
4. Аванесов Г.А. Классификация причин преступности и анализ криминогенных факторов [Электронный ресурс]. Режим доступа:URL: https://studref.com/483244/pravo/klassifikatsiya_prichin_prestupnosti_analiz_kriminogennyh_faktorov (датаобращения: 11.03.2023).
5. Морозов А.П. Процесс формирования допреступного поведения // Актуальные проблемы применения уголовного законодательства: Сборник материалов Междунар. научно-практ.конф., Ростов н/Д, 2022.
6. Морозов А.П. Диалектическая взаимосвязь личности преступника и антиобщественного поведения // Актуальные проблемы применения уголовного законодательства: Сборник материалов Междунар. научно-практ. конф., Ростов н/Д, 2023.
7. Рыбак А.З., Чупрова О.Н. Допреступное поведение, увеличивающее общественную опасность личности виновного: криминологический и уголовно-правовой анализ // Пробелы в российском законодательстве. 2017. № 5.

Сведения об авторе

Алексей Павлович Морозов – преподаватель кафедры уголовного права и криминологии Ростовского юридического института МВД России, старший лейтенант полиции.

Алексей Павлович Морозов – Ресей ІІМ Ростов заң институтының қылмыстық құқық және криминология кафедрасының оқытушысы, полиция аға лейтенанты.

Алексей Павлович Морозов – lecturer at the Department of Criminal Law and Criminology of the Rostov Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of Russia, Senior police Lieutenant.

Бровко Н.В.¹

¹*Ростовский юридический институт МВД России,
г. Ростов-на-Дону, Россия.*

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ СУБЪЕКТОВ ПРОФИЛАКТИКИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ И АДМИНИСТРАТИВНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Основные направления деятельности и особенности взаимодействия субъектов профилактики правонарушений несовершеннолетних во многом определяются состоянием здоровья и социального комфорта подрастающего, поколения, которое напрямую связано с «общественно-статическим» состоянием здоровья нации в обозримом будущем. В этом аспекте государственной политики осуществляется перманентный правотворческий процесс, в стране на постоянной основе действует целый ряд нормативно-правовых актов, нацеленных на создание условий, позволяющих в комплексе управлять и координировать работу субъектов профилактики в отношении несовершеннолетних на разном уровне.

Конкретный результат деятельности всех субъектов профилактики будет зависеть от проведенных конкретных комплексных мероприятий профилактической направленности, которые должны быть обеспечены в полной мере ресурсами необходимым для получения конкретного результата профилактической деятельности всех субъектов профилактики.

Ключевые слова: Российская Федерация, несовершеннолетние, правонарушений, государственная политика, профилактические деятельности.

РЕСЕЙ ФЕДЕРАЦИЯСЫНДА КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАР АРАСЫНДАҒЫ ҚЫЛЫМЫСТЫҢ ЖӘНЕ ӘКІМШІЛІК ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТАРДЫҢ АЛДЫН АЛУ СУБЪЕКТІЛЕРІНІҢ ӨЗАРА ІС-ҚИМЫЛЫН ЖЕТІЛДІРУДІҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ

Кәмелетке толмағандардың құқық бұзушылықтарының алдын алу субъектілері қызметінің негізгі бағыттары мен өзара іс-қимылының ерекшеліктері көбінесе өскелең ұрпақтың денсаулығы мен әлеуметтік жайлылығының жай-күйімен айқындалады, ол жақын болашақта ұлт денсаулығының «жалпыхалықтық» жай-күйімен тікелей байланысты. Мемлекеттік саясаттың бұл аспектісінде тұрақты құқық-шығармашылық процесс жүзеге асырылады, елде әртүрлі деңгейдегі кәмелетке толмағандарға қатысты алдын алу субъектілерінің жұмысын кешенді басқаруға және үйлестіруге мүмкіндік беретін жағдайлар жасауға бағытталған бірқатар нормативтік құқықтық актілер тұрақты негізде қолданылады.

Профилактиканың барлық субъектілері қызметінің нақты нәтижесі профилактикалық бағыттағы жүргізілген нақты кешенді іс-шараларға байланысты болады, олар профилактиканың барлық субъектілерінің профилактикалық қызметінің нақты нәтижесін алу үшін қажетті ресурстармен толық көлемде қамтамасыз етілуі тиіс.

Түйін сөздер: Ресей Федерациясы, кәмелетке толмағандар, құқық бұзушылық, мемлекеттік саясат, профилактикалық қызмет.

THE MAIN DIRECTIONS OF IMPROVING THE INTERACTION OF SUBJECTS OF CRIME PREVENTION AND ADMINISTRATIVE OFFENSES MINORS IN THE RUSSIAN FEDERATION

The main areas of activity and features of interaction between the subjects of juvenile delinquency prevention are largely determined by the state of health and social comfort of the younger generation, which is directly related to the «national» state of health of the nation in the foreseeable future. In this aspect of state policy, a permanent law-making process is being carried out, a number of normative legal acts aimed at creating conditions that allow the integrated management and

coordination of the work of subjects of prevention against minors at various levels are in force in the country on an ongoing basis.

The specific result of the activities of all subjects of prevention will depend on the specific comprehensive preventive measures carried out, which must be fully provided with the resources necessary to obtain a specific result of the preventive activities of all subjects of prevention.

Keywords: Keywords: Russian Federation, minors, offenses, state policy, preventive activities.

В следствие проводимой пенсионной реформы в стране, длительного процесса реформирования и оптимизации системы МВД России, а также ряда других причин резко увеличилась нагрузка на сотрудников полиции при выполнении ими должностных обязанностей.

В определенной степени, в силу этих причин проводимые профилактические мероприятия, в последние годы не привели к коренному улучшению положения дел в сфере противодействия преступности среди несовершеннолетних.

Основные направления деятельности и особенности взаимодействия субъектов профилактики правонарушений несовершеннолетних во многом определяются состоянием здоровья и социального комфорта подрастающего поколения, которое напрямую связано с «общестатистическим» состоянием здоровья нации в обозримом будущем[1].

После проведенного референдума, в новой редакции основного закона нашей страны защита детства, семьи, материнства, прав и свобод человека находятся в совместном ведении Российской Федерации и её субъектов[2].

В этом аспекте государственной политики осуществляется перманентный правотворческий процесс, в стране на постоянной основе действует целый ряд нормативно-правовых актов, нацеленных на создание условий, позволяющих в комплексе управлять и координировать работу субъектов профилактики в отношении несовершеннолетних на разном уровне.

Одним из ведущих органов по профилактике безнадзорности и правонарушений, защиты прав и интересов несовершеннолетних определена Межведомственная комиссия по делам несовершеннолетних при Правительстве Российской Федерации.

В соответствии с законодательством на неё возложена координация в сфере профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних органов исполни-

тельной власти и субъектов Российской Федерации;

во-вторых, выработка приоритетных направлений и организационно-методического обеспечения профилактики среди несовершеннолетних;

в-третьих, координация проведения мероприятий по профилактике противоправного поведения среди несовершеннолетних[3].

Основным субъектом профилактической работы являются комиссии по делам несовершеннолетних и защите прав в субъектах Российской Федерации. Они координируют работу различных субъектов по предупреждению, профилактике правонарушений, преступных деяний, попыток склонения несовершеннолетних к суициду и безнадзорности среди несовершеннолетних[4].

Основным субъектом предупредительной и профилактической деятельности в правоохранительной сфере осуществляют подразделения ПДН полиции[5]. Ряд авторов считают, что работу подразделений ПДН можно классифицировать по таким направлениям деятельности как: внешне организационную, обеспечительную, правоприменительную, административно-охранительную, административно-надзорную и социально-воспитательную[6].

Во исполнение ведомственного приказа МВД России сотрудники ПДН проводят основную профилактическую работу с родителями, законными представителями несовершеннолетних, не исполняющих свои обязанности в отношении несовершеннолетних. Более того, в приказе МВД России[7], предписаны полномочия сотрудников 18 структурных подразделений полиции по предупреждению преступлений несовершеннолетними. В структуре полиции действуют ЦВСНП[8], которые относятся к специальным учреждениям полиции по профилактике безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних.

В нашей стране впервые за многие годы стали уделять должное внимание детям и

несовершеннолетним, реализуются национальные проекты «Здоровье», «Образование» и иные целевые программы. На государственном уровне утверждена демографическая политика Российской Федерации до 2025 года[9]. В стране создан новый институт Уполномоченного при Президенте Российской Федерации по правам ребенка[10].

По нашему мнению основной целью профилактики в нашей стране должен быть полученный конкретный практический результат в отношении несовершеннолетних. Профессор Г.А. Туманов праведливо отмечал, что для расчета материально-технических, финансовых и иных затрат должен быть положен в основу управленческого решения еще в ходе его подготовки[11].

Для проведения профилактических мероприятий в наше время необходимо субъектам профилактики обладать определенным ресурсом, материальным и техническим обеспечением. Это должно быть положено в основу выработки управленческого решения при проведении профилактических мероприятий на разных уровнях.

На практике, встречаются случаи, когда выработанное управленческое решение оказывается практически не реализовано в полной мере, по причине отсутствия ресурсного обеспечения. Конкретный резуль-

тат деятельности всех субъектов профилактики будет зависеть от проведенных конкретных комплексных мероприятий профилактической направленности, которые должны быть обеспечены в полной мере ресурсами необходимым для получения конкретного результата профилактической деятельности всех субъектов профилактики.

В этой связи по нашему мнению необходимо:

1. Исследовать современные формы и методы работы субъектов профилактики, ресурсное обеспечение проводимых профилактических мероприятий в отношении несовершеннолетних.

2. Активизация поисков современных методов и форм работы всех субъектов профилактики в отношении несовершеннолетних отвечающих современным реалиям жизни.

3. Разработать в Российской Федерации Концепцию совершенствования системы профилактики преступлений и административных правонарушений несовершеннолетних на 2024-2036 годы.

4. В Концепции определить комплекс действенных современных практических мер субъектов профилактики, направленных на определение нового вектора нацеленного на конкретный результат профилактической работы.

Список использованных источников

1. Бровко Н.В., Лубский Р.А., Шевченко Т.А. Деятельность полиции по профилактике правонарушений несовершеннолетних – Ростов н/Д: ФГКОУ ВО РЮИ МВД России, 2023. С.29.
2. Конституция Российской Федерации, принята всенародным голосованием 12 декабря 1993 г. с изменениями, одобренными в ходе общероссийского голосования 1 июля 2020 г. (с учетом поправок, внесенных Законом Российской Федерации о поправках к Конституции Российской Федерации от 14 марта 2020 г. № 1-ФКЗ) // [Электронный ресурс]. URL: <http://www.garant.ru>.
3. Постановление Правительства Российской Федерации от 6 мая 2006 г. № 272 «О Правительственной комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав» (вместе с «Положением о Правительственной комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав») // [Электронный ресурс]. URL: <http://www.garant.ru/>.
4. Федеральный закон от 24 июня 1999 г. № 120-ФЗ «Об основах системы профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних» // [Электронный ресурс]. URL: <http://www.garant.ru/>.
5. Приказ МВД России от 15 октября 2013 г. № 845 «Об утверждении Инструкции по организации деятельности подразделений по делам несовершеннолетних органов внутренних дел Российской Федерации»
6. Барышников М.В. К вопросу профилактики административных правонарушений, совершаемых несовершеннолетними // Правопорядок: история, теория, практика. 2020. № 1(24). С.65.; Калинина С.В.

О некоторых вопросах деятельности субъектов системы профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних // Вестник экономической безопасности, 2020. № 3. С. 214.; Беженцев А.А. Проблемы предупреждения беспризорности, бродяжничества, попрошайничества несовершеннолетних и пути их решения органами превенции правонарушений несовершеннолетних (исторический аспект, зарубежный опыт и современные реалии) // Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. 2019. № 3(47). С. 49.

7. Приказ МВД России от 17 января 2006 г. № 19 «О деятельности органов внутренних дел по предупреждению преступлений» // [Электронный ресурс]. URL:<http://www.garant.ru>.

8. Приказ МВД России от 26.05.2020 № 372 «Об утверждении Типового положения о центрах временного содержания для несовершеннолетних правонарушителей территориальных органов МВД России на региональном и районном уровнях».

9. Указ Президента Российской Федерации от 26 марта 2008 г. № 404 «О создании фонда поддержки детей, находящихся в трудной жизненной ситуации» // [Электронный ресурс]. URL:<http://www.garant.ru>.

10. Указ Президента Российской Федерации от 1 сентября 2009 г. № 986 «Об Уполномоченном при Президенте Российской Федерации по правам ребенка» // [Электронный ресурс]. URL:<http://www.garant.ru>.

11. Г.А. Туманов Организация исполнения управленческих решений в органах внутренних дел. Лекция. ВШ МВД СССР. Москва 1971. С.18.

Сведения об авторе

Бровко Николай Владимирович – доцент кафедры административного права Ростовского юридического института МВД России, кандидат юридических наук, доцент.

Бровко Николай Владимирович – Ресей ІІМ Ростов заң институтының әкімшілік құқық кафедрасының доценті, заң ғылымдарының кандидаты, доцент. **Brovko Nikolay Vladimirovich** – Associate Professor of the Department of Administrative Law of the Rostov Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of Russia, Candidate of Law, Associate Professor., e-mail: tipiga125@yandex.ru

**«ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ІІМ М.БӨКЕНБАЕВ АТЫНДАҒЫ
АҚТӨБЕ ЗАҢ ИНСТИТУТЫНЫҢ ХАБАРШЫСЫ» ЖУРНАЛЫНДАҒЫ
ЖАРИЯЛАНЫМДАРҒА ҚОЙЫЛАТЫН ТАЛАПТАР**

Мақала «Құқық» мамандықтарының тиісті тобы саласындағы бұрын жарияланбаған және басқа басылымдарға жариялауға жіберілмеген бірегей ғылыми зерттеулердің нәтижелерін қамтуы тиіс. Автор мақаланы және өзге материалдарды ұсынған кезде редакциялық алқаға олардың жарияланғанын немесе басқа басылымдарға ұсынылғанын хабарлауға міндетті. Мақала мазмұнында шетелдік зерттеушілердің осыған ұқсас мәселелер бойынша ғылыми еңбектерінің шолулары, сондай-ақ «Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының хабаршысы» журналының алдыңғы басылымдарындағы кем дегенде бір мақалаға сілтемелер болуы тиіс.

Мақаланы журналға орналастыру шарттары:

- мекеменің мөрімен расталған, ғылымның осы саласы бойынша жтекші маманның бір оң пікірі (жеке немесе бірінші авторы ғылым кандидаты немесе докторы болып табылатын мақалаларды қоспағанда);

- мекеме кафедрасының (бөлімшесі отырысында талқыланған және жариялауға ұсынылған хаттамадан үзінді);

- автор(лар) туралы мәліметтер, мақала атауы, аннотация және түйінді сөздер үш тілде (қазақ, орыс және ағылшын);

- серіктес авторлық 3 автордан аспайды;

- мақаланың қолжазбасы – автордың (авторлар) қолы қойылған 6-7 бет көлемінде болуы тиіс;

- көлемі 10 беттен асатын мақалалар журналдың бас редакторымен келісіледі;

- мақалада мемлекеттік құпияларды қамтитын мәліметтер, сондай-ақ «Қызмет бабында пайдалану үшін» деген белгісі бар мәліметтер жоқ екендігі туралы анықтама;

- журналға жазылу туралы түбіртекнің көшірмесі;

- автор(лар)дың суреті (деректі портрет).

Мақаланың құрылымдық элементтерін орналастыру тәртібі:

- жоғарғы сол жақ бұрышта қойылған әмбебап ондық жіктеу индексі (ӘОЖ);

- мақала тақырыбы (бас әріптермен, жартылай қалың қаріппен), автордың (авторлардың)

Т.А.Ә. (3 автордан артық емес), **оның ғылыми дәрежесі, ғылыми атағы, автордың жұмыс орны, қаласы, елі туралы ақпарат.** Егер ұйымның атауында қала анық көрсетілмесе, онда үтір арқылы ұйымның атауынан кейін қала, шетелдік ұйымдар үшін – қала мен ел көрсетіледі;

- **аннотация** (5-8 сөйлем) және мақала тіліндегі түйінді сөздер (5-7 сөз) мақала мәтінінің алдында орналасады;

- **мақала мәтіні doc (Microsoft Word) пішімде. Парақ пішімі Ф4 (297x210 мм.). Жиек сызықтары: сол жағы – 2 см, қалғандары – 1 см.** Қаріп: Times New Roman. Таңба өлшемі – 12 pt. Мәтін ені бойынша тасымалданбай пішімделуі тиіс, азат жолдың басындағы шегініс – 1 см. Жоларалық интервал – бір. Мақаланың тақырыбы жолдың орта тұсына орналастырылады. Мақала мәтінінде автоматты нөмірлеу қолданылмауы тиіс. Мәтінді автор өңдеп, оқып, соңғы бетіне қол қоюы керек;

- мақаланы дайындауда пайдаланылған ақпарат көздерінің тізімі (**пайдаланылған әдебиеттердің тізімі**) мақаланың соңына орналастырылады. Дереккөздердің тізімі мақалада оларға сілтеме жасау арқылы беріледі. Мақала мәтініндегі сілтеме нөмірі шаршы жақшада беріледі, мысалы: [1,б.15]. Пайдаланылған әдебиеттер тізімі «Библиографиялық жазба. Библиографиялық сипаттама. Құрастырудың жалпы талаптары мен ережелері» 7.1-2003 Мемлекеттік стандартымен ресімделеді. Интернет-ресурстарға сілтеме жасаған кезде автор, мәтіннің атауы, дереккөз, материалдың толық электрондық мекенжайы, оның ашылған күні көрсетіледі. Жеке хабарламаларға, есептерге, қорғалмаған диссертацияларға және басқа жарияланбаған материалдарға сілтеме жасауға рұқсат етілмейді;

- басқа 2 тілде берілген түйіндеме ((автор(лар) туралы мәліметтердің, мақала атауының, аннотация мәтінінің және түйінді сөздердің аудармасы). Егер мақала қазақ тілінде болса, онда түйіндеме орыс және ағылшын тілдерінде; егер мақала орыс тілінде болса, онда түйіндеме қазақ және ағылшын тілдерінде; егер мақала ағылшын тілінде болса, онда түйіндеме қазақ және орыс тілдерінде беріледі).

Мақаланың соңында «мақала алғаш рет жарияланады» деген жазба болуы тиіс және күні мен автордың (авторлардың) қолы қойылады. Осы жерге автор (авторлар) туралы мәліметтер – толық түрде тегі, аты, әкесінің аты, электрондық мекенжайы, байланыс телефондары орналастырылады.

Суреттер (графикалық материал) нақты, барлық өлшемдердің анық берілуін қамтамасыз ететін форматта орындалуы, нөмірленуі, қол қойылуы және электрондық тасымалдағышта ұсынылуы тиіс.

Мақалалар редакциялық алқада ішкі шолудан өтеді, мақала авторына рецензия жіберілмейді. Редакциялық алқа өз пікірі бойынша журналдың талаптарына сәйкес келмейтін мақалаларды қабылдамауға құқылы. Ғылыми және нақты сипаттағы қателіктер, дәлсіздіктер үшін автор (авторлар) жауап береді. Журналдың редакциялық алқасының өтініші бойынша мақала қайта өңделген жағдайда, редакция соңғы нұсқаны алған күн келіп түскен болып есептеледі.

Егер мақала қабылданбаса, редакция алқасы бас тарту себептері бойынша пікірталас жүргізібеу құқығын сақтайды. Редакцияға келіп түскен материалдар қайтарылмайды.

Қолжазбалар редакцияға [mail@ aui-aktobe.kz](mailto:mail@aui-aktobe.kz) электронды поштасына немесе келесі пошта мекенжайы бойынша жолданады:

030011, Қазақстан Республикасы, Ақтөбе қ., Курсанттар тас жолы, 1,

Қазақстан Республикасы ПМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты, ҒЗжРБЖҰБ. («ҚР ПМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының хабаршысына мақала» белгісімен). Анықтама үшін: +77132988037,+ 77078288001.

ТРЕБОВАНИЯ К ПУБЛИКАЦИЯМ В ЖУРНАЛЕ «ВЕСТНИК АКТЮБИНСКОГО ЮРИДИЧЕСКОГО ИНСТИТУТА ИМЕНИМ. БУКЕНБАЕВА МВД РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН»

Статья должна содержать результаты оригинальных научных исследований в области соответствующей группы специальностей «Право», ранее не опубликованных и не предназначенных к публикации в других изданиях. Автор обязан сообщить редколлегии при представлении статьи и других материалов, были ли они опубликованы или представлены в иные издания. В содержании статьи должны быть обзоры научных трудов зарубежных исследователей по аналогичной проблеме, также ссылки не менее чем на одну статью в предыдущих выпусках журнала «Вестник Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан имени М.Букенбаева».

Условия для размещения статьи в журнале:

- однаположительная рецензия, заверенная печатью учреждения, ведущего специалиста по данной отрасли науки (за исключением статей, единоличным или первым автором которых является кандидат или доктор наук);
- выписка из протокола заседания кафедры (подразделения) учреждения с обсуждением и рекомендацией к публикации;
- данные об авторе (ах), название статьи, аннотация и ключевые слова на **трех языках** (казахский, русский и английский);
- соавторство предполагает не более 3 авторов;
- рукопись статьи объемом от 6-7 стр., подписанная автором (авторами). Статьи объемом больше 10 страниц согласовываются с главным редактором;
- справка о том, что в статье отсутствуют сведения, содержащие государственные секреты, а также сведения грифом «Для служебного пользования»;
- копия квитанции о подписке на журнал;
- фото автора (ов) (документальный портрет).

Порядок расположения структурных элементов статьи:

- индекс универсальной десятичной классификации (УДК) проставленный в левом верхнем углу;
- заголовок статьи (прописными буквами, полужирным шрифтом), **Ф.И.О. автора (ов)** (не более 3-х авторов), **его ученая степень, ученое звание, информация о месте работы автора, город, страна**. Если в названии организации явно не указан город, то через запятую после названия организации указывается город, для зарубежных организаций - город и страна. Если статья подготовлена несколькими авторами, их данные указываются в порядке значимости вклада каждого автора в статью;
- **аннотация** (5-8 предложений) и ключевые слова (5-7 слов) на языке статьи располагаются перед текстом статьи;
- **текст статьи** в формате doc (Microsoft Word). Формат листа А4 (297x210 мм.). Все поля: левая сторона-2 см, остальные-1 см. Шрифт: TimesNewRoman. Размер символа 12 pt. Текст должен быть отформатирован по ширине без переносов, отступ в начале абзаца – 1 см. Межстрочный интервал – одинарный. Заголовок статьи форматируется по центру. В тексте статьи не должна использоваться автоматическая нумерация. Текст должен быть отредактирован, вычитан автором и подписан на последней странице;
- список использованных при подготовке статьи информационных источников располагается в конце статьи, (**список литературы**). Перечисление источников дается в порядке ссылок на них в статье. Номер ссылки в тексте статьи оформляется в квадратных скобках, например: [1, с.15]. Список литературы оформляется в соответствии с ГОСТ 7.1-2003 «Библиографическая запись. Библиографическое описание. Общие требования и правила

составления». При ссылках на Интернет-ресурсы указывается автор, название текста, источник, полный

электронный адрес материала, дата его открытия. Не разрешаются ссылки на частные сообщения, отчеты, незащищенные диссертации и другие неопубликованные материалы;

- **резюме на 2 других языках(с переводом сведений об авторе (ах), названия статьи, текста аннотации и ключевых слов)**. Если статья на казахском языке, то резюме на русском

- английском языках; если статья на русском языке, то резюме на казахском и английском языках; если статья на английском языке, то резюме на казахском и русском языках).

В конце статьи должна быть запись: **«статья публикуется впервые»**, ставится **дата и подпись автора (авторов)**. Здесь же помещаются сведения об авторе (авторах): фамилия, имя, отчество полностью, электронный адрес, контактные телефоны.

Рисунки (графический материал) должны быть выполнены четко, в формате, обеспечивающем ясность передаваемых деталей, пронумерованы, подписаны и представлены на электронном носителе.

Статьи проходят внутреннее рецензирование в редколлегии без направления рецензии автором статей. Редколлегия вправе отклонять статьи, которые, по ее мнению, не соответствуют требованиям журнала. За ошибки, неточности научного и фактического характера ответственность несет автор (авторы). В случае переработки статьи по просьбе редакционной коллегии журнала датой поступления считается дата получения редакцией окончательного варианта. Если статья отклонена, редколлегия сохраняет за собой право не вести дискуссию по мотивам отклонения. Поступившие в редакцию материалы возврату не подлежат.

Рукописи направляются в редакцию на e-mail: mail @ aui-aktobe.kz или почтовой связью по адресу:

030011, Республика Казахстан, г. Актобе, Курсантское шоссе, 1, Актюбинский юридический институт МВД Республики Казахстан имени М. Букенбаева, ООНИиРИП (с пометкой «статья в Вестник Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан им. М. Букенбаева»). Контактные телефоны: + 77132988037, + 77078288001.

REQUIREMENTS FOR PUBLICATIONS IN THE JOURNAL «BULLETIN OF THE AKTOBE LAW INSTITUTE NAMED AFTER M. BUKENBAYEVA MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN»

The article should contain the results of original research in the field of the corresponding group of specialties «Law», not previously published and not intended for publication in other publications. The author is obliged to inform the editorial Board when submitting an articles and other materials, whether they were published or submitted to other publications. The content of the article should include reviews of scientific works of foreign researchers on a similar problem, as well as links to at least one article in previous issues of the journal «Bulletin of the Aktobe Law Institute of the Ministry of internal affairs of the Republic of Kazakhstan named after M. Bukenbaev».

Conditions for publishing an article in the journal:

- one positive review, certified by the seal of the institution, a leading specialist in this field of science (except for articles, the sole or first author of which is a candidate or doctor of science);
- extract from the minutes of the meeting of the department (division) of the institution with discussion and recommendation for publication;
- information about the author (s), article title, abstract, and keywords **in three languages (Kazakh, Russian and English)**;
- co-authorship involves no more than 3 authors;
- manuscript of the article from 6-7 pages, in signed by the author (s). Articles of more than 10 pages are approved by the editor-in-chief;
- a certificate stating that the article does not contain information containing state secrets, as well as information marked «For official use»;
- copy of the subscription receipt for the magazine;
- photo of the author (s) (documentary portrait).

Order of arrangement of structural elements of the article:

- universal decimal classification index (**UDC**) in the upper-left corner;
- title of the article (in capital letters, bold),
- **Full name of the author (s)** (no more than 3 authors), **his academic degree, academic title, information about the author's place of work, city, country**. If the name of the organization does not explicitly indicate the city, then enter the city after the name of the organization, and for foreign organizations - the city and country (Academy of law enforcement agencies under the Prosecutor General's office of the Republic of Kazakhstan, Nur-Sultan). If the article was prepared by several authors, their data is indicated in order of significance of each autor's contribution to the article;
- **the abstract (5-8 sentences) and keywords (5-7 words)** in the language of the article are placed before the text of the article;
- **text of the article in doc format (Microsoft Word). A4sheet format (297x210 mm.)**. Border lines: left - 2 cm, the rest-1 cm.. Font: TimesNewRoman. The symbol size is 12 pt. The text should be formatted in width without hyphenation, and the indent at thebeginning of the paragraph should be 1 cm. Line spacing – single. The article title is formatted in the center. Automatic numbering should not be used in the text of the article. The text must be edited, proofread by the author, and signed on the last page;
- the list of information sources used in the preparation of the article is located at the end of the article, (**list of references**). The list of sources is given in the order of references to them in the article (**list of references**) The list of sources is given in the order of references to them in the article. The reference number in the article text should be placed in square brackets, for example: [1, p.15]. The list of references is drawn up in accordance with GOST 7.1-2003 “Bibliographic record. Bibliographic description. General requirements and rules of compilation. When linking to Internet resources, the author, title of the text, source, full e-mail address of the material, and the date of its opening are indicat-

ed. Links to private messages, reports, unsecured dissertations, and other unpublished materials are not allowed;

- **summary** in 2 other languages (**with translation of information about the author (s), article title,**

abstract text and keywords). If the article is in Kazakh language, summary in Russian and English languages; if the article is in Russian language, summary is in Kazakh and English; if the article is in English, then the summary is in Kazakh and Russian languages).

At the end of the article should be written: **«the article is published for the first time», put the date and signature of the author (s)**. Here you can also find information about the author (s):

full name, email address, and contact phone numbers.

Drawings (graphic material) be made clearly, in a format that ensures clarity of transmission of all details, numbered, signed and presented on electronic media.

Articles are reviewed internally by the editorial Board without sending a review to the authors. The editorial Board has the right to reject articles that, in its opinion, do not meet the requirements of the journal. The author (s) is responsible for errors and inaccuracies of scientific and factual nature. If the article is revised at the request of the editorial Board of the journal, the date of receipt is considered to be the date when the final version was received by the editorial board. If the article is rejected, the editorial board reserves the right not to discuss the reasons for rejection. Materials received by the editorial office are not subject to return.

Articles are sent to the editorial office by e-mail: mail @ aui-aktobe.kz or by post to:

Kursantskoeshosse, 1, Aktobe city, Republic of Kazakhstan, 030011, Aktobe Law Institute of MIA of RK M. Bukenbayev, OSRaEPWD (marked «an article in the Bulletin of Aktobe Law Institute of Ministry of internal affairs the of Republic Kazakhstan named after M.Bukenbayev»). Contact: + 77132988037, + 77078288001.

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ІІМ М. БӨКЕНБАЕВАТЫНДАҒЫ
АҚТӨБЕ ЗАҢ ИНСТИТУТЫНЫҢ ХАБАРШЫСЫ**

ғылыми-тәжірибелік журналы
№ 1 (14) 2024

**ВЕСТНИК АКТЮБИНСКОГО ЮРИДИЧЕСКОГО ИНСТИТУТА МВД
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН ИМЕНИ М. БУКЕНБАЕВА**

научно-практический журнал
№ 1 (14) 2024

**BULLETIN OF THE AKTOBE LAW INSTITUTE OF THE MINISTRY
OF INTERNAL AFFAIRS OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
NAMED AFTER M. BUKENBAYEV**

scientific and practical journal
№ 1 (14) 2024

Ответственный секретарь А.С. Сагинтаева
Компьютерный набор и верстка С.Б. Нуржанов

Журнал зарегистрирован в Комитете информации Министерства информации
и общественного развития Республики Казахстан.
Регистрационное свидетельство № KZ94VPY00022587 от 23 апреля 2020 года.

Ответственность за достоверность фактов и сведений, содержащихся в публикациях,
несут авторы.

Сдано в набор 01.03. 2024 г.
Подписано в печать 20 марта 2024 г.
Формат А4. Бумага офсетная.
Печать на ризографе.
Тираж 200 экз.

Отпечатано в типографии Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан
имени М. Букенбаева Курсантское шоссе 1